

NAİBƏ YUSİFLİ

**GÜLÜN YARPIZA
DÖNSÜN**

Bakı – 2021

Redaktor:

Nəcibə İlkin
şair-publisist,
Prezident mükafatçısı

Naibə Yusifli. Gülün yarpıza dönsün
Bakı, “Adiloğlu” nəşriyyatı, 2021, 216 səh.

Tarixi qələbəmizin ədəbi irsi

Naibə Yusifin “Gülün yarpıza dönsün”

əsəri haqqında qeydlərim

Naibə Yusif ədəbiyyata şair kimi gəldi. Şeirlərdən, qəzəllərdən ibarət bir neçə kitabı oxucular tərəfindən böyük maraqla qarşılandı və sevildi. Lakin Naibə xanım tez bir zamanda nəsrə keçdi. Bu sahədə bir-birinin ardınca yazdığı üç roman onun məcrasına sığmayan coşqunluğundan xəbər verdi və mən bunu Azərbaycan ədəbiyyatının uğuru kimi qiymətləndirirəm. Naibə xanım dövrün şeirə sığmayan əzablarını, ağrılarını, qanlı tariximizin dünənini, bu gününü nəsrdə qələmə almaqla rahatlıq tapmaq, olayları gələcək nəsillərə ötürmək istədi. Ona elə gəldi ki, şeir və qəzəlləri ilə nə oxucu gözünü doydura, nə də öz yanan ürəyini soyuda bilər. Məhz bu səbəbdən o, sosial-ictimai yüklü, haqqın-ədalətin mizanında özünə yer tapa bilən “Tənha köç”, “Zərbə”, “Gülün yarpıza dönsün” əsərlərini sosial şəbəkədə hamının qarşısına çıxartdı və çoxlu sayda oxucu sevgisi qazandı. Bu əsərlərin süjet xətti, obrazlılığı müxtəlif olsa da, mövzu baxımından tariximizin ayrı-ayrı ağrılarını, acılarını özündə yaşadan acı reallıqlarla çox səsleşir. Doğrudur, tarixi əsərlər çox yazılıb. Amma çağdaş ədəbiyyatımızın bu gün ehtiyac duyduğu elə mövzular var ki, onları real həqiqətlərin kökündə aramaq və qələmə almaq hər yazıçının borcu olsa da, hünəri deyil. Bu mənada Naibə xanımın qələmə aldığı hər üç əsəri bugünkü ədəbiyyatımızın tarixi qələbələrindən hesab etmək olar.

Müəllifin haqqında danışacağım üçüncü əsəri “Gülün yarpıza dönsün...” romanıdır. Əsər Azərbaycanımızı “o taylı”, “bu taylı” edən Xan Arazın təsviri ilə başlayır. Araz çayının ləngərlənə-ləngərlənə dalğalanması, sahil boyu uzanan sərhəd

Naibə Yusif

dirəklərinin göz dağına çevrilməsi, Xudafərin körpüsünə çırpılan dalğaların yatanları yuxudan oyatmaq istəyi müəllif qələminin kədərli naxışıyla elə bəzənib ki, neçə əsrlərdən bəri ürəyimizdə qaysaq tutmayan Təbriz yaraları yerindəcə qan verməyə başlayır. Təbriz – Azərbaycanımızın çıxarılmış ürəyi, sındırılmış qolu...

O Təbriz ki... Dəfələrlə əldən-ələ keçib, gah Osmanlı, gah rus tapdağını dadıb, hər qarışına qanlı tarix yazılıb... O Təbriz ki... Bu gün fars şovinizminin siyasətinin qurbanına çevrilib...

Sərhəd boyu sıralanmış tikanlı məftillər və bu tikanlı məftillərə baxaraq qəzəbini boğa bilməyən ləpələr... Neçə əsr bundan öncə sinəsi doğmalarının sinəsi kimi qana boyanan və bu qanlı sinəsini dalğaların qarşısına verən Xudafərin...

Bu qanlı olaylar əsrlərin qan yaddaşından qoparaq bir yazıçı qələminin süzgəcindən sızır və əsərin baş qəhrəmanı Muradxanın ürəyinə xəncər kimi saplanır. Arazın və Təbrizin ürək sızladan ağrıları onun səşində tüğyan edən mahnıyla şahə qalxır. O bu səslə sanki Xudafərinin, Təbrizin yaralarına məlhəm olmaq istəyir...

Mənim üçün bu səs susan Xudafərin, Təbriz yox, əslində bir-birindən ayrı düşən və bəlkə də, heç bir zaman birləşəcəyi mümkün olmayan doğmaların naləsidir, Xudafərinin yarasına çırpılan dalğaların ağısıdır. Amma yox, Xudafərin lal sükutuyla da əzəmətlidir, məğrurdur... O, ağrı çəkə-çəkə həsrətin bitəcəyi günü gözləyir.

“Gülün yarpıza dönsün, sona bülüllər”... Muradxanın səsi mənə Qədiri xatırladır... Bir anlıq Qədir Rüstəmovu dinləyirəm. O səsdəki eyhamları, iniltiləri, qınaqları, çağırışları, harayları qeybdən gələn bir səs kimi anlayıram. Üzümü həmin səsə tuturam, suallarına cavab istəyirəm: bizi belə yandıрмаqla nəyin qəsdindəsən, hansı günahın sahibiyik ki, qəlbimizi aha, naləyə bükür, göyüm-göyüm göynədirsən? Nə üçün səndə bu qədər düyünləmiş dərdlər var, ocaq-ocaq yanan, tüstülənən ağrılar var?! Bu səsin sahibi Qədirdir!!! Öz əsrini aşan Qədir...O getdi, amma biz sağlığında onu olduğu kimi dərk edə bilmədik!

Gülü'n yarpıza dönsün

Əsərin qəhrəmanı da ecazkar səsi ilə qayaların, daşların köksünü qanadan, onların ağrısına layla deyən Muradxandır. Bu səsdən utanan, qıvrılan, sancıdan doğranan Araz hayqıraraq yox demək istəyir köləliyə, bu səddə, bu haqsız ayrılığa. Amma tikanlı məftilləri aşa bilmədiyi üçün sakitcə yatağında yırğalanır. Oxucu hiss edir ki, o, bir titrəyişə, təkana bənddir... Muradxanınıyanıqlı səslə sal qayaları, dağları, daşları qucmaq həvəsi, doğmalarını görmək həsrəti rellslərə vurduğu çəkicin cingiltili “nəğmə”si ilə həmahəngləşir, yatmış vicdanları oyanmağa çağırır..

Bu “qoşalaşan nəğmə” ətrafı бүrүdүkcə qayaların altında səsin seyrinə dalan ağ örpəkli qızı müəllif o qədər məharətlə verir ki, oxucu hər şeyi anlayır. Sevgi dolu qəlbində boğulan səsinin hıçqıtları, həsrət burulğanında itib-batan məhəbbəti duyulmadığı üçün qızcıqazın həmdəmi sal qayalar olur və sən dərinə köks ötürürsən. Muradxanın qıza, qızın isə bu səsin sahibinə vurğunluğu vaxtilə o taylı, bu taylı sevgilərin həsrət naləsi idi ki, yenidən dilə gəlmişdi.

Qızla ilk tanışlıq və bu sevgi məşəlinin çərşənbə tonqalı ilə alovlanması müəllif ideyası ilə bərabər, həm də adət-ənənəlimizin, sərhədbilməz sevginin əbədi olduğuna işarədir. Müəllif yazır: “Bu tonqallar yüz yetmiş ildən artıq bir-birindən ayrı salınmış bir millətin ilk həmrəylik nişanı oldu. Hər iki sahildə yaşayanlar tonqal ətrafında ötüb-keçənlərdən söhbət açan babaların sözlərini su kimi içdilər”. Bəli, yüz yetmiş il...

Lakin həmin gecənin qara gəlməsi, İraq-İran müharibəsinin başlanması, günahsız insanların qanının axılması bir çoxları kimi Könülün də, Muradxanın da taleyinə acı möhürünü vurur.

Axır çərşənbəsi qara gələnin Könülün hıçqırtıyla dediyi sözlər Muradxanın iliyinə işləyir: “Həmin gün altmış beş igidimizi kimlərinsə nəfsinə qurban verdik. Sonu görünməyən bu mənasız dava nə qədər sürəcək, bilmirəm.” İraq-İran müharibəsinin qurbanlarına rəhmət diləyən, bir-biri ilə əhd-peyman bağlayan sevgililər ayrılarkən Muradxan: “Sənə xəyanət etsəm, qəbrimin

Naibə Yusif

üstündə yarpız əkərsən”, - deyir.

Əfqanıstanı hədəfə alan Qərbin çirkin siyasi oyunundan istifadə edən SSRİ dövləti əzilən xalqa “dəstək” adı ilə ölkə sərhədini pozanda əfqanları “düşmən”lərdən qorumaq üçün candan keçməyə hazır olan əsgərlərdən biri də Muradxan idi. Kobra ləqəbli sovet əsgərin ölümü səhnəsində açıqlanan fikirlər bir çox məqamlara aydınlıq gətirir. Sovet əsgəri adını

daşımaqdan xəcalət çəkən Muradxan imperiyanın türkü türklə, müsəlmanı müsəlmanla üz-üzə qoymaq kimi çirkin siyasətini anlayır və bu oyundan uzaq durmaq üçün hər an məqam axtarır. Ağır yaralananda əfqan qızın ondan ötrü etdiyi xahişə qarının: “Mənim balamı öldürən sovet əsgərini niyə sağaltmalıyam?”- cavabı Muradxanı mənən əzir, lakin həqiqətin qarşısında susmaqdan başqa əlacı olmur.

Muradxanın “ölüm” xəbərini eşidən ana məzarda yatanın oğlu olmadığını duyur, hər gün onun yolunu gözləyir. Bu, ana müdrikliyinin, ana müqəddəsliyinin ən gözəl nümunəsidir.

Üç ildən çox yolunu gözlədiyi Muradxanın səsini eşitmək istəyi ilə hər gün səhənglə suya gedən Könülün öz andına sadıqlıyı azərbaycanlı qızının etibarına işarədir. Lakin onu dəlicəsinə sevən başqa bir oğlana nişanlanması qızın narahat qəlbini dara çəkir. Vida üçün son dəfə sahilə gedən Könülə elə gəlir ki, Muradxan Araz çayını keçərək ona yaxınlaşır. Sevgilisinə qovuşmaq istəyi onu sulara qərq edir... Gözünü Dəmir adlı qoca bir balıqçının evində açan Könülün dilinin tutulması, yaddaşının itməsi ona kim olduğunu unutturur və bundan sonra qızın həyatına daha əzablı səhifələr yazılır. Bu isə süjet xəttinin şaxələnməsinə və yeni hadisələrin inkişafına imkan yaradır. Danışmayan, özü haqda heç kəsə məlumat verə bilməyən Könülün Dəmir kişinin evində uzun müddət yaşaması, ümidi üzülən valideynlərinin öz həyətlərində ona rəmzi qəbir düzəltməsi kimi ağırlı epizodlar müəllif tərəfindən çox məharətlə qələmə alınmışdır.

Dəmir kişinin və Kəbutərin ölümü ilə bağlı cinayətlərin

Gülü'n yarpıza dönsün

açılması əsərin ən maraqlı, və yaddaqalan epizodlarından. Hadisələrin inkişafı yeni bir səmtə yön alanda oxucuya elə gəlir ki, əsər burdan başlayır. Amma yox, bu hadisələr də ya birbaşa, ya da dolayısı yolla özü kimi arzuları da ikiye bölünmüş Azərbaycanın taleyi ilə bağlıdır. Azərbaycan milisinin Dəmir kişini öldürən erməni Gümüşün izinə düşməsi, onun yeraltı lağımın açan terrorçu erməni qruplaşmaları ilə birlikdə azərbaycalılara qarşı gizli məkrinin ifşası əsərin ən gərgin - kulminasiya nöqtəsidir. Bu məqam erməni vandalizminin Azərbaycan türklərinə növbəti xəyanətinin təsdiqi kimi diqqəti cəlb edir. Bir ucu Ermənistan, bir ucu Arazın o tayına gedib çıxan bu yeraltı tunellərdə gecələr “türk ovuna” çıxan erməni vəhşiliyinin əsl mahiyyəti uzun illərin acısı kimi nəzərə çarpdırılır. Orqan alverindən tutmuş narkotik maddələrin satışına qədər çirkəbə batan bu məxluqların həyatda müqəddəs bir amala xidmət etmədiyinin şahidi olduqca onlara insan deməyə adamın dili gəlmir. Əsərdə əksini tapan yeraltı silah anbarları, tunellər erməni xislətinin uzun illərdən bəri üstüörtülü cinayətlərindən xəbər verir . Bir haşiyə çıxaraq qeyd edirəm ki, II Vətən müharibəsi zamanı həmin lağımın ordumuz tərəfindən aşkar olunması mənim üçün bir möcüzə oldu. Bu, müəllifin uzaqgörənliyinə, düşmənlərin çirkin əməllərinə bələd olduğuna bir işarədir. Çünki əsl yazıçılıq gerçəkliyin hər tərəfini görməyi bacarmaqdır.

Tunelin divarlarındakı müxtəlif şərti işarələr, seyfələrdə saxlanan rəsmi sənədlər, əyri-üyrü xətlərlə yazılmış şifrəli məktublar , xüsusi xəritələr, daşnak partiyasına aid döş nişanları, emblemlər, erməni terrorçularının sovet məkanından kənarında fəaliyyət göstərən şəxslərlə iş birliyi bir çox məqamalı üzə çıxarır. Bundan başqa, divar boyu düzülən xüsusi şkaflardakı pereparatlar, təbabətdə müxtəlif təyinatlar üzrə işlədilən qablar, üstündə müxtəlif qan qruplarının adı yazılmış içi dolu şüşələr, cərrahiyyədə işlədilən tibbi ləvazimatların tapılması bir çox qaranlıqlara aydınlıq gətirir. Bu işlə məşğul olan cinayətkarların

Naibə Yusif

“yuxarı”dan tapşırıq alması və himayə edilməsinin şərhə ehtiyacı yoxdur.

Əsərdə ən maraqlı epizodlardan biri Natella adlı erməni qızının azərbaycanlı oğlu ilə ailə qurmasıdır. Erməni məkri ortaya çıxanda gənc ailənin faciəsi başlayır. Qardaşı Arsen tərəfindən əkiz oğullarının qətlə yetirilməsi Natellada qardaşından, atasından intiqam almaq hissini alovlandırır. Övlad itkisi ilə barışa bilməyən anada bu hiss çox təbii və güclü boyalarla əks etdirilib. Hər gün oğullarının məzarını ziyarət edən ana qisas almaq üçün planlar cızır və oğullarının qırx mərasimi verilən gün bu plan gerçəkləşir. Arsenin növbəti ovuna çevrilən Natellanı son anda Malik xilas edir. Birlikdə oğullarının qisasını alaraq geri dönmək cütlüyün cinayətə qisasla cavabı oxucunu çox düşündürür və o dərk edir ki, bu, haqsızlığa qarşı yönələn insanlığın faciəvi üsyanıdır. O baş qaldıranda insan günahkarları bağışlamaq hissini unudur, qisasçılıq qırmızı xətt kimi onun ömür yoluna həkk olunur. Həyat yoldaşı Malikin qucağında can verən erməni qızı Natellanın: “Məni cüt məzarın ayağı altında dəfn edərsən, üstümdə yarpızlar əkərsən... Xəyanətkarlığın rəmzi olan o yarpızlar məzarımdan boylanaraq məhz kəsdiyi duz-çörəyə qiymət verməyən mənim millətimə əbədi lənət oxuyacaq, gələcək nəsillərə əsl həqiqəti çatdıracaq”, – deməsi bunun əyani sübutudur.

Qəribədir ki, müəllifin o biri əsərində də buna oxşar epizod vardır. Mənə elə gəlir ki, erməni qızlarının öz doğmalarına münasibətini əks etdirən bu epizodlar müəllifin qəddar düşmənimizin daxili eybəcərliyini açmaq, onların içindəki məkrli niyyəti oxucuya çatdırmaq istəyindən irəli gəlir.

Müəllif erməni xislətinin ən eybəcər simasını türk qanlı nəvələrin qətlə səhnəsi ilə üzə çıxarır. Tapınacağı müqəddəs bir varlıq tapmayan Arakel və ailəsi türkə və türkçülüyə qarşı məkrli niyyətlərinə hər şeyi qurban etməyə hazır olduqlarını əməlləri ilə sübut edirlər. Babası ilə söhbət zamanı ermənilərin səhv yolda

Gülü'n yarpıza dönsün

olduğunu, Azərbaycan torpaqlarında məskunlaşdığını Elnurun dilindən vermək müəllifin gələcək nəsillərə mesajıdır.

Ümumiyyətlə, əsərdə diqqəti çəkən bu epizodların hər biri erməni xislətinin eybəcər və çirkin qatlarını açan, onların şəərəfsiz simalarını dəqiqliklə üzə çıxaran müəllifin qələbəsi sayılmalıdır.

Əfqanıstan müharibəsi tam qurtarmamış Qarabağ münaqişəsinin başlaması əsərin qəhrəmanı Muradxanı uzaq ellərdən Qarabağa gətirir. Onun ən qızgın nöqtələrdə düşmənlə mübarizəsi haqq savaşında Azərbaycanın qələbə çalacağına inam oyadır. Könülün sağ qalması və Muradxanla birləşməsi oxucunu sevindirir. Hər iki sevgilinin at belində Xudafərinin ortasında birləşən əlləri otaylı-butaylı Azərbaycanımızın simvolik qələbəsi kimi yaddaşlara hopur. Oxucu inanır ki, birləşən bu əllər yaxın gələcəkdə əldə edəcəyimiz birliyin rəhnidir.

Hər üç əsərdə Azərbaycana və Azərbaycan türklərinə qarşı rus şovinizminin riyakar və işğalçı siyasəti, erməni vandalizminin qəddarlığı və vəhşiliyi əsas süjet xəttidir. Müəllifin məharətlə tarixi gerçəkliyi özündə yaşadan və obrazların dili ilə acı həqiqətlərə aydınlıq gətirən bu əsərləri elə başa düşürəm ki, ədəbi qələbəmizdir. Hər üç əsərin məhz bizim qələbəmizlə başa çatan sonluğu haqqın-həqiqətin qələbəsidir. Düşünürəm ki, bu əsərlərə filmlər çəkiləcək. Çəkdiyimiz faciələrin sonunda tarixi qələbəmizə açılan yollar əsərdə olduğu kimi həyatımızda da öz yerini alacaq.

Çox gərgin və möhtəşəm əsərləri ilə bizə qələbəmizə, bütöv Azərbaycan birliyinə inam aşılayan müəllif Naibə xanım Yusifə sonsuz təşəkkürlərimi bildirir, ədəbiyyatımıza daha böyük töhfələr vermək arzusuyla uğurlar diləyirəm.

Nəcibə İlkin

“Azad Qələm” qəzetinin, “Ali Zya ” jurnalının baş redaktoru, AYB-nin, AJB-nin üzvü, şair-publisist, Prezident təqaüdçüsü.

“Gülün yarpıza dönsün”

Roman

Edam kötüyüdür dünya...

(Ayaz İmranoglu)

Araz asta-asta dalğalanır, kiçik ləpələr sol sahildə qumsal torpağı, sağ sahildə yalçın qayaları öpərək tələsik geri dönür, çayın ortasında bir-birinə sarılıb tez də ayrılır, öz məkanına can atırdı. İki sahili birləşdirən Xudafərin uyğuya dalmış cəngavərlər kimi yerindən tərپənmir, Araz çayının həzin zümzüməsini sakitcə dinləyirdi. Bu sakitliyə dözməyən ləpələr hərdən onu silkələmək, ayılmaq üçün hələ də əzəmətini itirməyən tağları döyəcəlyir, lakin çox çəkmədən peşman-peşman geri çəkilir, tikanlı məftilləri seyr etdikcə qovrula-qovrula axır, qəzəbini cilovlamağa çalışırdı.

Sərhəd boyu uzanan polad relslər bir-birinə əli çatmayan sahillərə bənzəyirdi. Yük qatarlarının tapdağına çevrilən relslərdən qopan səda da at nallarının qiğılıcım saçan tappılısına, igidlərin nərəsinə, qız-gəlinin gülüşünə həsrət Xudafərinin əsrlərin yuxusundan oyada bilmirdi. Kimsəsizləşən körpünün tağları ovxarlanır, qopan hər zərrənin yeri dərin yaraya çevrilirdi. Dünənin qüruru nə qədər məğrurlaşdırsa da, bugünün ağrısı, sabahın qaranlığı əsrlərin şahidini qınında paslanan qılınca çevirir, acı günlər sapa düzölmüş mirvari kimi tarixin boynundan asılırdı. Ömrünü bitirdikcə bir-birinə dəyən dənələrdən qopan səs qulaqlarda əks-səda verib: “Məni unuda bilməzsən!” – desə də, tikanlı məftilləri görənlər gözlər həsrət çələngindən, acını duyan ürəklər yangıdan, nəğməsi ayrılığa köklənən dillər hicran ilmələrindən sahillərə boz libas toxuyurdu.

* * *

Günəş qüruba endiyi zaman hər gün yalçın qayalardan birinin altında ağ örpəkli, qoşa hörüklü, ağbəniz bir qız sol sahildən gələn mahnını dinləyirdi:

“Su atdım yara dəydi, sona bülbüllər,
Əlim divara dəydi, saçı sünbüllər,
Dilim-ağzım qurusun, sona bülbüllər,
Nə dedim yara dəydi, saçı sünbüllər?
Elə yar-yar deyirlər, heç məni demirlər,
Ay sona bülbüllər”.

Mahnının həzin musiqisi qızcıqazı elə ovsunlayırdı ki, saatlarca bu səsin kəsilməsini arzulamır, yerindən tərpənmək yadına düşmürdü. O, səsinin sehrinə düşdüyü adamı bircə dəfə görmək üçün ömrünün ən gözəl çağlarını fəda etməyə də hazır idi. Amma bir ilə yaxın idi ki, bu arzu bir xəyala dönüb onun sakit gecələrini, nurlu gündüzlərini əlindən almış, rahatlığına haram qatmışdı. Qəlbində oyanan duyğular səs sahibinin qeyri-adi insan olduğundan xəbər verirdi. Özünü görməsə də, səsinə vurulduğu şəxs onun xəyallarının həmdəmi, qaranlıq gecələrinin qəhrəmanı idi...

* * *

Muradxan dəmir yolu işçisi idi. Hər gün axşamüstü dəmir yoluna çıxır, əlindəki polad çəkiclə arabir relsləri döyəcəyir, Arazın burula-burula axan sularına, yalçın qayalara baxdıqca baxır, ikiyə bölünmüş bir məmləkətin ağırları qəlbində qövr eləyir, səsinin kimsə tərəfindən duyulmadığına əmin olduğu üçün ucadan “Sona bülbüllər” mahnısını oxuyurdu. Səsi sağ sahildəki qayalara dəyib əks-səda verdikcə elə zənn edirdi ki, sərhəd dirəklərinə qul olduğu üçün Araz da utanır, eşitdiyi mahnının qınağından qıvrılır,

Naibə Yusif

sancı çəkirmiş kimi kükrəmək, yenidən doğulmaq, qarşısına çıxan hər şeyi: əsarəti, köləliyi, iztirabı silib-süpürmək, biryolluq məhv etmək istəyir. Bunu duyduqca Muradxanın sinəsi qabarır, Arazın dərdinə məlhəm olmağa, onu bütün ağrı-acılardan qurtarmağa tələsirdi...

O, bir ilə yaxın idi ki, doğma yurda qayıtmışdı. Ali məktəbi bitirəndən sonra Qara dərə stansiyasına təyinatla rəis göndərilmişdi. Öz işini çox sevsə də, dəmiryolu boyunca uzanan tikanlı məftillər hər gün bir ox kimi gözünə sancılır, “bunun sonu olmayacağı” fikri ona rahatlıq vermirdi. Arazın kənarına enmək, qumlu sahilində ayaqyalın dolaşmaq, sərin suyunu ruhuna çiləmək, Xudafərinin üstündə qollarını geniş açaraq otaylı-butaylı Azərbaycanı qucmaq Muradxanın ən böyük arzusu idi. İlin fəsilləri bir-birini əvəz etdikcə alabəzək sərhəd dirəkləri, şırım çəkilmiş sərhəd zonası, yad dildə danışan əsgərlərin tikanlı məftillər boyunca iki-bir, üç-bir gəzməsi onu hövsələdən çıxarsa da, Muradxan susmağa məcbur idi. Həm də bu hissi yaşayan təkcə o deyildi: əzizləri Arazın o tayında qalan bütün əhali eyni qisməti bölüşmüşdü...

Qışın son ayı idi. Havada sazaq olsa da, soyuğun nəfəsi kəsilmişdi. Muradxan yenə də dəmiryolunu yoxlamaq bəhanəsilə Xudafərinə doğru irəliləyirdi. O, yenə də oxuyurdu, amma bu dəfə onun səsindəki yanğı yalnız özünə aid deyildi. Bu yanğıda böyük bir elin ağısı duyulurdu. Muradxan yaman kövrəlmişdi. O, qəfildən susdu. Göz işlədikcə uzanan qayalıqlar onu sehlədi. Sərhəd dirəklərinin on beş metrliyində axan Arazın zümzüməsi burada daha aydın eşidilirdi. Qayaların ayağını yuyan ləpələr səngimək bilmirdi. Bu mənzərənin gözəlliyindən doymayan Muradxana elə gəldi ki, kimsə onu çağırır, döyükə-döyükə ətrafa baxdı, heç nə görmədi. Öz-özünə fikirləşdi:

– Yəqin, məni qara basır.

Amma bu vaxt həmin səs daha aydın eşidildi:

– Susma, oxu, xahiş edirəm.

Gülün yarpıza dönsün

Muradxan səsin qayalıqdan gəldiyini duydu. Diqqətlə baxdı, qayanın altında dayanan ağ örpəkli qız ona əl edirdi. Muradxan əvvəlcə tutuldu, bir söz deyə bilmədi, hətta mahnının sözlərini belə unutdu. Özünə gələndə isə qız küsmüş kimi səhəngini çiyinə alıb yola düzəldi. Muradxan elə bil yuxudan ayıldı, ucadan qışqırdı:

– Getmə, dayan!

Qızın geri çevrilmədiyini görəndə daha məlahətlə oxumağa başladı:

*“Evləri köndələn yar, sona bülbüllər,
Bizə gül göndərən yar, saçı sünbüllər,
Gülün yarpıza dönsün, sona bülbüllər,
Bizdən üz döndərən yar, saçı sünbüllər”*

Qız geri çevrilmədi, amma ayaq saxlayıb mahnını sona qədər dinlədi, arxasınca dikilən gözlərin hərərətini hiss edə-edə yoluna davam etdi. Qoşa qara hörükləri kürəyində qıvrıldıqca Muradxan elə zənn etdi ki, rəyalar aləmindədir. Gözlərini ovuşdurdu, yox, bu, yuxu deyildi.

İyirmi beş yaş olsaydı da, o, indiyə qədər Arazın sağ sahilində yaşayan soydaşları ilə bir kəlmə kəsməmiş, demək olar ki, sahil boyu gəzərkən gördüyü adamlara da fikir verməmişdi. Çünki otaylılarla danışmaq qadağan idi: danışmaq istəyənlərə xəbərdarlıq edilir, bu halın bir də təkrar olunmaması tapşırılırdı. Bəlkə də, uşaqlıqdan qadağalara adət etdiyi üçün Muradxan o taydan kiminləsə həmsöhbət olacağını düşünməmişdi. Amma bu gün hər şey birdən-birə dəyişdi: ağ örpəkli, qoşa hörüklü qızın xəyalı onun qəlbini ovsunladı, bir müddət yerindən tərpənməyə qoymadı. Arazdan əsən meh ruhunu oxşadı, havanın sazağı da sanki yoxa çıxdı...

Muradxan gecədən xeyli keçmiş evə gəldi. Anasının narahat baxışlarına təbəssümlə cavab verdi: bu təbəssüm “məndən heç nə soruşma” demək idi. Ana susdu, lakin ciyərpərsində indiyə qədər

Naibə Yusif

duymadığı bir qəribəlik hiss etdi. Nə qədər gizlətməyə çalışsa da, oğlunun dalğın baxışlarında odu heç vaxt azalmayacaq parıltı var idi. Muradxan yerinə girdi, amma uzun müddət yata bilmədi, ağ örpəkli qız xəyalından çıxmadı. Ertəsi gün axşamüstü relslərin arası ilə həmin yerə tələsdi, amma bu dəfə oxumadı. Sağ sahilə Araz boyu uzanan qayalığa çatanda nəzərləri bir nöqtəyə zilləndi, gözünə heç kim dəyməyəndə özündən asılı olmadan oxudu. Qayanın altından əl edən ağ örpəkli qızı görəndə ürək çırpıntıları birdən-birə artdı, amma mahnını kəsmədi, elə zənn etdi ki, sussa, qız üz çevirib gedəcək.

Mahnı bitdi. Hər iki sahilə sükut çökdü. Qız səhəngini qaldırır çiyinə aşırı, sol əlindəki yaylığı yelləyib:

– Çox sağ ol, oğlan, – dedi. Getmək istəyəndə Muradxan düşdüyü sehdən ayıldı:

– Adım Muradxandır, eşidirsənmi, Muradxan!

Qız gülümsündü, heç nə demədən çevrilib getdi. Gözdən itənə qədər yenə iki göz onu müşayiət etdi. Muradxan təəssüfləndi:

– Heç adını da soruşmadım, görəsən, sabah gələcəkmi? Kaş gələydi. Əgər gəlsə, adını mütləq öyrənəcəm. Oradakıların gün-güzəranını soruşacam. Əvvəllər nədənsə qorxurdum, amma indi heç nədən qorxum yoxdur, nə bu sərhəd dirəklərindən, nə də əli silahlı əsgərlərdən.

Muradxan səbirsizliklə səhərin açılmasını gözlədi. İşlə bağlı Bakıya çağırıldığını eşidəndə qanı qaraldı. Demək, bu gün ağ örpəkli qız sahilə gözləyəcək, amma onun səsinə eşitməyəcək. Kim bilir, bəlkə də, birdəfəlik kəsib gedəcək. Bunu düşündükcə Muradxan ürəyinin sıxıldığını hiss etdi. O, rayon mərkəzinə tələsdi, şəhərə vaxtında çatmalı idi.

Yığıncaqda istehsalatda çalışan qabaqcıl işçilər sırasında Muradxanın da adı çəkildi, amma verilən fəxri fərman, iştirakçıların alqışları ona çox adi göründü. Çıxışında:

– Bu mənim vəzifəmdir, qeyri-adi heç bir iş görməmişəm, uğur qazanmışıqsa da, birgə əməyimizin sayəsində olub, – deməsi

Gülün yarpıza dönsün

isə nazirlikdən gələn nümayəndəni çaşdırdı, onu diqqətlə süzərək əlindəki qələmin arxası ilə asta-asta stolu döyəclədi. Yığıncaq bitəndən sonra, adət üzrə, tanınmış müğənnilərin iştirakı ilə konsert verildi. Hər çıxışdan sonra eşidilən gurultulu alqışlar Muradxanı daha çox darıxdırdı. Xüsusən də bəzi müğənnilərin oxuyarkən işlətdiyi yersiz ifadələrdən ürəyi bulandı.

Bədii hissə bitən kimi Muradxan heç kimi gözləmədən avtobus vağzalına gəldi, taksilərdən birinə əyləşib rayona tələsdi.

Sürücü söhbətçil adam idi. İşlədiyi müddətdə şahidi olduğu əhvalatlardan, başına gələn hadisələrdən ürək dolusu danışsa da, öz dünyasına qapanan, xəyalında ağ örpəkli qıza deyəcəyi sözləri çeşidləyən Muradxan onun dediklərinin əksəriyyətini eşitmir, sürücü nə isə soruşanda söhbətin mahiyyətini yaxşı bilmədiyi üçün başını tərpedirdi. Deyəsən, dünyagörmüş sürücü də bunu hiss etdi, gülümsünərək:

– Qardaşoğlu, deyəsən, səni çox yordum, – dedi.

Muradxan dinmədi. Sürücü radioqəbuledicinin düyməsini basdı, maşının salonunu Qədir Rüstəmovun səsi doldurdu:

“Gülün yarpıza dönsün, sona bülbüllər,
Bizdən üz döndərən yar, saçı sünbüllər”.

Mahnı oxunduqca Muradxanın gözləri qarşısında qızın ağ örpəyi musiqi ilə bərabər dalğalandı, Arazi aşaraq sərhəd dirəklərinə tərəf yönəldi, toxunduğu tikanlı məftillər ovulub yerə töküldü, dirəklər yerlə-yeksan oldu. Şirin xəyallar qoynunda Muradxan nə vaxt mürgülədiyini duymadı. O, gözünü açanda dan yeri yavaş-yavaş ağarırdı. Mənzilbaşına çox qalmamışdı...

Bir qədər istirahət edəndən sonra Muradxan iş yerinə tələsdi. Anası təkidlə:

– Ay oğul, gecəni səhərə qədər yol gəlibsən, hələ ezamiyyətinin bitməyinə bir gün də var, bu gün istirahət elə, sabah işinin üstündə olarsan, – desə də, Muradxan geri çevrilmədi. Hansısa bir hissə onu Xudafərinə tərəf çəkdi.

Axşamüstü Muradxan yenə də əlindəki polad çəkilə arabir

Naibə Yusif

reisləri taqqıldadaraq dəmiryolu boyunca irəlilədi. Amma gözünü dolandırır sağ sahilə nəzər salmağı da unutmadı. Heç kimi görməyəndə tənhaləşdiyini duydu, avazla:

*“Dəryada gənim qaldı, sona bülbüllər,
Biçmədim, zənim qaldı,saçı sünbüllər,
Çox çəkdim yar cəfasın, sona bülbüllər,*

Mənə də qənim qaldı, saçı sünbüllər”, – oxuyanda qayanın altında ağ örpəkli qız əlindəki ağ yaylığı yellədi. Muradxanın ürəyi sinəsindən qopacaqmış kimi tıppıldadı. Səsi titrəyə-titrəyə:

– Bağışla, dünən gələ bilmədim, xanım, – söylədi.

Qız gülümsündü:

– Adım Könüldür, – dedi.

Muradxan bir anlıq karıxdı, lakin tezliklə özünü ələ aldı və məmnun halda sözünə davam etdi:

– Bu gün ilk çərşənbədir, Könül. Sənin üçün ən yüksək tərədə tonqal qalayacağam. Bu sənə çərşənbə hədiyyəm olacaq.

Qız dinmədi, səhəngini çiyinə aşırıb getmək istəyəndə Muradxan az qala:

– Ayaq saxla, Könül, getmə, – deyə yalvardı.

Könül qüssəli halda:

– Dayana bilmərəm. Bir azdan buralar sərbazla dolacaq, mənə bağışla, – söyləyərək tələsik addımlarla gözdən itdi.

Muradxan nə edəcəyini bilmədi, nifrətlə tikanlı məftilləri, zolaqlı sərhəd dirəklərini süzdü, sinəsindən qopan hayqırtı ilə bərabər polad çəkic zərblə sahil boyu uzanan dilsiz reislərə çırpıldı. Çəkicin səsi qayalıqda əks-səda verib yenidən sol sahilə yön alanda sərhədi yoxlamağa gələn sərbazların papaqları göründü.

Hava qaralmaq üzrə idi. İş vaxtı bitdiyi üçün Muradxan evə tələsdi. Əvvəldən hazırladığı odunları tərənin başına daşdı. Kənd cavanları da həvəslə ona qoşuldular. Çox keçmədən gur tonqal çatıldı. Tonqalın şölələri Araz çayının sularında bərq vurdu. Elə bu vaxt sağ sahilə yandırılan tonqalın alov dilimləri göründü.

Gülü'n yarpıza dönsün

Gənclərin: “Ura!” – səsləri ətrafı bürüdü.

Muradxanın gözləri gülürdü: o, bəlkə də, özünü dərk etdiyi gündən bəri ilk dəfə hüduzsuz bir sevinc yaşayırdı. Evə gələn kimi anası Mahirəni qucaqladı:

– Yaman acmışam, – dedi.

Anasının bişirdiyi çərşənbə plovunu iştaha ilə yedi. Hiss etdi ki, bu aşın dadı başqalarına bənzəmir. O gecə Muradxan çox rahat yatdı...

Arazın suları həmişə olduğu kimi asta-asta ləpələndirdi. Sərhəd dirəkləri, tikanlı məfillər, sərhəd zolaqları yoxa çıxmışdı. Yalnız Araz çayı və Xudafərin yerində idi. Narın ləpələr sol sahilin qumsal torpağını öpdükcə sağ sahildəki qayalar sinələrinin atəşini Arazın ağ köpüklü suları ilə söndürürdü. Muradxan Xudafərinin tən ortasında dayanmışdı, Könülü səsləyirdi. Körpünün digər başında ağ örpəkli qız görünəndə hava birdən tutuldu, leysan suları ətrafı bürüdü, Araz kükrəyib körpünün tən yarısını uçurdu. Ağ örpəkli qız lil sularda yoxa çıxdı...

Muradxan qışqırmaq, azğın suların qoynuna atılmaq istəyəndə bir əl onun qolundan tutub saxladı, çevriləndə iblis baxışlı, tənbəki tüstüsündən dişlərinin rəngi itmiş sarışın bir hərbcı gördü. O dartınmaq, yadellidən qurtarmaq istəsə də, getdikcə taqətinin tükəndiyini hiss etdi. Bu əl sanki onun bütün damarlarından axan qanı zəli kimi sorur, ixtiyarını əlindən alırdı... Elə bu vaxt göy şaqıldadı, ildırım Arazı nura qərç etdi, lil sularda ağaran örpəyin sahibi gözə dəymirdi...

İkinci şaqqıltı səsi Muradxanı yuxudan oyatdı. Bayırda güclü yağış yağırdı. Gördüyü yuxunun təsirindən çıxıbilməyən gəncin gözlərinə səhərə qədər yuxu getmədi...

Çərşənbələr bir-birini əvəz etdikcə hər iki sahildə tonqallar çatıldı. Bu tonqallar yüz yetmiş ildən artıq bir-birindən ayrı salınmış bir millətin ilk həmrəylik nişanı oldu. Hər iki sahildə yaşayanlar tonqal ətrafında ötüb keçən vaxtlardan söhbət açan babaların sözlərini su kimi içdilər.

Naibə Yusif

Dördüncü – axır çərşənbə yaxınlaşırdı. Qızların dilək tutub qapı pusmasına, oğlanların qapılara qurşaq atmasına, bayram xonçalarının evbəev paylanmasına az qalırdı. Hamının üzündə təbəssüm, gözlərində bayram sevinci duyulurdu. Həyət-baca, ev-eşik adamın üzünə gülür, növruzgülünün ətri meh əsdikcə Araz boyu yayılırdı. Amma iki gün idi ki, Muradxanın əvvəlki nəşəsindən əsər yox idi. Mahirə bunu yorğunluqla əlaqələndirib ərkyana onu danladı:

– Ay bala, hər işi görməyin də öz vaxtı var. Gecən-gündüzün yoxdur, elə hey işləyirsən. Buna canımı dözər? Bir az istirahət et, özünə gəl, gör tay-tuşlarından nə qədər yaşlı görünürsən.

Muradxan gülümsündü:

– Yaxşı, ana, istirahət etməyə vaxt ayıracağam.

Ana rahatlandı, çünki oğlu söz verəndə həmişə yerinə yetirirdi. İstirahət günü olduğu üçün Muradxan bir qədər həyət-bacada işlədi: ləkləri səliqəyə saldı, ağacların gövdəsini əhənglədi. Günortadan sonra gənclərlə köməkləşib təpənin üstünə xeyli odun daşdı. Onlar axır çərşənbə tonqalını daha gur çatmağı əvvəlcədən düşünmüşdülər. Bütün hazırlıqlar başa çatandan sonra gənclər evə dağılışdılar. Bu gün xeyli işləsə də, Muradxanın üzündə yorğunluq yox idi. İştaha ilə axşam yeməyini yeyib yerinə uzandı. Oğlunun ertədən yatması ananın ürəyincə olmasa da, susmağa üstünlük verdi, aylardan bəri ürəyində saxladığı istəyi yenə dilinə gətirə bilmədi. Səhərin açılmasını gözlədi. Səhər yuxudan duranda Muradxanı yerində görmədi, təəccübləndi. Həyət-bacaya göz gəzdirdi, oğlundan bir nişan tapmadı. Gecədən hazırladığı yemək çantasını yerində görməyəndə anladı ki, Muradxan səhər tezdən iş yerinə gedib. Başını bulasa da, işinin məsuliyyətini dərk edən oğlu ilə qürrələndi. Oğrun-oğrun qonşu həyətə boylandı. Qonşu qızı Günel təhsilini başa vurub kəndə qayıdan gündən ananın ürəyinə yatmışdı. Onu evində gəlin kimi görmək ən böyük arzusu idi. Uzaqdan-uzağa boyunu sevsə də, oğlunun ağzını aramamış qızın anasına heç nə sezdirmək istəmirdi. Muradxanın qonşu qızı

Gülin yarpıza dönsün

görməməsi bəzən Mahirəni coşdururdu:

– Elə bil oğlumun gözləri bağlanıb. Su sonası kimi qızıdır, ağlı, təhsili də hamıdan üstündür. Mənim oğlum gözünü açınca quş kimi yuvasından uçub gedəcək.

Ancaq çox çəkmədən qızın xeyir-duasını da verirdi:

– Allah kimə qismət edəcəksə, xoşbəxt olsun, o da mənim balam.

Gün əyiləndə Muradxan Arazboyu uzanan relslərin arası ilə iki dəfə obaş-bubaşa getsə də, qayalıqda heç kimi görmədi, bir səs-səmir duymadı. Arazın suları da lal olmuşdu: ağ köpüklər sahilə tələsmir, burula-burula axan sular Xudafərinin tağlarını şillələmir, qayalara çırpılmırdı. Muradxan əlindəki çəkici yerə qoyub qürub edən günəşi seyr edərkən sərbazlar qayaların üstündə göründü. Evə qayıdan oğlunun əhvalını duyan ana yenə ürəyindən keçəni ona anlatmadı, səhərin açılmasını gözlədi.

Axır çərşənbə günü hər tərəfdə bir canlanma vardı; cürbəcür şirniyyatların iyi bütün kəndə yayılmışdı. Bayram xonçaları ertədən hazırlanmışdı. Çərşənbə tonqalı yanan kimi sovqat dolu xonçalar qız-gəlinin əlində qonşulara paylanacaqdı. Nəhayət, tonqalın ilk dilimləri havaya dikləndi. Bir azdan gur alovlar kəndlə bərabər Arazı da nura qərç etdi, amma qarşı sahilə tonqal qalanmadı, bütün gənclərin, o cümlədən Muradxanın ürəyi sıxıldı. Gənclər tonqalın ətrafında çox qala bilmədilər, alovun dilimləri sönər-sönməz hərə səssiz-səmirsiz öz evinə döndü. Muradxana elə gəldi ki, hər şey düzənini itirdi: nə çərşənbə plovunun dadı qaldı, nə də bayram əyləncələrinin sevinci. Yeməyini bitirən kimi anasının süfrə arxasında edəcəyi çərşənbə duasını dinləmək, “amin!” söyləmək də onu yordu, otağına keçmək, qəlb sıxıntılarının məngənəsində tənha qovrulmaq istədi. Anasının sual dolu baxışları da cavabsız qaldı. O bu mübarək gündə oğluna ürəyini açmaq fikrində idi, amma yenə də susdu.

Həftələr bir-birini əvəz etdikcə yaz bütün gözəlliyi ilə dağlarda, dərələrdə süfrə açır. Bu süfrədə təbiətin min bir nəz-neməti səxavətini uçan quşlardan, seyrə çıxan qız-gəlinlərdən, gözü yar axtaran igidlərdən əsirgəmirdi. Amma bu gözəllik Muradxanın dalğın baxışlarını ani oxşayır, çiçəklərin ətri ruhuna ruh qatmaq istəsə də, iztirablarını azalda bilmirdi.

Ertəsi gün Muradxan vaxtından əvvəl relslərin arası ilə Xudafərin istiqamətində irəlilədi, gözü qayalıqları gəzdi, naləli bir səslə oxudu:

***“Gülün yarpıza dönsün, sona bülbüllər,
Bizdən üz döndərən yar, saçı sünbüllər!”***

Qayanın altında dayanan qara örpəkli qız əlindəki qara yaylığı yellədi:

– Buradayam, Muradxan, – dedi.

Muradxan eşitdiyi səsdən diksindi, ağlamağı kişiyyə yaraşdırmasa da, gözləri doldu, boğazına tıxanan qəhəri birtəhər uddu:

– İndiyə qədər haradaydın, Könül! Səbrim, qərarım qalmadı. Nə bayramı duydu, nə yediyimi hiss etdim. Sənə nə olub? Bu qara örpək nədir?

Könül əlindəki yaylıqla gözlərinin yaşını sildi:

– Axır çərşənbəmiz qara gəldi, Muradxan. Həmin gün altmış beş igidimizi kimlərinsə nəfsinə qurban verdik. Sonu görünməyən bu mənasız dava nə qədər sürəcək, bilmirəm. Amma bildiyim bir şey var: oğullarımızı itiririk. Kənd indi də yas içindədir. Böyüklü-küçüklü hamı qara geyinib. Həmin gün bu səbəbdən tonqalımız çatılmadı, qızlarımızın əllərinin hənasını göz yaşları yudu, anaların fəryadı göyləri yandırdı, səmənilərimiz göyərəmədən soldu, arzu-diləklərimiz ürəklərimizdə yaraya çevrildi. Amma

bunları siz bilmədiniz.

Könül hıçqırdı. Muradxan eşitdiklərinə inanmaq istəmirdi.

İran-İraq müharibəsinin qurbanlarına rəhmət dilədi. Könül səhəngini çiyinə saldı, üzünü çevirib iti addımlarla sahildən uzaqlaşdı. Muradxanın arxasınca ucadan dediyi sözləri zorla eşitdi:

– Sabah yenə gələcəyəm, Könül!

Bu axşam eşitdikləri qəlbini nə qədər sıxsa da, Muradxanın əhvalı yerində idi. Axır çərşənbədən bəri evə gəldiyində ilk dəfə:

– Ana, qurd kimi acmışam, yemək ver, – deyəndə Mahirə şükür edə-edə süfrəni açdı, iştaha ilə yeməyə girişən oğluna fərəhlə baxdı, mətləbin üstünə gəldi:

– Oğul, qonşu Günəl çox gözəl qız olub.

Muradxanın əhəmiyyət vermədiyini görəndə ana bir də sözünü təkrarlayanda Muradxan son tikəsini udub:

– Allah xoşbəxt eləsin, – dedi və əllərini yumaq üçün süfrədən qalxdı. Ana hiss etdi ki, bu barədə söhbət açmaq mənasızdır.

Ertəsi gün Muradxana hərbi komissarlıqdan çağırış vərəqi gəldi. Sovet ordusu sıralarında digər gənclər kimi o da xidmət etməli idi. Xəbəri eşidən Könülün gözləri doldu:

– Qardaşımdan sonra səni də itirmək istəmirəm, getmə.

– Bu, borcudur, Könül, hamımız getməliyik. Məni gözlə, bir yaz günü geri dönəcəyəm. Bax onda bu suları sinəmlə yarıb səni götürəcəyəm. Əgər sənə xəyanət etsəm, məzarımda çiçəklər yox, yarpızlar bitsin.

– Bunu anlamadım, Muradxan.

Muradxanın gözləri yol çəkdi, sonra aramla sözünə davam etdi:

– Qədim zamanlarda sevgilisinə xəyanət edənlərin məzarı üstünə yarpız qoyarmışlar.

Könül az qala yalvardı:

– Sus, Muradxan, Allah xatirinə, sus, – o, əlləri ilə üzünü qapadı.

Naibə Yusif

– Nə oldu, Könül?

Araya uzun bir sükut çökdü. Muradxan qızın ağladığını duydu, kövrəldiyini bürüzə vermədi, qətiyyətlə:

– Məni gözlə, gələcəyəm, sevda günəşimizi sönməyə qoymayacağam. Düz bir ildən sonra Arazı məhz sənin üçün açacağam.

Könülün ürəyi titrədi, gözünün qarşısında sinəsinin al qanı

Arazı boyayan Muradxan və qanlı sulara baxıb qəh-qəhə çəkən sərbaz canlandı, az qala inilti ilə:

– Səni vururlar, Muradxan. Sənin yoxluğun mənə cəhənnəmi bu dünyada yaşadar. Bilirəm ki, bizim sevdamızın sonu yoxdur, amma səni gözləyəcəm.

O, səhəngini çiyinə aşırıb sürətlə uzaqlaşanda Muradxana elə gəldi ki, Arazın sağ sahilinə qaranlıq çökdü...

* * *

Muradxan hərbi xidmətə Kalininqrads şəhərində başladı. İşində olduğu kimi hərbi xidmətdə də tapşırıqların öhdəsindən layiqincə gəldi. Rota komandiri kimi əsgərlərin məhəbbətini qazandı. Hərbi təlimlərdə onun əsgərləri həmişə öndə oldular. Maneələri dəf etməkdə, hədəfdən yayınmaqda məharət göstərdiklərinə görə Muradxan və əsgərləri hərbi xidməti davam etdirmək üçün Əfqanıstana göndərildilər...

Dörd ildən çox idi ki, Qərbin Şərq siyasətinin növbəti hədəfi Əfqanıstan idi. Bundan yararlanan SSRİ dövləti də əzilən xalqa dəstək adı ilə qonşu ölkənin sərhədini pozdu... Dörd ildən çox idi ki, siyasi oyunlardan bixəbər əsgərlər əfqanları “düşmən”lərdən qorumaq üçün son damla qanları qalana qədər döyüşəcəklərinə and içib “qırmızı” tabutda gələn yodaşlarının yerini doldurmaq üçün Əfqanıstana yola düşürdülər. Muradxan da and içənlər sırasında idi...

Əfqanıstanın sərt iqliminə alışmaq yeni gələn əsgərlər üçün o qədər də asan olmadı. Qocaman dağlarda günəşin yandırıcı

Gülü'n yarpıza dönsün

şüalarından qorunmaq üçün bir daldanacaq tapmaq qum səhrasında bulaq axtarmağa bərabər idi. Çılpaq dağlardan qopan qaya parçalarının kölgəsi də yeri-göyü qarsayan günəş şüalarının qarşısında aciz idi. Lakin haqsızlığa qarşı mübarizə olan yerdə ən çətin şəraitə dözməyə hazır olan əsgərlər döyüş əmrinin nə vaxt veriləcəyini səbirsizliklə gözləyirdilər.

Nəhayət, gözlənilən gün çatdı. Ağır artilleriya zərbəsi endiriləndən sonra Muradxangilin səhra alayı düşmənlərin əlində olan böyük bir kəndi azad etməli idi. Dağıdılmış evlərin uçuqları arasında təmizləmə əməliyyatına başlayan əsgərlərə sağ qalana amansızlıqla divan tutmaq əmri verildi. Kəndin içərilərinə doğru hərəkət etdikcə ara-sıra eşidilən atəş səsləri artmağa başladı. Avtomatının darağından bir güllə belə atmayan Muradxan uçuqların altında əzab dolu son dəqiqələrini yaşayan əfqan kəndlisini görəndə özünü saxlaya bilmədi, cəld hərəkətlə daşları kənara ataraq yaralını xilas etməyə çalışdı. Elə bu vaxt açılan atəş kəndlinin alını parçaladı. Muradxan ayağa qalxanda Kobra ləqəbi ilə tanınan leytenantın istehzal baxışlarını gördü, qeyri-ixtiyari yumruqlarını düydünlədi. Kobra soyuqqanlı tərdə:

– Mən də ilk döyüşlərdə sən kimi düşünürdüm, amma alışdım, – deyərək sağ əli ilə astaca onun çiyinə döyəclədi, – düşməne mərhəmət etsən, özün ölərsən. Muradxan eşitdiklərinə inanmaq istəmədi, uçuqların altında qalan yaralı kəndlinin əzab dolu baxışları gözlərinin önündən getmədi: həyatla ölüm arasında çırpınan insanın gözlərindəki yaşamaq eşqi yaddaşına həmişəlik həkk olundu.

Ciddi müqavimətə rast gəlməyən sovet əsgərləri tezliklə kəndi ələ keçirdilər. Salamət qalmış evlərdən səs-səmir eşidilmirdi. Əsgərlərə evlərə girərək axtarış etmək əmri verildi.

Muradxan ehtiyatla qarşısına çıxan ilk qapını döydü, amma çağırışına cavab verən olmadı. İkinci dəfə qapını döymək istəyəndə kimsə qapıya güclü bir təpik ilişdirdi. Taxta qapı taybatay açıldı. İstehzal baxışlarını onun üzündən çəkməyən Kobra:

Naibə Yusif

– Mən də ilk döyüşdən sonra qapını döymüşdüm, – dedi, – birləşməlik öyrən, düşmənin qapısını döyməzlər. Muradxan təəccüblə onun üzünə baxanda Kobra yenə də sağ əli ilə onun çiyinini astaca döyəclədi.

Otaq yarıqaranlıq olduğu üçün içərini aydın görmək olmurdu. Kobra pəncərənin qalın qara pərdəsini var gücü ilə dartdı. Günün şəfəqləri içərini aydınlattı. Şərq üslubunda döşənmiş otaqda heç kim yox idi. Burada yubanmağı mənasız bilən Muradxan qapıya tərəf yönələndə Kobra onun qolundan çəkdi, barmağını dodaqlarına yaxınlaşdırıb susmaq işarəsi verdi və əyilib qulağını döşəməyə söykədi. Çox keçmədən itirdiyini tapmış adam kimi gözləri parıldıadı. Yerə salınmış xalını kənara çəkib ehtiyatla döşəmənin üzərində gəzməyə başladı. Zirzəmiyə enmək üçün döşəmədə qapı olmadığına tam inanandan sonra avtomatın qundağı ilə divarları yoxladı. Bu cəhdi də uğursuzluqla nəticələndi. Kobranın bütün hərəkətlərini diqqətlə izləyən Muradxan bu boş otaqda onun nə axtardığını hələ də anlaya bilmirdi. Kobra onun:

– Yoldaş leytenant, nə axtarırsınız? – sualını da cavabsız buraxdı. İndi o, evin tavanını diqqətlə gözdən keçirirdi. Tavanda güclə sezilən kiçik qapını görəndə cəld hərəkətlə küncə qoyulmuş sandığı evin ortasına çəkdi. Üstünə çıxıb qapını açmağa cəhd etdi. Azacıq tərpənsə də, qapını açmaq asan olmadı. Kobra döyüş bıçağı ilə birtəhər sürüşən qapağı yerindən oynatdı və yüngül təkanla qapını açdı. Əvvəlcə Kobra, sonra isə Muradxan yuxarı qalxdı. Bura evin çardağı idi. Ətrafa göz gəzdirəndə hər ikisinin diqqətini kiçik kərpiclərdən hörülmüş baca cəlb etdi. Bacanın arxa tərəfini yoxlayan Kobra işarə ilə onu yanına çağırırdı. Arxa tərəfdəki kiçik qapını görəndə Muradxan heyrətləndi, təəccübünü gizlədə bilmədi. Leytenant istehzal baxışlarını ondan ayırmadan qapını astaca itələdi. Silahını əlində hazır tutub dar pilləkənlə aşağı düşdü. Muradxan onu təqib etdi. Pilləkən zirzəmiyə enirdi. Neft lampasının zəif işığı içərini tam işıqlandırmasa da, buradan anbar kimi istifadə edildiyi ilk baxışdan duyulurdu. Hər tərəfdə

Gülü'n yarpıza dönsün

dərin bir sükut vardı. Bu sakitlik birdən-birə Muradxanı yordu. O, geri dönmək, işıqlı dünyaya çıxmaq üçün səbirsizləndi. Əlinə “ov” keçməyən Kobra da, deyəsən, burada yubanmaq istəmədi, zirzəmidən çıxmaq üçün pilləkənə tərəf döndü. Bir ayağı pilləkəndə ani olaraq dayandı, birdən iti addımlarla iri küplər qoyulmuş küncə yaxınlaşdı. Küplərin arxasında gizlənən gənc qızı qolundan tutaraq zirzəminin ortasına fırlatdı. Qorxudan dili tutulan qız üstündəki zinət əşyalarını əlləri əsə-əsə bir-bir Kobranın ovcuna qoyanda Muradxan gözlərinə inanmadı, tətiiyi çəkərək irişə-irişə əlindəki qənimətləri cibinə qoymaq istəyən yoldaşına:

– Aldıqlarını geri qaytar, yoxsa...

Kobra halını pozmadan:

– Mən də ilk vaxtlar qənimət yığanları silahla hədələyirdim, – dedi və bir qədər susub əlavə etdi, – yadında saxla, düşməni məhv etmək üçün onun əlindən hər şeyi almalısən. Leytenant yenə sağ əli ilə çiyinə astaca toxunmaq istəyəndə Muradxan geri çəkildi, üzünü çevirib iti addımlarla pilləkənə tərəf yönəldi. Pillələri yarı etməmiş zirzəmidən gələn səs onu geri dönməyə vadar etdi. Öz dilində nə isə deyərək yalvaran qızın göz yaşlarına əhəmiyyət verməyən Kobra qız geri çəkildikcə rişxəndlə gülərək irəlilədi, qəfildən hörüklərindən yapışıb var gücü ilə zirzəminin ortasına sürüdü. Qız başını torpaq döşəmədən qaldırıb son ümid yeri kimi qarşı tərəfə boylandı. Pilləkəndə dayanan Muradxanı görəndə əli hər yerdən üzüldü, birdən-birə rəngi boğuldu, yerində qıvrıldı, əlləri büzüdü, barmaqları bir-birinə keçdi. Qələbəindən xoşhallanan Kobra qızın üstünə şığıdı. Gördüyü səhnədən dəhşətə gələn Muradxan avtomatı ona tuşladı. Kobra yenə də halını pozmadı:

– Mən də ilk dəfə bu səhnəni görəndə silahdaşlarımla ayaqlarını atəşə tutmuşdum, amma gözəl əyləncəyə alışdım, dərk etdim ki, düşmən qızından ötrü dostu silah çəkməzlər. Sən də öyrəşəcəksən, – deyib Muradxanın xəbərdarlığına əhəmiyyət

Naibə Yusif

vermədən bir addım da irəli gəldi. Qəzəbdən gözləri alacalanmış Muradxan:

– Bu, sonuncu xəbərdarlığımıdır,– deyib avtomatın çaxmağını şaqqılatdı. Kobra heç nə eşitmirmiş kimi onun gözlərinin içinə baxa-baxa qıza tam yaxınlaşanda səndələdi. Köksünü tutub yerə çökdü. Sinəsindən axan qan barmaqlarının arasından süzüldü, amma o, yenə də gözlərini Muradxandan çəkmədi. İndi bu gözlərdə bir şəfqət vardı. Sinəsindəki ağrıdan nəfəsi təntisə də:

– Sən kişi adamsan, – dedi, – məni çəkə bilmədiyim yükdən xilas elədin.

Muradxan eşitdiklərinə inanmadı, rəngi getdikcə ağaran Kobranın yanında oturdu, başını dizi üstünə aldı. Danışmaq istəyəndə Kobra qanlı barmaqlarını onun dodaqlarına söykəyib dinləməsini xahiş etdi:

– Nə deyəcəyini gözəl bilirəm. Mənə qulaq as. Buraya gələndən cəhənnəm əzabı yaşayıram. Bu gün gördüklərinin heç birini indiyə qədər etmədim, başqalarına isə mane ola bilmədim. Sovet əsgərinin bu qədər ucuzlaşdığını görmək mənim üçün faciə idi. Ölüm arzulayırdım, amma səadət gətirən ölümü daddırmağı bacaran bir adam tapmırdım. İlk dəfə rastlaşanda duydum ki, o adam yalnız sən ola bilərsən. Elə o vaxtdan səni qarabaqara izlədim və istəyimə çatdım.

Kobra əlini cibinə saldı. Əfqan qızından aldığı “qənimət”i Muradxana uzatdı:

– Bunu sahibinə qaytar.

Muradxan çaşıb qalmışdı, onun gözlərində duyulan dərin peşmançılıq son anlarını yaşayan Kobranın nəzərindən yayınmadı, nəfəsi tənqişsə də, sözünə davam etdi:

– Səndən bir xahişim də var: qızımı tap, – o, Muradxanın çaşqınlıqla baxdığını görəndə üzündə xoş bir ifadə yarandı, – təəccüblənmə, – dedi, – həyatımı xilas edən əfqan gözəlini çox sevdim, bizimkilərdən xəbərsiz onunla evləndim, bir qızım oldu. Sevincim hədsiz idi, adını Cəmilə qoydum... Amma sevincim

Gülü'n yarpıza dönsün

uzun sürmədi, növbəti bombardman zamanı sevdiyim qadını itirdim...Qızımı uçuqların altından sağ tapanda gözlərimə inanmadım. Anası bələkdəki körpəni canı bahasına qorumuşdu, - Kobra öskürdü, ağzına dolan qan çənəsindən üzəaşağı süzüldü. Muradxan dillənmək istəyəndə xırıltılı səslə:

– İndi qızımın bir yaşı var,- dedi,- yaxınlıqdakı Tala aulunda Zəhra adlı yaşlı bir qadının himayəsindədir, onu tap. Bacarsan, geri dönəndə qızımı da apar. Ailəm Qroznı şəhərində yaşayır. Anamın da adı Cəmilədir.

O susdu. Muradxan soyuyan əllərindən, dizlərinə buz kimi yapışan kürəyindən hiss etdi ki, Kobranın son nəfəsidir. Qəhərini udmağa çalışdı. Onun yaşlı gözlərini görən Kobra dərindən köks ötürdü:

– Mənə görə üzülmə, ünvan cibimdədir. Özünü qoru, – dedi və zorla gülümsündü. Dodaqlarına qonan təbəssüm donanda Muradxan Kobranın cansız bədənini qucaqlayıb boğuş səslə hönküdü. Hələ də gördüklərinə inanmayan əfqan qızı yuxulu adamlar kimi gözlərini ovuşdurdu, öz silahdaşını öldürən xilaskarına yerdən qalxaraq yüngülcə təzim edib əlləri ilə üzünü qapadı. İndi onun hönkürtüsü zirzəminin soyuq qara divarlarını döyəcləyirdi.

* * *

Muradxan Kobranı evin zirzəmisində dəfn etdi. Hələ də donuxub qalan əfqan qızı səsinə çıxarmadı. Məzarın başında düşmən əsgərinin fatihə surəsini oxuduğunu görəndə o da yaxına gəldi, əllərini qaldırıb dua etdi. Cibindən götürdüyü vəsiqədən o, Kobranın əsl adının Kərim, soyadının Qədirov olduğunu öyrəndi. Vəsiqəni və içində məktub olan ağzı bağlı zərfi qoyun cibində gizlətdi...

Muradxan hərbi hissəyə qayıdanda günortadan xeyli keçmişdi. Ondan ötrü narahat olan dostları ətrafını saranda gözləri

Naibə Yusif

qeyri-ixtiyari yaşla doldu. Sergey adlı zarafatçı bir əsgər aradakı gərginliyi azaltmaq üçün dilini işə saldı:

– Yaxşı da... Bu da Muradxan, daha nəyi gözləyirik, bu dəqiqə aclıqdan bağırsaqlarım şeypur çalacaq, haydı, indi də yeməyə hücum!

Ancaq nədənsə bu dəfə heç kimin dodağı qaçmadı, heç Sergeyin özü də gülmədi. Çünki bu gün gördükləri onun da zarafatının dadını-duzunu qaçırmışdı. Yemək zamanı da dinib-danışan olmadı. Muradxan qarşısındakı yeməyə əl vurmadı. Kobranın təbəssüm dolu siması gözlərinin qarşısından çəkilmədi. Hiss etdi ki, yumruqları düyünlənir, amma kimə, nə üçün? Bunu demək çətin idi. Stolun üstündəki qabların zərbədən titrəməsi, bəzilərinin yerə diyirlənməsi əsgərləri çaş-baş saldı. Yumruğunu hələ də stoldan çəkməyən Muradxanın qan sağılmış gözlərinə hamı təəccüblə baxdı. O bu baxışların altında əzildiyini hiss etdikcə yumruqları boşaldı, əlləri ilə başını tutub hönkürdü.

Kobranı ertəsi gün də itirib-axtaran olmadı. Lakin təzə tabutlardan birinin üstündə kiril əlifbası ilə yazılmış “Kerim Kadırov” adını oxuyanda Muradxan indiyə qədər ağına belə gətirmədiyi bir həqiqəti müəyyənləşdirdi: burada ölənlər axtarılmır, yalnız sağ qalanların siyahısı tutulur. Yol gözləyən analara çatacaq tabutların içində isə nə olmasının elə də əhəmiyyəti yoxdur... Muradxan gah avtomata, gah da avtomat tutan əllərinə baxdı.

Dişlərini qıcadı, öz-özünə and içdi:

– And içirəm, bu əllər dinc əfqanlara silah qaldırmayacaq.

Əgər andımı pozsam, anamın südü gözlərimi tutsun!

* * *

Bir ilə yaxın idi ki, Muradxan Əfqanıstanda idi. Bu aylar ərzində gördükləri başqa əsgərlər kimi onda da dəhşət doğurdu: kütləvi qarətlər, dinc əhəlinin təhqiri, qətlər sovet əsgərinə qara

Gülü'n yarpıza dönsün

ləkədən başqa heç nə vermədi. Tutulan ərazilərdə əhalinin kinli baxışları ilə nə qədər qarşılaşsa da, hücum zamanı o, avtomatını əfqanlara deyil, mavi səmaya boşaltdı, bacardıqca qətlərin, qarətlərin qarşısını almağa çalışdı. Bəzən yoldaşlarının acıqlı baxışları ilə də qarşılaşdı, amma bu onu qorxutmadı...

Növbəti əməliyyata qızgın hazırlıq gədirdi. Strateji əhəmiyyəti olan bir yüksəklik ələ keçirilməli idi. Döyüş səhər tezdən başlayacaqdı. Əsgərlərin bir qismi yorğunluqdan çoxdan yatmışdı. Bəziləri isə öz düşüncələri ilə əbəyaxa idi. Buraya gələndən yuxusu ərsə çəkilən Muradxan da ötənləri xatırladı: üzündə xoş təbəssüm yarandı. Evə qayıtmasına cəmi iki ay qalırdı. Əsgərlərin dediyi kimi, iki aydan sonra bu cəhənnəm əzabından qurtulacaq, hər şey arxada qalacaqdı. Yenə Arazın sahilini dolaşacaq, avazla ürək dolusu “Sona bülbüllər” mahnısını oxuyacaq, Könülsə ağ yaylığı ilə o biri sahilədən onu salamlayacaqdı. Muradxan xoş xəyallar içində gecədən xeyli keçmiş oturduğu yerdəcə mürgülədi...

...Sərin meh üzünə dəyəndə çay kənarında olduğunu hiss etdi. Əyilib ovcunu su ilə doldurmaq istədi, amma su birdən-birə yox oldu, tikanlı məftillər əllərini dalayanda ufuldada, ayağa qalxmağa çalışdı. Daşa dönmüş ayaqları sözüənə baxmadı. Qulağına dəyən tanış səs ona: “ Oxu, xahiş edirəm, susma”, – deyəndə yuxudan ayıldı. Gicgahlarında yüngül ağrı duydu, bir qədər alnını ovuşdurdu, həmişə yanında gəzdirdiyi qabdan bir neçə qurtum su içdi, yenidən səhərki döyüşü düşündü...

Dan yeri ağaranda “N” sayılı hərbi səhra alayının bütün əsgərləri döyüşə hazır vəziyyətə gətirildi. Hücum səssiz, qarşı tərəfi ayıq salmadan həyata keçirilməli, yüksəklik çox az itki ilə tutulmalı idi. Muradxanın da daxil olduğu xüsusi hazırlıqlı iyirmi nəfərlik dəstə iri qaya parçalarının arası ilə səs salmadan hərəkətə keçdi. Əsgərlər bacardıqca ehtiyatla tərpendilər. Qarşı tərəfin səssizliyi onlara qərribə gəldi. Adətən, belə vaxtlarda düşmənlər sovet əsgərlərinə göz açmağa imkan verməz, atəş səsləri susmaz, sonuncu güllə atılmayınca heç kim təslim olmazdı.

Naibə Yusif

Əsgərlər heç bir maneəyə rast gəlmədən xeyli irəlilədilər. Adi bir çıxqılıya da hakim kəsilən Muradxan bu səssizliyin arxasında xoşagəlməz bir hal olacağına inanmaq istəməsə də, birdən-birə qulaqbatırıcı bir partlayış eşidildi. İri qaya parçaları zirvədən aşağı diyirləndi. Minaatanlardan yağan mərmilər əsgərlərə göz açmağa imkan vermədi. İtki verən dəstə geri çəkilməyə məcbur oldu. İkinci həmlə günortadan sonra başlandı. Uzaqdan döyüş vertolyotlarının səsini eşidən əsgərlərin üzündə sevinc işartıları göründü. Düşmən mövqelərinə endirilən zərbələr nə qədər sərrast olsa da, atəş səslərindən qarşı tərəfin asanlıqla təslim olmayacağı hamıya aydın idi. Vertolyotlardan birini qara tüstü bürüyəndə zirvədən “Allahu əkbər” sədaları eşidildi. Bombardmandan sonra alaya zirvəni tutmaq əmri verildi. Əsgərlər atəş aç-aça yenidən zirvəyə doğru irəlilədilər. Axşamüstü yüksəklik sovet əsgərlərinin əlinə keçdi.

Səhəri gün yoldaşları Muradxanı nə yaralılar, nə də ölənlər arasında tapdılar. Cəsədi param-parça olan bir nəfəri Muradxan hesab edib vətənə göndərdilər və igid oğul itirdiklərinə görə ailəsinə başsağlığı verdilər.

* * *

İki gün əvvəl ayrıldığı qardaşını səhər tezdən həyətdə görəndə Mahirə gülə-gülə irəli gəldi, həmişəki kimi boynunu qucaqlayıb üzündən öpdü:

– Ay qardaş, səhərin gözü açılmamış səndən nə əcəb, o boyda yolu durub gəlibsən, xeyirdimi?

Qardaşı dillənməyəndə hövülləndi:

- Dilim-ağzım qurusun, uşaqlarımı xəstələnilib?

Növbəti sualına da cavab almayanda Mahirə bir qədər də yaxın gəldi, gözlərini yerə dikən, uca boyu sanki birdən-birə balacalaşan qardaşının halına lap ürəyi yandı:

- Başına dönüm, nə olub axı, bir dillənsənə. Sən Mahizərsiz

gəlməzdin, yoxsa...

Qardaşı yaşarmış gözlərini yerdən qaldırıb Mahirənin boynunu qucaqladı, başını köksünə sıxıb qəhərli səslə:

– Mətin ol, bacım, ixtiyarını əldən vermə, görünür, qədərində bu da varmış, - deyəndə Mahirənin ana qəlbinə sanki ox saplandı, nəfəs almağı çətinləşdi, bir həftə əvvəl qonşu qadına göndərilən “qırmızı hədiyyə” gözlərinin qabağına gəldi, sinəsindən qopan qiyyə səhərin səssizliyini pozaraq bütün kəndi yuxudan oyatdı...

Tabutu gətirən əsgərlər lal-dinməz dayanmışdılar. Mahirə tabutu açıb sonuncu dəfə oğlu ilə vidalaşmaq istəyəndə rütbəcə digərlərindən fərqlənən zabıt ona mane oldu:

- Məni bağışlayın, ana, tabutu açmağa ixtiyarımız yoxdur.

Cənazəni götürmək üçün həyəətə yığışan kənd cavanları tabutu öz çiyinlərində aparən əsgərləri qəbiristanlığa qədər müşayiət etdilər...

Mahirə cəsədini görmədiyi oğlunun məzarı başında qara saçlarını ağ hördü, həmin gündən bütün libasları qaraya boyandı, amma məzardakının oğlu olduğuna inanmadı:

– Burada yatan mənim oğlum deyil, – söyləsə də, hər gün ziyarətinə gəldi, – o da yol gözləyən bir ananın balasıdır, – dedi.

* * *

Muradxan gözünü yeraltı bir qazmada açdı. İçəri yarıqaranlıq idi, ona görə də harada olduğunu dərk etmədi. Tərpənmək istəyəndə dəhşətli ağrıdan huşunu itirdi. Üzünə çilənən su onu yenidən ayıltı. Başının üstündə qəribə geyimli bir qız dayanmışdı, üzündə xoş ifadə vardı. O, aşağı əyilərək türk dilində:

– Adın nədir? – soruşanda Muradxan doğma səs eşitdiyinə inanmadı. Bədənindəki ağrıları da az qala unutdu, qeyri-ixtiyari:

– Mən haradayam? – soruşdu.

Qız qürurla cavab verdi:

– Türkmən obasındasan. Qorxma, səni ələ vermərik.

Naibə Yusif

Muradxan məsələni anlamağa çalışdı:

– Məni bura kim gətirib?

Qızın üzündən gülümsər ifadə çəkilmədi:

– Qardaşımla mən.

Gözü qaranlığa alışan Muradxan yalnız indi qazmanın bir küncündə oturan yaşlı qadını və onüç-ondörd yaşlı oğlanı gördü. Hər ikisi diqqətlə ona baxırdı. Qız Muradxanı intizarda saxlamaq istəmədi:

– Səni dünənki ilk döyüşdən sonra evə qayıdarkən gördük: iri bir daşın altında qalmışdın. Əvvəl ölmüş bilib ötüb keçdik. Təzəcə aralanmışdıq ki, çox sevdiyimiz bir mahnı eşitdik, səsin sahibini tapmaq üçün geri döndük. Oxuyan sən idin. Bildik ki, türksən. Qardaşımla köməkləşib daşı zorla yerindən tərpətdik və səni evimizə gətirdik. Qız yaralının ətrafa diqqətlə baxdığını görüb sözünə davam etdi:

– Evlərimizi sizin təyyarələr, tanklar uçurdular, buraya sığınmağa məcbur olduq. İstəsən, sağalana qədər burada qala bilərsən.

Muradxan söz tapmadı: kəndləri xaraba qoyan bir ordunun əsgəri olduğu üçün xəcalət çəkdi, şəfqət dolu gözlərə baxa bilmədi. Çevrilmək, üzü divara tərəf dönmək istədi, dəhşətli ağrıdan ufuldamağa belə macalı olmadı: huşunu itirdi. Qız şam işığında onun solğun simasına baxdı, alnında puçurlanan soyuq tər damcılarını sildi. Yalvarış dolu nəzərlə yaşlı qadına baxdı:

– Nənə, yardım et, yazıqdır.

– Gəlinimi əlimdən alan, oğlumu didərgin salan, evimi xaraba qoyan düşmənəmi yardım edəcəyəm? Məndən bunu istəmə. Qoy əzabları ilə baş-başa qalsın.

– Yalvarıram, nənə, axı o da türkdür. Yadına sal Kərimi. Əsgərlərin çoxu buraya nə üçün gətirildiklərini bilməyiblər. Bu da inanıram ki, onlardandır.

– Deyəsən, sən də bacın Əfsanə kimi xilas etdiyin düşmən əsgərinə uymaq fikrindəsən. Atanın ona xeyir-dua vermədiyini,

övladlıqdan məhrum etdiyini unutma.

– Arxayın ol, nənə, mən insanlıq naminə ona kömək etmək istəyirəm. Allah rızası üçün yardım et.

Qarı susdu. Allah rızası üçün ona yalvaran nəvəsini bir xeyli sakitcə süzdü, əlini yerə dayaq verib ayağa qalxdı, yaralıya yaxınlaşdı. Şamın titrək şöləsində onun avazı olmuş simasına baxdı, gözləri doldu, zorla pıçıldadı:

– Bizi bir-birimizə düşmən edənlərə lənət olsun.

Qarı yaralının yanında əyləşən kimi qız qazmanın bir küncünə qoyulmuş heybəni gətirdi. O, əli ilə Muradxanın əzilmiş qıçlarını yoxladı. Yenə astadan pıçıldadı:

– Yaxşı ki daş altında yalnız qıçları qalıb, yoxsa çoxdan ölərdi. Ayılmamış sınıqları bağlamaq lazımdır...

* * *

Arazın sol sahilindən “Sona bülüllər”in ürək yandıran sədalarını eşitməyəcəyini bilsə də, hər axşamüstü su aparmağa gələndə Könülün gözləri dəmir yolunu dolaşdı. Vaxt azaldıqca həyəcanı artdı, həzin sədaların hər iki sahili qucaqlayacağı günü səbirsizliklə gözlədi. Amma il tamam oldu, mahnı səsi eşidilmədi. Üstündən həftələr ötdü, aylar dolandı, Könül ümidini itirmədi. Muradxanın qayıdacağı günün həsrətilə hər gün çayın sahilinə gəldi. Bəzən vaxtın necə ötüb keçdiyini duymadan gözlərini qarşı tərəfdən ayırmadı. Günəş qüruba enəndə çox yubandığını duyub tələsik addımlarla sahilə uzaqlaşdığı zamanlar da az olmadı...

Muradxanın gedişindən üç bahar ötdü... Üçüncü baharda Arazın bulanıq suları sahilini aşdı, Könülün qayanın altındakı sığınacağında indi köpüklü dalğalar qayaların məhvərini oymağa çalışırdı. Birdən Könülə elə gəldi ki, ucu-bucağı görünməyən sular qayalarla bərabər onun da arzularını, ümidlərini oyur, lil sularında batırmağa çalışır. Bunu duyduqca qızın ürəyi sıxıldı, asta-asta yerə çökdü. Düşüncələr onu çox uzaqlara – Muradxanlı

Naibə Yusif

günlərə apardı: “Sona bülbüllər”in gah həzin, gah ürək göynədən naləsi qulaqlarını dəldi. Hiss etdi ki, köksündə bir ağırlıq var. Bu ağırlıqdan qurtarmaq üçün oturduğu yerdən qalxmaq istədi, bacarmadı. Gözlərini Arazın bulanıq sularına zillədi...

– Burada niyə oturmusan? – sualı onu xəyallardan ayırdı.

Qarşısında ucaboynu, dolubədənli sərbazı görəndə çaşdı, nə deyəcəyini bilmədi. Sərbaz sualları bir-birinə caladı:

– Kimin qızısan? Adın nədir? Burada kimi gözləyirsən?

Sonuncu sual Könülün qəlbini sıxdı. Özünü zorla ələ alıb:

– Heç kimi gözləmirəm, – dedi və sözünə davam etdi, – Araz daşarkən onu seyr etməyi xoşlayıram.

Sərbaz qımışdı:

– Günəşin batan vaxtımı?

– Bəli, günəş qürub edəndə sular qızılı rəngə boyanır, lakin çox keçmədən rəngi dəyişir, qara boya onu ağışuna alır.

– Deyəsən, xəyalpərvərsən. Xəyalpərəstləri çox sevirəm. Sənin ruhun da mənə xoş gəldi. Amma buralarda çox gəzib-dolaşma.

Könül dinmədi. Səhəngini götürüb, adəti üzrə, geriye baxmadan yola düzəldi. Sərbaz qızın arxasınca xeyli baxdı, düşdüyü sehdən qurtara bilmədiyini üçün özü də hiss etmədən onu izlədi...

* * *

Könülgilin kasıb daxmalarında şənlik vardı: ailəsini birtəhər dolandıran Həsən kişinin evinə mötəbər adamlar təşrif buyurmuşdular. Onlarla bərabər gənc bir zabit də gəlmişdi. Könül onu görəndə kimi tanıdı: sahildə gördüyü sərbaz idi.

Həsən kişi və arvadı əvvəlcə bu adamların ünvanı səhv saldıqlarını düşündülər, lakin Könülün adını eşitdikdə gec də olsa, məsələnin mahiyyətini anladılar. Gövhər cəld əl-ayağa düşdü; üfürə-üfürə saxladığı, yalnız bayram günlərində yerə sərdiyi ana yadigarı xalçasının üstünə kiçik döşəkçələr, mütəkkələr düzdü,

qırağı zər haşiyəli ağ süfrəni xalçanın ortasında açdı, saxlancında nə vardısı, süfrəyə tökdü. Kənd qadınının canfəşanlığına gənc zabıt və atası səmimiyyətlə gülümsədilər, onlarla gələn ədalı xanımın ciddi siması isə qətiyyənlə dəyişmədi. O heç bir söz demədən gah ev sahiblərini, gah da gənc zabiti süzür, kükrəmək üçün bir himə bənd imiş kimi tez-tez köks ötürür, qırğı baxışları ilə sanki:

– Rahatlığımı əlindən alan qızın ailəsinə bax, mənə haraya gətirmisən?– deyir, lakin oğlunun baxışlarındakı yalvarış onu az da olsa, yumşaldırdı.

Süfrə yığışandan sonra zabitin atası el adəti ilə gözlənilməz gəlişin səbəbini açıqladı:

– Həsən kişi, mən Tehrandə yaşayıram. Adım Məhəmməd ağadır. Bizi bu ucqar kəndə gəlməyə vadar edən oğlum Rəşidin məhəbbətidir. Məhəbbətsə fərman tanımaz, şahı da ayağa gətirər.

Həsən kişi kasıb olsa da, var-dövlət qarşısında boyun əyənlərdən deyildi. Bayaqdan bəri bir kəlmə söz deməyən ədalı xanımın hikkəsi ona qərarını müəyyənləşdirməkdə xeyli kömək etdi. O, danışmazdan əvvəl boğazını arıtladı, sonra aramla sözə başladı:

– Qapımız üzünüzə həmişə açıqdır, kasıb olsaq da, qonaq qarşısında üzükara qalmarıq, şükür, yeməyə bir parça çörəyimiz, sığınmağa daxmamız, böyük ürəyimiz var.

Həsən kişi danışığına bir qədər ara verdi. Ədalı xanım onun dediklərini eşidəndə üzündə gülümsər ifadə olan ərini gözücə süzdü, kəskin hərəkətlə dirsəkləndiyi mütəkkəni kənara itələdi.

Qadının bu hərəkəti də Həsən kişinin nəzərindən yayınmadı, o, cavab gözləyənləri intizarda saxlamaq istəmədi:

– Gəlişiniz bizim üçün şərəfdir, amma bizim ailə sizə bab deyil. Boş yerə deməyiblər ki, taylı tayın tapmasa, günü ah-vayla keçər. Bu qohumluq da yalnız əzab verəcəkdir.

Bu cavabı eşidən Gövhər him-cimlə nə isə demək istədi, lakin əri əhəmiyyət vermədi. Cavabı eşidən kimi ədalı qadın məmnun

Naibə Yusif

halda yerindən qalxdı, paltarının enli ətəyini tumarladı, arxasına baxmadan həyətə düşdü. Gənc zabitin rəngi boğulmuşdu. O, bir söz deməsə də, əzab çəkdiyini duymaq çətin deyildi. Məhəmməd ağa isə gülümsündü:

– Həsən kişi, qız qapısı, naz qapısıdır. Səhər yenə də gələcəyəm. Siz də düşünün, məsləhətləşin. Allah xeyirlisi nədirsə, onu qismət eləsin.

Elçilər getdilər. Həyət qapısı örtülən kimi Gövhər ikiəlli dizlərinə çırpdı:

– A kişi, bundan da gözəl qisməti haradan tapacaqsan? Niyə elçiləri boş qaytardın?

Gövhərin xasiyyətinə bələd olan Həsən kişi onun səsini kəsmək üçün sakitcə dedi:

– Ay arvad, qisməti tapmırırlar, onu Allah yazır.

Gövhər susdu, ortaya dava-dalaş salmaq istəmədi, çünki əri nə vaxt əsəbiləşsə, ona müraciət edəndə “ay arvad” deyərdi.

Ertəsi gün elçilər gəlmədilər. Həsən kişinin çiyinlərindən, elə bil ki, ağır yük götürüldü. Gözü qapıda qalan Gövhər isə eşidilən hər taqqılıtya görə qapıya boylandı. Gün günortanı keçəndən sonra elçilərin gəlməyəcəyinə tam əmin oldu, bürüzə verməsə də, ürəyində ərinin arxasınca xeyli danışdı.

Könül həmişə olduğu kimi axşamüstü səhəngi götürüb çay kənarına endi. Elçilər gələndə qədər heç nədən şübhələnməyən Həsən kişi qızın xəbəri olmadan onun arxasınca yollandı. Könül aşağı enib qayanın altında görünməz olanda o hiss etdi ki, ürəyi sıxılır. Dəqiqələr keçdikcə bu sıxıntı daha da artdı. Bir qədər də irəli getmək, qayalıqda yoxa çıxan qızından soraq almaq istədi, ayaqları sözünə baxmadı. Könülü çiyində səhəng qayalıqdan çıxan görəndə içindəki həyəcan azaldı, sahildən bir qədər aralıda yerləşən iri daşın arxasına keçib yerə sindi, geriyə baxmadan

kəndə doğru irəliləyən qızını xeyli müşayiət etdi. Könül gözdən itəndən sonra ayağa qalxdı, asta addımlarla çayın sahilinə endi, qayalıqda heç kim yox idi, nəm torpağın üstündə yalnız qızının ayaq izlərini görəndə Həsən kişi rahat nəfəs aldı: gələn elçilərdən Könülün xəbərdar olmadığını müəyyənləşdirdi.

Günlər bir-birini əvəz etdikcə Gövhər sakitləşsə də, qızının qismətini əldən qaçıran Həsən kişiyə haqq qazandıra bilmədi. O bütün ümidlərinin boşa çıxdığını zənn etdiyi gün taxta alaqaqı yenidən döyüldü. Gövhər əlindəki işi yarımçıq qoyub qaşıya yaxınlaşanda taqqıltı səsinə Həsən kişi də torpaqdan iki pilləkən hündür olan balaca eyvana çıxdı. Qapının ağzında mötəbər qonaqları görəndə Gövhər özünü itirdi, çaşqınlıqdan gələnləri içəri dəvət etməyi belə unutdu.

– Bizi içəri dəvət etməyəcəksinizmi? – sualını eşidəndə elə bil yuxudan ayıldı:

– Buyurun, bu nə sözdür, ev-eşiyimiz sizə qurbandır, – deyərək qapının ağzından kənara çəkildi.

Həsən kişi də həyəətə daxil olan Məhəmməd ağa ilə xanımını qarşılamaq üçün həyəətə düşdü:

– Xoş gəlibsiniz, Məhəmməd ağa, – dedi və qonaqları evə dəvət etdi.

Gövhər yenidən əl-ayağa düşdü. Məhəmməd ağa sakitcə:

– Əziyyət çəkməyin, xanım, çox oturmayacağıq, – dedi və döşəkçənin üstündə yerini rahatladı, – buraya nə üçün gəldiyimiz sizə bəllidir. Düzdür, dediyim vaxt gəlmədim, daha doğrusu, gələ bilmədim.

Məhəmməd ağa susdu. Həsən kişi onun gözlərində bir məyusluq, dərin kədər duydu. Xanım əlindəki zərif yaylıqla nəmli gözlərini qurulayanda isə xoşagəlməz bir hadisə baş verdiyinə tam əmin oldu.

– Həsən kişi, qapına iltimasa gəlmişəm, mənə naümid qaytarma, yeganə övladımın taleyi sənənin bir kəlməndən asılıdır. Məhəmməd ağa sözünü bitirməmiş xanımın hıçqırtısı eşidildi.

Naibə Yusif

Nəsə demək istədi, amma hıçqırıq boğduğu üçün danışa bilmədi, dəsmalını gözünə basdı. Xanımın hıçqırtısı Gövhəri də kövrəltdi. Həsən kişi əvvəlki təkəbbüründən əsər qalmayan qadının hıçqırıqlarını eşidəndə üzündəki əvvəlki sərt ifadə bir qədər yumşaldı. Deyəsən, Məhəmməd ağa da bunu sezdi, titrək səslə az qala yalvardı:

– Qızını qızım biləcəyimə inan. Rəşid bu qədər qızın içərisindən Könülü seçib, onu qırma: “Allah xeyir versin”, – de.

Oğul atasının səmimiyyəti, deyəsən, Həsən kişini də yumşaltdı. Çox düşünüb-daşındı:

– Mənə vaxt verin, – dedi, – Könül də mənim yeganə övladımdır, bir damcı göz yaşına dözmərəm.

Məhəmməd ağa Həsən kişidən bu sözü eşidəndə təmkinini pozmadı:

– Yenə gələcəyəm, Həsən kişi. Allah xeyirlisini qismət eləsin, – dedi.

* * *

Bir həftədən sonra elçilər yenidən qapını döydülər. Bu dəfə gələnlər üç nəfər idi: Rəşidin ata-anasından başqa, üz-gözündən təkəbbür yağan bir qadın da gəlmişdi. Gövhər qonaqları razı salmaq üçün yenə canfəşanlıq elədi, amma yeni gələn qadını gözü heç tutmadı. Qadının oğlanın xalası olduğunu biləndə elçilərin ilk gəlişini xatırladı. O vaxt Rəşidin anası da çox ədalətli idi, indi isə...

Gövhər dərinə köks ötürdü. Hazırladığı çayları süfrəyə gətirdi. Məhəmməd ağa təşəkkür edərək stəkanlardan birini götürdü, elə isti-isti də içməyə başladı. Mahrux xanım da məcməyidəki stəkanlardan birini öz qabağına qoydu, digərini isə bacısına uzatdı. Onun tərpənmədiyini görəndə astadan dedi:

– Səmra xanım...

Səmra xanım stəkanı alsada, dodaqlarını büzüb çayı kənara qoydu...

Bir xeyli söhbətdən sonra Məhəmməd ağa gözlərini ev

yyəsinin üzünə dikdi:

– Həsən kişi, son sözün nədir?

Hələ də qərarını götür-qoy edən ev sahibi Məhəmməd ağanın üzünə baxdı. Yalvarış dolu baxışlardan gözünü yayındıra bilmədi.

– Allah xeyir vesin, – dedi Həsən kişi, amma verdiyi qərarın ağırlığı altında nəfəsinin təntidiyini heç kimə bildirmək istəmədi. Bayaقدan intizarla cavab gözləyən Məhruxun gözləri güldü, amma nə qədər çalışsa da, yanaqlarından süzülən yaşı gizlədə bilmədi. Məhəmməd ağa ona məzəmmətlə baxanda isə qəhərli səslə:

– Ağam, sevincdəndir, – deyib gözlərini quruladı.

Rəşidin xalası Səmrə isə hikkəsindən pörtüdü, lakin özünü ələ alaraq səbir göstərdi. Heç nədən xəbəri olmayan Könül içəridə anasının buyruqlarını yerinə yetirir, işində qüsura yol vermək istəməirdi. Anası sevincək:

– Qızım, süfrəyə aparmaq üçün şirin çay hazırla, – deyənə qədər o, qonaqların hansı niyyətlə gəldiyindən xəbərdar deyildi.

Qızının əhvalının dəyişməsi Gövhərin nəzərindən yayınmadı. O, əlində tutduğu daş-qaşla bəzədilmiş nişan üzüyünü fərəhlə Könülə uzatdı. Hələ də eşitdiklərini yuxu sanan qızıcığazın sinəsindən bir ağrı qopdu, Muradxan gözlərinin qarşısında canlandı, son söhbətlərini xatırladı: “Məni gözlə, bir yaz günü geri dönəcəm. Bax onda bu suları sinəmlə yarıb səni götürəcəm. Əgər sənə xəyanət etsəm, məzarımda çiçəklər yox, yarpızlar bitsin.

– Bunu anlamadım, Muradxan.

– Qədim zamanlarda sevgilisinə xəyanət edənlərin məzarı üstünə yarpız qoyarmışlar”.

Gövhər qızının dalğınlığına dözmədi:

– Qızım, – deyib mehribanlıqla əlindən tutdu, üzüyü ovcuna qoymaq istədi. Könül anasının əlini geri itələdi. Onun cəsarəti ananı heyrətləndirdi, qızına hiddətlə baxıb üzüyü zorla barmağına keçirməyə çalışdı:

Naibə Yusif

– Bütün ömrün boyu çörəyinin daşdan çıxmasını yaxşıdı?

Üstünə gün doğub, daha nə istəyirsən? Adam tanrısına təpik atmaz. Ağlamağı da tərgit. Sabah hənan yaxılacaq, biri gün gəlin köçəcəksən. Bir azdan oğlanın anası ilə xalası səni görməyə gələcəklər, üst-başına düzən ver, bu gün su gətirməyə də getməyəcəksən.

Gövhər hökmünü verib tələsik qonaqların yanına qayıtdı.

Qol-qanadı qırılan Könülün ürəyindən nələr keçdi, bunu heç kim bilmədi.

Axşama yaxın Mahrux ilə Səmra xanım Könül olan otağa keçdilər. Bir küncə qısılan qızı görəndə Səmra xanım şux əda ilə ona yaxınlaşdı, təşəxxüslə:

– Görüm bacımın yeganə varisinin seçdiyi qız nə maldır?– dedi və gözlərini yerə dikən Könülün çənəsindən tutub başını yuxarı qaldırdı. Çox keçmədən üzündəki təkəbbür, duruşundakı əda əriməyə başladı, – hə, oğlumuzun zövqü varmış, yəqin ki, ahu baxışınla onu oxlamısan.

Könül dillənmədi, gözlərində yaş gilələndi. Bunu görə Səmra xanım rişxəndlə:

– Hm... Ağlama, bu evdən cənnətə düşəcəksən, buraları da birdəfəlik unudacaqsan, təki sən Rəşidi xoşbəxt elə, – deyərək geri dönəndə Mahrux xanım onu narazılıqla süzüb başını buladı.

* * *

Mahrux bacısının ötkəmliyinin səbəbini çox gözəl anlayırdı. Çünki övlad sarıdan bəxti gətirməyən Səmranın qayını qızı Simarəyə mehr saldığından xəbərdar idi. Qızın Rəşidə meyli olduğunu da Novruz süfrəsində ondan eşitdi, sevinci yerə-göyə sığmadı:

– Bu evə Simarə kimi gəlin yaraşır, – deyib Səmranı qucaqladı, dəfələrlə şükür etdi, Allah rızası üçün fəqir-füqərəyə əl tutdu.

Rəşidin bir kəndli qızına vurulduğunu biləndə isə xeyalları

Gülü'n yarpıza dönsün

alt-üst oldu, oğluna heç nə demədi, amma Məhəmməd ağaya narazılığını bildirməkdən çəkinmədi:

– Ağa, tanımadığımız, bilmədiyimiz bir qarıya necə gedək?

Kim bilir, kimdilər, nəçidilər?

Təbiətən çox sadə olan Məhəmməd ağa tövrünü pozmadan cavab verdi:

– Mənim də elçilərimi rəhmətlik atan tanıyırdı, amma sənın istəyinin əksinə getmədi. Biz də gedərik, tanıyırıq.

– Bəlkə, acından ölənın biridilər? – sözünü eşidəndə isə

Məhəmməd ağanın simasında təbəssüm yarandı:

– Narahat olma, bir neçə ailəni dolandıracaq qədər nemətimiz var.

Ərinin bu cavabından sonra Mahruxun susmaqdan başqa yolu qalmadı. Oğul anası kimi elçi gəlsə də, ürəyində bu işin baş tutmaması üçün Allaha çox yalvardı:

– İlahi, sən özün məni naümid qoyma. Bacımın qəlbinin ikinci dəfə sınmasına razı olma.

Həsən kişinin kiçik evini, yoxsul güzəranını görəndə Mahrux özünə yer tapmadı, süfrəyə əl uzatmadan tezliklə bu cansıxıcı mühitdən uzaqlaşmağa can atdı. Lakin oğlunun yalvarış dolu baxışları onu susmağa məcbur etdi. Həsən kişidən: “Bu qohumluq da yalnız əzab verəcək”, – cavabını eşidəndə isə nümayişkaranə bir tərzdə ayağa durdu, heç kimlə xudahafizləşmədən həyət qapısına tərəf yönəldi. Evə çatan kimi də Səmraya müjdə xəbərini çatdırdı:

– Gözümüz aydın, elçilik baş tutmadı.

Kefi pozulan Rəşidin ürəyini açmaq üçün gəlinə aldığı zinət əşyalarını təntənə ilə masanın üstünə düzdü və:

– Toy günü bunlar Simarəyə, Simarə də sənə çox yaraşacaq, oğul, – deyərək boynunu qucaqlamaq istədi. Amma Rəşid ilan vurmuş kimi geri çəkildi, özündən asılı olmadan stolun üstündəki zinət əşyalarını yerə çırpdı:

– Mənim zinətim də, sarayım da Könüldür, ana!– deyib

Naibə Yusif

çılğıncasına evi tərk etdi.

Mahrux diksindi. Ailədə ilk dəfə qarşılaşdığı bu səhnə onu qorxutdu, əlini ürəyinin üstünə qoydu. Elə zənn etdi ki, ürəyi köksündən qopacaq. Titrək əlləri ilə dolçadakı sudan stəkana töküb bir neçə qurtum içdi. Bir qədər toxtadı, Rəşidin dalınca digər otağa keçdi, amma içəridə heç kim yox idi...

Səmra Mahruxun xəyala daldığını görəndə narahatlığı artdı. Anladı ki, bacısı yenə ömrünün acı səhifələrini vərəqləyir. Astadan onun qoluna toxundu. Bu təmasdan Mahrux ayıldı, minnətdarlıqla Səmraya baxdı...

* * *

Ertəsi gün həna yaxılmadı. Məhəmməd ağa gecə yarısı halı fənalaşan Mahruxu təcili olaraq xəstəxanaya apardı. Həsən kişinin mülayım simasına kölgə qondu, Gövhərsə vaysınaraq dizlərinə çırpdı, Könülü oyatmaq istəsə də, qıymadı. Lampa işığında onun çöhrəsinə baxdı, kirpiklərinin nəmi hələ tam çəkilməmişdi. Gövhərin ürəyi birdən-birə qısıldı, tezliklə yeganə qızından ayrılacağını düşünəndə gözləri doldu, iki damla yaş yanaqları ilə üzüaşağı süzüldü, amma tezliklə də özünə gəldi, zorla eşidiləcək səslə pıçıldadı:

– Təki balam xoşbəxt olsun, ayrılığına dözərəm.

Gövhər də, Həsən kişi də səhəri dirigözlü açdılar, amma heç biri keçirdiyi hislər barədə danışmaq istəmədi. Səh azanı eşidiləndə hər ikisi səssizcə yerindən qalxıb abdəst aldı. Həsən kişinin namaz üstə “Allahu əkbər” nidası eşidiləndə Könül yuxudan ayıldı, amma adətinin xilafına yerindən tərənəmədi, yenidən gözlərini yumdu. Namazını bitirən Gövhər çiyini üstündən ona baxdı, tərənmədiyini görəb yatdığını düşündü, səssiz addımlarla eyvana çıxdı. Səhərin alatoranında həyət-bacanı süpürməyə başladı. Toyuqların səsi bir-birinə qarışanda hinin qapısını açmadığını xatırladı. Balaca sinini əlinə götürüb

Gülü'n yarpıza dönsün

dənlə doldurdu. Kisənin ağzını yenidən səliqə ilə bağladı. Hinin qapısı açılanda toyuqlar qanadlarını çırparaq pırıltı ilə həyəətə yayıldı. Gövhər səpilən arpanı başlarını qaldırmadan acgözlüklə dənləyən toyuqları elə bil ilk dəfə görürdü. Bu mənzərəni seyr edərkən ları xoruzun hərəkətləri diqqətini daha çox cəlb etdi. Xoruz hərdənbir dimdiyini yerə vursa da, qanadını şappıldadıb ayağını yerə döyür, “həddini aşan” toyuqlara sanki xəbərdarlıq edirdi. Xəbərdarlığa əhəmiyyət verməyən toyuqlar başlarına dəyən dimdiyın ağrısından kənara sıçrayır, xoruza baxa-baxa bir neçə dəni ehtiyatla götürəndən sonra ağrını unudub yenidən dənə girişirdilər. İkinci dimdik cəzasını alan pəpilli qara fərə qırağa çəkildə Gövhər özünü saxlaya bilmədi. Əlindəki süpürgə ilə xoruza yüngül bir zərbə endirdi. Xoruz qəribə səs çıxarıb cüt ayaqla yerindən sıçradı. Gövhərin dodaqları qaçdı. Bayaqdan onu seyr edən Həsən kişi də gülümsündü.

Samovarın cızıltısı eşidildə Könülün hələ də çölə çıxmadığını görən Gövhər eyvanda süfrəni hazırlamağa başladı. Səhər erkən sağdığı keçi südündən sıyıq hazırlayıb qablara çəkdi. Stəkanlara süzdüyü çayı ehtiyatla süfrəyə qoyub ərinin üzünə baxdı. Həsən kişi boğazını arıtlayıb demisini doldurdu. Bir-iki qullab vurandan sonra:

– Könülü oyat, gəlib bir-iki tikə yemək yesin, – dedi.

Gövhər içəri girəndə Könül yır-yığışla məşğul idi. Anasını görəndə yalvarış dolu gözlərində yaş parladı. Həmişəkindən fərqli olaraq, qollarını ona sarı uzadan Gövhərin qoynuna sığınmadı, zərif əlləri ilə üzünü tutdu, çiyinləri xəfifcə titrədi. İçin-için ağladı Könül. Gövhər də kövrəldi, amma özünü birtəhər ələ alıb dilləndi:

– Atan süfrəyə çağırır, qızım.

* * *

Mahrux xanım Rəşidin başına gələnlərdə özünü günahkar sayırdı. Çünki qapını çırpıb evdən gedən oğlundan ilk günlər

Naibə Yusif

xəbər tuta bilməsə də, əhvalını pozmadı. Öz-özünə: “Hayana getsə, yenə də geri qayıdacaq”, – dedi. Hələ Həsən kişinin qarasında deyinməyi də unutmadı: ”Burda deyiblər ey, it qursağı yağ götürməz”. Məhəmməd ağa kimi biri ilə qohum olmağa arxa çevirir. Peşman olan başına dönsün”. Lakin Rəşiddən bir xəbər çıxmıyanda əl-ayağa düşdü, ərinə yalvardı: “Ağa, bir maraqlan, gör haradadır? Allah eləməmiş, başına bir iş gəlsə, nə edərik?” Məhəmməd ağa soyuqqanlılıqla: ” Körpə uşaq deyil ki, qarabaqara izləyim. Hara getsə, acığı soyuyacaq”,– deyəndə kırıməkdən başqa çarəsi qalmadı.

Bir aydan sonra Məhəmməd ağanı hərbi hospitala çağırıldı: qəlpə yarası alan Rəşidin vəziyyəti çox ağır idi. Məhəmməd ağa yalnız bundan sonra bildi ki, oğlu könüllülərdən ibarət dəstənin tərkibində İran – İraq müharibəsinə yola düşüb. Elə həmin gündən Məhrux xanımın rahatlığı pozuldu. Övladını itirmək qorxusu mənəvi əzablarını artırdı. Rəşid gözünü ilk dəfə açanda Məhrux xanımın günəşi yenidən doğdu, oğlu üzünü yana çevirəndə isə elə zənn etdi ki, hər tərəfə qara bir kabus çökdü. Ondan sonra nə olduğundan xəbər tutmadı. Gözlərini açanda Məhəmməd ağanın məyus simasını gördü, qalxmaq istəyəndə həkim mane oldu:

– Xanım, bir müddət yerinizdən tərpənmək qadağandır. Deyilənlərə əməl etsəniz, on günə tam sağlarsınız.

Rəşid üç ay xəstəxanada qaldı. Xəstəxanadan çıxanda oğlunun yaraları tam sağalsa da, başından aldığı zədə onunla tam fərqli davranmağı tələb edirdi, çünki xoşagəlməz münasibətdən həyatı təhlükə qarşısında qala bilirdi. Hər an oğlunu itirmək qorxusunu yaşayan Məhrux xanım bütün ömrü boyu daşıyacağı bir xəstəliyə – ürək astmasına düçar oldu. Yanından ayrılmayan Rəşid isə ürək-dirək verməyi unutmadı:

– Oğul, bu dəfə Könülü istəməyə içimdən gələn səsin hökmü ilə gedəcəyəm. Səhvimi anlayıram. Mənim üçün sənin xoşbəxtliyin əsasdır. Ürəyini sıxma.

Gülün yarpıza dönsün

Bu sözləri eşidən Rəşid dönə-dönə anasının əllərindən öpdü, kövrəldiyini bürüzə verməmək üçün üzünü yana çevirdi.

* * *

On gündən sonra Məhəmməd ağa Mahrux xanım və bir neçə yaxın adamı ilə Həsən kişinin qapısını yenidən açdı. Səhər tezdən kənd qızları Könülün ətrafına yığıldılar. İki dəstəyə bölünüb mahnı oxudular, rəqs elədilər. Könülün əynindəki göz qamaşdıran paltarı, sinəsində daş-qaşları bərq vuran boyunbağını, qolundakı bilərziyi, barmaqlarındakı nəfis üzükləri görəndə bəzi qızlar qibte dolu baxışlarını ondan çəkə bilmədilər.

Deyib-gülməsə də, Könül bu gün daha gözəl görünürdü.

Həneyaxma mərasimi də çox ürəkaçan oldu. Başı qonaqlara nə qədər qarışsa da, Gövhər arabir qızının yanına gəlməyi də unutmur, hər gəlişində onu bağrına basır, xeyir-dua verirdi. Axşamüstü kənd qızları Könülə xoşbəxtlik arzulayıb evlərinə dağılışdılar. Könül libasını dəyişmək istəsə də, Mahrux xanım razı olmadı:

– Qızım, bu paltarda o qədər gözəl görünürsən ki, əynindən çıxarmağını istəmirəm.

Könül dillənmədi. Hər gün olduğu kimi günəş qürub edəndə anasının etirazlarına baxmayaraq, səhəngini çiyinə aşırıb vida etmək üçün Arazın sahilinə gəldi, köpüklü dalğalara xeyli tamaşa etdi, pıçılıtlarını dinlədi. Birdən qulaqlarında Muradxanın səsi guruladı:

***“Gülün yarpıza dönsün, sona bülbüllər,
Məndən üz döndərən yar, saçı sünbüllər”.***

Könül sevinclə qışqırdı:

– Muradxan!

Muradxan coşqun suları sinəsi ilə yara-yara sağ sahilə doğru üzürdü, elə bu vaxt atəş açıldı, Arazın qızılı suları qana boyandı.

Naibə Yusif

Könül əlləri ona tərəf uzanan Muradxana çatmağa tələsdi. Köpüklü dalğalar onu qoynuna alanda nə Muradxan vardı, nə də qana boyanmış sular...

* * *

Gözü Araza gedən yola dikilən Gövhər birdən daxilində nəyinsə qırıldığına hiss etdi, ah çəkərək sinəsini ovuşdurdu. Bir qədər toxtayandan sonra kiçik alaqaqıdan çıxıb Könülün arxasınca yollandı. O nə qədər addımlarını yeyin atmaq istəsə də, ayaqları sözünə baxmır, sanki arxadan uzanan bir əl onu qolundan tutub saxlamağa çalışırdı. Çaya yaxınlaşdıqca Gövhər ürəyinin döyüntüsünü aydın eşidirdi. Elə bil ürəyi sinəsinə darlıq edir, yerindən qopmağa çalışırdı. Ətrafda heç nə görünmürdü. Gün qüruba endikcə ətrafı bürüyən qaramtil sarılıq da çoxalırdı. Gövhər qayalığa tələsdi. Qayanın altına çatmamış ayağına nə isə ilişdi, büdrəsə də, yıxılmadı. Ayağına ilişənin Könülün hər gün su gətirdiyi səhəng olduğunu görəndə sinəsindən fəryad qarışıq bir hayqırtı qopdu:

– Könül!!!

Səsi qayalıqda əks-səda verəndə qırmızı örpək köpüklü suların qoynundan sanki anaya sonuncu dəfə əl edib gözdən itdi. Özünü dalğaların qoynuna atmaq istəyən Gövhəri güclü bir əl tutub saxladı. Bu, Həsən kişi idi...

Könülün meyitini çox axtardılar, lakin tapmaq mümkün olmadı. Bir həftədən sonra axtarış da dayandırıldı. Toyu yasa çevrilən Könülün el qəbiristanlığında bir məzarı belə olmadı. Dərdli ananı ovundurmaq üçün Həsən kişi Könülün əkdüyü çiçəklərin arasında kiçik bir məzar qazdı. Qızına qismət olmayan gəlinlik paltarını məzarın içinə qoyub üstünü örtüdü. Həmin gündən bu guşə hər ikisinin təsəlli yeri oldu...

Dəmir kişi hər il olduğu kimi yenə Araz boyunca uzanan biçənəkdən xeyli ot çalib sahilə yaxınlaşdı. Ovuclarını doldurub suya diqqətlə baxdı. Qırmızımtıl idi. Öz-özünə:

– Görəsən, indi hansı gəncin qanı ilə boyanmışan? – pıçıldadı.

Rəhmətlik arvadının Araz çayına baxıb ucadan dediği ağı qulaqlarında cingildədi:

*Araz, Araz , Xan Araz,
Qoynu qızıl qan Araz.
Suyun, çeşmə'n qurusun,
Sən də alış, yan, Araz!*

O hiss etdi ki, qəhərlənir. Dərindən köks ötürüb suyu ovcundan boşaltdı. Səhər tezdən çaya atdığı qarmaqları yoxlamaq üçün sahillə bir qədər də aşağı endi...

Dəmir kişinin də vaxtilə səs-küylü evi, səliqə-sahmanlı həyət-bacası vardı. İki oğul böyütmüşdü. Arvadı Həlimə dünyanın ən xoşbəxt anası, qadını kimi çoxlarının həsədinə səbəb olmuşdu. Böyük oğlu Tula Vilayətində hərbi akademiyanı bitirəndən sonra doğma yurda qayıdanda Dəmir kişinin də, Həlimənin də uçmağa qanadları yox idi. Hərbi geyim Davuda çox gözəl yaraşır. Kənd qızlarının oğrun baxışlarını sezdikcə ananın ürəyi fərəhdən köksünə sığmadı.

Gözaltı qızları süzüb onların arasından gəlin də seçdi, amma oğlunun ağzını aramadan sirrini açmaq istəmədi. Sərhəd-keşikçi məntəqəsində xidmətə başlayan Davudun ömrü çox qısa oldu. Qəfil sel çayda yuyunan dörd əsgəri yaxaladı. Burula-burula gələn dalğaları yarmaq nə qədər çətin olsa da, Davud üç əsgəri xilas elədi, amma dördüncü cəhdi uğursuz oldu: Arazın bulanıq suları onu da ağuşuna aldı.

Üç günlük axtarışdan sonra Davudun və digər əsgərin cəsədi

Naibə Yusif

tapıldı. Həmin vaxtdan Dəmir kişi keşikçi məntəqəsində xidmət edən əsgərlərə tez-tez baş çəkdi, oğlunun ətrini onlardan aldı.

Yeganə təsəllisi kiçik oğlu olan Həlimə onu gözündən uzaq qoymağa qorxdı. Hətta qiyabi yolla təhsilini davam etdirmək üçün ona yalvardı da. Anasını qolları arasına alan Qorqud:

– Ana, Allahın yazısından qaçmaq olmaz. Qismətimizə nə düşübsə, onu da yaşamalıyıq, – deyəndə Həlimə hönkürdü, üzünü oğlunun geniş sinəsində gizlətdi...

Hamı kimi Qorqud da ali məktəbi bitirib ordu sıralarına yollandı. Ağlayan anasını bağrına basıb :

– Ağlama, ana, bir il nədir ki... Bir göz qırpımında keçəcək. Sənə hər gün məktub yazacağam, – dedi və vədinə əməl etdi. Qorqudun əsgəri xidmətinin bitməsinə sanılı günlər qalırdı. Vaxt azaldıqca Həlimənin səbri tükənirdi. Gündüzlər başını işlə qatan ana üçün gecələr çox yorucu olurdu, gözünə çimir gedən kimi göy gurultusuna bənzər şaqqıltıya ayılır, səhərə kimi oyaq qalırdı.

Avqustun isti günlərindən birində Dəmir kişini hərbi komissarlığa çağırıldı. Oğlunun Əfqanıstanda həlak olduğunu eşidəndə onun halı xarablaşdı. Üzünə su səpiləndə ayıldı, ağır-ağır yerindən qalxdı. Oğlundan xəbər gətirən məktubu qoyun cibində gizlətdi...

Həlimənin də ömrü uzun olmadı. Qorqudun qırx mərasimi ilə Həlimənin üçü eyni günə təsadüf etdi. Tamamilə tənhaləşən Dəmir kişi hər gün keşikçi məntəqəsinə yollandı, əsgərlərlə, zabitlərlə həmsöhbət oldu. Onu yaxşı tanıdıqları üçün sərhəd boyu uzanan yaşıl zolağı yaz aylarında biçmək ona həvalə olundu. Sərhəd-keşikçi məntəqəsinin rəisi Araz çayından balıq tutmaq üçün də icazə verdi...

Dəmir kişi birinci qarmağı yoxladı: boş idi. Balıqlar yemi yesələr də, qarmaqdan yaxa qurtara bilmişdilər. İkinci qarmağı çəkəndə ağırlıq hiss etdi. İpi yaşına uyuşmayan bir hərəkətlə çəkməyə başladı. Deyəsən, evə əliboş getməyəcəkdi. Yanılmamışdı, qarmaqda iri bir çəki balığı çırpınırdı. O, balığı

Gülü'n yarpıza dönsün

ehtiyat üçün həmişə yanında gəzdirdiyi torbaya qoyub əlinə aldı. Dustaq həyatı ilə barışmaq istəməyən balıq torbanın içində çırpınmağa başladı.

Dəmir kişi evə çatanda hava ala-toran idi. O, həmişəki kimi qapını astaca açıb həyəətə daxil oldu. Qapının taqqıltısına başını qaldıran gənc qız gülümsəyərək ona tərəf gəldi, əlini uzadıb torbanı aldı. Balıq çırpınanda diksindi, torbanı əlindən buraxdı.

Dəmir kişi şəfqətlə:

– Qızım, qorxma. Balığın canlı olduğunu unuttum, – dedi və yerə düşən torbanı iri tut ağacının altında düzəltdiyi stolun üstünə qoydu. Bir azdan balıq sakitləşdi. Dəmir kişi balığı özü təmizlədi, tikələrə ayırıb yumadan duzladı. Qızın təəccüblə baxdığını görəndə isə sözünə davam etdi:

– Hə, qızım, balığı bişirəndə yuyarlar. Əgər yuyub duzlasan, onun ləzzəti istədiyini kimi olmaz.

O, əllərini yuyana qədər qız süfrəni hazırladı, samovar çayından bir stəkan Dəmir kişiyə, bir stəkan da özünə süzüb süfrəyə gətirdi. Təzə tənək yarpaqlarından bir biçimdə bükdüyü dolmanın ətri gələndə Dəmir kişi dərinəndən köks ötürdü: oğlanları, Həlimə yadına düşdü. Yaz vaxtı ailənin ən sevimli yeməyi yenə süfrədə idi, amma nə Həlimə vardı, nə də oğulları. O, qəmləndiyini bürüzə verməmək üçün birtəhər udqundu, həlim nəzərlərlə qızı süzdü:

– Allah səni bəxtəvər eləsin, qızım. Sən olmasa idin, mən nə edərdim? Heç olmasa, nisgilimi səninlə bir az da olsa, ovuduram. Qız yenə dinmədi, əlini sakitcə süfrəyə uzatdı.

Dəmir kişi də susdu. O bilirdi ki, qız danışmasa da, bütün deyilənləri eşidir və anlayır, Həliməli günlərdə olduğu kimi işləri vaxtında yerinə yetirir, onu sıxıntıdan qurtarmağa çalışır.

Yemək bitən kimi qalxıb süfrəni yığışdırmaq istəyəndə Dəmir kişi əini onun çiyinə qoydu:

– Tələsmə, qızım, – dedi, – sənə bir söz deyəcəm.

Diqqətlə onun üzünə baxan qızı intizarda saxlamaq istəməsə

Naibə Yusif

də, o, əvvəlcə bir qədər tərəddüd etdi, sonra ağır-ağır dilləndi:

– Bundan sonra adını Həlimə çağıracağam, inciməzsən ki? Qızın iri qara gözləri yaş içərisində parıldadı, nəsə deməyə çalışdı, amma bacarmadı, qocanın qarşısında diz üstə çöküb əlini öpdü. Dəmir kişi də kövrəldi:

– Allah taleyini versin, qızım, səni sağlamlığına qovuşdursun, – sözlərindən sonra gözlərini yumdu, ağladığını Həlimənin görməsini istəmədi.

Həmin gecəni yata bilmədi Dəmir kişi. İtlər ağız-ağıza verib hürüşəndə eyvana çıxdı. Qaranlıqda gözünə ilğım kimi nəsə göründü, tez də yoxa çıxdı. Öz-özünə:

– Yəqin məni qara basır, – deyib içəri keçdi, yenidən çarpayısına uzandı. Ötən günləri xatırladı...

Əslən Şuşadan idi Dəmir kişi. On yaşı olanda atası kiminsə güdazına getdi, gecə ilə evdən aparıldı, nə öldüsü, nə qaldısı bəlli oldu. İki uşağı ilə dam altında tək qalan anası Şuşadan ata yurduna gəldi. Çoxdan qapısı bağlı qalan üç otaqlı evin lampaları yananda qonşular elə zənn etdilər ki, Arazın o tayına köç edən ev sahibləri geri qayıdıblar, lakin həyət-bacaya əl gəzdirən Zərnişanı iki uşağı ilə görəndə məsələni anladılar.

Zərnişan diribaş qadın idi: dinclik nədir, bilməzdi. Təki uşaqlarının gözü başqalarının əlində olmasın. Lakin gün-güzəranı yaxşılaşanda müharibə başladı. Düzdür, evindən müharibəyə gedən olmadı, amma onun da evinin lampası öləzidi. Kiçik oğlu qızdırma xəstəliyindən geri getdikcə Zərnişanın da rəngi saraldı, günlərlə dilinin altından nə su, nə də çörək keçdi. Oğlundan sonra çox yaşamadı. Müharibə qurtaran gün o gözlərini birdəfəlik yumdu. On yeddi yaşlı Dəmir təkbaşına qaldı. Oxumaq dalınca düşə bilmədi, erkən yaşlarından kolxozda çalışdı. Əsgəri xidmətini bitirəndən sonra bir müddət xidmət etdiyi şəhərdə – Voronejdə yaşadı. Bir gün anası yuxusuna girdi: kimsəsiz həyəti gəzib-dolaşan Zərnişan qollarını ona sarı açan Dəmirin üzünə baxmadı, hüznü şəkildə:

Gülü'n yarpıza dönsün

– Hər tərəf niyə qaranlıqdır? – soruşdu.

Dəmir lampanı yandırmağa çalışsa da, bacarmadı. Məlul-müşkül anasının dayandığı tərəfə baxdı. Heç kim yox idi, anası çoxdan getmişdi...

Növbəti gün ərizə yazıb işlədiyi zavoddan, yeni isnişdiyi dostlardan ayrıldı. İki gündən sonra o, doğma yurdda idi...

* * *

Yaşı otuzu haqlamış Dəmiri görəndə kənd camaatı əvvəlcə onu tanımadı. Əsgəriyə yola saldıqları arıq, kimsəsizlik boyuna biçilən, dünyadan bixəbər yetimin əvəzinə, qarşılarında şax qamətli, enlikürək, dolu sifətli, şıq geyimli gənci görəndə heyrətlənənlər az olmadı. Rəftarındakı təmkin, xüsusən də mənalı danışığı onu nəinki kəndin yaşlılarına sevdirdi, cavanların da qəlbinə ovsunladı. Gəldiyi günün səhəri kolxoz sədri onu yanına çağırdı, peşəsinə uyğun olaraq qapısı bir ildən bəri bağlı qalan dəmirçixananı işlətməyi tapşırırdı. Dəmir canla-başla razı oldu. On il müddətində kimsəsiz qalan evə əl gəzdirməyi, uçulub-dağılan çəpəri bərpa etməyi də unutmadı. İşdən evə gələn kimi qollarını çırmaladı. Kənd cavanları onu tək qoymadılar. Payıza yaxın hər tərəfdə səliqə-sahman üzə güldü. Anasının yaxın qohumu Fatma arvad Zərnişanın sağlığında olduğu kimi hər gün qapını döydü. Bəzən evdə bişirdiyi nemətlərdən ona pay gətirməyi də unutmadı. Nəhayət, bir gün dilə gəldi:

– Ay bala, yaşın keçir, nə vaxt ev-eşik olacaqsan? Sənin tay-tuşlarının uşaqları məktəbə gedirlər. Di tərən!

Qarının sözləri ürəyinə yağ kimi yayılan Dəmir üzünə qəmli ifadə verdi:

– Eh, ay Fatma xala, mənə qız verən kimdir ki?

– Dərdin ürəyimə, bu nə sözdü, hansı qarıya səndən ötrü elçi getsəm, əliboş dönmərəm. Sən bir işarət ver.

Dəmir susdu. Kəndə gəldiyi ilk günlərdən rahatlığını əlindən

Naibə Yusif

alan xurmayı hörüklü, alagözlü, sarıbəniz qız yenidən gözləri önündə canlandı, gözləri yol çəkdi. Onun xəyala dalması Fatma xalanın diqqətindən yayınmadı:

– Hə, ay saqqalı ağarmış, de görüm könlündəki kimdir, dilinin altında hansı bəxtəvərin adı gizlənib?

Dəmir sıxıla-sıxıla dedi:

– Kəndin ayağında salınan yurdda bir sarışın qız görmüşəm, amma kimlərdən olduğunu bilmirəm. Deyəsən , buralara təzə gəliblər.

Dəmirin sözlərini eşidər-eşitməz Fatma xala əlini belinə qoydu, ərkyanalıqla dedi:

– Olmaya, bizim Həlīməni deyirsən? Ucaboylu, nərmənazik, alagözlü Həlīməni?

Dəmirin gözlərində ümid qığılcımı parladı:

– Hə, Fatma xala. Qız kimlərdəndi?

– Kimlərdən olacaq? Böyük bacımın qız nəvəsidi. Atası müharibədən dönmədi. Korluq çəkməsinlər deyə bacımın əri bura gətirdi. Kolxoz da kömək elədi. İndi anası ilə baş-başa verib dolanırlar. Hə, de görüm qızın da sənə meyli varmı?

Dəmir çiyinlərini çəkdi:

– Bilmirəm. Düzü, bir-iki dəfə görmüşəm, amma yaxınlaşmağa cəsarətim olmayıb.

– Mən öyrənərəm, – deyib Fatma arvad astaca əlini onun çiyinə toxundurdu...

Həmin gecə qəribə yuxu gördü Dəmir. Hər tərəf gümüşü rəngdə idi: səma da, dağlar da, sahili asta-asta döyəcələyən ləpələr də... Gümüşü dalğalar əvvəlcə onun ayaqlarını, sonra bütün vücudunu qucaqlayıb ağuşuna aldı, dəryanın dərinliklərinə doğru aparmağa başladı. Ağzına dolan duzlu su dil-damağını yandırdı. Dəmir var gücü ilə çırpındı, burulğandan xilas olmağa çalışdı. Sahildən kimsə haray çəkib onu səslədi. Çağıran Həlīmə idi. Əlindəki yaylığı yelləyərək nəsə deyirdi. Lakin dalğaların uğultusundan onun dedikləri yaxşı eşidilmədi. Elə bu vaxt nəsə

Gülün yarpıza dönsün

şaqqıldadı. Dəmir şaqqıltı səsinə oyandı. Yağış yağırdı. Arabir ildırım çaxır, hər tərəf ani olaraq gümüşü rəngə boyanır, yenidən qara zülmət ətrafı bürüyürdü.

– Yəqin ki, sabaha qədər yağacaq, – deyə öz-özünə pıçıldadı...

Yuxudan oyansa da, ilk payız yağışının şırıltısı qulaqlarını dəlsə də, Dəmir özünü uzun müddət gümüşü dalğaların qoynunda hiss etdi...

Bir aydan sonra Həlimənin nəfəsi Dəmirin soyuq evini isitdi. İlk övladı Davud dünyaya gələndə atalıq hissini nə olduğunu duydu. Duydu ki, yeni həyat başlayır. İkinci oğlu dünyaya gəlməmişdən qəlbindəki məhəbbətin övladları arasında bölünəcəyindən, ikisinə də yetməyəcəyindən ehtiyat etdi. Amma Qorqudu qucağına alanda başa düşdü ki, qəlbindəki məhəbbət hər iki övladına yetəcək qədər böyükdür...

* * *

Həyətdən gələn şappıltı səsi Dəmir kişini diksindirdi. Bu yağışlı havada həyətdə gəzən kim ola bilərdi ki? Öz-özünə:

– Bəlkə, Həlimədir, – desə də, yerindən qalxdı. Həlimənin otağına açılan qapıdan ehtiyatla içəri baxdı. Qızı yerində görüb rahatlandı.

– Deyəsən, qulağım səsdədir. Hə, qocalıq, mənə haçan haqladın, heç xəbərim də olmadı. Yuxumu da ərsə çəkdim. Tənhalıq mənə yenidən yaşatdın, ikinci yetimliyim tamamı da dadızdırdın. Allah bundan betərindən saxlasın, – deyə-deyə yenidən yatağına uzandı. Növbəti dəfə ayaq şappıltısı eşidəndə elə bil yuxudan ayıldı.

– Bu kim ola bilər? – deyə tələsik yerindən qalxdı. Pencəyini çiyinə atıb eyvana çıxdı, həyətdə heç kim yox idi.

İki gün əvvəl gecənin bir aləmində həyətdə gözünə ilğim kimi görünən işıq xatırlayanda düşüncələrə qərq oldu.

Həyətdə oğurlanası mal-qara da yox idi. Üç il əvvəl –

Naibə Yusif

arvadı dünyasını dəyişəndən sonra baxa bilmədiyi üçün bütün mal-qaranı, qoyunları satmışdı. Həlimədən sonra ev-eşiyə də yığışa bilmirdi. Bütün günü əsgərlərin yanında olurdu. Onları görəndə, az da olsa, tənhalığını unudurdu. Səhər tezdən Araz çayına atdığı qarmaqları həmişə axşama yaxın yoxlayardı. Bəzən tutduğu balığı götürmək istəməsələr də, əsgərlərə verib evə əliboş qayıdar, amma içəri girmək istəməzdi. Həyətdə gəzişər, yorulanda tut ağacının altında düzəltdiyi oturacaqda əyləşib stola dirsəklənərdi. Gözünü məchulluğa diksə də, belə vaxtlarda heç nə düşünə bilməzdi. Bəzənsə həyət qapısını açanda kiçik oğlunun körpəlikdə olduğu kimi qabağına qaçacağına inanaraq ətrafa göz gəzdirərdi. Həyətdəki qulaqbatırıcı sükut bütün ümidlərini alt-üst edəndə kövrəkləşərdi. Qəhər onu boğar, sinəsi körük kimi qalxıb-enərdi. Kənd camaatı arasında nə qədər təmkinli olsa da, belə anlarda doyunca ağlardı Dəmir kişi. Gecədən xeyli keçmiş – canını üşütmə bürüyəndə evin qapısını açar, boş qalmış çarpayılara bir-bir sığal çəkər, sonra öz yatağına uzanardı. Canı isinən kimi yuxuya gedərdi. Ertəsi gün hər şey yenidən təkrarlanardı. Hər şeydən əlini üzmüşkən bir gün Dəmir kişi tənhalığın daşını atdı...

Yenə yaz gəlmişdi. Arazboyu biçəndə yamyaşıl otlar qurşaqdan idi. Dəmir kişi böyük həvəslə otu biçdikcə ətrafı xoş bir rayihə bürüyür, dəryazın ahəngdar səsi, elə bil ki, Arazın nəğməsinə rəng qatırdı. Gün əylənə yaxın Dəmir kişi bir gün əvvəl biçdiyi otları uzun saplı yaba ilə bir yerə topladı. İşini bitirəndə Araz çayının lap sahilinə gəldi. Ovuclarını doldurub sərən sudan üzünə vurmaq istədi, rəngi dəyişən suya baxanda dərindən köks ötürdü, Davudun boğulduğu gün də Arazın suları qırmızımtıl idi. O, ovcuna aldığı suyu üzünə vura bilmədi. Burula-burula axan sulara qanlı-qanlı baxdı. Günəş qürub etdikcə Arazın köksünə qaraltı çökməyə başladı. Gözlərini qaralan sulardan ayırmayan Dəmir kişi sahilə yaxın yerdə qərribə bir qırmızılıq duydu. Gah aşkar görünən, gah da suyun altında görünməz olan qırmızı rəng onu özünə çəkdi. Uşaqılıqdan üzməyi yaxşı bildiyi üçün suya

girdi, qırmızı rəngə tərəf üzməyə başladı...

Dəmir kişinin qolları üstündə boğulmuş qızı görən əsgərlər ona yardıma gəldilər. Sərhəd-keşikçi məntəqəsinin tibb bacısı nə qədər çalışsa da, qız ayılmadı. Onun:

– Xəstəni mərkəzi klinikaya aparmaq lazımdır, bəlkə, bir xeyri oldu, – sözlərindən sonra təcili yardım maşını uğuldayaraq yerindən tərpəndi. Dəmir kişinin narahatlığını görən rəis də onunla birgə xəstəxanaya yollandı...

Həkimlərin ciddi səyi nəticəsində qız həyata qayıtdı, amma boğulmanın fəsadı kimi danışmaq qabiliyyətini itirdi. Danışa bilmədiyi üçün kimliyi də bəlli olmadı. Xəstəxanada qaldığı müddətdə Dəmir kişi qızı tək qoymadı. Bir ata kimi qayğısına qaldı, səhhəti ilə maraqlandı:

– Həkim, qızımın dili açılacaqmı?

Onun gözlərindəki kədəri görən həkim nə qədər ağır olsa da, son qərarını verdi:

– Gözləmədiyi bir hadisə və ya sarsıntıdan qızın nitqi açıla bilər, amma buna da qəti hökm vermək çətinidir.

Bütün Arazboyu kəndlərə boğulan qız haqqında xəbər yayılsa da, tanıyan olmadı. Xəstəxanadan çıxan gün Dəmir kişi onu evinə gətirdi. Oğlanlarının yatdığı otağın qarısını açıb Qorqudun çarpayısını göstərdi:

– Qızım, bura sənin otağındı. Kiçik oğlumun çarpayısı da sənindi. Heç nədən çəkinmə. Valideynlərini isə axtaracam.

* * *

Dəmir kişi sözünün üstündə durdu: qızın valideynlərini, qohum-əqrəbasını çox axtardı, amma heç bir məlumat ala bilmədi. Növbəti axtarışdan sonra ümitsizliklə əllərini yana açdı:

– Qızım, səni sevindirə bilmədim, valideynlərini tapmadım, məni bağışla.

Qız əllərini sinəsinə qoyub minnətdarlıqla təzim etdi, nəşə

Naibə Yusif

demək istədi, alınmadı. İri qara gözlərini haşiyələyən kirpiklərinə ağırlıq edən göz yaşları yerə damcıladı. Əlini dodaqlarına yaxınlaşdırdı. Onun nə demək istədiyini Dəmir kişi anladı:

– Qızım, danışa bilməsən də, yəqin ki, yurd-yuvanı tanıyırsan. Haradan olduğunu işarə ilə göstər, ya da kağıza yaz.

O, içəri otağa keçdi, vaxtilə Həlīmənin sevə-sevə səliqəyə saldığı kitab şkafinin ağzını açdı, qələm və dəftər gətirib qızın qarşısına qoydu. Bəlli oldu ki, qız yazı yaza bilmir. İndiki zəmanədə oxuyub-yazmağı bacarmayan adam olacağına inanmasa da, Dəmir kişi reallıqla barışmalı oldu...

Şənbə günü idi. Dəmir kişi arvadı öləndən bəri qapısını açmadığı qonşusunu ziyarətə getdi. Onu görən Bahadır kişi gülümsündü, irəli gəlib əl görüşdü:

– Xoş gəlmisən, ay Dəmir kişi, nərtdaxtanı toz basıb. Çay içə-içə bir tas oynayaq, keçmiş yada salaq, – deyəndə Dəmir kişinin üzünə təbəssüm qondu:

– Nə deyirəm ki, oynayaq.

Oyun ərəfəsində dalğın baxışları tez-tez bir nöqtəyə dikilən qonşusunun halı Bahadır kişinin diqqətindən yayınmadı. Zərləri əlində oynadaraq soruşdu:

– Gözümə birtəhər dəyirsən, sözlü adama oxşayırsan, Dəmir kişi. Nə olub?

Dəmir kişi dərindən köks ötürdü, söhbətə necə başlayacağını götür-qoy edib sözə başladı:

– Dünya ölüm-itim dünyasıdır, bir-bir əzizlərimi itirdim. Allah bu qızı mərhəmət edib qarşıma çıxardı, məndən başqa kimsəsi də yoxdu ki, mənə bir şey olsa, sahib çıxsın. Həlīmə sənə ailənə əmanətədi, onu sıxılmağa qoyma, öz balan kimi bax. Yoluna yaxşı adam çıxsın, gəlin də köçür. Bir sınıq qəlbi güldürsən, Allaha da xoş gedər.

Həlīmə adını eşidəndə Bahadır kişi diksindi, zənlə onun üzünə baxdı.

– Təəccüblənmə, qıza Həlīmə adını verdim. İstədim ki,

həyətimdə bu ad həmişə çəkilsin.

Bahadır kişi ağır-ağır başını tərətədi:

– Hə, Allah Həlimə bacını rəhmət eləsin. Heyif, qonşuluqdan tez getdi, – o, diqqətlə Dəmir kişinin üzünə baxıb qəfildən səsini qaldırdı, – sən niyə belə fikirləşirsən? Ölüm Allah işidir.

Bu qədər düşkünləşmə. O yazıq qızıcığazı fikirləş. Onun da yanında belə danışsan, daha böyük zədə alar, dilinin açılmağı qalar qiyamətə.

Qonşusunun həyəcanını görən Dəmir kişi gülümsündü:

– Ay Bahadır, ölürəm demədim ha. Vəsiyyət yüngüllükdü.

Əgər mənə bir şey olsa, dediklərimi edərsən.

Bahadır kişi bir az toxtasa da, qonşusunun gözlənilməz gəlişində gizli bir sirr olduğunu duydu, amma üstünü vurmadi. Daxilən rahatlaşan Dəmir kişi qarşısına qoyulan kəkotulu çayı ləzzətlə içib yerindən qalxdı. Nə qədər təkid etsələr də, günorta yeməyinə qalmadı:

– Həlimə qızım evdə təkdir, yəqin ki, süfrəni açıb mənə gözləyir, – deyib aşağı endi.

Həyətə daxil olanda Həlimənin samovarın yanında qurdalandığını gördü. Qapının taqqıltısına başını qaldıran qız tez içəri keçib təmiz əl-üz dəsmalı gətirdi. Dəmir kişi bildi ki, süfrə çoxdan hazırdır. O, əllərini qurulaya-qurulaya Həlimənin gülümsər çöhrəsinə baxdı, yeməyin ətrini sinəsinə çəkdi:

– Hə, qızım, yenə bişirdiyin yeməyin ətri hər tərəfi bürüyüb.

Həlimə yeməyi ortaya gətirdi. Dəmir kişi iştaha ilə qarşısına qoyulan bozbaşı yeyib bir stəkan samovar çayı içəndən sonra dedi:

– Qızım, mən həyət-bacanı səliqəyə salım, sən də yır-yığış elə. Axşama gedəsi yerimiz var.

Həlimə başı ilə razılığını bildirdi. Qalxıb süfrəni yığışdırdı, qab-qacağı mis məcməyinin içinə yığıb həyətə endi. Döyükə-döyükə ətrafa baxdı: Dəmir kişi heç yerdə görünmürdü. Kranı açıb qabları yumağa başladı. Ayaq tappılıtlarını eşidəndə geri çevrildi:

Naibə Yusif

Dəmir kişi idi. Onun üzündə bayaqkı nəşədən əsər qalmamışdı. Qızın narahat baxışlarını görəndə qoca zorla gülümsündü. Əlindəki baltanı yerinə qoydu, tut ağacının altında düzəltdiyi skamyanın üstündə oturub stola dirsəkləndi, əllərini çənəsinə dayadı. Məchulluğa dikilən gözləri yavaş-yavaş yumuldu...

Bahar idi. Biçənəklərdə yamyaşıl ot qurşağa çatırdı. Digər kolxozçularla birlikdə Dəmir də ot biçirdi. Qəribə ətri vardı biçilən otun. Dəryazların ahəngdar səsi biçildikcə bir istiqamətdə yerə sərilən otlara, elə bil ki, vida nəğməsi oxuyurdu.

Amma birdən bu nəğməyə qəribə bir səs – fitə bənzər fişiltı qoşuldu. Dəmir əl saxladı, ətrafa boylandı, heç nə görmədi. Fişiltı səsi artdıqca narahatlığı çoxaldı. Birdən qulaqbatırıcı bir gurultu eşidildi. Səksənib gözlərini açan Dəmir kişi əlindən saldıqı qablara peşman–peşman baxan Həliməni görəndə gülümsündü:

– Yaxşı qurtardıq, qızım, yuxuda elə zənn etdim ki, müharibədir.

Müharibə sözünü eşidəndə qızın gözlərində yaş damcıları parıldadı. Nəsə demək istədi, amma sözlər boğazına tıxananda əlləri ilə üzünü qapadı. Dəmir kişi təəccüblə onun üzünə baxdı, bir şey anlamadı:

– Qızım, qəlbini qıracaq bir sözmü dedim?

Həlimə astaca başını yırğaladı.

– Bəlkə, sınan qablara görə narahatsan? Eh, qızım, tək qəlblər sınmasın. Sınan qabı yenisi ilə əvəz etmək olur, qəlbi isə...

Qız yenə başını yırğaladı. Əllərini göyə qaldırıb gözlərini mavi boşluğa dikdi. Dəmir kişi anladı ki, Həlimənin gözlərini yaşardan “müharibə” sözü olub. Öz-özünə pıçıldadı:

– Müharibəni görmədiyini halda Həlimə onun acılarını necə yaşaya bilər? – sonra səsinə bir qədər ucaltdı, – Qızım, boş ver.

Bizim ölkəmiz sülhsevərdir, müharibə-filan gözləmirik. Əl-üzünü yu.

Həlimə heç nə demədi. Sınmış qab-qacağın qalıqlarını ehtiyatla yerdən yığımağa çalışsa da, armudu stəkanın

Gülün yarpıza dönsün

qırıntılarından biri barmağına batdı. Barmağının qanını yuyub tənziflə sarıdı. Həyətə enəndə Dəmir kişini görmədi. Ertədən ipə sərdiyi paltarları yığıb yenidən içəri keçdi, ütünü şəbəkəyə qoşdu. Ütülədiyi paltarları səliqə ilə dolaba yığıdı. Həyətdə heç bir səs duymadığı üçün səksəndi. Çünki Dəmir kişi bir yerə gedəndə əvvəldən xəbərdarlıq edərdi. Günün əyilən vaxtı isə işi olmasa, Həliməyə görə həyətdən çıxmazdı. Dəmir kişinin öskürəyini eşidəndə qız toxtadı. Lakin kişinin tutqun simasını görəndə bildi ki, köhnə xatirələr yenə də onu öz ağışuna alıb.

Bir il müddətində Həlimə ata qədər sevdiyi bu qocanın xasiyyətinə əməlli-başlı bələd olmuşdu. Bilirdi ki, o, tənhalığa qapananda qəhərini gizlətmək üçün evdən uzaqlaşır, bəlkə də, axıdacağı göz yaşlarına onu şahid eləmək istəmir. Qəribəsi bu idi ki, bir il müddətində Dəmir kişi öz ailə faciəsi haqqında heç nə danışmamış, ölümdən dönmüş kimsəsiz qızı ağır dərdləri ilə yükləməmişdi. Bahadır kişinin gəlini Gülnar bu evə təzə gəlidiyi vaxtlarda Həliməyə bəzi şeyləri anlatsa da, danışa bilmədiyi üçün ondan da heç nə soruşa bilməmişdi. Qocanın halı Həliməni kövrəltdi. Yaxına gəlib əlindən tutdu, dodaqlarına yaxınlaşdırdı. Onun gözlərində gilələnən yaş əlinin üstünə damcılayanda Dəmir kişi özünü saxlaya bilmədi, boğuc səslə hönküdü...

* * *

Bahadır kişinin evində qələbəlik idi. Kiçik qızının – evin sonbeşiyinin sözkəsdisi idi. Günorta nərd oynarkən Dəmir kişiyyə sözarası:

– Həlimə qızımızla birlikdə axşam qonağımızsan, – təklifini də bu münasibətlə etmiş, amma səbəbini deməmişdi.

Həliməni qızlar olan otağa apardılar. Onu görəni kimi Güləbət (Bahadır kişi sonbeşiyinə anasının adını qoymuşdu) ayağa qalxdı, gülər üzlə onun əlindən tutub yuxarı başa keçirdi, öz yanında oturdu. Qırmızı lent bağlanmış xonçalar Həlimənin

Naibə Yusif

yadına nələri isə saldı, gözünün önündə dumanlı şəkildə yan-yana düzülmüş qırmızı xonçalar canlandı. O bu xonçaları harada görmüşdü? Xatırlaya bilmədi, amma bir həqiqəti dərk etdi: nədənsə həyəcanlanır və bu, əbəs deyil. Bəlkə, bu xonçalar onun özü üçün də qaranlıq qalan bir sıra mətləblərə aydınlıq gətirəcək? Bunu düşündükcə Həlimənin həyəcanı artdı, ürəyi teztez döyünməyə başladı. Onun həyəcanlandığını görən Güləbətın şirin dilini işə saldı:

– İnşallah, sağalarsan, sənin üçün də belə xonçalar gələr. Çox gözəlsən.

Amma bu sözlərin də onun üçün heç bir əhəmiyyəti olmadı.

Boz dumanın ağışında yırğalanan qızılgüllər – qırmızı xonçalar gözlərinin qarşısından çəkilmədi. Süfrəyə verilən şirinçaydan, ovcuna qoyulan şokoladdan da xəbəri olmadı. İndi onun bir arzusu vardı: boz dumandan qurtulmaq, qızılgüllərin ətrini sinəsinə çəkmək, olub-bitənləri xatırlamaq...

Dəmir kişinin:

– Qızım, Həlimə getmək vaxtıdır, – çağırışını eşidəndə boz duman gözlərinin qarşısından çəkildi, amma yerini köpüklü dalğalar, qırmızı sular tutdu. Gözlərini ovuşdurub bu qırmızılıqdan xilas olmağa çalışdı. Onun tərpənmədiyini görəndə Dəmir kişi yenidən səsləndi:

– Qızım, Həlimə!

Həlimə yuxudan ayılmış kimi diksindi, hər şey bir göz qırpımında yoxa çıxdı: boz duman da, bozluqda zorla seçilən xonçalar da, köpüklü qırmızı ləpələr də...

Yol boyu Dəmir kişi heç nə danışmadı, Evə çatan kimi hərə öz otağına çəkildi. Amma heç birinin gözünə yuxu getmədi.

Həliməni dumanlı xatirələr, Dəmir kişini isə şübhələr rahat buraxmadı.

Gecəyarısı kənd itləri ağız-ağıza verib hürüşəndə gözünə təzəcə yuxu gedən qoca ayıldı, sol böyrü üstə döndü, səslər getdikcə yaxınlaşanda durub yerinin içində oturdu. Bir azdan

Gülü'n yarpıza dönsün

İtlərin səsi səngidi. Dəmir kişi yenidən yatağa uzandı, gözlərini yumdu. Lakin həyətdən gələn addım səsləri onu səksəndirdi. Səslər getdikcə uzaqlaşdı. O, yerindən qalxıb geyindi, hər ehtimala qarşı içi boş olsa da, ov tütəngini əlinə aldı, qapını astaca açıb həyətə endi. Hava bozarmışdı, amma ətraf aydın görünürdü. Qoca haraya gedəcəyini çox gözəl bilirdi. Astaca evin böyrünə keçdi. Bağın girəcəyində qurdalanan kölgəni görəndə zənnində yanılmadığını duydu. Demək, bu adam kimdirsə, onun Qorqudundan qalan son yadigarın – qızılgüllərin qəsdinə durub...

Dəmir kişi həyətdəki gülləri budayarkən oğlu kəsilmiş çubuqları bağın girəcəyində yumşaq torpağa sancaraq demişdi:

– Ata, bu çubuqlar, yəqin ki, mən gələnə qədər kök atıb budaqlanacaq. Onları öz əllərimlə həyətin qabağında salacağım güllükdə əkəcəyəm.

Növbəti ilə kimi çubuqların əksəriyyəti kök atıb pöhrələndi, gül də açdı, amma Qorqud gəlib çıxmadı. Dəmir kişinin o pöhrələri yerindən çıxarmağa əli gəlmədi, oğlunu gözlədi...

Günorta bağa girərkən sevə-sevə qulluq etdiyi güllərin təzəcə açılmış yarpaqlarının solğunlaşması, bürüşməsi kefini pozdu. Yaxınlaşanda isə gözlərinə inanmaq istəmədi. Sanki kimsə kolları kökündən çıxarıb təzədən əkmışdi. Boyu çox da hündür olmayan nazik gövdəli bu kollarla kimin nə qəsdə ola bilərdi? Dəmir kişi asta addımlarla arxası ona tərəf dayanıb gül kollarının dibini tapdayan adama yaxınlaşdı, tütəngi kürəyinə dayadı...

Kürəyində tütəngin lüləsini hiss edən adamın canını vicivəcə bürüdü. Danışmağa heyi qalmadı, dizləri üstə yerə çökdü, anlaşılmaz səslər çıxardı. Dəmir kişi onu tanıdı, amma təəccübünü də gizlətmədi. Bütün kənd camaatından qaçan, evindən təsadüfən çıxan bu adamın gecə vaxtı onun bağında nə işi ola bilərdi? O, əlini hələ də titrəyən adamın çiyinə qoydu, təsəlli vermək üçün:

– Qorxma, – dedi, – tütəngin içi boşdur. Həm də mən adam öldürənə oxşayırammı? Elə-belə qorxutmaq üçün götürmüşəm.

Dişlərinin şaqqıltısı dayanan adam birdən ayağa qalxdı,

Naibə Yusif

tüfəngi Dəmir kişinin əlindən aldı, yuxarı qaldırıb var gücü ilə qocanın başına endirdi. Hər şey elə ani oldu ki, Dəmir kişinin dillənməyə belə imkanı olmadı, müvazinətini itirib arxası üstə kollağa yıxıldı. Onu ölmüş bilən adam kolluqda bir qədər də qurdalandıqdan sonra arxasına baxmadan iri addımlarla geri qayıtdı. Bayaqdan təkəm-seyrək düşən iri yağış damcıları birdən-birə güclənəndə o, həyətdən çox uzaqlaşmışdı...

Həlimə gözlərini açanda hava təzəcə işıqlanırdı. O, hər səhər olduğu kimi yerindən qalxmağa çalışdı, amma yağışın şırıltısını eşidib durmadı, yorğana bərk-bərk büründü. Qonşu otaqdan da bir səs-səmir gəlmirdi. Dəmir kişinin oyanmasını gözləyən Həliməni yenidən yuxu apardı...

Yaz fəslinin gözəlliyini Həlimə heç vaxt belə duymamışdı.

Yaşıl yamacda boy göstərən rəngbərəng çiçəklərin ətri bir-birinə qarışmışdı. Əlvan tüllərə bürünmüş mələklər səmada qanad çalır, arabir aşağı enir, yamacdakı çiçəklərə sığal çəkib yenidən yuxarı qalxırdılar. Bunları seyr etdikcə qızın qəlbində qəribə hislər oyandı: onlara qoşulmaq, çəmənlikdə qanad açıb uçmaq istədi. Onun istəyini duyan Dəmir kişi gülümsündü, nəvazişlə dedi:

– Qızım, sənin uçmağına hələ çox var. Amma məni səsləyirlər. Diqqətlə bax, Həlimə də, Davud da, Qorqud da onların arasındadır...

O, sözünü bitirəndə Həliməni heyrət bürüdü: Dəmir kişi birdən-birə nur yağışına qərq oldu, hansısa bir qüvvə onun ayaqlarını yerdən üzdü. O, səmaya qalxa-qalxa gülümsər baxışlarla Həlimə ilə vidalaşdı, son sözləri zorla eşidildi:

– Sağlıqla qal, qızım...

Həlimə hıçqırıqlar içində onun arxasınca səslənmək:

– Məni də özünlə apar, – demək istədi, amma sözlər boğazına tıxanıb qaldı, bu evə gəldiyi gündən ilk dəfə qəhərli səslə hönküdü. O öz hönkürtüsünə ayıldı, gözlərinin bulağına dolmuş yaş sildi. Qonşu otağa qulaq verdi. Dəmir kişidən səs-səmir duymayınca

Gülü'n yarpıza dönsün

gördüyü yuxunu xatırladı. Həyəcanı artdı, cəld geyinib qonşu otağa keçdi. Dəmir kişini yerində görməyəndə bir qədər toxtadı, onun həyətdə olduğunu düşündü. Yağış çoxdan kəsmişdi. O, çaydanı doldurdu, elektrik plitəsinin üstünə qoydu. Çay qaynayana qədər ev-eşiyə yüngülvarı əl gəzdirdi. Çayı dəmləyib süfrəni hazırladı, eyvana çıxıb ətrafa boylandı. Dəmir kişi heç yerdə görünmürdü. Həlimə həyəətə endi, evin dörd dövrəsinə nəzər yetirdi, həyəət qapısına tərəf boylandı: açılmamışdı. Onun narahatlığı artdı, ürəyi səksəkədə bağa tərəf yollandı, çünki qocanın günün müəyyən hissəsini bağda keçirdiyindən xəbəri vardı. Bağın girəcəyində gördüyü mənzərədən duruxdu: Dəmir kişi arxası üstə gül kollarının arasında yatmışdı, paltarları yaş olsa da, üzündə xoş bir ifadə vardı, heç üşüyənə oxşamırdı.

Həlimə titrək əlləri ilə onun qoluna toxunub ayılmağa çalışdı, amma Dəmir kişi, deyəsən, çox dərin yuxuya getmişdi, ayılmaq istəmirdi. Həlimə onu yerdən qaldırmaq üçün var gücünü topladı, səylərinin əbəs olduğunu bilib dizləri üstə yerə çökdü, qocanın başını dizi üstünə aldı, qana bulaşmış əllərini görəndə qorxu içərisində ayağa qalxmaq, buradan uzaqlaşmağa çalışdı, amma yerindən tərpənə bilmədi. Sinəsindən ulartıya bənzər acı bir fəryad qopdu...

* * *

Üzünə dəyən yumşaq şillələrdən gözünü açanda ağ xalathı həkimi görüb səksəndi. Başını qaldırıb ətrafa boylanmaq istədi, lakin gicgahlarında başlayan şiddətli ağrıdan göz qapaqları asta-asta yumuldu. İndi o yatmış mələyə oxşayırdı. Həkim Həliməni palataya yerləşdirməyi tapşırırdı. Narahatlıqla gözlərini üzünə zilləyən Bahadır kişiyyə təsəlli verdi:

– Narahat olmayın, ruhi sarsıntı keçirib. Bir neçə günə tam sağalacaq. Qızınızdırımı?

Bahadır kişi dərinə köks ötürdü:

Naibə Yusif

– Artıq o mənim qızım sayılır, – sonra vaysındı, – heyif sənə, ay Dəmir kişi.

Baş həkim eşitdiklərinə təəccüblənəndə gözləri yol çəkən Bahadır kişi xeyli susdu...

* * *

Xəstəni ikiadamlıq otağa köçürdülər. Bahadır kişinin xahişinə həkim etiraz etmədi, arvadı Mahizərin Həlīmənin yanında qalmasına razılıq verdi. Qızdan gözlərini çəkməyən tibb bacısı Nübar dilləndi:

– Yazıq, kimi-kimsəsi də yoxdur.

Digər tibb bacısı ağzını qəribə tərzdə əyib soruşdu:

– Nədən bilirsən?

– Baş həkimdən eşitdim, – o, qıza bir də nəzər yetirdi, – necə də gözəldir!

– Adi qızıdır da, mən onda qeyri-adi heç nə görmürəm, – Zərif yenidən ağzını əydi.

– Adın Zərif olsa da, danışığında heç vaxt zəriflik görmədim, – deyib Nübar otaqdan çıxanda Zərif onun arxasınca söyləndi:

– Hm, bilməmişdik, xanım qızın dəyən yeri yaxın imiş.

O, hər şeyə biganə olduğu halda özü də bilmədən çarpayıda hərəkətsiz uzanmış qıza diqqətlə baxdı. Hiss etdi ki, gözlərini ondan çəkə bilmir. Doğrudan da, qızın qibətə ediləcək bir gözəlliyi vardı. Qəlbində etdiyi etiraf dodaqlarına süzüləndə Zərif ayıldı, səsinə eşidən olub-olmadığını bimək üçün qapıya baxdı: bağlı idi.

Həlīmə isə hərəkətsiz uzanmışdı. O, cəld otaqdan çıxdı, qapını astaca örtüdü, tibb bacılarının olduğu otağa getmədi, pəncərənin qabağında dayanıb düşüncələrə qərq oldu...

Vay-şivən səsi birdən-birə kəsildi. Yarımçıq araq butulkasını sinəsinə basmış Mərdan qəflətən qapının ağzında peyda oldu, nə içəri girdi, nə də çölə çıxdı. Bir küncə sıxılıb gözlərini qorxa-qorxa atasının üzünə dikən on beş yaşlı Zərifin də səsi çıxmadı. Atasına deyə bilmədi ki, anam daha yoxdur. Daha acığını onun zərif cismindən çıxı bilməyəcəksən. Elə bu vaxt Mərdanın dili dolaşa-dolaşa dedi ki sözlər hamını çaşdırdı.

– Noolub? Ölüüb? Ha-ha-ha! Ölüb ölüb də, – o səndələdiyi üçün qarıya söykəndi, – kim dünyanı tutub gedib ki? Hamı öləcək dəəə, elə mən də.

Yaşlı kişilərdən biri qolundan tutub onu kənara çəkməyə çalışsa da, xeyri olmadı. Meyitin yanında oturan böyük bacısı Zərxanım ayağa durub onu itələyə-itələyə digər otağa salanda isə Mərdan dinmədi. Sinəsinə basdığı yarımçıq araq şüşəsini başına çəkib son damlasına qədər içdi, boş butulkanı evin bir küncünə fırladıb üzüqoylu çarpayuya yıxıldı. Onun fısıltısı eşidiləndə Zərxanım otaqdan çıxdı.

Mərdan dəfndən sonra bir neçə gün içki içmədi, ağı başında oldu. Ev yiyəsi kimi dəfni yola verməyə çalışdı, amma dəfnə gələnlər saymazıyana şəkildə onun yanından ötüb başsağlığını Zərxanımın əri Gülağaya verəndə məclisi tərək etdi. Onun məclisi tərək etməsi də heç kimin eyninə gəlmədi. Dəfnin yeddinci günü tamam olandan sonra bütün qohum-qardaş da evinə dağıldı. Bax onda Zərif tənhalığını anladı. Atası yenidən içkiyə qurşandı.

Bibisi Zərxanım başqa rayonda yaşasa da, onları unutmadı. İmkani olan kimi qardaşı evinə baş çəkdi. Gündən-günə saralan qardaşı qızına, qadın nəfəsi dəyməyən soyuq divarlara, hər gün bir əşyası içkiyə dəyişdirilən otaqlara baxanda dözə bilmədi. Gündən-günə arıqlayan, rəngi boğulan, cüssəli bədəni sısqalan, yerişini, danışığını itirən qardaşını görəndə hönkür-hönkür ağladı:

– Sən məni dirigözlü qəbrə qoyursan, ay qardaş!

Naibə Yusif

Mərdan sərxoş vəziyyətdə yenə dili dolaşa-dolaşa:

– Sənnə məəni düüz onn üç il bunnan əvvəl məzaara diri-diri gömmdünn, – deyəndə Zərxfanım bir addım geri çəkildi.

Zərif təəccüblü baxışlarla gah atasına, gah da bibisinə baxdı, bir şey anlamadı...

* * *

Anası Səbirə Zərifin ad günlərini ailə çərçivəsində təntənə ilə qeyd edərdi. Süfrəyə üç boşqab, üç qaşığıq, üç bıçaq və üç çəngəl qoyardı. Körpə olanda bunun mənasını anlamasa da, sonralar bildi ki, üçüncü dəst atası üçündür. Axı həmin gün atasının da yaşı yenilənirdi...

Üzünü görməsə də, Zərif üçün atası qeyri-adi bir varlıq idi, o heç kimin atasına bənzəmirdi: hamıdan güclü, yenilməz idi.

Bütün uşaqlar atasından danışanda o, atasının xaricdə mühüm dövlət qulluğunda olması ilə qürur duyar, amma haqqında danışmazdı. Anası bərk-bərk tapşırırmışdı ki, bu barədə heç kimə bir kəlmə də söyləməsin. Məxfi işdə çalışan atasını uzun illər özündən uydurduğu nağıllarının qəhrəmanı kimi yuxularında gördü, nə vaxtsa geri dönəcəyini səbirsizliklə gözlədi. Onu necə qarşılacağı, boynuna necə sarılacağını dəfələrlə çək-çevir etdi...

Zərifin on iki yaşı tamam olanda anası yenə əl-ayaq elədi. Bu dəfə o nədənsə çox həyəcanlı görünürdü. Süfrənin səliqəsi, yeməklərin çeşidi də əvvəlkilərdən çox fərqli idi. Üçadamlıq qab dəsti stolun üstündə lazımi yerlərə qoyulmuşdu. Baş tərəfdəki qablar həmişə təmiz qalardı, çünki onun sahibi, yəni Mərdan işi bitmədiyə üçün qoşa ad günündə illər idi ki, iştirak edə bilmirdi. Zərif yuxarı başda qoyulan qablara qüssə ilə baxdı, dərindən ah çəkdi. Yaxşı ki, başı bərk qarışıq olduğu üçün anası ona fikir vermədi.

Axşam yaxınlaşırdı. İndiyə qədər anasının onu nə üçün süfrə

Gülü'n yarpıza dönsün

başına dəvət etmədiyini Zərif hələ də anlaya bilmirdi. O, anasının bir neçə saat əvvəl ad günü münasibətilə aldığı gülü özündən olan çəhrayı donu geyinib güzgünün qarşısında fırlandı. Paltar ona çox gözəl yaraşdı. Bayaقدan qızını fərəhlə seyr edən Səbirə onu qucaqlayıb öpdü, pıçılıtlı ilə:

– Bəxtin gözəl olsun, qızım, – dedi.

Zərif ilk dəfə anasının kövrəldiyini səsinin titrəməsindən duydu, amma bu kövrəlmədə heç bir səbəb aramadı, qollarını astaca onun boynuna doladı, başını da öz qollarının üstünə qoydu. Qapının döyüldüyünü eşidəndə isə səksəndi. Zərif ürkək-ürkek anasının üzünə baxdı: axı ad günlərində qapılarını heç kim, hətta çox istədiyi bibisi Zərxiyə belə döyməzdi. Ana sakitcə qapıya yaxınlaşdı, titrək səslə soruşdu:

– Kimdir?

– Mənəm, – sözünü eşidən kimi qapını şaqqıltı ilə açdı. İçəri nimdaş geyimli, üzünü tük basmış, rəngi mart günəşindən qaralmış ucaboylu arıq bir kişi girdi. Onun dəvət gözləmədən içəri girməsi, anasının gözlərinin yaşarması Zərifə çox qəribə gəldi. Kişi heç nə demədən əvvəlcə bəzənmiş stola, sonra otağa göz gəzdirdi:

– Hmm. Mən olmadığım müddətdə pis yaşamamısan, – dedi və Zərifə yalnız indi görürmüş kimi diqqətlə baxdı, kobud barmaqları ilə onun yanaqlarını oxşayıb sözünə davam etdi, – yəqin ki, uşaq mənim haqqımda hər şeyi bilir.

– Əlbəttə, əlbəttə, qızımızın hər şeydən xəbəri var, Mərdan. Sən hələ əl-üzünü yu. Uzaq yol gəlmisən, yorğunsan. Həm də bilirsən ki, bu gün Zərifin ad günüdür. Həm də sənin...

Mərdan əlini sərt tərdə qaldırıb onun səsinə kəsdi, vanna otağına keçib əl-üzünü yudu, yuxarı başda oturanda hələ də danışıqdan bir şey anlamayan Zərif:

– Ora atamın yeridir, onun yerində heç kim otura bilməz, – deyib Səbirəyə tərəf döndü, – ana, əmiyə sən də de. Zərif ağlayırdı, tanımadığı adamın sərbəst hərəkətləri onda birdən-birə hiddət

Naibə Yusif

doğurmuşdu. Anasının bu adam qarşısında susmasını, acizliyini isə heç cür anlaya bilmirdi. Tappılıt səsini başını qaldıranda o, alnından qan axan Səbirəni yerdə uzanmış gördü, qorxusundan nitqi batdı, heç nə olmamış kimi baş tərəfdə oturub qızarmış toyuq ətinə kobud barmaqları ilə parçalayan adama dəhşətlə baxdı.

* * *

Bu, Zərifin qeyd edilən son ad günü oldu. Elə həmin gecədən ailənin rahatlığı da pozuldu, dava-dalaş (əslində dava salan Mərdan idi, Səbirə döyülsə də, susar, ərinin bütün əzablarına qatlanardı) qonşulara rahatlıq vermədi. İlk vaxtlar Səbirə qonum-qonşunun gözünə görünməkdən utandı, amma hər gün təkrar olunan işgəncələr onu bu həyata alışdırdı. İşdən evə dönən ərinin yumruqlarını “yeməkdən” ötrü qonşu otağa keçib qızı görməsin deyə qapını örtüdü, cıncırını belə çıxarmadı. Qapı örtülən kimi eşitdiyi küt tappılıtlara Zərif də adət etdi. Amma bir gün qulağına dəyən şaqqılıt səmindən çox vahimələndi, qorxudan qonşu otağa yürüdü, əvvəlcə gördüyü mənzərədən donuxdu. Səbirənin yalın kürəyində iz salan şallaq növbəti dəfə yuxarı qalxanda o özünü anasının üstünə atdı, kiçik vücuduna dəyən zərbəni belə hiss etmədi...

Gözlərini açanda başını anasının dizləri üstündə gördü. O, sakitcə yanaqlarından süzülən göz yaşlarını silir, Zərifin saçlarını titrək barmaqları ilə tumarlayırdı, atası isə həmişə olduğu kimi, növbəti “uğurlu əməliyyat”dan sonra ertədən açılmış süfrə arxasında əyləşmişdi...

İçkinin təsiri gedəndən sonra da Mərdanın simasında xoş bir ifadə görünməzdi. Səhər erkən qarnını doyurar, Səbirənin hazırladığı yemək bağlamasını götürüb işə gedər, axşama isə hər şey yenidən başlardı. Alışdığı mənzərədən Zərifin bütün xəyalları alt-üst oldu, uşaqlıq dünyası yıxıldı. Qonşuların da münasibəti dəyişdi: bəziləri onları görəndə acı-acı başını buladı, bəziləri isə

təəssüflə köks ötürdü.

Zərif daha atasından danışan uşaqların yanında dayana bilmədi, bir kənara çəkilib öz dünyası ilə baş-başa qaldı. Yaşlıları ilə birlikdə sevinmədi, gülmədi, arzularını dilə gətirə bilmədi, hətta gəzintiyə belə getmədi. Heç kim ondakı dəyişikliyin səbəbini anlamadı. Tənhalaşdı Zərif. Ətrafında baş verənləri də duymadı, sevincə, gülüşə, gözəlliyə biganə oldu, hər şey gözündə adiləşdi. Ailədə baş verənlərin, səbəbsiz yerə günü qara edilən anasının ən yaxın qohumlarından uzaq düşməsinin kökünü tapmaq üçün saatlarla düşündü, amma heç nəyə nail ola bilmədi. Bəzən çarpaşlıq sualların məngənəsində elə sıxıldı ki, xoşbəxt görünən bütün yaşlılarına həsəd apardı, lakin bunu bürüzə vermədi, bir küncə qısılıb qaldı, ağlayıb ürəyini boşaltmağa belə gücü çatmadı. Hər gün gördüyü sinif yoldaşları tərəfindən də unuduldu Zərif. Anasını itirəndən sonra da qızların heç biri ona yaxınlaşmadı. Qayğısızlıqdan əzildi Zərif. Bəzən isə nə istədiyini özü də anlamadı...

Bir gün işdən evə dönən Mərdan sərxoş olsa da, eşitdiyi sürəkli qəh-qəhədən özünə gəldi. Hansı səhnə ilə qarşılaşacağını götür-qoy etməyə vaxtı yox idi. O, əlləri əsə-əsə cibindən çıxardığı açarla qapını açıb içəri girəndə yerindəcə donub qaldı...

Zərifin saçları üzünə dağılmışdı, boynuna kəndir kimi doladığı ipək yaylıgın uclarını əlində tutmuşdu, bərkədən gülə-gülə:

– Mən də ölümün gözəlliyini sənə daddıracağam, – deməyi ilə yaylıgın uclarını var gücü ilə dartmağı bir oldu. Sürəkli qəh-qəhəni boğuş xırıltı əvəz edəndə Mərdan rəngi qaralan qızının əllərindən yaylıgın uclarını zorla qopardı. Bir azdan Zərifin xırıltısı dayandı, boğulmuş rəngi açıldı. Mərdan illərdən bəri ilk dəfə qızının üzünə diqqətlə baxdı, gözlərinin qarşısında Səbirənin gəncliyi canlandı.

Bərk qorxmışdu Mərdan. Çarpayıda sakitcə uzanan Zərifə də, özünə də birdən-birə elə yazığı gəldi ki, qəhərini saxlaya bilmədi, hönküdü, doyunca ağladı:

Naibə Yusif

– Məni bağışla, qızım, çünki fəxr edə biləcəyin ata deyiləm...

Güclülər məni əzəndə arxamda duran bir kimsəm olmadı. Dünyalar qədər sevdiyim anan da mənə arxa çevirdi...

On il cəhənnəm əzabı yaşatdılar mənə. Anan səhvini başa düşəndə isə çox gec idi: mən əvvəlki adam deyildim...

Çəkdiyim acıları bu səbəbdən ananın zərif əndamından çıxarmağa cəhd etdim. Zindanda döyüldüyüm hər günün heyfini ondan aldım... O isə cıncırını belə çıxarmadı: axı məhkumların səsini eşidən olmur...

Bəlkə də, sənə qəribə gələcək, amma bu, həqiqətdir, çünki o da mənim kimi məhkum idi. Amma ona doğmaları tərəfindən “sürgün” hökmü kəsildi: səndən əl çəkə bilmədiyini üçün bacı-qardaşları ondan imtina etdilər.

Mərdan yenə hönküdü. Bu hönkürtüdə acı bir taleyin sızılıtsı vardı: ömrü boyu insanı içdən yandıran, kül edən, amma tütüsünü özündən başqa kimsənin görə bilməyəcəyi bir sızılıtsı... O tərپənmədən çarpayıda səssizcə uzanan qızına bir də baxdı, onun simasından yağan məsumluq qarşısında dözə bilmədi, əyilib alnından öpmək istədi, amma nədənsə çəkindi, yatağın qarşısında diz üstə çökdü. Başını çarpayıya söykədi. Bir qədər özünə gələndən sonra ayağa qalxdı. Öz-özünə deyindi:

– Hə, qızım, mən xəcil olmuş bir atayam, arvadının ölümünə bais olan bir ərəm,- o, əlləri ilə sinəsini döyəclədi,- amma günahkar deyiləm. On illik cəhənnəmdə ananın mənə çəkdiyi əzab lap çox oldu, həmin gün bir insan kimi öldüm, yoxa çıxdım. Dustaqxanada aldığı cismani cəza ruhi sarsıntımın yanında toya-bayrama getməli idi...

Mərdan otaqda xeyli var-gəl etdi, birdən-birə çılğınlaşdı:

– Sərsəm adam, bunları niyə danışırısan, səni dinləyən, eşidən varmı? Həqiqət sən deyilsən, aldığı cəzadır həqiqət, düşdüyn mühit, qondarma yalanların qələbəsidir həqiqət, gördüklərini, yaşadıklarını deyə bilməməkdir həqiqət...

O, əlləri ilə başını tutub pəncərənin qarşısındakı stulda oturdu.

Başı boynuna ağırlıq edəndə tappılıq ilə yerə yıxıldı...

Səhərəyaxın yuxudan ayıldı. Vücudunda bir sızıltı duydu, üşüyürdü Mərdan. Zindan həyatının çoxu yalın döşəmədə yatmaqla keçmişdi. Otaq yoldaşlarının verdiyi cəzaya qarşı çıxa bilməmişdi. Çünki dustaqxananın da özünəməxsus qanunları vardı: təcavüzü heç kimə bağışlamırdılar. Hətta onun etdiyi cinayətə görə on il azadlıqdan məhrum edilməsi çoxlarını təəccübləndirirdi. Qəsdən adam öldürmək üstündə həyatının on beş ilini həbsdə keçirən Polad isə onu görəndə özünə hakim ola bilmir, əzişdirməsə, rahatlıq tapmırdı:

– Sənin ölümün mənim əlimdən olacaq, ömrümün on beş ilindən də keçəcəm, amma o qızın qisasını səndən alacam, – deyərək yumruqlarını işə salırdı. Bəxtindən Mərdanın yerini dəyişdilər. Amma Poladın yumruqlarından canı qurtarsa da, yeni kolonda qismətinə daha ağır günlər düşdü. Dəfələrlə:

– Məni öldürün, – deyib yalvarsa da, heç kim əlini “it” qanına bulamaq istəmədi, ağız-burnunun qanı bir-birinə qarışıb çox vaxt çənəsindən yaxasına süzüldü...

Üşüyürdü Mərdan. Qızının avazı bənizinə baxanda həyəcədən dişləri şaqqıldaıdı, hər şeyi unudub çarpayuya tərəf süründü, əlini Zərifin alına qoydu, isti idi. Birdən ona elə gəldi ki, qızının alınının istisi barmaqlarından bütün bədəninə yayıldı. O sehrlənmiş kimi bayaqdan titrəyən əllərinə baxdı, əsməsi dayanmışdı, dişlərinin şaqqıltısı da eşidilmirdi. Yenidən Zərifə tərəf döndü, onun çöhrəsindəki gülüşdən gözüne nur gəldiyini hiss etdi. Yerindən tərپənmək istəmədi, bu xoş dəqiqələri uzun illərdən bəri ilk dəfə yaşayırdı Mərdan. Hər şeyi unutmuşdu artıq: on üç il əvvəl hərərətli bir yaz günü evdən aparılmasını da, üzünə duran yalançı şahidləri də, dəlil kimi qaynının on beş yaşlı qızının kürəyinə saplanmış bıçağını da, hamının gözü qarşısında: “Sən qatilsən. Qatil... Sənin üçün ən ağır cəzanı istəyəcəm!” – deyib qardaşı qızından ötrü saçlarını yolan Səbirəni də, dustaqxana həyatını da...

Naibə Yusif

İlk dəfə idi ki, Mərdan atalıq duyğusunu hiss edirdi. O, qızının alnını tumarlayaraq:

– Qızım, Allahdan ölüm yox, ömür istəyirəm. Səni bir tərəfə çıxarmaq üçün yetəcək bir ömür... Ondan sonra ölsəm də, qəm yemərəm, – sözlərini elə qəhərlə dedi ki, səsi otağı doldurdu.

Zərif oyandı. Çarpayının yanında diz üstə çökmüş atasının yaşla dolu gözlərinə baxanda heç nə anlamadı. Ona nə olmuşdu, yatağa nə vaxt uzanmışdı, xatırlamadı. Qızının donuq baxışları Mərdana xoş gəlmədi:

– Qızım, sənə nə olub? – deyər az qala yalvardı. Zərif nəyi isə qovurmuş kimi əllərini havada oynadanda o, bir ata kimi ürəyinin sancdığına hiss etdi. Mərdan bir kənara çəkildi. Yenidən yuxuya gedən qızına ayılana qədər tamaşa etdi.

Həmişə erkən duran Zərif günortaya yaxın şiddətli baş ağrısı ilə yuxudan ayıldı. Atasının lal-dinməz çarpayının yanında oturub mülayim nəzərlərlə üzünə baxması ona qəribə gəldi. Ayağa qalxmaq istədi, lakin başı fırlandığı üçün yenidən yerinə uzandı...

Həkim müayinəsindən sonra bəlli oldu ki, böyük sarsıntı keçirən Zərifin əsəbləri pozulub, əgər müalicə olunmasa, daha ağır fəsadlar yarana bilər. Həmin gündən Mərdanın dilinə içki dəymədi. Xəstəxanada yatan qızını hər gün yoluxdu, ondan qayğısını əsirgəmədi. Evə gəldiyi gün Zərif çox heyrətləndi. Ala gözlərini dolandırır anasının qoxusu çəkilməyən otaqlara xəyalən səyahət etdi. Hər tərəfdə əvvəlki səliqə-sahman vardı: evdən yoxa çıxan əşyalar yenisi ilə əvəz edilmiş, onun şərəfinə süfrə də açılmışdı. Ağladı Zərif. Mərdan onu ovutmağa cəhd edə bilmədi. Gücü qapının ağzında dayanan qızını stol başına gətirməyə çatdı...

Mərdanın da ömrü uzun olmadı. Məhbəsin ağrı-acıları, vaxtilə qəbul etdiyi spirtli içkilər üç ildən sonra “bəhrə”sini verdi: o, qızı tibb texnikumunu bitirməmiş sağalmaz xəstəliyə tutuldu, amma Zərif qorxutmaq üçün səsini çıxarmadı. Dəhşətli ağrılar içini qovuranda belə dözdü:

Gülü'n yarpıza dönsün

– Eh, Mərdan, sən elə ağırlara dözmüsən ki, bu sancılar onun yanında heç nədir, – dedi.

Zərif diplomunu aldığı gün həyatla vidalaşdı Mərdan. Bütün ağrı-acılarını, qızı üçün müəmmalı qalan bir çox sirləri də özü ilə məzara apardı. Yaxın qonşular, dostları onun dəfnində iştirak etdilər. Çox sevdiyi bacısı Zərhanım dəfn günü gəlib çıxdı, amma məclisdə çox otura bilmədi: əri Gülağa aqlını itirmişdi, inanılmaz sözlər danışır, arabir arvadını boğmalayırdı. Belə vaxtlarda Zərhanım onun qüvvətli barmaqlarını boğazından zorla qoparıb, gücü çatmayanda uzun illərdən sonra tanrı payı saydığı yeganə övladı Tanrıverdi köməyinə gəlirdi...

* * *

Yüngül addım səsləri Zərifə xeyallardan ayırdı. Nurani bir qadın yumşaq təbəssümlə soruşdu:

– Qızım, Həlimənin yatdığı palata hansıdır?

Tanış səsdən ürəyi yerindən oynadı Zərifin. Gülümsər ala gözləri görəndə qollarını geniş açıb tanımadığı bu qadını bağrına basmaqdan özünü zorla saxladı. O, bir anlıq yerindən tərpənmədən bu həlim səsi doya-doya dinləmək, bu gülümsər ala gözləri seyr etmək, yaxın keçmişinin acılarını unutmaq istədi. Amma qarşısındakı qadın yad idi, heç yerdə görməmişdi onu. Zərif özünü ələ almağı bacardı. Otağın qapısını açaraq:

– Buyurun, – dedi.

Mahizər tibb bacısına təşəkkür edib içəri keçdi. Arxasınca örtülən qapının asta şaqqıltısına geri boylandı, heç kimi görmədi. Əlindəki əşyaları balaca dolaba yerləşdirəndən sonra divarın dibindəki kətili altına çəkib oturdu. Gözlərini Həlimənin üzünə dikdi, astadan pıçıldadı:

– Allah bu qədər gözəlliyi verincə kaş bəxtini gözəl yazaydı, qızım. Kim bilir, bundan sonrakı taleyin necə olacaq? Nə doğrudürüst adını bilirik, nə yurd-yuvanı. Allah yoluna Dəmir kişini

Naibə Yusif

çıxartdı, hansı mərdimazarsa onu da sənə çox gördü. Axırın xeyir olsun, bala.

Mahizər susdu. Otağa dərin sükut çökdü. Bu səssizlik onu çox uzaqlara, otuz il əvvələ apardı...

* * *

Aprel ayının ortaları idi. Mahizər alaqapının taqqılıtsına geri döndü. Gələn qardaşının böyük qızı Kəbutər idi. Yaz açılıandan kəndin ayağında yerləşən evlərinə qayıtmışdı. Amma bibisinə elə öyrəmişdi ki, bir gün onu görməsə, sakitləşməzdi. Mahizərgilin evi məktəbin yaxınlığında idi. Qışda yol-riz bağlananda ikinci növbə oxuduğu üçün Kəbutər onlarda qalardı. Bibisinin körpə uşaqları ondan əl çəkməzdilər, çantasını dartışdırar, hərəsi bir qələm və kağız almayınca sakit durmazdılar. Kəbutər dərslərini hazırlayanda dörd yaşlı Ayxanla üç yaşlı Gülşən də stol arxasına keçər, cidd-cəhdlə nəsə yazıb-pozardılar. Hələ yazdıqlarına qiymət verməyi də tələb edərdilər. Kəbutər onlara baxanda gülməkdən uğunar, hər ikisinə ya bayraqlı, ya ulduzlu, ya da güllü qiymət yazardı.

Uşaqları həyətdə görməyəndə o, bibisinə yaxınlaşdı, cingiltili səslə:

– Deyəsən, köməkçilərin istirahətə gediblər, indi sənə mən kömək edərəm, – deyib çantasını pilləkənə qoydu, toxum qoyulan qabı götürmək istəyəndə Mahizər mane oldu:

– Anam, üst-başın batar, bugünlük əkdiiyim bəsdir. Qalan toxumlar hələ cücərməyib. Ancaq yaman susamışam. Mən əllərimi yuynca çay dəmlə. Axşam bişirdiyim qoğal payın da qalır.

Onu da mətbəxdən götür.

Kəbutər qolunu onun boynuna doladı:

– Mənim bibimdən harda var? – deyib yanağından öpdü.

Mahizər əllərini yuyub gəlincə çay süfrəsi hazır idi. Açdığı

Gülü'n yarpıza dönsün

süfrə üçün tərif gözləyən Kəbutər:

– Necədir? – soruşanda bibisi həmişə olduğu kimi baş barmağını yuxarı qaldırdı. Başları söhbətə elə qarışdı ki, vaxtın necə keçdiyini bilmədilər. Çox nəşəli görünən Kəbutər dil boğaza qoymadı. Gah müəllimlərdən, gah sinif yoldaşlarından söhbət açdı.

Arabir cingiltili gülüşü otağı doldurdu. Mahizər qardaşı qızının xeyli böyüdüyünü yalnız bu gün fərq etdi. Ürəyi fərhlə döyündü. Özlüyündə fikirləşdi: “Görəsən, neçə ürəkdə od qalayacaqsan, anam? Ya bəlkə də, qalayıbasan?”

Ayxanla Gülşəni yamaca gəzintiyə aparən Sahib evə qayıdanda gün çoxdan enmişdi. Kəbutər birdən ilan vurmuş kimi yerindən sıçradı:

– Ay aman, bura gələcəyimi evdə deməmişəm, indi anam birtəhər olub, – onun çantasını qapıb otaqdan çıxması elə ani oldu ki, Mahizər nə edəcəyini bilmədi, arxasınca çıxıb səslədi:

– Anam, getmə, hava qaralır, qurd-quşa rast gələrsən.

Kəbutər əlini yelləyib sürətini artırdı. Mahizər peşman-peşman içəri girdi. Sahib sual dolu baxışlarını onun üzünə zilləyəndə yalvarışlı tərzdə:

– Sahib, arxasınca get, hava qaralmaq üzrədir, uşaq qorxar, – deyə astadan xahiş etdi.

Sahib bir söz demədi. Pencəyini çiyinə atıb çölə çıxdı, həyət qapısına çatmamış Mahizər özünü yetirdi. O, təəccüblə soruşdu:

– Sən hara? Uşaqlar evdə təkdir.

– Qəmər anaya tapşırıcam, nə olar, ürəyim çox narahatdı, mənə də gözlə, – Mahizər elə xahiş etdi ki, Sahib heç nə deyə bilmədi.

Qəmər ana həyətə girəndə vəziyyətdən xəbərdar oldu, narahat halda onları tələsdirdi:

– Di yubanmayın, bir azdan hava tamam qaralacaq, uşaq qorxar.

Onlar Məzahirgilə çatanda göz-gözü görmürdü. Həyətdəki

Naibə Yusif

sakitlikdən hər ikisi bir qədər toxtadı. Sahib:

– Gəl geri dönək, bu vaxt narahat etməyəək, – desə də, Mahizər qayıtmaq istəmədi:

– Novruzdan bəri uşaqları görməmişəm, lap burnumun ucu göynəyir. Çox yox, yarım saat oturaq, qalxarıq.

Sahib bir söz demədi. Onlar qapını açıb içəri girəndə stol başında oturan uşaqlar da, Məzahir də ayağa qalxdılar. Mətbəxdə qab-qasıq cingiltisi eşidilirdi. Mehparə əlində podnos içəri girəndə Mahizər təlaşlandı. Adətən, süfrəyə yemək qablarını Kəbutər gətirirdi. Mehparə gülə-gülə:

– Deyəsən, Kəbutəri uşaqların yanında qoyub aradan çıxa bilibsiz, – söyləyəndə özündən xəbərsiz ayağa qalxan Mahizərin boğazı qurudu, rəngi avazıdı, zorla soruşdu:

– Kəbutər evdə deyilmi?

Əvvəlcə nə olduğunu anlamayan Məzahir ayaq üstə dayana bilməyən bacısını stulda oturtdu, arvadının:

– Vay, evim yıxıldı! – fəryadını eşidəndə məsələnin mahiyyətini anladı – anasının adını daşıyan Kəbutər məktəbdən qayıtmamışdı...

* * *

Kəbutərin yoxa çıxmasından üç gün keçmişdi. Axtarmadıqları yer, soraq salmadıqları kənd qalmamışdı. Nə milis, nə də qohum-əqrəbə qızdan bir xəbər tuta bilirdi. Bəzi qonşular ürək-dirək verib:

– Gözəl-göyçək qızıdır, yəqin ki, istəyənlərdən biri qaçırıb.

Üzülməyə dəyməz, bugün-sabah səsi-sorağı çıxar, – desələr də, dediklərinə özləri də inanmırdılar. Çünki el adətinə görə, qaçırılan qızın valideynlərinə uzağı üç günə oğlan evi xəbər göndərərdi. Amma üç gün bir həftəyə, həftə on günə dönəndə hamının narahatlığı artdı. Günün günorta vaxtı məktəbdən evə qayıdan on beş yaşlı Kəbutərin itməsi müəmmaya çevrildi.

Gülü'n yarpıza dönsün

Özünü yeyib-tökən Mehparənin fəryadı yeri-göyü ağlatdı. Dünyadan erkən köç edən anasının adını daşıyan qızının yoxluğu Məzahirin belini бүkdü, əsl dəliyə çevirdi, gecə-gündüz dağları, dərələri gəzib-dolaşdı. Yaz günəşi dünyanı nura qərq etsə də, Məzahirin qaranlıq dünyasını aydınlada bilmədi. Çox yorulanda oturduğu yerdəcə mürgü döydü, ayılan kimi yenidən axtarışa çıxdı. Onu tənha qoymaq istəməyən qonşular da yoruludular.

– Bəlkə, Arazın qurbanı olub? – fikrinə düşənlərə verilən cavab qısa oldu:

– Arazın kənarına sərhəd dirəklərindən enmək mümkün deyil. Əsgərlər qoymazlar. Məzahir ürəyində Allaha yalvarıb:

– Namusum tapdanınca cəlladı kaş ki Araz çayı olsun, – desə də, fikirləşdiyini dilinə gətirə bilmədi. On dördüncü gün kəndin çobanı Kəbutərin meyitini çoxdan ayaq dəyməyən bir kahadan tapdı. Bu kahadan kənd camaatı vaxtilə evlərin, tövlələrin divarlarını şirələmək üçün sarı torpaq daşıyardılar. Dağın iç qatlarına doğru açılan oyuğun torpağı suvaq üçün çox yararlı idi. Qolu qüvvətli olanlar daha dərinə lağım atır, daha keyfiyyətli torpaq çıxarmağa cəhd edirdilər. Kərim adlı gənc bu lağımın qurbanı olandan sonra kahaya gedən yol unuduldu. Amma Məzahir heç kimin ağına gəlməyən yerlərdə, hətta bu kahada da qızını bir neçə dəfə axtardı. Hər dəfə kahanı boş gördü. Çobanın səhər tezdən gətirdiyi xəbəri eşidəndə isə dəliyə döndü, nəfəs dərmədən kahaya tərəf götürüldü. Gördüyü mənzərədən dəhşətə gəldi: Kəbutərin məktəbli libası parçalanmış, ov bıçağı dəstəyinə qədər kürəyinə saplanmışdı...

* * *

İki həftəlik ezamiyyəti bitən Mərdan kəndə çatanda hamıda qəribə bir hal gördü. Bəziləri salamını almaq istəmir, bəziləri dilucu cavab verib yanından ötürdü. Heç nədən xəbəri olmayan Mərdan bu soyuq münasibəti özlüyündə çək-çevir eləyə bilmədi,

Naibə Yusif

ürəyində sıxıntı duydu, arvadı Səbirə, iki yaşlı Zərif üçün aldığı hədiyyələr dolu çanta çiyinə ağırlıq elədi. Birtəhər özünü toplayıb evə çatmağa tələsdi. Həyatə girəndə gördüklərinə inanmadı: həyat kənd camaatı və milislə dolu idi. Həmin an onun beynindən nələr keçmədi! Səbirəni uşaq qucağında eyvanda görəndə özünə gəldi:

– Burada nə olub?– deyib eyvana qalxanda arvadının nifrət qarışıq qəzəbli səsi qulaqlarında cingildədi:

– Sənin üçün ölüm cəzası istəyəcəm, qatil! O körpənin günahı nə idi? Sənin evinə gəldiyim günə lənət olsun! Səni seçdiyim günə lənət olsun!

Eşitdiklərini yuxu sanan Mərdan qulaqlarını tutdu, yerə çökmək istəyəndə hər qolundan iki qüvvətli əl yapışdı:

– Vətəndaş, bizimlə milis şöbəsinə getməlisən! – deyən amirənə tanış səsi eşidəndə başını qaldırdı. Qarşısında böyük bacısının əri Gülağa dayanmışdı. Mərdan bu sözdən üşəndi, yeznəsinin donuq baxışları iliyinə qədər işlədi. Ağzını açıb bir kəlmə deməyə təqəti qalmadı. Birdən-birə rəngi avazıdı, yeriyə bilmədi. Milislər onu sürüyərək maşına atdılar...

Mərdan şöbədə özünə gəldi. Otaqda bir nəfər milis işçisi vardı. O, “cinayətkar”ın ayıldığını telefon vasitəsilə kiməsə xəbər verdi. Hələ də buraya nə üçün gətirildiyini anlamayan Mərdan qapının ağzında bacısının ərini görəndə ümidləndi. Milis orqanında işlədiyi üçün bütün qohumları, o cümlədən qayını ilə müəyyən qədər məsafə saxlayan Gülağa onun üzünə baxmadan stol arxasına keçdi, bir ağ vərəq və qələmi onun qarşısına qoyub ötkəm və rəsmi şəkildə dilləndi:

– Hər şeyi necə olubsa, əvvəldən axıra kimi yaz! Bəlkə, səmimi etirafın cəzanı bir qədər yüngülləşdirər.

Mərdan təəccüblə onun üzünə baxdı:

– Nəyi yazım?

Gülağa lap çillədən çıxdı:

– Necə yəni nəyi yazım? Məzahirin qızı Kəbutəri necə qaçırdığını, iki həftə səfa sürəndən sonra harada öldürdüyünü,

kahaya necə atdığını bir-bir yaz!

Mərdan qulaqlarına inanmaq istəmədi, deyilən sözlərdən dəhşətə gəlib həyəcanlandı, boğula-boğula dilləndi:

– Sən nə danışırsan? Mən iki həftə bundan əvvəl ezamiyyətə göndərilmişəm. Heç nədən xəbərim yoxdur... Demək, bu üzdən camaat mənə çox qərribə baxırdı?...

– Hm, iki həftə bundan əvvəl ezamiyyətə gedibmiş. Hansı ezamiyyətə getdiyini bəlli oldu. Sən ezamiyyətə getdiyini gün qız yoxa çıxıb, bu gün səhər tezdən kahadan cəsədi tapılıb, axşamüstü isə sən peyda olubsan.

Eşitdiklərinin zarafatını, yuxumu, ya həqiqətmi olduğunu dərk etməyə çalışan Mərdan birtəhər özünü ələ aldı:

– Nə olsun ki, bu gün gəlib çıxmışam. Bu hadisənin mənimlə heç bir əlaqəsi yoxdur.

– Əlaqəsi yoxdur? – dəsmala bükülü bıçağı Mərdanın qarşısına qoyan Gülağanın səsi otağı doldurdu, – bəs buna nə deyirsən? Bu bıçağın necə, sənənlə əlaqəsi varmı? Dəstəyinə qədər yazıq qızın kürəyinə saplanmışdı.

Mərdan ov bıçağını tanıdı. Qeyri-ixtiyari əlini uzadıb bıçağı götürdü. Sonuncu dəfə ova gedəndə itirdiyini xatırladı. Yenə ümidlə kürəkəninin üzünə baxdı:

– Yadındamı sonuncu ovda mən bu bıçağı çox axtardım, amma tapmadım. Ovda üçümüz idik: sən, mən, bir də ki Məzahir.

– İtirdiyini necə isbat edəcəksən?

– Necə yəni necə? Sənin vasitənlə. Şahidim sənsən, Məzahirdir. Yəqin ki, kimsə bu bıçağı tapıb, qətli də bununla törədib.

Mərdan bıçağı yerə qoyanda Gülağa dərindən nəfəs aldı:

– Təki sən deyən olsun. Bıçaq ekspertizaya göndəriləcək, əgər üstündə başqa barmaq izləri tapılsa, cani başqa yerdə axtarılacaq, – deyərək bıçağı dəsmalın arasında yenidən stolun gözündə gizlətdi və qayğıkeşliklə əlavə etdi, – amma səni buraxa bilmərəm, Məzahir qan-qan deyir, bıçağını tanıyan da elə o oldu.

Naibə Yusif

Ən təhlükəsiz yer buradır səninçün. Bir azdan yemək-içmək də göndərəcəyəm.

Danışdıqca gözləri parıldayan Gülağanın qayğısı birdən-birə Mərdanı hövülləndirdi, ağzını açıb dillənmək istəyəndə kürəkəni şəhadət barmağını öz dodaqlarının üstünə qoyub susmağı məsləhət bildi və otaqdan çıxdı. Mərdanı milis şöbəsində xüsusi saxlanc yerinə saldılar. Gülağa vəd etdiyi yemək-içməyi də göndərdi. Amma ertəsi gün bütün yedikləri Mərdana haram edildi. Bıçağın üstündəki əl izləri onun idi. Bu xəbəri nümayişkaranə tərzdə çatdıran Gülağanın üzündə istehzal bir təbəssüm vardı.

* * *

Mərdanı Bayıl türməsinə göndərdilər. Hüquq-mühafizə orqanları yox yerdən açılan cinayət işini ətraflı şəkildə araşdırmağı lazım bilmədi. Bıçaq üzərindəki əl izləri cinayəti sübut etmək üçün yetərli sayıldı.

Mərdana on il həbs cəzası veriləndə Məzahir yerə-göyə sığmadı, çox yerə şikayət etdi, amma məhkəmənin verdiyi hökm dəyişmədi. Ərinə iş kəsilən gün Səbirənin göz yaşı qurumadı.

Məzahir iki yaşlı Zərifə uşaq evinə verməyi tələb edərək:

– Mənim bacım düşmənimin qızına sahib çıxma bilməz, – deyəndə dünya başına fırlandı. Təzə-təzə dil açan, sərbəst yeriməyi bacarmayan körpəsindən ayrılacağını ağına sığışdıra bilmədi. Dayısının dediklərini anlamasa da, səsindəki qəzəbdən qorxub ikiəlli ətəyindən yapışan, üzünü gizlədən Zərifə bağına elə basdı ki, Mahizər göz yaşlarını saxlaya bilmədi. Ürəyindən onlara həm də ata əvəzi olan qardaşına yalvarmaq keçdi, amma Məzahirin gözlərində alışıq intiqam alovunu görəndə susmağa məcbur oldu. Yatmazdan əvvəl Səbirə ilə danışmaq istədi. Zərifə həyəətə aparın bacısı gələndə qədər çox yorulduğu üçün nə vaxt yuxuya getdiyindən xəbəri olmadı. Səhər erkən ayılındı isə nə Səbirə vardı, nə də Zərifə...

Gülü'n yarpıza dönsün

Qapının taqıltısı onu xəyaldan ayırdı. Gələn tibb bacısı idi. O, hələ də ayılmayan xəstəyə baxıb heç nə demədən getmək istəyəndə gözlərini xəstədən çəkməyən Mahizərin həlim səsini eşitdi:

– Qızım, xəstəmiz çoxmu yatacaq?

Zərifin ürəyindən yenidən bu səsin sahibini bağına basmaq istəyi keçdi, amma yerindən tərpənə bilmədi. Elə zənn etdi ki, sehrli bir aləmə düşüb, nə irəli getməyə, nə də geri dönməyə gücü çatır. Deyəsən, Mahizər də onun halından xəbər tutdu. Oturduğu kətildən qalxıb Zərifin qolundan tutdu, ağarmış bənizini görüb kətildə oturtdu, canıyananlıqla soruşdu:

– Qızım, sənə nə oldu?

Zərif iri ala gözlərini qaldırıb onun üzünə baxanda Mahizər diksindi, birdən-birə ürək döyüntüləri artdı, çarpayının baş tərəfindən yapışib qəddini düzəltdi, divara söykəndi. Pıçılı ilə yalnız bir söz deyə bildi:

– Səbirə...

Tibb bacısı birtəhər özünü ələ aldı:

– Mən Səbirə deyiləm, – deyib ayağa qalxdı. İndi o, bayaqkı Zərif deyildi: ala gözlərindəki nuru soyuq şüşə əvəz eləmişdi, simasında bir laqeydlik, etinasızlıq vardı. O, qapıdan çıxanda Nübarla rastlaşdı. Üzündəki donuqluq rəfiqəsinin gözündən yayınmadı:

– Zərif, sənə nə olub?

– Heç, – deyib ötmək istəyəndə Nübar onun qolundan yapışdı:

– Yox, nəyə olub. Sən bayaqkı adam deyilsən. Bəlkə, xətrinə dəyiblər?

Zərif:

– Əl çək məndən, Nübar, öz dərdim mənə yetər, – deyərək iti addımlarla qapının ağzından uzaqlaşanda Mahizər özünə gəldi. Zərif adı ona çox şey anlatdı. Xəstəni narahat etməmək üçün əlindəki dəsmalı ağzına tutub hıçqırtısını boğdu.

* * *

Həlimə iki gün özünə gəlmədi. Arabir gözlərini açıb ətrafa baxsa da, donuq baxışları heç nə ifadə etmədi. Mahizərin verdiyi suyu zorla içib yenidən gözlərini yumdu. Üçüncü gün isə gecədən xeyli keçmiş pıçılıtya bənzər bir səs başını kamoda söykəyib mürgüləyən Mahizəri ayıldı. Dəmir kişinin sirli ölümündən sonra yuxusu ərsə çəkilən qadın otaqda başqa adam görməyəndə bir qədər sakitləşdi. Gecə lampasının örtüyünü açdı, otaq bir qədər işıqlandı. İndi xəstənin üzü yastığın üstünə sərilməmiş qara saçlarının arasında ay qədər parlaq görünürdü. Çatılan qaşlarından, tez-tez səyriyən dodaqlarından, dişlərini bir-birinə sıxmasından qızın yuxu gördüyünü hiss etmək çətin deyildi. Mahizər elə bil sehrlənmişdi. Onu oyatmaq, gördüyü müdhiş yuxudan ayılmaq istəsə də, yerindən tərpənə bilmədi. Elə bu vaxt Həlimənin sağ əli yuxarı qalxdı, kiminsə yaxasından tutubmuş kimi barmaqlarını ovcuna sıxıb yumruğunu silkələdi, cingiltili bir səs otağı doldurdu:

– Yooxx!

Mahizər bu səsdən diksindi. Əvvəlcə eşitdiyinə inanmadı, lakin Həlimənin yuxarı qalxan əli taqətsiz halda çarpayıdan sallananda gördüklərinin həqiqət olduğuna şübhəsi qalmadı. O,

çaşqınlıq içində ətrafa boylandı. Tanıdığından bəri bir dəfə də olsun, səsini eşitmədiyi Həlimə ilk kəlməni demişdi. Mahizər nə qədər sevinəsə də, yanında sevincini paylaşacaq adam görmədiyi üçün duruxdu. Yenidən hər şeydən bixəbər çarpayıda yatan gözələ baxdı. O, səhərə qədər yata bilmədi, gözlərini “yox” deyən dodaqlara zillədi, yenidən açılmasını, bir söz söyləməsini arzuladı, amma növbəti kəlməni eşitməyəndə ümitsizləşdi: elə zənn etdi ki, o dodaqlar birdəfəlik kilidləndi.

Günəşin şəfəqləri pəncərədən üzünə düşəndə Həlimənin göz qapaqları titrədi, tutaş kirpikləri asta-asta bir-birindən aralandı.

Əvvəlcə harada olduğunu dərk eləmədi, Mahizərin gülümsər

Gülün yarpıza dönsün

çöhrəsini görəndə isə çoxdan axtardığı əzizini tapmış kimi qollarını irəli uzatdı. Axşamdan bəri yatmasa da, yorğunluğunu unudan Mahizər ona tərəf açılan qolların sahibini bağına basdı. Həlimənin dilindən:

– Aanna!– kəlməsini eşidəndə isə göz yaşlarını saxlaya bilmədi:

– Anan sənə qurban, bala! – deyərək qoynuna sığınan qızın saçlarını dönə-dönə öpdü.

Həlimə ona daha möhkəm sığındı. İndi o elə məsud görünürdü ki, Mahizər yerindən tərpənmək istəmədi. Elə bildi ki, yerindən tərpənsə, bəlkə də, ilk dəfə özünü bu qədər xoşbəxt sayan Həlimənin bütün sevinci yoxa çıxacaq, bir daha danışmayacaq.

Tibb bacısı Nübar içəri girəndə heç birinin xəbəri olmadı. O:

– Şükür, deyəsən, xəstəmiz özünə gəlib, – deyə səslənəndə Mahizər göz yaşlarını sildi, həlim səsle dilləndi:

– Şükür içində olasan, qızım.

Həlimə onun qucağında yenidən yuxuya getmişdi. Mahizər Nübarın köməyi ilə onu yatağa uzatdı. Qızın üzündəki təbəssüm hər ikisinin diqqətini cəlb etdi.

– Qızım, həkim nə vaxt gələcək? – sualını eşidəndə Nübar baxışlarını Həlimədən ayırdı, asta səsle:

– Həkimi bu gün Bakıya çağırıblar, yəqin ki, sabaha gələr.

Mahizər susdu, Həlimədən eşitdiyi iki kəlmənin sevincini bölüşməyə cəsarəti çatmadı. Özlüyündə çox götür-qoy elədi, amma qəti bir qərara gələ bilmədi...

Həlimə həmin gün də axşama kimi yatdı. Tez-tez içəri girib onun vəziyyəti ilə maraqlanan tibb bacısı da bu gün nədənsə çox qayğılı idi...

Nübar növbəti dəfə otağa daxil olanda Mahizər nəmli gözlərini onun üzünə dikdi, səhərdən bəri beynini yoran, ürəyini sıxan bəzi suallara aydınlıq gətirmək üçün soruşdu:

– Qızım, səhər tezdən xəstəyə baxmaq üçün gələn qızı yaxşı tanıyırsanmı?

Naibə Yusif

Nübar sualdan yayınmaq istəsə də, bacarmadı:

– Bəli, əlbəttə. Bacı bacısını tanımazmı?– deyə suala sualla cavab verdi.

– Adı nədir?

– Zərif.

– Hansınız böyüksünüz?

– Mən. Niyə soruşursunuz ki?

Mahizərin gözləri yol çəkdi:

– Bacım qızı Zərifə bənzətdim. Neçə yaşı var?

– Məndən iki yaş kiçikdir.

– Onda sənin iyirmi beş yaşın var.

Nübar təəccübləndi:

– Bunu nədən bildiniz?

– Bu yaxınlarda Zərifin iyirmi üç yaşı olacaq.

Məsələnin mahiyyətini anlayan Nübar daha pərdələyə bilmədi. Mahizərin gözlərindəki kədərdən kövrəlsə də, çox ciddi şəkildə:

– Xahiş edirəm, Zərifə yaxınlaşmayın, ondan heç nə soruşmayın. Yaşadığı əzab dolu günlər kifayət qədərdir. Əvvəl anasını, sonra atasını itirib. Sığınacağı bir adamı qalmayıb. Keçmiş qurdalayıb yaralarını təzələməyin, – sözlərini birnəfəsə deyib otaqdan çıxanda Mahizə əlini köksünə qoydu, sinə dolusu hıçqırdı. Həlimənin tərpendiyini görəndə gözlərinin yaşını sildi, gülümsər gözlərlə onun üzünə baxdı. O döyükdə-döyükdə ətrafa boylanan qızın əllərindən tutdu:

– Şükür Allaha, qızım, ayıldın. İndi necəsən? Ağrıyan bir yerin yoxdur ki?

Həlimə heç nə demədi, əlləri ilə başını tutdu. Mahizə qayğıkeşliklə soruşdu:

– Başınımı ağrıyır? Dillənsənə?

Hələ də qonşu qadının nəyə işarə etdiyini anlamayan Həlimə maddım-maddım onun üzünə baxdı.

– Qızım, sən yuxuda ikən danışdın. Qorxma, danış, –

Gülü'n yarpıza dönsün

sözlərini eşidəndə həyəcanlandı, ağzını açıb nə isə demək istədi, lakin alınmadı, anlaşılmaz səslər otağı doldurdu. Mahizər onu sakitləşdirməyə çalışdı. Həlīmənin tənɡnəfəsliyi artanda isə qapını açıb koridorun digər başında görünən tibb bacısını səslədi.

Tibb bacısı təyinat üzrə yazılmış pəreparatları şpirisə çəkərək venasına vurandan az sonra xəstə sakitləşdi, tənɡnəfəslik tezliklə keçdi. Aramla nəfəs alan Həlīmənin göz qapaqları ağır-ağır endi, tutaş kirpikləri yanağına kölgə saldı.

Mahizər xəstənin birdən-birə nə üçün bu vəziyyətdə düşdüyünü dərk etmədi. Sabahın tez açılmasını, həkimin gəlməsini arzuladı.

Səhər saat doqquzda həkim bir-bir palataları gəzərək xəstələrin əhvalı ilə maraqlandı. Həlīmənin otağına çatanda ayaq saxladı, tibb bacısından soruşdu:

– Xəstənin vəziyyətində bir dəyişiklik hiss etdinizmi?

Tibb bacısı axşam baş verənləri söyləyəndə həkimin qaşları çatıldı:

– Palataya başqa adam daxil olubmu?

– Xeyr, doktor, yanındakı qadından başqa palatada heç kim olmayıb.

Həkim içəri girəndə Mahizərin oturduğu yerdən dik qalxdığını görüb nəzakətlə:

– Əyləşin, narahat olmağa dəyməz, – deyib xəstənin nəbzini tutdu. Onun baxışlarındakı ciddilik Mahizəri təşvişə saldı. Bunu duyan həkim üzünə mülayim ifadə verdi:

– Deyəsən, xəstəmiz axşam bir qədər narahat olub?

Mahizər dərindən nəfəs alıb Həlīmədə müşahidə etdiklərini: yuxuda sayıqlamasını, gözlərini açıb ona “ana” deməsini və yenidən yuxuya getməsini həkimə bir-bir danışdı.

– Bu, təbiidir, dili tutulsa da, insan yuxuda sayaqlaya bilər.

O sizə ana deyə müraciət edəndə də ayıq olmayıb. Amma oyanandan sonra yuxuda danışdığını qəfil söyləməklə siz xəstəni həyəcanlandırmısınız. Vəziyyətin gərginləşməsinə səbəb də elə bu olub, – deyərək həkim xəbərdarlıq etdi, – yadda saxlayın ki,

Naibə Yusif

belə xəstələrə həyəcanlanmaq olmaz.

– Həlimə danışıcaqmı? – sualını eşidəndə isə həkim qeyri-müəyyən cavab verdi:

– Biz müalicə edirik, amma Allahın işini bilmək olmaz.

* * *

Günlər keçdikcə Həlimənin vəziyyəti yaxşılaşdı: baş ağrıları azalmışdı. İndi o, səhərdən axşama qədər deyil, müəyyən saatlarda yuxuya gedirdi. İki həftədən sonra xəstəyə evə getmək üçün icazə verildi. Mahizər onu öz evlərinə aparmaq istəsə də, Həlimə Dəmir kişinin kürsülü birmərtəbə evinə çatanda taxta qapıya tərəf döndü. Qapını yüngülcə itələyib boş həyəətə daxil oldu. Hər şey yerində olsa da, insan nəfəsi dəyməyən həyətbacada hökm sürən kimsəsizlik ürəyini sıxdı. O, Qorqudun əkdiyi güllərdə də bir qəribəlik görüb ora yaxınlaşdı. Güllərdən bir neçəsi kökündən qurumuş, üstündəki butalar qönçələnmədən qaralmışdı. Digər güllər isə pardaqlanmış, rayihəsi bütün bağı bürümüşdü. Həlimə əyilib gülləri qoxuladı, ləçəklərinə tumar çəkdi, günəşin şəfəqləri altında parıldayan yarpaqları oxşadı, arabir üzünə toxunan qönçələri öpdü. Bir qədər yüngülləşən Həlimə qəddini dikəltdi, heç nə demədən onu qarabaqara izləyən Mahizərə baxıb gülümsündü, yenidən aşağı əyildi. Kolların dibində bitən yabanı otları təmizləməyə çalışdı.

– Qızım, özünü yorma, bir-iki gün də dincəl, sonra Güləbətənlə birlikdə həyətbacanı səliqəyə salarsınız, – sözlərini eşidəndə qara gözlərinə dolan yaş yanaqlarında iz saldı. O, Mahizərin sözünü yerə salmadı. İki həftə yanında keşik çəkən bu qadının böyüklüyü qarşısında hörmət əlaməti olaraq əllərindən tutub dodaqlarına yaxınlaşdıranda Mahizər onu ana şəfqəti ilə bağına basdı.

Dəmir kişinin qırxı yaxınlaşdı. Həlimə gündüzü öz evlərində qalsa da, həm Bahadır kişi, həm də Mahizər gecələr onun tək qalmasına razı olmadılar. Qırxıdan iki gün əvvəl Həlimə hər gün yığışdırdığı ev-eşiyi yenidən səliqəyə salıb bütün döşənəcəkləri döşəməyə sərdi. Paltar dolabındakı ütülü ağ süfrələri, dəsmalları səliqə ilə pəncərənin qarşısına çəkdiyi stolun üstünə qoydu, qapısını örtmək üçün dolaba yaxınlaşanda dəsmalları götürdüüyü yerdə bir bükülü gördü. Əvvəl toxunmaq istəmədi, ancaq qeyri-ixtiyari əli bağlamaya sarı uzandı. Bağlamanın içində dördkünc şəkildə yastılanmış tünd-yaşıl rəngli nisbətən bərk kütlə və üzərində əyri-üyrü xətlə yazılar olan bir kağız parçası vardı. Mahizərin səsinə eşidəndə Həlimə bağlamayı da götürüb həyətə endi. Mahizər lampanın işığında qızın həyəcanını görəndə vaysındı:

– Başım Nərminə qarışıb, axşamın nə vaxt düşdüyünü bilməmişəm. Qızım qorxmadın ki?

Həlimə başı ilə “yox” desə də, qadın sakitləşmədi:

– Bəs bu təlaş nədir? Axı səni heç vaxt belə görməmişəm?

Həlimə əlində tutduğu kağız bağlısını ona göstərəndə Mahizər duruxdu:

– Onun içində nə var?

Qız çiyinlərini çəkdi. Titrək barmaqları ilə bağlamayı açdı.

Bağlamanın içində olan kütlənin nə olduğunu Mahizər də anlamadı, kağızda yazılan xətti isə oxuya bilmədi. Bahadır kişi kağızın içindəki tünd-yaşıl kütləni o dəqiqə tanıdı: xaşxaş bitkisinin südündən hazırlanan narkotik maddə idi. Amma yazını nə qədər çalışsa da, oxuya bilmədi və bağlamayı milis şöbəsinə verməyi qərara aldı. Səhər təsərrüfat işlərini qaydaya salandan sonra o, bağlamayı şöbəyə apardı. Dəmir kişinin qətli ilə bağlı cinayət işini araşdıran müstəntiq onu təbəssümlə qarşıladı, Bahadır kişiyyə ağzını açmağa macal vermədən:

Naibə Yusif

– Araşdırırıq, Bahadır kişi. Amma siz də şübhəli nəsə sezsəniz, bizə xəbər verməyi unutmayın, – deyəndə Bahadır qoyun cibində gizlətdiyi kiçik bağlamanı çıxarıb ona uzatdı.

Bağlamanı açan müstəntiq narkotiki bir tərəfə qoyub iki qatlanmış kağız parçasını götürdü. Nə qədər diqqətlə baxsa da, nə yazıldığını başa düşmədi, amma bəzi suallarla müsahibinə müraciət etdi:

– Bu bağlamanı kim gətirdi?

Bahadır kişi boğazını arıtlayaraq dedi:

– Dəmir kişinin saxladığı qız – Həlimə bağlamanı bu gün tapıb.

– Hm. Haradan?

Müstəntiqin yersiz şübhəsini qəbul etməyən Bahadır kişi ciddi şəkildə dilləndi:

– Haradan tapacaq, dolabdan. Ütülənmiş paltarların altında gizlədilibmiş.

– Maraqlıdır, biz evdə hər şeyi incələmişdik, bu bağlama orada olsa idi, çoxdan görərdik. Deməli, bağlama oraya təzə qoyulub.

– Nə bilim, vallah, sabah Dəmir kişinin qırxıdır. Mən orada olmalıyam. Mümkünsə, mənə icazə verin.

Müstəntiq əli ilə qapını göstərib:

– Buyurun, Bahadır kişi, bu, yəqin ki, son görüşümüz olmayacaq, – deyəndə onun səsindəki istehza açıq-aydın hiss olundu.

* * *

Dəmir kişinin qırxının səhəri Bahadırı milis şöbəsinə çağırıdılar. Milis müstəntiqi Babayev qarşısındakı stulu göstərib rəsmi şəkildə:

– Buyurun, əyləşin, – dedi.

Bir gün əvvəl gördüyü müstəntiqin simasındakı donuq ifadə,

Gülü'n yarpıza dönsün

soyuqluq Bahadır kişini üşütdü, amma özünü o yerə qoymayıb stulu çəkib oturdu, sakitcə müsahibinin üzünə baxdı. Müstəntiq bəzi kağızları siyirmədən götürüb stolun üstünə qoydu. Nə qədər ciddi görünsə də, hiss olunurdu ki, verəcəyi sualları götür-qoy edir. Otaqdakı sükut Bahadır kişini darıxdırdı:

– Məni nə üçün çağırırdırsız, yoldaş müstəntiq? – sualını verməyi ilə müstəntiqin səsi bomba kimi partladı:

– Hələ nə üçün çağırıldığımı bilmirsən?

Dünənə qədər özündən böyük olduğu üçün “siz” deyən adamın birdən-birə işlətdiyi “sən” kəlməsindən Bahadır kişi alındı, amma təmkinini pozmadı:

– Əlbət ki, bilmirəm. Şükür Allaha, heç kimdən də gözükölgəli deyiləm.

İstehza ilə gülümsəyən müstəntiq sol qaşını bir qədər yuxarı dartdı:

– Arxayınlığın hələ tezdir. Lal kimdir?

Qəfil verilən sual Bahadır kişini çaşdırdı:

– Anlamadım, lalın bura nə dəxli var?

– Var, özü də çox dəxli var. “Lal” kimin gizli adıdır?

– Yoldaş müstəntiq, mən nə gizli adam tanıyıram, nə də ad.

Əgər məni bundan ötrü çağırıbsızsa, çox nahaq. Bilmədiyim, tanımadığım bir adam və ya ad haqqında heç nə deyə bilmərəm, – sözlərindən hiss olunurdu ki, Bahadır kişi əsəbiləşib, – siz, deyəsən, bulanıq suda balıq axtarırsız.

Müstəntiq bir az da səsini qaldırdı:

– Bulanıq sularda kimin balıq tutduğu tezliklə bəlli olacaq.

Bir qədər yaxşı fikirləş, hər şeyi xatırlamağa çalış, – sonra səsinin tonunu bir qədər aldı, mülayimləşdi, dilinə şirinlik qatıb sözünə davam etdi, – yaşlı adamsan, bəlkə də, nəyi isə unutmusan? Hər şeyi əvvəldən boynuna alsan, işin yüngül olar. Biz də iş-güc adamıyıq. Müqəssiri tapmaq borcumuzdur.

Bahadır kişi məsələnin mahiyyətini indi anladı, təmkinlə cavab verdi:

Naibə Yusif

– Müqəssiri tapmağa sizə kim mane olur? Tapın, bu camaatın da canı qurtarsın.

Qarşısında əyləşən yaşlı adamın tükünü belə tərپətmədən verdiyi cavab müstəntiqi cin atına mindirdi:

– Cinayətin bir halqası sənsən, Bahadır! – deyib əlini stola çırpdı. Stolun üstündəki əşyalar zərbədən titrədi. Ona elə gəldi ki, bundan sonra “müttəhim”in dili asanlıqla çözüləcək, bütün işlər qaydasına düşəcəkdir. Amma özü qocanın nüfuzedicisi baxışlarına davam gətirməyib gözlərini yayındırdı. Bahadır kişi istehza ilə:

– Cinayətdə əlim olduğuna dair heç bir düzməcəniz məni sındıra bilməz, – deyəndə müstəntiq bir kağız parçasını əlində yellədi:

– Bunu ki öz əlinlə gətirib təhvil veribsən. İndiyə qədər Dəmir kişi ilə şərikli narkotik alveri etdiyini də mi danacaqsan? Lal ya sənin, ya da Dəmirin gizli adıdır. Məni dağa-daşa salma, hər nə var, yazılı şəkildə etiraf et, – o, ağ vərəqi qocanın qarşısına itələdi, – bu kağız, bu da qələm.

Heç nədən işə düşməsi Bahadırı hövsələdən çıxarsa da, səbrini basdı, nə düşündü, birdən-birə dodaqları qaçdı. Onun gülümsəməyi müstəntiqə çox qəribə gəldi. Adətən, belə məqamlarda “müttəhim” çaş-baş qalar, çıxış yolu tapmaq üçün ona yalvarardı. İndi isə, deyəsən, çətin adama rast gəlmişdi.

– Yaz! – əmrini eşidəndə Bahadır kişi qəfildən ayağa qalxdı, daxili gərginliyini boğub astadan:

– Mənim yazacaq heç bir sözüm yoxdur, – dedi.

– Yazacaq heç bir sözün yoxdursa, demək, cinayəti təsdiq edirsən, bir azdan aqlın başına gələr, – müstəntiq düyməni basan kimi iki milis işçisi otağa daxil oldu. Onlar Bahadırın qollarından yapışib xüsusi kameraya apardılar.

Günün ikinci yarısında Bahadır kişinin həyətinə gələn gənc milis kapitanı orderi çıxarıb axtarış aparmaq üçün göstəriş verəndə Mahizər dizlərinə çırpdı:

– Vay, başımıza gələn bu müsibət nədi? Ay oğul, bir nə olduğunu desənə?

Milis kapitanı əvvəlcə cavab vermək istəmədi, lakin qadının yalvarışları qarşısında susa bilmədi:

– Xala, biz əmrə tabeyik, nə əmr edilsə, yerinə yetiririk.

– Axı mənim evimdə, həyət-bacamda nə var ki, axtarış aparılır?

– Tapanda görəcəksiz, – sözlərini eşidəndə Mahizər qollarını yana açdı:

– Axtarın, haranı istəsəniz, ələk-vələk edin. Bizim halal adam olduğumuzu hamı bilir.

Kapitan dinmədi. Evi, həyəti, bağı axtarsalar da, əllərinə bir şey keçmədi. Həyət-bacada heç nə tapılmadığına dair sənədi ev yiyəsinə və qonşudan gələn şahidlərə imzaladıqdan sonra işi bitmiş hesab edən Mahizər qapını göstərərək:

– İşiniz bitdisə, sizə yaxşı yol, – deyəndə kapitan gülümsündü:

– Yox, hələ görüləcək işlərimiz var.

– Nə iş?

– Dəmir kişinin evinə də baxmalıyıq, qızını isə dindirmək üçün aparmalıyıq.

Mahizər özündən çıxdı:

– Heç sizin Allahınız yoxdumu? O qızın başı azmı bəla çəkib? Ondan nə soruşacaqsız?

– Mən tapşırığı yerinə yetirirəm, – deyib kapitan Dəmir kişinin evini soruşdu. Qonşular arxası Bahadır kişinin həyətinə baxan evi göstərəndə gələnlər ora yollandılar. Həlimə həyəti süpürürdü. Qapını döymədən içəri girən milisləri görəndə süpürgəni bir küncə qoyub örpəyini düzəltdi.

Naibə Yusif

– Dəmir kişinin qızı sizsinizmi? – sualını başı ilə təsdiqlədi.

Qızın üzündəki nur, gözlərindəki sehr kapitanın sanki dilini ağzını bağladı, verəcəyi sualı da unutdu. Onun döyükdüyünü görən Həlimə üzünü çevirib pilləkənə tərəf yönəldə kapitan vəzifə başında olduğunu dərk etdi:

– Bağışlayın, – dedi, – adınız nədir?

Həlimə susdu. Milislərlə dabanbasma həyətə girən Mahizər cəld dilləndi:

– Adı Həlimədir.

Kapitan ona tərəf baxdı, amma növbəti sualı yenə də Həliməyə verdi:

– Bağlamanı tapdığınız yeri göstərə bilərsizmi?

Həlimə qapını açıb onlara əli ilə yol göstərdi. Yataq otağındakı dolabın qapısını açdı, səliqə ilə ütülənib yığılmış süfrələri bir kənara qoyub əlini boş rəfə qoydu. Kapitan dolaba yaxınlaşdı:

– Bağlama burada idimi?

Qız başı ilə təsdiqləyəndə növbəti sualı verdi:

– Əvvəllər burada nəyə görmüşdünüzmü?

Həlimə başını buladı. Onun bütün suallara başı ilə cavab verməsi kapitanı ayıltı, bayaqkı mülayimliyindən əsər qalmadı, amiranə tərzdə:

– Siz bizimlə getməlisiz! – deyəndə Mahizər onun qarşısına keçdi:

– Qoymaram, o bizə Dəmir kişinin əmanətidir!

– Bizi zor işlətməyə məcbur etməyin, ay xala!

– Əl qədər uşaqdır, ondan nə istəyirsiniz? – Mahizər ağlamsındı.

– Əl qədər uşağın böyük işlərindən xəbər tutanda bu sözü dediyinizə peşman olacaqsız, – sözlərini eşidəndə də o, geri çəkilmədi, bir neçə dəqiqənin içində büzşüb balacalaşan Həliməni bağrına basdı...

Gənc müstəntiq Fərhad Bağirov qarşısındakı kağızları bir-bir araşdırır, qeydlər götürür, tapşırılan işin öhdəsindən gəlmək üçün müxtəlif mənbələrə baş vururdu. Ona tapşırılan növbəti iş gözlədiyindən də çətin idi. Apardığı araşdırmalar cinayətin bir ucunu sanballı adamlara bağlayırdı. İş məxfi aparılsa da, bu barədə haradansa kənara məlumat sızdığı da aydın idi. Hətta Baş prokurorun köməkçisi bir dəfə otağa gəlib sözarası:

– İyirmi il bundan əvvəl baş vermiş bir cinayəti qurdalamağın nə mənası var? Tutulan şəxs də çoxdan haqqın dərgahına qovuşub. Yaxşısı budur, qapat getsin, qalmaqal yaratma, – dedi.

Fərhadan:

– Mənə etimad edilən bir işə barmaqarası baxa bilmərəm, – cavabını eşidəndə isə əlini saymazyana yelləyib:

– Hələ cavansan, ağzın isti yerdədir. Məndən deməsi, qalanın özün bilərsən,– sözlərini istehzal şəkildə söylədi və qapını örtmədən çıxıb getdi. Fərhad onun hərəkətini də, dediklərini də unudaraq cinayət işi ilə bağlı ayrı-ayrı adamların izahatını aldı, təqsirli bilinib on il müddətinə azadlıqdan məhrum edilən şəxsin, dünyasını dəyişsə də, cinayətkar olmadığına tam əmin oldu. Baş prokuror verdiyi məlumatın doğruluğunu təsdiqləyən Fərhadı sinayıcı nəzərlərlə baxdı:

– Yoldaş Bağirov, səhv etmirsiniz ki?

– Xeyr, tam əminəm.

– Diqqətli ol, işi bitir. Bu cinayət işini sənə verəndə bacaracağına tam əmin idim. Uğurlar!

Fərhad iş otağına qayıtdı. Özünü qaranəfəs içəri salan köməkçi stolun üstündəki dolçadan stəkana su töküüb bir neçə qurtum içdi. Heç nə demədən Fərhadın qarşısında əyləşdi, ərkyana dedi:

– Bax, Fərhad, mən səni istəyib deyirəm, başını cəncələ salma. O adam çoxdan ölüb.

– Nə olsun ki?

Naibə Yusif

– Necə yəni nə olsun? Sən ona bəraət qazandırandan sonra diriləcəkmi? Qoy o yatdığı yerdə rahat uyusun, sən də hələ cavansan, göylə uçursan, amma arxan yoxdur. Səni birnəfəsə elə udallar ki, xəbərin belə olmaz.

Fərhad gülümsündü:

– O hansı əjdahadır ki, yoldaş Kazımov?

Fərhadın rəsmi müraciəti köməkçini pərt etdi, amma özünü o yerə qoymadı, səsinin tonunu aldı, az qala pıçıltı ilə dedi:

– Bax, oğul, gəncsən, istedadlısan, öz işini bilənsən, amma orqan işçisi olmaq bir az güzəştə getməyi də xoşlayır. Sənin bu araşdırmanın o mərhuma heç bir xeyri yoxdur, amma özünü yandırarsan. Sən kimlərə ilişdiyini bilirsən?

Fərhad tövrünü pozmadı:

– O mərhuma mən də bilirəm ki, xeyri yoxdur, amma övladına var.

– Övladına nə xeyri var? Bəlkə, ciblərini pulla dolduracaq bəraət alan atası?

Kazımovun yersiz istehzasını görə gənc müstəntiqin az qala ürəyi bulandı. Ona cavab verməyi artıq bildi, qarşısındakı kitabı açdı. Fərhadın susduğunu görə köməkçi boynunu bir az da irəli uzatdı, xısın-xısın pıçıldadı:

– Fərhad, bilirsən ki, indi pul çox şeyi həll edir. Bu işi bağla, sənin üçün nə istəsən, edəcəklər. Şəhərin ən gözəl yerində ev, xarici maşın, dənizkənarı bağlardan birində villa, – o, qələbəsinə tam əmin halda sözünü bitirməyə çalışdı, – şikayətçini də razı salacaqlar, narahat olma. Daha nə istəyirsən?

– Ədalət istəyirəm, yoldaş Kazımov, ədalət. Heç kimdən də qorxum yoxdur.

* * *

Həliməni milis şöbəsinə gətirdilər. Bənizi saralmış qızı görə bəzi işçilər onun halına yansalar da, səslərini çıxarmadılar.

Gülü'n yarpıza dönsün

Başılıvlu içəri girmək istəyən Mahizəri isə qapıda dayanan növbətçi içəri buraxmaq istəmədi. Üzündən laqeydlik yağan gənc milisin yumşalacağına inandığı üçün o, bir az həyəcanla, bir az da ötkəm şəkildə dedi:

– Qızımı bura gətiriblər, mənə bayırda saxlaya bilməzsən, yol ver.

Deyilən söz növbətçiyə təsir etmədi, Mahizəri od götürdü:

– Sənə deyirəm ki, qızımı bura gətiriblər, niyə anlamırsan? Heç sənənin anan-bacın yoxdumu?

Milis işçisi mızıldandı:

– Mənim anamın, bacımın bura nə dəxli var? Sizi isə içəri buraxa bilmərəm.

– Demək, ananın, bacının buna dəxli ola bilməz, hə? – Mahizər söhbəti bu yönə nə üçün yönəltdiyini özü də bilmədi, amma növbətçini əli ilə yüngülcə kənara itələməyə özündə güc tapdı:

– Mən şikayətə gəlmişəm, rəisə sözüm var, – deməyi ilə içəri girməyi çox ani oldu. O heç bilmədi ki, bu cəsarəti kimdən aldı, necə aldı? Növbətçi özünə gələnə qədər Mahizər ikinci mərtəbəyə qalxdı, qarşısına çıxan ilk milisdən rəisin otağını soruşdu və koridorun baş tərəfində divara vurulmuş lövhədə milis rəisi Qasimovun adını oxuyanda bir qədər dayandı, deyəcəyi sözləri ürəyində götür-qoy etdi. Açıq qapıdan içəri keçsə də, rəisin otağının qapısında dayanan milis ona mane oldu:

– Rəis məşğuldur. Yanında adam var. O gedəndən sonra sizin gəlişiniz haqqında yoldaş rəisə məlumat verərəm.

Milisin mülayim rəftarı, elə bil ki, Mahizərə ümid verdi. O, koridorda qoyulmuş qoltuqlu stullardan birində əyləşib gözlərini qapıya dikdi, amma çox gözləməli olmadı. Kabinetin qapısı açıldı, qoltuğunda qovluq olan bir gənc qapının ağzında göründü. Geyimindən orqan işçisi olduğu bəlli idi. Mahizər ayağa qalxıb irəli getmək istəyəndə ani olaraq gənc adam gözlərini qaldırıb onun üzünə baxdı. Heyrətdən donub qaldı, qapıdan kənara

Naibə Yusif

çəkilmədi. Gəncin yerindən tərپənmədiyini görəndə Mahizər səbirsizləndi, elə bildi ki, bu şəxs onu rəisin otağına buraxmamaq üçün qapının ağzını kəsdirib. O:

– Ay oğul, yol ver, rəisə bir-iki kəlmə sözümlə var, – söyləyib içəri girmək istəyəndə gənc gülümsünərək:

– Bibi, məni tanımadınmı, – dedi və təəccübünü gizlətmədi, – sən buralarda nə işin var?

Mahizər yalnız indi Fərhadı tanıdı, özünə arxa tapan uşaq kimi kövrəldi, bayaqdan boğazına tıxanan qəhərdən xilas olmaq üçün hönkürdü. İndi o, Fərhadın:

– Bəs əmim, Fərrux hardadılar, nə olub? – sualına da cavab verməkdə aciz idi. Məsələnin ciddiliyini anladığı üçün Fərhad Mahizərə əlavə suallar vermədi, qadın sakitləşənə qədər gözlədi. Mahizər baş verənləri qısaca anladanda Fərhad daşın hansı səmtədən atıldığını dərk etdi. Öz-özünə:

– Demək, məni bu yolla sındırmaq istəyirlər, – pıçıldadı, sonra isə bərkədən əlavə etdi, – qoy olsun!

Fərhadın dediklərindən bir şey başa düşməyən Mahizər sual dolu gözlərini onun üzünə dikdi, amma sorğusuna heç bir cavab ala bilmədi. Elə bu vaxt Mahizəri rəisin otağına çağırtdılar.

Rəis qırx-qırx beş yaşlarında ucaboy, dolubədənli bir şəxs idi. İlk baxışdan çox zəhlili görünəndə, həlim danışığı ilə qarşısındakı adamı asanlıqla ələ almağı bacarırdı. O, yaşı əllini çoxdan keçən bu qadını dinlədikcə növbəti haqsızlıqla üzləşdiyini çox gözəl anladı, amma qəti fikir bildirmədi:

– Anam, işlə tanış olmadan sizə heç nə deyə bilmərəm. Sizin şikayətinizlə şəxsən özüm maraqlanacağam, – dedi və əlavə etdi, – indi evinizə arxayın gedə bilərsiniz.

– Bəs mən əl boyda qız uşağını burada necə qoyub gedim? – üzündən nur yağan bu yaşlı qadının səmindəki hüzn, deyəsən, rəisə çox təsir etdi.

– Qızı zaminə götürmək üçün bir adamınız varmı? – sualını eşidəndə Mahizər heç nə düşünmədən cavab verdi:

Gülün yarpıza dönsün

– Var, əlbəttə, var! Kolxozumuzun sədri – Ələddin dadaş.

– Olsun!

Ələddin dadaş kəndin sayılıb-seçilən kişilərindən idi. Gözü-könlü tox olduğu üçün kolxozçular növbəti yığıncaqda onu sədr seçmişdilər. Kənddəki çətin məsələləri yoluna qoymaq üçün hamını səfərbər etmək bacarığı onu cavan yaşlarından hər kəsə sevdirmiş, Ələddin dadaş adını da elə gəncliyində qazanmışdı. O, Həlimənin milis şöbəsinə gətirildiyini eşidəndə:

– Hələ biz ölməmişik, Dəmir kişinin əmanətini milis şöbəsinə tənha aparalar, – deyib Mahizəri öz maşını ilə rayon mərkəzinə gətirdi, qızı xilas etmək üçün raykomdan yardım istəməyə getdi. Tərslikdən raykom da Bakıya çağırıldığı üçün əliboş geri döndü, şöbənin qarşısında var-gəl edəndə adını eşitdi:

– Ələddin kişi sizsiniz?

O, adı çəkiləndə diksindi, lakin qarşısında xoş simalı bir milis işçisi görəndə tələsik dilləndi:

– Bəli, bəli, mənəm.

– Yoldaş rəis sizi yanına çağırır.

* * *

Həlimə otaqda tək oturub qorxudan uçunurdu. Müstəntiq Babayev içəri girib yerində əyləşəndə o başını qaldırdı, üzdən çox sakit görünən bu adama ümid dolu nəzərlərlə baxdı, canındakı üşütmə az da olsa, yumşaldı. Qızın iri qara gözlərindəki ifadə müstəntiqi çaşdırdı. Cərəyan vurmuş kimi yerindən qalxdı, bu ilahi gözəllik qarşısında damla-damla əridiyini hiss etdi. Babayev çox gözəllər görmüşdü, amma onların heç birinin gözləri bu qədər həyatı olmamışdı. Kirpiklərində puçurlanan yaş belə bu gözlərdəki həyatı məhv edə bilməmişdi.

Müstəntiq yuxudan kal duran adamlar kimi gözlərini ovuşdurdu, yerini rahatlayandan sonra əlindəki qələmin başını asta-asta stola döyəclədi. O, bir tərəfdən verəcəyi sualları

Naibə Yusif

fikirləşir, digər tərəfdən isə daxili bir hiss qənirsiz gözəlliyə malik bu qızın cinayətlə bağlı olmadığını pıçıldaırdı. Onun susması Həlīməni qorxutdu, bu sakitliyin arxasında nəyinsə gizləndiyini duydu. Nəhayət, müstəntiq özünü ələ almağı bacardı:

– Nə soruşsam, hamısına düzgün cavab verməlisiniz, – o, qızın gözlərinə baxmamağa çalışsa da, cavab almadığı üçün soyuq nəzərlərlə onu süzmək istədi, amma imdad diləyən baxışlardan qaça bilmədi. Ayağa qalxıb otağın içində bir neçə dəfə obaş-bubaşa getdi, nəhayət çıxış yolunu tapdı, yerinə keçib birbaşa mətləb üstünə gəldi:

– Bağlamı sizmi tapdınız? – o bu dəfə Həlīmənin gözlərinin içinə baxmağı bacardı. Həlīmə göz qapaqlarını endirərək başı ilə sualın cavabını təsdiqlədi.

– Belə bağlamaları əvvəllər də görmüşdünüz mü?

Bu dəfə qız başını yırgaladı. Onun lal-dinməz cavabları müstəntiqin şübhələrini dağıtdı:

– Lal sizin gizli adınızdır? – müstəntiqin növbəti sualını eşidəndə qorxudan Həlīmənin gözləri böyüdü, hər iki əlini qaldırıb jestlə “yox” ifadəsini bildirdi.

– Bəs Lal kimdir, onu görmüsünüz mü? – sualına da mənfəi cavab alanda müstəntiq hövsələsinin daraldığını, sorğu-sualın heç bir mənası olmadığını hiss etdi. Həlīmənin qarşısına ağ vərəq və qələm qoyub hadisəni ətraflı yazmağı tələb etdi. Qız qələmi titrək barmaqları ilə zorla tutsa da, heç nə yazmadı, yalvarış dolu ağlar gözlərini qarşısındakı adamın üzünə dikdi. Babayev elə zənn etdi ki, “müqəssir” izahata necə başlayacağını bilmir. O, otaqda var-gəl edə-edə aramla yazılacaq sözləri diqtə etməyə başladı, bir neçə cümlədən sonra Həlīmənin qarşısındakı vərəqə baxanda donub qaldı, kağızda heç nə yazılmamışdı.

Müstəntiq yumruğunu düyünlədi, amma stola zərbə ilə vurmağa macal tapmadı, qəfil zəngdən əl saxlamağa məcbur oldu, təzə rəis onu otağında gözləyirdi. Babayevin bayaqkı zəhmi bir andaca əridi, indi onun üzündə özündən böyüklərin qarşısında

Gülü'n yarpıza dönsün

ikiqat əyilməyə hazır olan müti məmur ifadəsi vardı. Təzə rəis Babayevi görəndə üzündəki xoş ifadə ciddiyyətlə əvəz olundu. O, Mahizərlə Ələddin dadaşın gözləri önündə Həliməni zaminə buraxmaq haqqında imzaladığı sənədi uzadıb dedi:

– Qızı azad edin və bu məsələ ilə bağlı olub-olmadığı üzə çıxana qədər rahat buraxın.

Müstəntiq qulaqlarına inanmaq istəməsə də, əlindəki imzalı kağız həqiqət idi. O, əlini gicgahına apardı:

– Baş üstə, yoldaş rəis, – deyərək geri döndü...

Qapı növbəti dəfə açılanda ağlamaqdan gözləri qızarmış Həlimə bir boy da balacalaşdı.

– Qızım, – sözünü eşidəndə isə həyəcan qarışıq sevinc içərisində yerindən qalxdı, yeni qanadlanan quş kimi qollarını Mahizərə tərəf uzatdı.

* * *

Fərhad üçmərtəbəli binanın qarşısında dayandı. Bakıda böyüsə də, buraları çox yaxşı tanıyırdı. Son illərə qədər yay tətilini ya rayon mərkəzində yaşayan dayısıgildə, ya da Arazboyu uzanan Dərəli kəndindəki baba ocağında keçirərdi. Qarşısında dayandığı binaya da vaxtilə az gəlməmişdi. Kiçik dayısı bu evin ikinci mərtəbəsində qızı ilə yaşayırdı. İş yerində baş verən qəzada o, dünyasını dəyişdi. Yeganə övladı Nübar əmisi, bibiləri nə qədər təkid etsələr də, ata evinin çırağını yandırmaq üçün heç kimin dəvətini qəbul etmədi. Fərhad özlüyündə düşündü:

– Gəlməşkən Nübara da baş çəkim, sonra işimin ardınca gedərəm.

O, ikinci mərtəbədə yerləşən evin qapısını astaca döydü, içəridən ayaq tappılıtları eşidiləndə Nübarın evdə olduğunu yəqin etdi. Qapı açılanda qarşısında tanımadığı bir qız gördü:

– Bağışlayın, – dedi,– deyəsən, ünvanı səhv salmışam.

Qız gülümsüdü, mehribancasına soruşdu:

Naibə Yusif

– Sizə kim lazımdır?

– Nübar bu evdə yaşamırmı? – sualını eşidəndə qızın ala gözlərinə xoş bir ifadə qondu, bir qədər geri çevrilib mülayim səslə çağırıdı:

– Nübar, ay Nübar, səni soruşurlar.

Dəsmalla əllərini qurulayan Nübar qapı ağzında dayanan

Fərhadı görəndə az qala uşaq kimi sevindi, amma təəccübünü də gizlətmədi:

– Sən hara, bura hara? Nə əcəb ilin, ayın bu vədəsində rayona gəlibsən? – o, birdən qonağını qapı ağzında sorğu-suala tutduğunu dərk edib alındı, – sən Allah, bağışla, içəri dəvət etməyi də unutdum lap.

Bir neçə dəqiqədən sonra Fərhadın qarşısında pürrengi çay buğlanırdı. O, çayını içib ayağa qalxdı. Nübardan nəyəsə ehtiyacı olub-olmadığını soruşanda Nübar tam arxayınlıqla cavab verdi:

– Narahat olma, hər işim qaydasındadır. Zəriflə birlikdə çətinlikləri adlada bilirik.

Zərif adını eşidəndə Fərhad duruxdu, qeyri-ixtiyari:

– Qəribədir, – dedi.

– Nə? – Nübar təəccüblə soruşdu.

– Heç, işlə bağlı bir nəfərlə danışmalıyam, bu ünvanda yaşayır, – deyib balaca kağız parçasını ona göstərdi.

Nübar heyətlə:

– Bu ki bizim ünvandır! – deyərək gözlərini onun üzünə dikdi. Fərhad ani də olsa karıxdı, amma tez də vəziyyətdən çıxmağı bacardı:

– Təsadüfi də olsa, ünvanı düz tapmışam. Elədirmi, Zərif xanım?

Nübardan xəbərsiz iş tutduğu üçün Zərif bir müddət gözlərini yerdən qaldırmadı, amma Fərhadın ikinci müraciəti onu danışmağa vadar etdi:

– Elədir.

– Sizin şikayət ərizənizi araşdırmağı mənə həvalə ediblər.

Danışa bilərikmi?

Zərif Nübarın təəccüblü baxışlarından sıxılsa da:

– Bəli, – deyə cavab verdi.

Fərhad stol arxasında yerini rahatladı:

– Ərizənizdə cinayətlə bağlı başqa faktların da olduğunu yazıbsınız, göstərə bilərsinizmi?

Zərif dinməzəcə yerindən qalxdı. Digər otaqdan gətirdiyi rəngi saralmış iri bir zərfi Fərhadı uzatdı. Zərifin içində müxtəlif tarixlərdə yazılmış ondan çox məktub vardı. O, məktubları yenidən zərflə yığıb qovluqda gizlətdi. Qızlardan izin istəyib cinayət işini incələmək üçün geri döndü. Hələ də söhbətin nədən getdiyini anlamayan Nübar içini şübhələr didsə də, susmağa üstünlük verdi. Gözlədi ki, Zərif özü məsələnin mahiyyətini açıqlasın. O, sakitcə mətbəxdəki qabları silməyə başladı. Rəfiqəsi kövrək halda:

– Məni bağışla, Nübar, səndən xəbərsiz iş tutdum, amma inanıram ki, məni qınamazsan. Namussuz bir qatilin qızı kimi yaşamaq istəmirəm, – söyləyəndə isə özünü saxlaya bilmədi, çevrilib Zərifin boynunu qucaqladı:

– Sən haqqın olanı istəyirsən, bacım, bunu sənə heç kim qadağan edə bilməz, – dedi.

* * *

Bir-birinin təkrarı olan, demək olar ki, eyni cür başlayıb eyni sözlərlə bitən məktublardan Fərhad yalnız bir şey öyrənə bildi: məktubu yazanın cinayətdən xəbəri yoxdur. Səbirə adlı qadına ünvanlanan bu məktubların hamısında bir yalvarış vardı: “Kim də inansa, mənim qatil olduğuma sən inanma. Balamız Zərifin xatirinə, inanma!” Gənc müstəntiq əlindəki sonuncu məktubun da eyni sözlərlə başladığını görəndə kimi vərəqi qatlayıb zərifin içinə qoydu. İstintaq işi ilə bağlı tutarlı dəlillər öyrənə bilmədiyini üçün ürəyi sıxıldı, ayağa qalxıb pəncərəni açdı. İçəri dolan sərin meh tarıma çəkilən səbəblərinə rahatlıq gətirdi. Yenidən stol arxasına

Naibə Yusif

keçdi. Sonuncu zərfi bir də açdı, diqqətlə oxumağa başladı: “Səbirə, mən günahkar deyiləm. Onun kim olduğunu ilk gündən bildim. Məni meyitin tapıldığı yerə aparanda kahanın içərilərinə doğru uzanan qəribə naxışlı iri qaloş izləri gördüm. Meyiti oraya gətirən yalnız o izin sahibi ola bilərdi, amma gələnlərin heç biri, hətta Gülağa da o izlərə əhəmiyyət vermədi. Cinayəti boynuma almağım üçün məni çox dilə tutdular, işgəncə də verdilər. Evimi yıxan da elə bacımın əri oldu. Ağ kağıza çəkdiydiyi qol hər şeyi həll etdi. Mənə inan, qatil mən deyiləm”.

Məktub burada bitirdi. Fərhad bir tərəfdən ipucu tapdığına sevinir, digər tərəfdən isə uzun illərin arxasında gizlənən ayaq izlərinin sahibini tapmağın asan olmayacağını bilirdi. Yeganə çıxış yolu hadisə yerinə gedib yeni araşdırmalar aparmaq idi.

Dərəli kəndində həyat öz axarında davam edirdi. Baş verən son hadisələr heç nəyi dəyişməsə də, Bahadırın iki gündən bəri milis şöbəsində saxlanması çoxlarının qəlbində sıxıntı yaratmışdı. Mahizər xəlvətə düşən kimi gözlərinin qorasını sıxırdı. Tərs kimi Fərruxun da işlə bağlı ezamiyyəti bitməmişdi. O, Həlīməni gözündən iraq qoymaq istəmədiyi üçün pal-paltarını da Dəmir kişinin evindən gətirtmişdi. Özünü nə qədər tox tutmağa çalışsa da, Bahadır kişini həyət-bacada görmədiyi üçün tez-tez hövüllənir, çıxış yolu axtarırdı. Milis rəisinin otağından çıxınca izi-tozu qalmayan Fərhad da onu az təəccübləndirmədi. Ürəyində onu qınadı da:

– Bu da sümükdən olan. Onun anası bu vəziyyətə düşsə idi, Fərrux yanından bir addım da ayrılmazdı. Eh, Bahadır, əmin uşaqlarının da vəfası buracanmış.

Qapının taqqıltı ilə açılması Mahizəri düşüncələrdən ayırdı, ona tərəf gələn Fərhadı görəndə ayağa qalxsə da, yerindən tərpənmədi. Fərhad bibisinin ondan inciyəcəyini yaxşı bilirdi, amma başqa çıxış yolu yox idi: orada dayana bilməzdi. O, eyvanda oturan Güləbətənlə Həlīməyə yüngülcə təzim edərək salam verdi. Mahizərin işarəsini anlayan qızlar çay tədarükünə başladılar. Bir

Gülün yarpıza dönsün

azdan mürəbbəli, qoğallı çay süfrəsi hazır oldu. Yeni bişirilmiş gül mürəbbəsinin ətrini sinəsinə çəkən Fərhad:

– Lap cənnət ətri gəldi, – deyərək sakitliyi pozdu, amma Mahizərin və qızların cavab vermədiyini görüb birbaşa mətləbə keçdi, – bibi, bu kənddə əvvəllər qaloş geyən kişilər olubmu?

Verilmiş sual Mahizəri çaşdırdı, özlüyündə:” Heç qaloşun yeridi?” – fikirləşsə də, düşüncələrini dilinə gətirmədi, köksünü ötürərək:

– Niyə olmayıb, ay bala, elə indi də geyən var, – dedi, – kasıblığın üzü qara olsun.

Fərhadın ürəyinə bir sərinlik çökdü:

– İndi kim geyir?

– Kim geyəcək, Gümüş.

Birdən iniltiyə bənzər səsdən hər ikisi duruxdu, nəzərlər

Həliməyə çevrildi. O nə isə demək istəyir, lakin bacarmırdı, əli ilə kimi isə təsvir etməyə çalışdığı da bəlli idi. Fikrini ifadə etməyi bacarmadığı üçün qız qəfildən yerindən qalxdı, pillələri sürətlə aşağı endi, həyət qapısına tərəf yönələndə Mahizərlə

Fərhad eyni vaxtda:

– Dayan, hara gedirsən, bizi də gözlə, – desələr də, o dayanmadı. Onlar Dəmir kişinin həyətinə çatanda Həlimə güllükdə dayanmışdı, diqqətlə güllərin dibinə baxırdı. O, əli ilə yumşaq torpağın üstündə iki gün əvvəl gördüyü qaloş izlərini göstərdi. İzlər çox qərribə idi, yağış yağmadığı üçün nəm torpaqda olduğu kimi qalmışdı. Fərhad öz-özünə:

– Deyəsən, kələfin ucu açılır, – deyib, bu barədə heç kimə bir kəlmə də danışmamağı tapşırırdı və təcili rayon mərkəzinə qayıtdı.

* * *

Fərhadı diqqətlə dinləyən milis rəisi Qasimov Gümüşün şöbəyə gətirilməsi üçün göstəriş verdi. Dörd nəfərlik dəstə Dərəli kəndinə daxil olanda Gümüş bir tərəfi təpəyə söykənən qazmanın

Naibə Yusif

qapısı ağzında oturub özünü günə verirdi. Ona tərəf gələn maşını görəndə saymazıyana qazmanın içinə daxil oldu. Leytenant rütbəli milis işçisi qapını bir neçə dəfə taqqıldatsa da, içəridən hay verən olmadı. O, qapını itələdi: bir ucu torpaq döşəməyə söykəndiyi üçün yerdə yarım dairə cızan qapı ağır-ağır açıldı. Milislər içəri daxil oldular. Qaranlıq qazmadan kəsif qoxu gəlirdi. Onlar işığı yandıranda otaqda heç kimi görmədilər, amma hər şey bir-birinə qarışmışdı. Kəskin qoxudan ürəyi bulanana milislərdən biri çölə çıxdı. Təmiz hava üzünə dəyəndə halı yaxşılaşdı. O, asta-asta tərənin arxa tərəfinə keçib ətrafı nəzərdən keçirməyə başladı. Elə bu vaxt tərənin döşündəki qurumuş kol-kos birdən-birə titrəşdi və bir istiqamətdə yerə sərildi. Hələ də nə olduğunu anlamayan milis işçisi açılan oyuqdan çıxan adamı görəndə əlini silaha atıb bərkdən qışqırdı:

– Dayan, yerindən tərənəm!– onun səsi boşluqda əks-səda verdi.

Anlaşılmaz sözlər deyən şəxs yazıq-yazıq onun üzünə baxdı.

Tərənin ətrafını axtarmaq üçün göstəriş alan ikinci milis işçisi oyuğa yaxınlaşanda hər yerdən əli üzülən Gümüş sərrast bıçaq zərbəsi ilə birinci milisi yaralayıb pişik cəldliyi ilə oyuqdan çıxdı, var gücü ilə dağlara tərəf qaçmağa çalışdı, lakin baldırından aldığı güllə yarasından yerə sərildi, ayağındakı qaloşun içi qanla doldu...

* * *

Qapısı möhürlənəndən sonra tərənin arxasındakı oyuq və qazma tam nəzarətə götürüldü. Fərhad Respublika prokuroruna hadisə ilə bağlı təcili məlumat verdi. Baş prokuror rayon prokurorluğunun bilavasitə iştirakı ilə müstəntiq Fərhad Bağirovun rəhbərliyi altında cinayət işini araşdırmaq məqsədilə yeni istintaq qrupunun yaradılmasına dair sərəncam imzaladı...

Verilən bütün sualları cavabsız qoyan Gümüşün lallığı nə

Gülü'n yarpıza dönsün

qədər çətinlik törətsə də, Fərhad bir çözüml tapacağına tam əmin idi. Onun ayağındakı qaloşun naxışları Dəmir kişinin gül bağındakı izlərlə eyni idi. Ekspert bunu təsdiq etsə də, Gümüş heç nəyə reaksiya vermədi.

İki gündən sonra qıçı sarıqlı Gümüşü kəndə – Dəmir kişinin həyatına gətirilər. Hər şeydən xəbərsiz adamlar kimi gözünü döyən dustaq yenə anlaşılmaz səslər çıxararaq yazıq görkəm aldı, bu həyatı ilk dəfə görmüş kimi döyükə-döyükə ətrafa boyladı. Fərhadın:

– Dəmir kişini necə öldürdün? – sualını da lal baxışlarla qarşıladı. Bir neçə dəqiqədən sonra şahid qismində çağırılan Həlimə Mahizərlə birlikdə həyətə daxil olanda bağı girəcəyində iki milisin əhatəsində dayanan qolları qandallı Gümüşün üzündə rişxənd dolu bir ifadə yarandı, gözlərində qəribə bir parıltı göründü. Bu, Fərhadın nəzərindən yayınmasa da, görməzdən gəldi. O, irəli gəlib Mahizərlə Həliməni salamladı, Həliməyə müraciətlə dedi:

– Bu adama diqqətlə baxın, onu əvvəllər haradasa görmüsünüzmü?

Qarşısındakı sual verəndə çox vaxt kirpiklərini endirən Həlimə Fərhadın göstərdiyi adama baxdı, adətinin xilafına, bir qədər irəli yeridi, üzünü kənara çevirən Gümüşün boy-buxunu, geyimi ona çox tanış gəldi. Üst-başından kəsif qoxu gələn bu adamın qarşısına keçdi, diqqətlə üzünə baxdı. Birdən-birə iri qara gözlərində sanki şimşək çaxdı, dodaqları səyridi, yanaqlarının qızartısı bir andaca çəkildi. Yıxılmamaq üçün sağ əli ilə ondan bir addım da aralanmayan Mahizərin qolundan yapışdı, digər əlini həyəcədən körük kimi qalxıb-ənən sinəsinə qoydu, ağzını açıb nəsə demək istədi, amma nəfəsi daha da tənğişdi. Yenidən xəstələnəcəyindən qorxduğu üçün Mahizə onu qucaqladı, dilə tutmaq, təsəlli vermək istədi. Elə bu vaxt heç kimin gözləmədiyi halda Həlimənin sinəsindən bir fəryad qopdu:

– O-o-o-dur.

Naibə Yusif

Araya ani bir sükut çökəndə Gümüşün rişxənd dolu qəribə qəh-qəhəsi eşidildi:

– Hi-ha-hi-ha...

Həyəcandan titrəyən Həlīmənin hayına qalan Mahizər bu gülüşdən diksindi. O sirli gecəni xatırladı: Sahiblə Kəbutərin arxasınca gedərkən qoşa tərəni ayıran yolda buna bənzər səs eşitmiş, hətta qorxusundan qaynının qoluna girmişdi. Sahibsə ona təskinlik vermişdi:

– Nədən qorxursan, tək deyilsən ki.

– Bu nə səsidir?– Mahizər titrək səslə soruşanda isə qaynı çiyinini çəkmiş, sonra onu arxayınlaşdırmaq üçün demişdi:

– Yəqin ki, hansısa heyvanın səsidir.

O vaxtlar Gümüş bu kənddə yaşamırdı. O, buraya Kəbutərin ölümündən bir ay sonra köçmüş, kənddən bir qədər aralı Kollu tərəyə söykənən qazmasını da o vaxt tikmişdi. Heç kimə qaynayıb-qarışmasa da, bəzən kənd camaatı ona pay-püşt verər, həm qərib, həm də lal olduğu üçün qayğısına qalar, heç nədən şübhələnməzdi. Mahizər gözlərini qıyıb üzündən rişxənd yağan Gümüşə yaxınlaşdı, ikiəlli yaxasından yapışaraq:

– Demək, Kəbutərin yoxa çıxdığı gecə qoşa tərədə gülən səndin, hə? – deyə elə qışqırdı ki, Gümüşün üzündəki gülüş bir andaca çəkildi...

* * *

Ayaq üstə titrəyən Həlīmənin əhvalının dəyişməsinə görə Mahizər onun qolundan tutub həyətdən çıxartdı. Tez-tez geri boylan qızın nəsə demək istədiyini duyunca dilləndi:

– Qızım, bir az toxda, sonra hər şeyi anladarsan, – o, Həlīməni öz evlərinə gətirdi. Stəkana su töküb ona uzatdı, dişləri bir-birinə dəyən qızın stəkani tuta bilmədiyini görəncə bir-iki qurtum suyu zorla içirdi. Xeyli keçəndən sonra Həlīmənin titrətməsi keçdi. O, əzizini itirmiş adamlar kimi elə yana-yana ağladı ki, bu yangıya

Gülü'n yarpıza dönsün

dözməyən Mahizər də hönkürdü. Çünki bu yanıqlı ağırtıda üç ildən bəri səsi eşidilməyən Həlimənin həyat hekayəsi birər-birər dil açmışdı. Heç kimə deyə bilmədiyi sirlər gizlənmişdi. Mahizər ana nəvazişi ilə hələ də hönkürtüsünü kəsməyən qızın titrəyən çiyinlərini qucaqladı:

– Ağla, qızım, ağla, ürəyini boşalt, – deyib alnından öpdü.

Həlimənin səsi getdikcə yavaşdı, Mahizərin qucağında yuxuya getdi...

Mahizər yerindən tərpənmədi, oturduğu yerdəcə başını çiyinə qoyub uyuyan yatmış gözəli incitmək istəmədi. Dəqiqələr keçdi... Yuxusu dərinləşən Həlimənin rəngindəki sarılıq onu qorxutdu, elə zənn etdi ki, öz canından olmasa da, balası qədər sevdiyi bu qız yenidən əvvəlki vəziyyətə düşəcək. O, Güləbətənlə köməkləşib Həliməni divana uzatdı, yanında oturub saçlarını tumarladı. Birdən kövrəldi, əyilib onun alnından öpəndə göz yaşları qızın alınına düşdü. Həlimənin göz qapaqları titrədi, tutaş kirpikləri bir-birindən aralandı, yerindən qalxmaq istəyəndə Mahizər imkan vermədi:

– Bir az dincəl, sonra qalxarsan.

Hələ də danışmağa qorxan Həlimə əli ilə Dəmir kişinin evini göstərdi, yerindən qalxıb yenidən ona sığındı. Mahizər asta səslə:

– Qızım, qorxma, hər şey keçdi. Sən danışa biləcəksən, danış.

Həlimə əlləri ilə üzünü tutdu, başını yırğalayanda həyətdən səs eşidildi. Çox keçmədən Fərhad onu qarşılamağa çıxan Güləbətənlə birlikdə işıqlı aynabəndə daxil oldu. Müstətiqi görəndə Həlimə Mahizərin qucağından ayrıldı, baxışlarını həmişə olduğu kimi yerə dikdi.

– Həlimə, əyləş, – sözlərini eşidəndə başını yuxarı qaldırdı.

Asta-asta gəlib Fərhadın göstərdiyi stulda oturdu, kömək istəyən uşaqlar kimi Mahizərin üzünə baxdı. Qızın hər istəyini gözlərindən oxuyan Mahizər gəlib onun yanındakı stulda əyləşdi. Fərhad Gümüş haqqında bir neçə sualla bibisinə müraciət etdi. Sonra birdən üzünü Həliməyə tutdu:

Naibə Yusif

– İlk dəfə Gümüşü nə vaxt görmüsünüz?

Gözləmədiyi sualdan Həlimə diksindi, bunu duyan Mahizər onun yerinə dilləndi:

– Ay oğul, o, Gümüşü harada görə bilər ki? Bu üç ildə evdən aralandığı olmayıb, arabir rəhmətlik Dəmir bizə gətirəndə o həyətdən çıxıb, gətirməyəndə isə elə evdə, həyəət -bacada hərlənib.

Amma Fərhad inadkar baxışlarını Həlimədən ayırmadı, israrla dedi:

– Danış, Həlimə. Sənin danışığından çox şey asılıdır. Niyə dillənmirsən?

Sorğu-suala tutulan Həlimənin halının pisləşəcəyindən qorxan Mahizər ağzını açmaq istəyirdi ki, Həlimənin qırıq səslərlə dediyi sözü eşitdi:

– Qqoor-xurr– aam, – o, ikinci dəfə danışdığına inanmırmış kimi əlləri ilə üzünü qapadı, oturduğu yerdə həyəcədən uçunmağa başladı. Fərhad inamlı səslə sözünə davam etdi:

– Qorxacaq heç bir şey yoxdur. Hər yer nəzarətdədir.

Həlimə gözlərini dolandırıb əvvəlcə qapıya, sonra isə aynabəndin dörd küncünə baxdı, az qala pıçiltı ilə dedi:

– O-o-o ttəhlhükəli aadamdır.

Həlimədən eşitdiyi cavab Mahizərə çox qərribə göründü.

* * *

Gümüşün qazmasında rütubətdən paslanmış dəmir çarpayından, çirkədən rəngi bilinməyən mitildən, bir köhnə kətildən, qıçları laxlayan stoldan, köhnə pal-paltardan, böyrü batıq alüminium qazandan, bir neçə bulaşığı qab-qaşıqdan başqa, heç nə yox idi. Yarıqaranlıq qazmanın mamır basmış divarlarının əhəngi çoxdan tökülmüşdü. İçəridə çox dayanmaq mümkün deyildi. Kəsif iydən içəri girənlərin ürəyi bulanırdı. Cinayətə dair heç bir sübut tapılmadığı üçün gənc müstəntiqin qanı qaralsa da, əmrə tabe olmayıb müqavimət göstərməsi, milis işçisini yaralaması Gümüşü

Gülü'n yarpıza dönsün

məsuliyyətə cəlb etmək üçün yetərli idi. Müttəhimi dindirməyə gətirəndə Fərhad qarşısındakı vərəqdə nə isə yazırdı. O, qələmi yerə qoyub Gümüşü gözucu süzdü. Qolları qandallı müttəhimin fağır görkəminə baxmayaraq, gözlərindəki qəribə işartı diqqətini cəlb edəndə Həlimənin sözləri yadına düşdü: “ O-o-o ttəh-llükəli a-adamdır”. Qarşıdakı stulda əyləşən Gümüş ilk sualı eşidəndə büzüşdü, sonra birdən-birə qandallı qollarını yuxarı qaldırıb anlaşılmaz səslər çıxardı. Fərhad:

– Dəmir kişinin həyatına nə üçün getmişdiniz? – sualına da eyni tərzdə cavab alanda sorğu-sualın mənasız olduğunu anladı. Onun qollarını açdırdı, qarşısına kağız və qələm qoyub astaca dedi:

– Dəmir kişi ilə münasibətinizi , baş verən hadisəni olduğu kimi yaz.

Gümüş yenə gözlərini döydü, heç nə anlamırmış kimi müstəntiqin üzünə baxıb əllərini havada oynatdı, heç nə bilmədiyini anlatmağa çalışdı və birdən-birə əlləri ilə üzünü qapayıb qəribə tərzdə hönkürdü. Fərhadın sərt şəkildə dediyi:

– Nə baş veribsə, hamısını yaz! – sözlərini eşidəndə isə hönkürtüsü dayandı, ilk dəfə görürmüş kimi qarşısına qoyulanlara baxdı, əlini uzadıb qələmi götürdü, vərəqdə qəribə işarələr çəkməyə başladı. “İzahat”ını bitirib qələmi yerə qoydu, kağızı stolun ortasına itələdi. Bayaقدan müttəhimin hər hərəkətini izləyən Fərhad, “izahat”ı yazandan sonra onun bir qədər arxayınlaşdığını duydu, amma heç nə bildirmədən kağızı götürdü. Məktəbə getməyən balaca uşağın cızma-qarasına bənzəyən yazıya nə qədər diqqət yetirsə də, bir şey anlamadı, kağızı əlində əzişdirib stolun üstündəki külqabıya atdı. Onun əsəbi hərəkətindən Gümüş bir az da büzüşdü. Fərhad barmağını düyməyə toxunduraraq kimi iki milis işçisi içəri daxil oldu. Onlar Gümüşün qollarını qandallayaraq xüsusi kameraya apardılar. Fərhad əzişdirdiyi kağızı yenidən açdı, qəribə yazıya bir xeyli baxdı, üzünü olduğu kimi başqa vərəqə köçürüb əslini cibinə qoydu, köçürdüyü nüsxəni əzərək

Naibə Yusif

külqabıya atdı. Gümüşün gah öləziyən, gah da parıldayan xırda qonur gözləri xəyalında canlandı. O, telefon zənginə fikirdən ayıldı. Rayon prokuroru Ağayev onu mühüm məsələdən ötrü yanına çağırırdı.

Fərhad cəld stolun üstündəki bəzi kağızları yığışdırıb siyirməyə qoydu. Həmişə yanında gəzdirdiyi qovluğu qoltuğuna vurub qapıdan çıxanda Satanik adlı yaşlı xidmətçi qadın heç nəyə fikir vermədən koridoru silirdi. Fərhad onun yanından keçəndə ayaq saxladı:

– Çox yorğun görünürsünüz, bu gün mənim kabinetimə dəyməyin, sabah yığışdırarsınız, – dedi.

Xidmətçi qadın gülümsəyərək mırıq dişlərini göstərdi, xüsusi ləhcə ilə cavab verdi:

– Allax sani saxlasın, ela çok yorqunam, – o, yenidən başını aşağı salıb işi ilə məşğul oldu.

Fərhad otağa daxil olanda prokuror telefonda kiminləsə danışdı, üzündə ciddi bir ifadə vardı. O, əli ilə Fərhadı oturmaq üçün yer göstərdi, üzünün ifadəsindən xoşagəlməz bir hadisə baş verdiyi bəlli idi. Telefon söhbəti bitəndə ağır-ağır yerinə keçdi. O, çox qaşqabaqlı idi: düynələnmiş qaşları sanki bir də açılmıyacaqdı. Fərhadın sual dolu baxışlarından gözlərini yayındırmaq istəsə də, bacarmadı. Dərindən nəfəs alıb dedi:

– Hə, yoldaş müstəntiq, işi başqasına verməyi tələb edirlər.

Fərhad təəccüblə soruşdu:

– Hansı işi?

– İyirmi il bundan əvvəl baş verən cinayət işini.

– Kim?

– Kimliyini bilmirəm, tapşırıq belədir.

– Baş prokuror buna imkan verməz, – Fərhad inamla bir də təkrar etdi, – yox, o buna imkan verməz.

– Baş prokuror səhhəti ilə bağlı müalicə üçün Moskvaya gedib, bir müddət burada olmayacaq, yəqin ki, kiminsə əli çox uzundur, – Ağayev təəssüflə başını yırğaladı.

Gülü'n yarpıza dönsün

– Bəs siz nə fikirdəsiniz?

– Mən yuxarıdan verilən əmrlərə əməl edirəm. İşə təhvil verəcəyiniz müstəntiq gələnə qədər materialları bir yerə yığın.

Fərhad söhbətin bitdiyini görüb ayağa qalxdı, xudahafizləşib qapıdan çıxdı. O, əvvəlcə fikirli halda haraya gedəcəyini kəsdirmədi, başını qaldıranda özünü polis rəisi Qasımovun kabinetinin qapısı ağzında gördü.

* * *

Polis rəisi:

– Bunu gözləyirdim, – deyəndə Fərhad təəccübləndi:

– Əvvəldən xəbəriniz vardı mı?

– Əlbəttə, işə mane olmaq barədə göstəriş gəlmişdi.

– Kimdən?

– Göstəriş verənin kimliyi gizlidir, əlaltılar vasitəsilə çox şey vəd etmişdilər.

– Lənətə gəlmişlər. Yoldaş rəis, mən Gümüşün işi ilə bağlı tədqiqatı davam etdirəcəyəm, – Fərhad birbaşa mətləbə keçdi, – bu gün Gümüşün izahatını aldım. Amma çox qəribə yazıdır, heç nə başa düşmək olmur. Mənə elə gəlir ki, o yazıda xüsusi işarələr var.

Müstəntiq cibində gizlətdiyi kağız parçasını çıxarıb rəisə uzatdı. Rəis kağıza baxan kimi:

– Yaxın zamanlarda buna bənzər bir yazını araşdırmışdıq, – deyib Bahadırın işi ilə bağlı qovluğu açdı. İçindən götürdüyü kağızdakı yazı ilə tutuşdurdu, – hə, eyni yazıdır. Demək, Dəmir kişinin evinə narkotik maddəni gətirən də Gümüşdür. Qətl də birbaşa onunla bağlıdır. Gümüşün qazmasını nəzarətsiz qoymaq olmaz. Bu yazı şifrəlidir. Bundan başqa adam xəbər tutmamalıdır.

– Amma mən kiminsə xəbər tutmasını istəyirəm. Ona görə də özünü çıxarıb əzdim və stolun üstündəki külqabıya atdım.

İnanıram ki, sifarişçilərin burada da xüsusi adamları var. Bu

Naibə Yusif

yazı bizi əsl hədəfə götürəcək.

Qasimov gözünü kağızdan çəkmədən dilləndi:

– Düz fikirləşmişiniz.

– Amma sizin dəstəyinizə ehtiyacım olacaq, – deyərək Fərhad onun üzünə baxanda rəis xəfifcə gülümsündü və razılıqla başını tərپətdi:

– Sizə uğurlar, yoldaş müstəntiq.

Fərhad dərindən nəfəs aldı. Yenidən iş otağına qayıtdı. İçəri girən kimi hər tərəfə göz gəzdirdi, tapşırıldığı üçün xidmətçi qadın otağı silməmişdi. O, tələsmədən stolun arxasına keçdi, külqabıya atdığı gərəksiz kağızların arasından yalnız Gümüşün izahatı yoxa çıxmışdı. Hər şey aydın idi. Fərhad yenidən rəisinin yanına qayıtdı. Onun üzündəki ifadədən Qasimov hər şeyi anladı, adəti üzrə, gözlərini qıyıb soruşdu:

– Ox hədəfə dəyibmi?

– Bəli, yoldaş rəis, – Fərhad sakitcə cavab verdi.

– Yenə də deyirəm. Gümüşün daxmasını gözdən qoymaq olmaz. Yəqin ki, sirtin böyüyü o daxmadadır. Tədbirli olmalıyıq.

Fərhad bir qədər arxayınlıqla:

– Daxmanın qapısı möhürlənib, qarşısında keşikçi də var, – söyləyəndə rəisin siması daha da ciddiləşdi:

– Mənim saçım bu dağlarda ağarır. Elə qazmaların o qədər dəlmə-deşiyi olur ki, inana bilmirsən. Səhər tezdən qazmada növbəti axtarışa başlamaq lazımdır.

– Yoldaş rəis, bəlkə, bu gündən başlayaq.

– Bu gün gecdir, hazırlaşın oraya gedənə qədər hava qaralacaq, amma qoruma tədbirlərini artırmalıyıq...

* * *

Həlimə hər gün olduğu kimi yenə də sığındığı isti ocağa tumar çəkdi. Pəncərənin qabağındakı stulu nəmli əsgilə silib həmişəki yerinə qoydu. Yağışlı, qarlı havalarda Dəmir kişi məhz burada

oturar, təbiəti seyr edərdi.

O hər otağın qapısı ağzında dayanıb kimsəsizlikdən usanan divarlara, Davudla Qorqudun az qala dil açıb danışmaq istəyən şəkillərinə xeyli baxdı. Qapıdan çıxmaq istəyəndə adını eşidib geri döndü. Dəmir kişi idi:

– Qızım, yaxın gəl. Deyəcəklərim var, diqqətlə dinlə.

Həlimə gözlərinə inanmaq istəmədi, lakin ikinci çağırışdan sonra dilləndi:

– Ata, bu sənmişən, ya məni qara basır?

– Qızım, sən danışa bilirsən? – Dəmir kişi əllərini göyə açıb göz yaşları içində dua etdi, – Allahım, mənə bu günü də nəsib etdiyin üçün min şükürlər olsun.

Həlimə ürək-ürək qocaya yaxınlaşdı, yanaqlarından axan yaş silmək istəyəndə Dəmir kişi əlini irəli uzatdı:

– Dəymə, qızım, sevinc yaşlarıdır. Sonuncu dəfə nə vaxt bu qədər sevindiyim yadıma gəlmir, – o, dərindən köks ötürdü, isti nəfəsi Həlimənin yanaqlarını oxşadı, birdən əlini dodaqlarına qoyub az qala pıçılıtlı ilə sözünə davam etdi, – ehtiyatlı ol, səni güllüyə tərəf aparmaq istəsələr, getmə, eşitdinmi, getmə...

Birdən-birə Dəmir kişinin səsi divarlarda əks-səda verib getdikcə uzaqlaşdı, dediyi son sözlər zorla eşidildi. Bir əl qolundan ehmalca yapışanda Həlimə oyandı. Mahizər idi. Onu həyətdə görmədiyi üçün narahat olub arxasınca gəlmişdi. Həlimə yalnız indi yuxu gördüyünün fərqi vardı. O, Dəmir kişinin pəncərədən həyəti seyr etmək üçün əyləşdiyi stulda nə vaxt oturduğunu xatırlamağa çalışdı, amma heç nə yadına düşmədi.

– Qızım, deyəsən, yuxu görürdün, – Mahizər onun saçlarını sıgalladı.

– Hə, ana, atam yuxuma girmişdi, o, başını oturduğu yerdə Mahizərin qoluna söykədi.

– Atanmı? Onu xatırlayırsan?

– Əlbəttə, Dəmir kimi bir atanı unutmaq olarmı?

Mahizər dinmədi, anladı ki, dili açılsa da, Həlimə hələ

Naibə Yusif

kimlərdən olduğunu xatırlaya bilmir.

– Gedək, qızım, gün əyilib, bir azdan hava da qaralacaq, sabah yenə gələrsən, – o, astaca qızın qoluna toxundu. Həlimə qalxmaq istəyəndə qarı taqqıltı ilə açıldı, hər ikisi həyəətə boylandı. Belinin donqarı aşkar seçilən qarı ilə qırxbeş-əlli yaşlı bir qadın həyətdə dayanmışdı. Qarı irəli gəlib əlindəki əsa ilə pilləkəni döyəcəldi. Mahizər eyvana çıxdı, təəccüblə soruşdu:

– Sizə kim lazımdır?

Qarı xırıltılı kobud səslə cavab verdi:

– Evin sahibi.

Gələnlər bura adamı deyildilər. Dəmir kişinin qohumları da ola bilməzdilər, çünki onun, demək olar ki, bütün qohumlarını tanıyırdı. Mahizərin beynində fikirlər qarışıdı. Birdən-birə həyəcanlandı, gələnlərin elçi olduğunu zənn etdi. İki qız köçürməsinə baxmayaraq, ürəyi əsdi, ani olaraq: “Kaş Dəmir kişi də sağ olaydı, balası qədər sevdiyi Həlimənin mərifətini görəydi”, – pıçıldadı. Mahizərin pilləkənin başında donub qaldığını görəndə qarı səbirsizləndi:

– Dilini niyə uddun, bir cavab versənə!

Qarının ötkəm danışığı xoşuna gəlməsə də, nabeləd adamların qarşısında Mahizər ədəb qaydalarını aşmaq istəmədi, lakin ev sahibi kimi ciddi tərzdə dilləndi:

– Buyurun, sizi eşidirəm.

Qarı çaşbaş halda onun üzünə baxsa da, vəziyyətdən çıxmağı bacardı:

– Bəs Dəmir kişi hanı? Biz onun adına gəlmişik. Evində saxladığı qızı görmək istəyirik.

Mahizərin dalağı sancdı, axı Dəmir kişinin öldürüldüyünü bütün Arazboyu kəndlər bilirdi. Bunlarsa dünyadan bixəbər kimi danışdırlar. O, yenə də səbirlə cavab verdi :

– Dəmir kişi üç aydan çoxdur ki, rəhmətə gedib. Siz kimsiz?

Qarı sualdan yayındı:

– Bəs qız hanı? Yoxsa onun da başını yemisiz?

Gülü'n yarpıza dönsün

Qarının tanımadığı həyətdə ilk dəfə gördüyü adamlarla çox yuxarıdan danışması Mahizəri hövsələdən çıxardı:

– Bura bax, ay arvad, heç nə danışdığını bilirsən? Gör kim başyeyənə oxşayır? Allah bilir, neçə gənci yola salmışan. Bir az mərifətli danış.

Qarı ev sahibindən sərt cavab gözləmədi, həm də deyəsən, mübahisənin yersiz olduğunu anladı, üzünü yanında gələn gənc qadına tutdu:

– Dillən də, bir ildən çoxdur, zarılından nə gecəm, nə də gündüzüm var. Bəlkə, evdə saxlanan elə sənənin itkin düşən qızındır?

Son sözləri eşidəndə Həlimə Mahizərin çiyni üstündən həyətdə boylandı. Gənc qadın onu görəndə kimi çılğıncasına pillələri yuxarı qalxa-qalxa qışqırdı:

– Könül, əziz balam, sən sağsan, ilahi, bu nə müjdə? – o, heyrətdən donub qalan Mahizəri əli ilə itələyib qapının ağzındaca Həliməni bağrına basdı, hərəkətlərinə cavabdeh ola bilməyən adamlar kimi qızın gah əllərini, gah saçlarını, gah üz-gözünü öpüslərə qarq etdi. Qadının hərəkətləri nədənsə Həliməni kövrəltmədi, ağuşu qəlbini isitmədi, yad qoxudan əti ürprəşdi. Özündən asılı olmadan hər iki əli ilə qadını sinəsindən itələyərək özündən uzaqlaşdırdı:

– Siz kimsiz? Məndən nə istəyirsiniz? – o, yenidən Mahizərin arxasında gizləndi, üzgün səslə sözünə davam etdi, – Gedin, mənə rahat buraxın.

– Aman Allah, qızım mənə tanıdır, – deyərək qadın qıyınə çəkdi, sonra birdən-birə səsinin tonunu dəyişdi, yalvarışla ona təsir etməyə çalışdı:

– Qızım, mənə yaxşı bax, ananam – Gövhərəm. Adam da anasını unudar? Yadına sal, həyətimizdə güllər vardı, sən əkmışdin, bax o güllər kimi, – o, əlini bağın girəcəyindəki ağ, sarı ləçəkləri aydın görünən gül kollarına uzatdı, -gəl, qızım, gedib birlikdə baxaq. İnanıram ki, o güllərə baxsan, hər şeyi xatırlayacaqsan.

Naibə Yusif

O, Həlimənin qolundan tutmaq istəyəndə Mahizər önünü kəsdi:

– Həlimə sizi tanımır, heç mən də tanımıram. Onu zorla nəyə isə inandıra bilməzsən.

Qadın geri durmaq fikrindən çox uzaq idi, yenidən israrla təkid etdi:

– Gəl, qızım, gəl gedək, – o, Həlimənin əlindən tutub arxasınca çəkdi, pillələri aşağı enib bağın girəcəyindəki güllüyə tərəf yol aldı. Həlimə sanki hipnoz olmuşdu, heç nə düşünmədən qadının arxasınca öz taleyinə doğru irəliləyirdi. İrəlilədikcə qulaqlarında “Könül”, “Gövhər” adları cingildəyir, gözlərinin qarşısında kiçik gül bağı canlanır, ətrafda olan heç nəyi görmürdü...

* * *

Xıncım-xıncım olmuş sümükləri xalq təbabətini gözəl bilən Ayişə nənənin uzun sürən səyi nəticəsində bitissə də, Muradxan bir ildən çox sərbəst yeriyə bilmədi. İlk dəfə qoltuq ağacını dayaq edib addım atanda qarının qırıqlar içərisində itmiş gözlərində yaş parladi. Nəvəsi Əminə çiyinlərini qucaqlayanda həmişəkindən fərqli olaraq, sakit dayandı, onu özündən uzaqlaşdırmadı və bir həqiqəti dərk etdi: itirdiklərinin qisasını almaq üçün sağaltdığı bu düşmən əsgərinə qıya bilməyəcək. O, gözlərinin yaşını qara örpəyinin ucu ilə quruladı, əlini içərisində müxtəlif bitkilərdən hazırladığı dərmanlar olan heybəyə saldı. Sarımtıl maye ilə dolu kiçik şüşəni götürüb qazmadan bayıra çıxdı, ağzını açıb içindəki zəhəri boşaltdı. Zəhərin təsirindən əriyən çınqıllı torpağı xeyli seyr etdi. Ayişə nənə içəri qayıdanda xeyli yüngülləşmiş, Muradxan barədə qərarını vermişdi: oğlu Nurəddin gələndə qədər onu yanında saxlayacaqdı.

Muradxan içəri daxil olan qarının qarşısında təzim etdi, əyilib əlini öpdü:

– Sizə nə qədər minnətdar olduğumu gözəl bilirəm. Amma

Gülü'n yarpıza dönsün

sizin də bunu bilməyinizi istəyirəm, məsələnin mahiyyətini bilən gündən əfqanlara güllə atmadım... Qollarımın üstündə can verən Kərim mənə çox şey öyrətdi... Sizin haqq davanızda biz məhvə məhkumlarıq, – deyib üzünü yana çevirdi. Qarı onun kövrəldiyini hiss etdiyi üçün susdu. Əminə isə Kərim adını eşidən kimi lap yaxına gəldi, həyəcanla soruşdu:

– Hansı Kərim?

Sual Muradxanı çaşdırsa da, özünü tez ələ aldı:

– Çeçen döyüşçü idi Kərim Qədirov. Onun xahişini yerinə yetirə bilsəm, az da olsa, mənəvi rahatlıq taparam. Qızın intizar dolu baxışları qarşısında Muradxan susa bilmədi:

– Mənim döyüş paltarlarımı gətirə bilərsizmi? Əminə cəld köhnə sandığı açdı, kiçik bir bağlamanı onun qarşısında yerə qoydu. Muradxan həyəcədən titrəyən barmaqları ilə bağlamanı açıb əsgər paltarının qoyun cibində saxladığı sənədləri və ağız bağlı zərfi götürdü. Kərimin pasport şəklini görən kimi Əminə dərindən içini çəkdi:

– Nənə, bu ki bizim Əfsanənin qoşulub getdiyi əsgərdir!

Ayişə nənə gözlərini ocaqda bozaran küldən çəkmədi, başını mənəli-mənəli tərپətdi.

– Bəs bacımın – Əfsanənin haqqında nəsə dedimi?

Muradxan ümidlə üzünə baxan xilaskarına əsl həqiqəti çatdırmaqda çətinlik çəksə də, gülümsündü:

– Cəmilə adında bir qızları var.

– Nənə, eşidirsən, bacımın qızı var, mən xala olmuşam, – sevincindən nə eşidəcəyinin fərqi nə varmayan Əminə növbəti sualı verdi, – bəs bacım, qızı Cəmilə indi haradadır?

Muradxan duruxdu, zorla bu kəlməni deyə bildi:

– Bilmirəm.

Məsələnin mahiyyətini anlayan Ayişə qarı nəvəsinə acıqlandı:

– Bir ildən çoxdur ki, o, buradadır. Haradan bilsin? Sənin sualların bitməz ki?

Əminə bir söz demədi, küskün halda qazmanın küncündəki

Naibə Yusif

yatağın üstündə oturdu, barmaqları ilə örtüyün saçqlarını burmağa başladı. Sual-cavabdan yaxasını, müvəqqəti də olsa, qurtaran Muradxan rahat nəfəs aldı. İçəridəki sakitlikdən darıxan Əminə boş güyümü əlinə alıb su gətirmək bəhanəsi ilə bayıra çıxdı. Onun qazmadan uzaqlaşdığını duyunca Ayişə qarı Muradxana tərəf döndü:

– Əminənin duymasını istəmədim. Əfsanəm haradadır?

Muradxan susdu. Onun susması qarıya çox şeyi anlatdı, yaşarmış gözlərini qırpmadan dedi:

– O da şəhid oldumu? – və cavab gözləmədən soruşdu, – Bəs qızı Cəmilə haqqında nə bilirsən? Onu görmüsənmi?

– Yox, görməmişəm, amma Tala obasında Zəhra adlı bir qadının saxladığını bilirəm. Vətənə qayıda bilsəm, onu da aparacağam, Kərimin vəsiyyətidir.

Qarı kəsik-kəsik hönkürdü, əli ilə ağzını tutdu ki, səsi eşidilməsin. Neçə ildən bəri faciələrə alışdığı üçün bir azdan səsini kəsdi, asta, lakin qəzəb dolu bir səslə bütün acısını Muradxanın üzünə püskürdü:

– Talanı sizinkilər elə taladılar ki, bir tikili divar qalmadı, obadan bir nəfər sağ çıxmadı. Sizi lənətə gələsiz!

Ayişə qarıdan eşitdikləri hər gün təkrarlanan hadisələrdən olsa da, Muradxanın bədənindən bir gizilti keçdi, qulaqlarında

Kobranın son xahişi səsləndi: “...həyatımı xilas edən əfqan gözəlini çox sevdim, bizimkilərdən xəbərsiz onunla evləndim, bir qızım oldu. Sevincim hədsiz idi, adını Cəmilə qoydum. Amma sevincim uzun sürmədi, növbəti bombardman zamanı sevdiyim qadını itirdim. Qızımı uçuqların altından sağ tapanda gözlərimə inanmadım. Anası bələkdəki körpəni canı bahasına qorumuşdu...

İndi qızımın bir yaşı var. Yaxınlıqdakı Tala aulunda Zəhra adlı yaşlı bir qadının himayəsindədir, onu tap. Bacarsan, geri dönəndə qızımı özünə apar. Ailəm Qroznı şəhərində yaşayır. Anamın da adı Cəmilədir”.

O, əlləri ilə başını tutdu, qulaqlarındakı gurultu səsini,

Gülü'n yarpıza dönsün

mərmi vıyılıtlarını yuvasındaca boğmağa çalışdı. Bacarmayanda düyünlənmiş yumruqları ilə torpaq döşəməni döyəcəlməyə başladı. Sinəsindən qopan hayqırtı qazmanın divarlarında əks-səda verdi:

– Nədən, axı nədən?!

İndi onun avazı bənizi qazmanın divarları kimi qapqara idi, nəfəs almağı getdikcə çətinləşirdi. Xəstənin düşdüyü vəziyyət qəzəbi hələ də soyumayan qarıya, deyəsən, təsir etmədi.

Oturduğu yerdən ayağa qalxdı, asta-asta qarıya yaxınlaşdı, dolu güyümü girəcəkdə yerə qoyan Əminə ilə az qala toqquşdu. Acıqla çımxırdı:

– Lap havada uçursan, ayağının altına baxsana!

Qazmanın küncündən gələn xırıltı səsinə qulaq kəsilən

Əminə qarının sözlərinə əhəmiyyət vermədi, barmaqları qıç olub bir-birinə keçən Muradxana yardım etməyə çalışdı, bacarmayanda nənəsinə yalvardı:

– Nənə, yazıqdır, öləcək.

Nənə hikkə ilə üzünü çevirdi:

– Öləcək, düşmənin biri azalacaq, qoy ölsün.

Əminə başa düşdü ki, qarını yola gətirə bilməyəcək, gətirdiyi sudan xəstəyə içirməyə çalışdı. Lakin dişlər kilidləndiyi üçün bu cəhdi uğursuz oldu. Əlindən bir iş gəlmədiyini üçün yazıq-yazıq nənəsinin üzünə baxdı. Nənə bu gözlərin Əfsanəni xatırlatdığını görəndə yenə dözmədi, heybədən çıxartdığı şüşənin ağzını açıb Muradxanın burnuna yaxınlaşdırdı. Tezliklə xəstənin qıç olmuş əzələləri boşaldı, xırıltısı keçdi, boğulmuş siması aydınlaşmağa başladı. Qarı başqa bir dərmanı nəvəsinə verib dedi:

– Qorxma, rus əsgəri mincanlıdır, ölən deyil.

– Nənə, o, rus deyil, türkdür, nə tez unuttun?

– Mənimlə söz güləşdirmə, ayılanda bu dərmanı ver, sakitləşib yatsın, sabaha bir şeyi qalmaz, – o, bir qədər susdu, deyəsən, verəcəyi qərarı götür-qoy edirdi. Əminə də bunu duymuşdu, amma səsinə çıxarmırdı. Bilirdi ki, belə anlarda qarını fikrindən

Naibə Yusif

döndərmək mümkün deyil. Nəhayət, qarı dilə gəldi, şəhadət barmağı ilə Muradxanı göstərdi:

– Bunu isə sabah burada görməyim! Yoxsa bütün acılarımı onun sümüklərindən çıxaram.

Əminə dillənmədi, Səidin gəlməyini gözlədi: yeganə çıxış yolu Muradxanı nənənin gözündən uzaqlaşdırmaq idi...

* * *

Çiyinə qoyulan əl Muradxanı xəyaldan ayırdı. Çiyini üstündən geri boylandı: Səid idi. O, iri qara gözlərini qıyaraq dedi:

– Deyəsən, ötən günləri yadına salıbsan. Qulağının dibində top atılsa, xəbərin olmaz.

Muradxan gülümsəməyə çalışdı, amma süni gülüş üzündəcə dondu. Dillənmək istədi, sözlər boğazına tıxanıb qaldı. Yaşca kiçik olsa da, həyatın hər üzünü görə, çox erkən müdrikləşən bu gəncə qəlbindən keçənləri söyləyə bilmədi. Deyə bilmədi ki, yaşadığım hər gün Ayışə nənə üçün nəvəsi Əfsanənin yenidən torpağa qoyulmasıdır. Udduğum hava, yediyim çörək, içdiyim su mənim üçün yaşam mənbəyi deyil, ömür boyu ölüb-dirilməkdir...

Dörd il əvvəl uşaqlığından, yeniyetməlik yaşından məhrum edilən Səidin onu gizlin dərk keçidlərdən keçirməsi, sovet əsirlərinin saxlandığı yerə gətirməsi yadına düşəndə mənəvi əzabı nə qədər artsa da, səbəbkarları ürəyində dəfələrlə lənətləsə də, bir səngərdə yatdığı, son tikəsini bölüşdüüyü silahdaşlarına güllə atmağı ağına belə gətirmədi Muradxan. Qəribəsi də bu idi ki, əfqan əsirliyində olanların əksəriyyəti türkdilli idi: bəziləri yaralanaraq, bəziləri isə mühasirədə qalaraq əsir düşmüşdü.

Səid onun qarşısına keçdi, sözlü adamlar kimi üzünə baxdı. İri qara gözləri pırıldadı, az qala pıçıldı ilə dedi:

– Tezliklə sevinəcəyik..

Muradxan təəccüblə soruşdu:

– Nəyə?

– Müharibənin bitməyinə.

Qulaqlarına inanmasa da, Muradxan həyəcanlandı:

– Doğrudanmı? – o, ayağa qalxdı, əllərini boyu bərabəri olan Səidin arıq, lakin möhkəm çiyinlərinə qoydu. Bir anlıq xəyalı çılpaq dağlardan, qayalıqlardan uzaqlaşdı. Xan Arazın şıltaq ləpələrinin oynaqlaşaraq Xudafərinin tağlarını döyəcləməsi, yamyaşıl təpələr, dağlardan əsərək sağ sahili salamlayan sərin külək ruhunu oxşadı. Qayalıqların kölgəsində ağ örpəkli qız ipək dəsmalını başı üzərində yelləyərək xahiş etdi:

– Susma, oxu, xahiş edirəm, oxu...

Onun susduğunu gören qız yönünü çevirib getmək istəyəndə birdən ayaq saxladı, yanğılı səsin seyrindən çıxıb bilmədi. Mahnı dalğa-dalğa dağları, dərələri, sərhədləri aşdı, Arazın köpüklü ləpələrinə sıral çəkib qayalıqlarda əks-səda verdi:

“Evləri köndələn yar, sona bülbüllər,
Bizə gül göndərən yar, saçı sünbüllər,
Gülün yarpıza dönsün, sona bülbüllər,
Bizdən üz döndərən yar, saçı sünbüllər...”

– Susma, oxu, xahiş edirəm, oxu, – sözlərini eşidəndə Muradxan duruxdu. Xahiş edən Səid idi...

Son şəfəqlər çılpaq qayaların üstündən çəkildikcə hava toranlaşırdı. Qürub çağı səmada iz salan dalğavarı xətlər Muradxana günəş batarkən qaramtıl-qızılı rəngə boyanan Arazı, zolaqlı sərhəd dirəklərini, Könüllə əhdini xatırlatdı: “Məni gözlə, gələcəyəm, sevda günəşimizi sönməyə qoymayacağam. Düz bir ildən sonra Arazı məhz sənin üçün aşacağam”.

– Kiminlə danışırsan? – sualını eşidəndə Muradxan xəyaldan ayrıldı:

– Heç kimlə.

Səid növbəti sualı vermədi. Muradxan da hiss etdi ki, fikirləşdiklərini onun eşidəcəyi tərzdə söyləyib. Başını aşağı saldı. Muradı gözündə qalan əfqan gənclərinin ruhu qarşısında

Naibə Yusif

xəcalət çəkdi, axşamın sərini düşsə də, alnında puçurlanan təri sildi, yenidən daşın üstündə oturub əlləri ilə başını tutdu. Onu bu vəziyyətdə görən Səid oradan astaca uzaqlaşdı.

Muradxan bu vəziyyətdə nə qədər qaldığını duymadı, heç nə də fikirləşə bilmədi. Ətrafa çökən sakitliyi onun dodağından pıçıltı ilə süzülən bir səda pozdu:

– Könül...

* * *

Gənc qadın ixtiyarını əldən verən Könülü arxasınca çəkir, qız da qeyri-ixtiyari yerişini sürətləndirirdi. Elə bu vaxt nalə çəkən mahnı səsi eşidildi. Kimsə dəmiri taqqıldada-taqqıldada oxudu. Bu kimin səsi idi?... Haradasa su şırıldadı, sərin meh ağ örpəyi yellətdi. Kimsə astadan: "Könül", – deyib səslədi, amma o, yenə də heç nə xatırlaya bilmədi. Tut ağacının yanından keçəndə gözüne qaraltı dəydi: Dəmir kişi həmişəki yerində oturmuşdu. Nədənsə çox qayğılı idi. O, yerindən tərpənmədən çağırıdı:

– Həlimə, qızım, dediyimi nə tez unuttun? Ayıl, qızım, ayıl!

Qolundan yapışıb arxasınca çəkən qadını Həlimə yalnız indi gördü. Dartınıb əlindən çıxmağa çalışdı. Qolunu məngənə kimi sıxan barmaqlardan qurtarmaq, deyəsən, asan olmayacaqdı. Qadın məsələnin mahiyyətini o dəqiqə anladı. Yenidən şirin dilini işə saldı:

– Qızım, güllüyə çatmağımıza bir neçə addım qalıb, dayanma, hər şeyi xatırlayacaqsan, gəl, qorxma. Bax yanındayam.

Dediyi sözlərin Həliməyə təsir etdiyinə əmin olan qadın yenidən onu arxasınca çəkdi. Qarşıda hansı təhlükə ilə üzləşəcəyindən xəbərsiz qızcıqaz qeyri-iradi yerindən tərpəndi...

Mahizər həyət-bacaya bələd adamlar kimi hərəkət edən qadını xatırlamağa çalışdı. Bu kim idi? Nə üçün Həlimənin qolundan yapışanda ona mane olmağa gücü çatmadı? Son zamanlar baş verən hadisələr kino lenti kimi gözlərinin qabağından keçdi. O, birdən ayıldı:

Gülü'n yarpıza dönsün

– Həlimə, qızım, dayan! – deyib sürətlə pillələri endi.

Qarı ona mane olmaq üçün pilləkənin ayağında yolunu kəsdi. Mahizər qarşısını kəsən qarını kənara itələyib son pilləni də endi, amma növbəti addımı ata bilmədi. Qarı əlindəki çəliyn dəstəyini ayağına ilişdirib özünə tərəf çəkəndə Mahizər müvazinətini saxlaya bilmədi, üzüqoylu yerə yığıldı. Özünü toparlayıb ayağa qalxmaq istəyəndə qarı çəliklə onun belindən basdı:

– Niyyətin nədir? Ananı baladan edəcəksən?

– Sizin kimliyinizi bilmədən Həliməni aparmağınıza imkan vermərəm, – söyləyərək Mahizər çəliyin altından xilas oldu. Qarı çəliyi qaldırıb başına endirincə ayağa qalxıb zərbədən yayındı. Onu təqib edən qarıya əhəmiyyət vermədən kor-koranə naməlum qadının arxasınca gedən Həliməyə çatmağa çalışdı. Gül kollarını göstərərək əl-qolunu ölçən, güllüyə çatmağa tələsən qadının nə dediyini aydın eşitməsə də, Mahizər ana həssaslığı ilə xoşagəlməz bir hadisənin olacağını duyurdu. Qurumuş gül kolları titrəşəndə o, narahatlığının səbəbini anladı:

– Dayan, qızım, geri dön, güllərə yaxınlaşma!– deyər qışqırdı.

Həliməyə elə gəldi ki, çağıran Dəmir kişidir. Döyükdə-döyükdə ətrafa baxanda qurumuş kollar bir istiqamətdə yerə sərildi, yerin altına doğru uzanan yolun ağzı açıldı...

* * *

Lampanın zəif işığında da Həlimənin bənizi süd rəngində görünürdü. Baş sarıqlı Mahizər onunla eyni otaqda idi. Yuxusu ərsə çəkilməmişdi. Dəvətsiz qonaqların müəmmalı şəkildə yoxa çıxması yadına düşəndə bir neçə dəfə:

– Bismillahirrəhmənnirrahim, – dedi. Gözlərini yumdu ki, bəlkə, yuxusu gələ, beynini məşğul edən fikirlərdən xilas ola.

Başında küt ağrı başlayanda elə zənn etdi ki, Həliməni arxasınca çəkən qadına mane olarkən hiddətlənən qarının əsası yenidən qalxıb-endi. Düzdür, başından aldığı zərbədən huşunu

Naibə Yusif

itirmədi, amma canı bərk yandısa da, geri çəkilmədi.

Fərhadın cinayət işi ilə bağlı Dəmir kişinin həyatına növbəti gəlişi onları naməlum qadınların əlindən qurtardı. Gənc müstəntiqi həyətdə ilk görünən qarı oldu. Digər qadına Mahizərin başa düşmədiyi dildə nə isə dedi. Üzünün ifadəsi dəyişən qadın Həlimənin əlini buraxdı, bir andaca gözdən itdi. Mahizər özünə gəlməmiş qarı da onun arxasınca yoxa çıxdı. Fərhad güllüyə çatınca qurumuş kollar heç nə olmamış kimi cərgə ilə düzülmüşdü. Hələ də hipnozdan ayılmayan Həlimə mat-mat ətrafa baxdı, sonra bir addım da irəli gəldi, qurumuş gül tikanları paltarına ilişəndə duruxdu. Dönüb arxaya baxdı. Fərhadın sual dolu baxışları ilə qarşılaşanda soruşdu:

– Mahizər xala, onlar hara getdilər?

Bu sualdan bir şey anlamayan Fərhad elə zənn etdi ki, Həlimə yuxuludur. Amma bibisinin ciddi duruşundan anladı ki, nəsə baş verib. Mahizər işarə ilə ona susmağı məsləhət bildi, Həlimənin qolundan yapışdı:

– Hər şey keçdi, qızım, qorxma, – sonra üzünü Fərhad tutdu, – səndən nə əcəb?

– Heç, bir balaca işim var, onun üçün gəldim.

– Yaxşı ki, gəldin, yoxsa halımız necə olardı?

Mahizər örpəyinin altından boynuna maye axdığıнын fərqinə vardı. Qarının başına əsa ilə vurduğunu xatırlayıb əlini örpəyin altından boynuna vurdu. Onun qana bulaşan barmaqlarını görün Fərhad yalnız indi qadınların bir qədər əvvəl xoşagəlməz hadisə ilə üzləşdiklərini başa düşdü.

Mahizər əhvalatı təfəsilatı ilə danışanda işdən xəbəri olmayan adam elə zənn edərdi ki, nağıla qulaq asır, amma bu, Fərhad üçün nağıl deyildi: sirri uzun illərdən bəri açılmayan cinayət işinin növbəti düyünü idi. Gənc müstəntiq bilirdi ki, hadisələr nə qədər şaxələnsə də, eyni mərkəzdən idarə olunur. Geri çəkilmək qorxaqlıq, irəli getmək isə qorxulu, bəlkə də, ölüm idi...

Fərhad onunla gələn milis işçilərini təlimatlandırıldı. Qurumuş

Gülü'n yarpıza dönsün

gül kollarının altındakı qapı asanlıqla açıldı. Qaranlıq olduğu üçün yeraltı yolu fənərlə işıqlandırdılar: istiqamət dağlara sarı idi. Bir-birinin ardınca dörd milis işçisi yeraltı yola daxil oldu. Divarları saxlayan dirəklərdən bəlli idi ki, lağım son aylarda atılıb. Milislər çox irəliləyə bilmədilər: 30-35 metrədən sonra qarşılarını kəsən divar onları geri dönməyə məcbur etdi. Fərhadı fikir aldı: lağımın çıxışı yoxdursa, qadınlar hanı? O, milis rəisinə vəziyyət barədə məlumat verib təcili əlavə kömək istədi...

* * *

Gecəni rahat yatdığı üçün Həlimə yuxudan oyananda gümrah idi. O, səhəryaxın yuxuya gedən Mahizəri oyatmamağa çalışaraq sakitcə çölə çıxdı. Həyət qapısının ağzında dayanan milisə ötəri nəzər salıb əl-üzünü yumaq üçün kəhrizin yanına gəldi. Güləbətın həyət-bacanı süpürmüş, samovarı qaynatmış, çayı dəmləmişdi. Bahadır kişi səbəbsiz yerə tutulandan evin sonbeşiyi sayılan Güləbətın anasına kömək etmək üçün səhər erkən oyanmağa adət etmişdi. O, sakitcə süfrəni hazırlayan Həliməyə yaxınlaşdı, mehribanlıqla soruşdu:

– İndi necəsən?

– Yaxşıyam.

Elə bu vaxt Fərhadın səsi eşidildi:

– Qızlar, mənə də çay süzməyi unutmayın.

Fərhad gecəni keşik çəkən milislərlə keçirmişdi, üz-gözündən yorğunluq yağdı. Bir stəkan çaydan sonra onun siması aydınlaşdı, üzünü Həliməyə tutdu:

– Sizə bəzi suallar verəcəyəm, hazırsınızmı?

Həlimə başı ilə təsdiqlədi.

– Gümüşü ilk dəfə nə vaxt və harada görmüsünüz?

– Həmin gün atam (o, dili açıldıqdan sonra Dəmir kişini “atam” deyərək anırdı) evə çox gec gəldi... Hava qaralmaq üzrə idi. Axşam yeməyi üçün tut ağacının altında süfrə hazırlayırdım.

Naibə Yusif

Hiss etdim ki, arxa tərəfdə kimsə dayanıb, amma bu, atam deyildi. O gələndə həmişə məni səsleyər, əlində nə olsa, alardım. Bu isə dinib-danışmırdı. Qorxurdum, ürəyimdə Allaha dua edə-edə geri dönməyi bacardım. Üst-başı çirk içində olan bir adamın üzümə baxaraq irişdiyini gördüm. Ətim ürpəşdi, nə edəcəyimi bilmədim, köməksiz idim, - Həlimə danışa-danışa yaşla dolu gözlərini yerə dikdi, amma danışığına ara vermədi, - gözlərimdən axan yaş sinəmi islatdı. Çıxış yolu axtardım. Gözüm süfrədəki mətbəx bıçağına sataşanda içimdə bir ümid işığı yandı. O, deyəsən, niyyətini duydu, mane olmaq üçün bir addım irəli gəldi, qolumdan tutanda artıq bıçağı götürmüşdüm. Bıçağın ağzı ilə onun əlinin üstünə zərbə endirdim. O, ağrıdan ufuldayıb başa düşmədiyim dildə nə isə dedi. Bıçağı öz boğazıma dayayanda yenə də irişərək istehza ilə güldü, amma irəli gəlmədi, dişlərini qıçayaraq bir neçə kəlmə söyləyəndən sonra iti addımlarla evin arxa tərəfinə keçdi. Qorxudan titrəyirdim. O, həyəətə necə girmişdi, çox müəmmalı idi...Atam gələndə hələ də özümə gəlməmişdim. Hönkürüb ağlamaq istəyirdim, bacarmırdım... Canımı dişimə tutdum, həmişə olduğu kimi gülümsəyərək onu qarşıladım, əlndəki torbanı aldım. Tutduğu balıq hələ də çabalayırdı. Bir anlıq çarəsiz balığa yazığım gəldi. Danışa bilmədiyim üçün atamı baş verən hadisədən xəbərdar edə bilmədim, amma içimdə həmişə bir qorxu kabus kimi dolaşdı: bəzən yuxularımda da Gümüşün eybəcər siması, irişərək nəsə deməsi məni rahat buraxmadı. Səhəri gün atam oğlunun əkdiiyi güllərin sıra ilə soluxduğunu görəndə özünə yer tapmadı. .. Sonrası hamımıza məlumdur...

Fərhad növbəti sualı verdi:

– Gümüşün danışığı anlaşılmaz olduğu üçün mü başa düşmədiniz? Onu burada hamı lal adlandırır.

Həlimə inamla dedi:

– Yox, yox. O tamam başqa dildə danışırdı. Sadəcə, mən başa düşmədim. O, lal deyil. Həmin gecə Gümüşün həyətdən necə çıxdığını da görmədim.

Gülü'n yarpıza dönsün

Gənclər nə qədər asta danışsalar da, Mahizər oyandı. Həlimədən eşitdiklərinə heyrətləndi:

– Booy, başına nələr gələn canım! Bizim də ona yazığımız gəlirdi, bayramlarda payını əskik eləmərdik, o, sözünü bitirməmiş Fərhadı təcili hadisə yerinə çağırırdılar. Ətrafi nəzərdən keçirən milis işçiləri lağımın tövlənin arxasındakı dərəyə açılan çıxış yolunu tapmışdılar. Fərhad buna təəccüblənmədi, amma çıxış qapısının buradan olmadığını da fərfinə vardı. Dərəyə tökülən torpaq bunu deməyə əsas verirdi: bu dəlik lağımdan çıxarılan torpağı daşımaq üçün idi. Fərhad anladı ki, burada vaxt itirməyin mənası yoxdur. Onun göstərişi ilə milislər Gümüşün qazmasına tərəf yol aldılar.

Gümüşün qazmasında heç nəyə toxunulmamışdı, lakin içərinin havası əvvəlkindən fərqli idi, yəni dözülməz deyildi. Fərhad milislərə hər tərəfi diqqətlə araşdırmağı tapşırırsa da, axtarışa seyrçi qala bilmədi, əlindəki çəkiclə divarları döyəcləməyə başladı, amma küt tappılıtdan başqa bir səs eşitməyəndə ümitsizləşdi, təpənin arxasına doğru uzanan lağım ilə irəlilədi. Milis işçiləri də ondan ayrılmadılar. Lağımın havası yüngülləşdikcə nəfəs almaq asanlaşdı. Nisbətən geniş yerə çıxanda Fərhad nizamsız şəkildə lağım səpələnmiş daşları görüb dayandı. Fənərlə divarları işıqlandırmağı tapşırırdı. Lağımın bir tərəfi çökmüşdü, lakin irəli gedən yol açıq idi. O:

– Çətinlik çəksək də, daşları lağımdan təmizləmək lazımdır, – göstərişini verəndə milislər duruxdular, amma müstəntiqin üzündəki ciddi ifadəni görəndə bunun gəlişigözəl söz olmadığını anladılar. Dar lağım ilə müxtəlif ölçülü daşları kənara daşımaq o qədər də asan deyildi. Əl arabaları ilə xeyli daş kənara çıxarıldı, amma heç nə tapılamayanda milislərdən çəkilən əziyyətə görə heyifsilənənləri də oldu. Fərhadın da kefi pozulmuşdu. Əgər yanında adam olmasaydı, var gücü ilə bağırar, bütün hirsini bu lənətlənmiş lağımə tökərdi. O, milislərə lağımdan çıxmaq üçün göstəriş verdi, özü isə bir neçə addım getdikdən sonra ayaq saxladı,

Naibə Yusif

yenidən geri döndü, lağımin təmizlənmiş hissəsini bir də nəzərdən keçirməyə ehtiyac duydu. Elə bu vaxt qulağına kobud bir kişi səsi, sonra isə qadın qışqırtısı gəldi. O, əvvəlcə duruxdu, ətrafda heç kimi görməyəndə bir qədər vahimələndi və bunu qarabasma zənn etdi. Qışqırtı bir də təkrarlananda o səhv etmədiyini anladı. Səs aşağıdan – yerin altından gəlirdi. Fərhad başa düşdü ki, təxirə salmadan bu barədə hökmən lazımı orqanlara məlumat vermək və “yuva”-nı itkisiz təmizləmək lazımdır.

Məsələdən xəbərdar olan milis rəisi Qasimovun qazları çatıldı, bir müddət susdu. Fərhad bu susqunluğun arxasında bir sirr olduğunu duysa da, səsini çıxarmadı. Nəhayət, Qasimov ağır-ağır dilləndi:

– Bu xəmir çox su aparacaq, yoldaş müstəntiq, – Fərhadın təəccübünü görəndə isə gülümsündü, bir gün əvvəl dediyi sözləri onun yadına saldı, – axı dedim, mənim saçım bu dağlarda ağarıb. Elə qazmaların o qədər dəlmə-deşiyi olur ki, inana bilmirsən.

İki il əvvəl bu dağlarda qeybə çəkilən üç gənc arxeoloq Qasimovun gözləri qarşısında canlandı. Axtarış qrupunun cəhdləri heç bir səmərə verməyəndə cinayət işinin dayandırılmasını ürək ağrısı ilə xatırladı. O, Fərhada az qala pıçıltı ilə dedi:

– Bir qədər səbirli ol. Bu barədə ətraflı məlumatla malik olmadan hay-küy yaratmaq mənasızdır.

Fərhad rəisin sözlərini başa düşmədiyi üçün təəccübləndi:

– Nə üçün?

– Darıxma, hər şeyi sonra biləcəksən.

Fərhad danışmaq istəsə də, susdu, Qasimovun nə deyəcəyini gözlədi.

– Bir saatdan sonra yola düşürük.

– Haraya?

– Dərəli kəndinə.

Çox keçmədən Qasimov cinayət axtarışı bölməsinin əməkdaşlarını səfərbər etdi. Maşınlar kəndə çatanda günün batmağına hələ xeyli vardı. Gümüşün qazmasının yanında

Gülü'n yarpıza dönsün

düşsələr də, rəis qazmaya girmədi. Qazmanın yerləşdiyi təpənin arxa tərəfinə keçdi. Fərhad da onu təqib etdi. Qasımovun çoxdan insan ayağı dəyməyən kahaya istiqamət aldığını görəndə duruxsa da, ondan ayrılmadı. Hər ikisi kahanın içərilərinə doğru hərəkət etdikcə divarları diqqətlə nəzərdən keçirib yerin altına açılan qapı axtardı. Amma xeyli irəliləsələr də, heç bir iz tapılmadı. Arxadan gələn tappıltı səsinə hər ikisi geri döndü. Kahanın ortasında üzüqoylu yıxılan milis ayağa qalxdı, paltarlarının tozunu çırpmaq əvəzinə, əllərini yerə sürtdü, nəşə axtardı, itirdiyini tapmış uşaq kimi sevincək səsləndi:

– Yoldaş rəis!

Onun səsi kahada əks-səda verdi. Qasımov cəld geri döndü.

Fənərin işığı torpaq döşəməni işıqlandıranda o, dərindən nəfəs aldı: bu, yeraltı yolun giriş qapısının dəstəyi idi. Milis rəisi qapını açmağa icazə vermədi. Caniləri yaxalamaq bu qədər yaxıncən hələ də gülümsəyən Qasımovun hərəkəti Fərhadı çaşdırdı, amma yenə susdu. Kahanın ağzında operativ dəstənin üç üzvünü keşikdə qoyaraq Qasımov ətrafı gözdən keçirdi. Aldığı məlumatlara əsasən yeraltı yolun istiqamətini müəyyənləşdirdi.

– Lağımın digər qapısını tapmaq lazımdır. Belə lağımınlar heç vaxt birqapılı olmur, – deyib zənlə ona baxanda Fərhad hər şeyi başa düşdü.

– Sizcə, növbəti çıxıntı harada olar?

– Yəqin ki, buraya ən yaxın dərədə.

Fərhad barmağını dişlədi, Dəmir kişinin tövləsinin arxasındakı dərə yadına düşdü:

– Yoldaş rəis, buraya ən yaxın dərə cinayətin baş verdiyi yerdədir.

Gün batmamış dərədə növbəti axtarışa başlandı. Hər qurumuş kola diqqət yetirildi. Heç nə aşkara çıxmıyanda Fərhad həm mənən, həm də cismən yorulduğunu hiss etdi. Üstündəki meyvələri ala-qırmızı olan itburnu kolunun yanında ayaq saxladı, bir neçə meyvəsini dərib baş barmağının dırnağı ilə qabığını

Naibə Yusif

didişirdi, amma bu da onu sakitləşdirmədi. Tikanları əlinə batsa da, kolun bir budağından tutub özünə tərəf çəkdi. Kolun asanlıqla üstünə gəldiyini görəndə heyrətləndi. Əyilmiş budaqların altında iri bir oyuq var idi. Fərhad oyuğa tərəf əyildi, lakin qaranlıq olduğu üçün içərini görə bilmədi, qəddini dikəldib üzünü Qasımova tutdu:

– Yoldaş rəis!

Bayaqdan Fərhadın hərəkətlərini izləyən rəis onun yanına tələsdi. Oyuğu görəndə gözlərində sevinc qığılcımları sezildi. Əlindəki fənəri yandıraraq oyuğun içini işıqlandırdı. Yerin altına doğru uzanan maili yolun sonu görünmədi. Operativ dəstənin beş əməkdaşı bir-birinin ardınca lağıma daxil oldu. Çıxışı dar olsa da, məsafə uzaqlaşdıqca lağımın eni artırdı. Girintili-çixıntılı divarlar içərini lazımınca işıqlandırmaya mane olurdu. Bəzi çixıntılar qaya parçalarından ibarət idi. Bir qədər irəlilədikdən sonra yol haçalandı. Qrupun rəhbəri mayor Səlimov divarlara nəzər yetirdi. Sağ istiqamətə doğru uzanan lağımın divarlarının bəzi yerləri daşlarla hörülmüş, bəzi yerləri isə adi ağac gövdələri ilə bərkidilmişdi. Hiss olunurdu ki, yenidir. Digər tərəfin divarları isə sal qayalardan ibarət idi. Onun göstərişi ilə iki əməkdaş sağ tərəfə ayrılan lağımla yola davam etdi, digər üç nəfər isə səmti dəyişmədən irəli addımladı. Lağım getdikcə daralır, yanaşı addımlamaq çətinləşirdi. Fənər qarşıdakı divarı işıqlandıranda Səlimov yolun qurtaracağına çatdıqlarına inanmaq istəmədi. Əllərini divar boyu sürüşdürüb, nəsə axtardı. Bir şey tapmasa da bir neçə dəfə divarı tərpətməyə cəhd elədi. Divar yerindən tərpənməyəndə:

– Lənətə gələsən, – deyib yumruğunu sağ divara çırpdı.

Kəsif qoxu burnunu gicişirdi, fənərin işığında yolu kəsən divarın qismən aralandığını görəndə heyrətləndi. Yumruğı dəyən yerə diqqətlə baxdı, divarda yarım dairə şəklində düymə var idi. Ona toxunan kimi düymə əlinin altında fırlandı. Divar zənn etdikləri qapı tam açıldı. Səlimov qapını əvvəlki kimi örtüb geri dönmək haqqında göstəriş verdi.

Gülün yarpıza dönsün

Sağ lağımı nəzərdən keçirən milis əməkdaşları da yolun yarıda bitdiyini söyləyəndə Səlimov gülümsündü. Hər şey bəlli idi: sağ tərəfə ayrılan lağım Dəmir kişinin həyətinə doğru uzanırdı. Qısa arayışdan sonra Cinayət Axtarışı Şöbəsinin əməkdaşları dərəyə açılan iki oyuğu və Dəmir kişinin həyətinəki güllüyü nəzarətə götürdülər. Axtarışa kahadan başlamaq qərara alındı.

Kahada sakitlik idi: qeyri-adi heç bir hadisə baş verməmişdi. Mayor bütün təhlükəsizlik tədbirlərinə bir daha nəzər yetirdi. Hər şey yerində idi.

Əməliyyata başlamaq üçün göstəriş verildəndə milis rəisi nədənsə Səlimovu bağrına basdı. Gənc olmasına baxmayaraq, çətin məqamlarda da çıxış yolu tapmağı bacaran bu mayora Qasimov çox güvənirdi...

İçəridən bağlanan qapını xüsusi alətlərlə açanda yerin altına doğru uzanan daş pilləkən göründü. Pilləkən elə də dar deyildi: iki nəfər sərbəst hərəkət edə bilirdi. Pilləkənin qurtaracağı kiçik salona dayanırdı. İçəri yarıqaranlıq olduğu üçün (tavanda zəif elektrik lampaları işıldayırdı) fənərlərin işığına hələ ki ehtiyac duyulmadı. Salonun divarlarına müxtəlif ölçülü lövhələr vurulmuşdu. Lövhələrdəki müxtəlif şərti işarələr ilk baxışdan diqqəti cəlb etməsə də, Səlimov salondan başqa yerə açılacaq yolun məhz bu işarələr vasitəsilə mümkün olacağını təxmin etdi. Lövhələrdəki şərti işarələr qarşı divarda qırmızı fonda təsviri verilən sarı bir emblemə tərəf istiqamətlənirdi. O, giriş qapısının məhz burada olduğunu müəyyənləşdirdi. Yanındakı əməkdaşlara sayıq olmağı tapşırıb qapıya güclü bir təpik vurdu. Elə bu vaxt salon ani olaraq əvvəlcə gur işığa, sonra qaranlığa qərq oldu. Fənərlərin işığı qaranlığı yaranda Səlimov ikinci zərbəni endirdi. Qapı taybatay açıldı. Səlimov dərhal elektrik şəbəkəsini işə salmağı əmr etdi...

İçəri işıqlananda tam təmir olunmuş nisbətən böyük salonda divar boyu düzölmüş xüsusi şkaflardakı pəreparatlar, təbabətdə müxtəlif təyinatlar üzrə işlədilən qablar, üstündə müxtəlif qan

Naibə Yusif

qruplarının adı yazılmış içi dolu şüşələr, cərrahiyyə əməliyyatı zamanı işlədilən tibbi ləvazimatlar hamını heyrətləndirdi. Haradansa zəif inilti eşidildi. Qonşu otağa keçən milislər gördükləri səhnədən dəhşətə gəldilər. Sellofan pərdənin arxasındakı cərrahiyyə stolunun üstündə gənc bir qız qan içərisində çabalayırdı. Səlimov son anlarını yaşayan qızın üzünə çox baxa bilmədi, vaxt itirmədən digər otağa keçmək üçün göstəriş verdi.

Bu, sonuncu otaq idi. Anbarı xatırlatsa da , divar boyu qoyulmuş taxtlardan birində əlləri və ayaqları bağlanmış ondüzdənbeş yaşlı oğlan huşsuz vəziyyətdə yatırdı. Mayor onun tez açıq havaya çıxarılmasına dair göstəriş verib özü digər əməkdaşlarla bərabər cinayətkarların arxasınca düşdü. Sonuncu otaqdan yol birbaşa lağımaya açılırdı. Keşikçilərdən biri radiocihazla oyuqlardan çıxaraq qaçmağa cəhd edən üç nəfərin: iki qadın və bir kişinin yaxalandığına dair məlumat verəndə mayor Səlimov bir qədər arxayınlaşdı, lakin yolun yarısından geri qayıtmağı lazım bilmədiyini üçün lağımın sonuna qədər irəlilədi.

Hərəsi bir çıxış qapısında yaxalanan canilərin qollarına qandal vurulmuşdu. Yaşlı qadının sifətində istehzalılı gülüş duyulurdu. Nisbətən gənc qadının iri qara gözlərində isə qəribə bir parıltı vardı: bu parıltının cazibəsi o qədər güclü idi ki, baxan təsir dairəsindən çıxma bilmirdi. Bunu ilk duyan yenə mayor Səlimov oldu. Qırx-qırxbeş yaşlı kişi isə dinməzəcə başını aşağı salmışdı. Onları Dəmir kişinin həyətidən keçirib aparanda Mahizər qadınları tanıdı, irəli gəlib nəsə söyləmək istədisə, amma danışmağı artıq saydı.

Canilər Cinayət Axtarışı Şöbəsinin əməkdaşları tərəfindən rayon mərkəzinə aparıldı. Hava qaralsa da, cinayət yerində tədqiqat dayandırılmadı. Anbarı xatırladan otaqdakı taxtların altında saxlanan müxtəlif ölçülü avtomat silahlar, minaatanlar, partlayıcı maddələr, son illərin istehsalı olan radiocihaz tutulan şəxslərin yalnız orqan alveri ilə məşğul olmadığını göstərirdi. Şkaflardan birinin arxasındakı gizli seyfi açmaq xeyli vaxt apardı, amma

Gülün yarpıza dönsün

orqan işçiləri yorğunluqdan şikayətlənmədilər. Seyfdə rəsmi sənədlər, əyri-üyrü xətlərlə yazılmış şifrəli məktublar, üzərində xüsusi işarələr vasitəsilə qeydlər aparılan xəritələr, bir neçə döş nişanı vardı. Döş nişanı birinci otağın divarındakı emblemin eyni idi. Nişanın üstündəki əşyaların təsviri rəis Qasımova tanış gəldi. Bu, vaxtilə tarix müəlliminin pıçılıtlı ilə təsvir etdiyi daşnak partiyasının emblemi idi. Müəllimin yaxın keçmişdən gələn səsi qulaqlarını döyəclədi: “Ermənilər işıq ucu gələn yerə heç vaxt pambıq tıxamazlar, hər vasitədən istifadə edib dünyanın o başında yaşayan erməni toxumuna qahmar çıxarlar”.

Gevork Sumbatyanın adını daşıyan pasportu görəndə isə rəisin siması daha da tutqunlaşdı. İran vətəndaşına məxsus pasportdakı şəkil Gümüşün idi. O, buraya necə gəlmişdi, İran vətəndaşı ola-ola uzun illər burada hamıdan gizlin necə yaşamışdı? Qazmadan tapılan sənəddə adı Gümüş, soyadı Seyfullayev olan Gevork Sumbatyanı kim mühafizə edirdi? Suallar çox idi. Lakin rəisin suallara cavabı birmənalı idi; Gümüş həm xaricdə, həm də SSRİ məkanında müdafiəçiləri olan daşnakların Azərbaycanda fəaliyyət göstərən agentı idi.

Qasımov ilk dəfə ağır cinayətin birbaşa şahidi olan gənc müstəntiqə baxıb başını tərpətdi:

– Hə, yoldaş müstəntiq, belə-belə işlər...

Vəziyyətin ciddiliyini yaxşı anlayın Fərhad səsinə çıxarmadı, başı ilə onunla həmfikir olduğunu təsdiqlədi.

* * *

Həkimlərin səyi nəticəsində ayılan yeniyetməni dindirmək üçün Fərhad ertəsi gün xəstəxanaya yollandı. Hələ də xilas edildiyinə inanmayan oğlanın baxışlarında bir qorxu vardı. Fərhad onu sakitləşdirdi:

– Qorxma, hər şey arxada qaldı, sənə heç kim toxuna bilməz.

Naibə Yusif

Tezliklə evinizə xəbər verərik, valideynlərin gələrlər. Ancaq indi səndən nə soruşsam, cavab ver. Adın nədir?

– Mahmud.

– Atan, anan kimdir?

Oğlanın gözləri doldu:

– Anam xəstəlikdən öldü, atamı isə heç xatırlamıram. Anamın dediyinə görə, çoban olub, güclü yağış yağanda sel aparıb, cəsədini də tapa bilməyiblər.

Müstəntiq eşitdiklərindən mütəəssir oldu:

– Allah rəhmət eləsin,– dedi və əlavə etdi, – bəs kiminlə yaşayırsan?

– Nəriminə adlı bir bacım var, nə olar, onu da xilas edin. İkimizi birlikdə aldatdılar.

Fərhad susdu, Nəriminin canilər tərəfindən vəhşicəsinə öldürüldüyünü ona söyləyə bilmədi, növbəti suala keçdi:

– Hansı kənddə yaşayırdınız?

– Evimiz burada deyil, Mehri rayonundadır. Orada kiçik bir kənd var – Qubalı kəndi, kəndin qurtaracağındakı ev bizimdir.

– Sizi buraya kim gətirdi?

– Tanımadığımız iki qadın bir axşamüstü həyəətə gəldi, qalmağa yerləri yox idi. Bacım onları evə dəvət etdi. Gecəni yatandan sonra heç nədən xəbərim olmayıb. Gözümü açanda əl-qolum bağlı bir taxtın üstündə uzandığımı gördüm. Bacım da digər taxtın üstündə idi: onlara yalvarırdı. Sonra yenə heç nə duymadım.

– Qadınlar yadında qalıbmi, görsən tanıyarsanmı?

– Əlbəttə, biri yaşlı idi, digəri isə ondan gənc idi, yaşlıya “ana” deyirdi.

Fərhad ayağa qalxdı:

– Yastığın yüngül olsun, balaca, – deyib xudahafizləşdi.

– Bacımı da xilas edəcəksinizmi? – sualını eşidəndə isə hiss etdi ki, üzünə baxan bir cüt gözün yalvarışlarını ömrü boyu unuda bilməyəcək.

* * *

Cinayət yerində yaxalanan qadınlardan biri xidmətçi Satanikin bacısı Şuşanik idi. O, hər şeyi asanlıqla boynuna aldı: idarədəki bəzi məlumatları Satanik vasitəsilə əldə etdiyini və on ildən bəri pul qazanmaq üçün orqan alverçiləri ilə çalışdığını gizlətmədi:

– Bizim işimiz ov axtarmaq idi. Ovumuz uğurlu olanda daha yaxşı pul qazanırdıq.

– Siz kimin tapşırığı ilə hərəkət edirdiniz? Əldə etdiyiniz sənədləri kimə ötürürdünüz?– sualına cavab istəyəndə isə duruxdu.

– Biz heç kimdən tapşırıq almırdıq, sənədləri isə Lali kiməsə ötürürdü, – deyib qarı inamla müstəntiqə baxdı. Fərhad qarının hər şeyi asanlıqla boyun almasına şübhə ilə yanaşmaqda səhv etmədiyini anladı:

– Dəmir kişinin qızı Həliməni nə üçün qaçıрмаq istədiniz? – sualını eşidən qarının dili dolaşdı:

– Onu itkin düşən nəvəmə oxşatmışdım, – dedi.

– Nəvənizin adı nə idi? Nə vaxt itkin düşüb?

– Elza. İl yarım bundan əvvəl.

Fərhad müttəhimini aparmaq üçün göstəriş verdi. O, xeyli yorulmuşdu. Termosdan bir stəkan çay süzüb içdikdən sonra gümrahlaşdığını hiss etdi. Lali adlı ikinci qadının ifadəsi tamamilə fərqli idi. Hiss olunurdu ki, xüsusi hazırlıq keçmişdir. Orqan əməliyyatında həkimin – Suren Saryanın köməkçisi olduğunu dansa da, qan ləkələri olan ağ xalatlardan birinin ona məxsus olduğu aşkar idi. Üstündə şəxsiyyətini təsdiq edən sənəd olmadığı üçün qadının kimliyi də şübhəli idi. Onun özü haqqında verdiyi məlumatlar təsdiqlənməyəndə Lali adlı bu qadının SSRİ vətəndaşı olmadığı aydınlaşdı. Qərribə idi: Lali və Gümüş Azərbaycana necə gəlmişdilər?

İlkin istintaq müəyyən məqamları üzə çıxarsa da, cavabsız

Naibə Yusif

suallar hələ çox idi.

– Özünüzü Həlimənin anası kimi təqdim etmişiniz, adınızın Gövhər, Həlimənin isə Könül olduğunu söyləməkdə məqsədiniz nə idi? – sualından qadının gözləri qəribə tərzdə parıldadı:

– Çox pul qazandıracaqdı o qız bizə.

– Orqanlarımı satmaqlamı?

– Yox. O qız Məhəmməd ağanın gəlininə çox oxşayır. Şəklini Tehranda çıxan məşhur bir qəzetdə vermişdilər. Necə olubsa, qız itkin düşüb. Tapana böyük məbləğdə pul verəcəklər.

– Onu İrana necə aparacaqdınız?

– Bu mənim vəzifəm deyildi.

Sorğu bitdiyi üçün Fərhad əlini düyməyə toxundurdu və içəri girən milis nəfərinə qadını aparmaq üçün göstəriş verdi.

* * *

Gümüş otağa nədənsə qorxurmuş kimi büzüşə-büzüşə girdi. Milislər gedəndən sonra da o, yerindən tərpənmədi. Əlindəki kağızı nəzərdən keçirən Fərhad işarə ilə qarşıdakı stulda əyləşməyi təklif edəndə Gümüş yaralı ayağını çəkə-çəkə irəli gəldi, göstərilən yerdə oturmağa tələsmədi, əvvəl qolundakı zəncirə, sonra stolun ortasına qoyulmuş külqabıya baxdı.

– Buyurun, Gevork Sumbatyan, – deyə gənc müstəntiq gözlərini qıyıb diqqətlə üzünə baxanda o, eşitdiyi addan diksindi, lakin özünü ələ almağı bacardı. Üzünə yazıq ifadə verərək boynunu burdu, qandallı əllərini havada oynadaraq müxtəlif səslər çıxardı. Onun növbəti artistliyi Fərhad o qədər gülünc göründü ki, qeyri-ixtiyari səsinə qaldırdı:

– Rola girmək bitdi, bu kimdir? – o, xarici pasportdakı şəkli göstərdi. Gümüş bir anda balacalaşdı, guya boğulmuş kimi şəhadət barmağı ilə köynəyinin yaxasını dartışdırdı. Dərindən nəfəs alandan sonra tamamilə dəyişdi. İndi onun üzündə yazıqlıqdan əlamət yox idi. Gözlərinin çuxurundakı bozumtul

Gülü'n yarpıza dönsün

şüşə baxışlarda bir nifrət vardı. O, gözlərini qırpmadan içində saxladığı kini birdən-birə püskürdü:

– Bəli, hər şeyi mən etdim. İlk işim Kəbutəri öldürmək oldu, cəzasını Mərdan çəkdi. Gözəl qız idi, onunla yaxşı əylənirdim.

Amma öldürməliydim. Kürəyinə sapladığım bıçağı da onun çantasından tapmışdım... Kolxozun tayasını yandırdım, cəriməsini keşikçi Malik ödədi... Bir gecədə fermanın yüz baş qoyununu tələf etdim, ferma müdiri tutuldu. Dəmiri də mən öldürdüm, Bahadırı işə saldım. Ancaq heç nədən peşman deyiləm. Babamın qisasını aldım, anamın arzusunu yerinə yetirdim... Planlarım böyükdür, amma çox heyifsilənirəm ki, başa vura bilməmişəm.

Gümüşün heç nədən çəkinmədən sadaladığı faktlarla söhbəti başqa səmtə yönəltdiyini Fərhad o dəqiqə başa düşdü, istehza ilə gülümsünərək növbəti sualları verdi:

– İndiyə qədər neçə cana qıydınız? Dəmir kişinin qızı Həliməni Arazın o tayına necə aparacaqdınız?

Gümüş nədənsə arxayın tərzdə cavab verdi:

– Araz çayından keçəcəkdik.

Fərhadın qaşları çatıldı:

– Necə?

– Həmişə olduğu kimi.

Gümüşün qısa ümumi cavabları müstəntiqi hövsələdən çıxarsa da, səbrini basdı:

– Getdiyiniz yolları da, köstəbək yuvanız kimi aşkara çıxaracağıq.

Müttəhim istehza ilə güldü:

- Əgər bacarsanız...

O, sözünü bitirər-bitirməz ayağa qalxmadan stolun üstündəki külqabını ələ keçirməyə cəhd etdi. İçəri girəndən Gümüşün hər bir hərəkətini diqqətlə izləyən gənc müstəntiq onun alnının ortasına bir yumruq ilişdirirdi. Gümüş stul qarışıq döşəməyə sərildi. Fərhad düyməni basan kimi iki milis işçisi içəri daxil oldu. Onlar Gümüşün qollarından tutaraq xüsusi kameraya apardılar. Fərhad

Naibə Yusif

rayon prokurorunun kabinetinə yollandı. İlk istintaq barədə məlumatı stolun üstünə qoyub dedi:

– Aşkara çıxarılmalı gizlinlər çoxdur. Cinayətkarların Arazı keçdiyi yol aşkarlanmalıdır. Yəqin ki, silahları da həmin yolla gətiriblər.

Prokurorun tapşırığı çox qısa oldu:

– Araşdırın.

Fərhad qaldığı mehmanxanaya döndü. Gün ərzində xeyli işlədiyi üçün yorulduğunu özü də hiss etdi. Çarpayuya uzanan kimi ağırlaşan göz qapaqları yumuldu...

Arazın suları asta-asta şırıldayır, şırıltı qayalara çatanda səs birdən-birə əks-səda verir, bumeranq kimi geri qayıdırdı. Payızın gözəl çağı idi. Qırmızı meyvə salxımları kolun tikanlı budaqlarını aşağı əymişdi. Fərhad əlini uzadıb salxımlardan birini qopartmaq istəyəndə əlinin üstünü nəsə sancdı...

Bərk ağrı Fərhadı yuxudan ayıltı. Əlinin üstünü ovuşduranda gördüyü yuxunu xatırladı. Bildi ki, əlini zərblə çarpayının taxtasına vurub. O, uzun müddət yuxunun təsirindən çıxıb bilmədi. Bu yerləri harada görmüşdü, yadına salmağa çalışdı. Son olaylar, xüsusən üstündə ala-qırmızı meyvələri olan itburnu kolu yadına düşəndə qalxıb yerin içində oturdu. Uşaq ikən gördüyü salxım meyvəli yemişan kolları ilə örtülən təpə gözlərinin qarşısında canlandı. Daxili bir hiss onu oraya çəkdi, səbirsizliklə səhərin açılmasını gözlədi...

Fərhad ertəsi gün operativ dəstənin bir qrup üzvü ilə Dərəli kəndinə yollandı. Yemişanlı təpə gələnlərin diqqətini uzaqdan cəlb etdi. Yetişməyə də, salxım meyvələr yarpaqların arasından göz oxşayırdı. Fərhad axtarısa təpənin aşağı hissəsindən başlamağı məsləhət gördü. Günortadan xeyli keçmiş dəstə üzvlərindən birinin səsi eşidildi:

– Deyəsən, tapmışam.

Hamı qurumuş yemişan kolunun yanında dayanan milisə yaxınlaşdı. Milis ehtiyatla kolun bir budağından tutub kənara

Gülü'n yarpıza dönsün

çəkəndə növbəti lağımın ağzı açıldı. Lağıma enən milis nəfəri istiqaməti müəyyən edib geri qayıtdı:

– Yoldaş müstəntiq, lağım qayalıqlara tərəf uzanır.

Fərhad gümanında yanılmadığına sevindi. Dəstə üzvlərindən biri lağımın ağzında saxlandı. Digər üzvlər isə bir-birinin ardınca yeraltı yola daxil oldular. Yol maili olsa da, lağımda yerimək rahat idi, arabir sərin meh bir-birindən iki metr aralı gedən milislərin üzünü oxşayırdı. İrəli getdikcə sərinlik daha da artdı. Qarşıda işıq görünəndə Fərhad fənərləri söndürməyi tapşırırdı. Milislər səs çıxarmadan irəlilədilər. Bir azdan su şırıltısı eşidildi. Arazın köpüklü ləpələri görünəndə hər şey aydın oldu. Lağım qayanın altında qurtarırdı. Lap girəcəkdə düzəldilmiş rəfdə uzun müddət süyun altı ilə üzmək üçün iki skafandr və hava balonu vardı...

* * *

Nübar mətbəxdə yenə qab-qacağı taqqıldadırdı. Növbədən gələn Zərif başını yastığın altında gizlətsə də, taqqıltı sanki beynini oyur, əsəblərini tarıma çəkirdi. Səs kəsildəndə o, başını yastığın altından çıxarıb gözlərini yumdu, yatmağa çalışdı, amma adını eşidən kimi səksəndi. Nübar:

– Evdədir, amma yatıb. Nədirsə, mənə verin, çatdıraram, – deyəndə Zərif yerindən dik qalxdı, xalatını tələsik geyinib dəhlizə çıxdı. Qapının ağzında dayanan poçtalyonu görəndə sual dolu baxışlarını rəfiqəsinin üzünə dikdi. Nübar bir kənara çəkildi. Poçtalyon əlindəki vərəqi ona uzatdı:

– Məktubu almağınıza dair imza verməlisiniz.

Zərif vərəqi imzaladı, iri zərfi əlinə alıb üstünü oxudu: məktub Respublika Baş Prokurorluğundan gəlmişdi. O, otağa keçib məktubu etinasızlıqla stolun üstünə atdı. Rəfiqəsinin hərəkətlərini izləyən Nübar dözmədi:

– Açısana, görək nədir?

Zərif xalatını soyuna-soyuna mızıldandı:

Naibə Yusif

– Eh, nə olacaq? Yenə köhnə havanı çalacaqlar.

– Açı, Zərif, bəlkə, xeyir xəbər olacaq?

– Mən heç nə gözləmirəm. Həmişə gələn məktubları ümidlə açmışam, amma, – o, əlini yellədi, – istəyirsən, sən aç. Nübar Zərifin tərsliyini bildiyi üçün zərfi əlinə alıb mətbəxə keçdi, səliqə ilə ağzını açıb bıçağı yerinə qoydu. İçindəki vərəqi çıxarıb oxuya-oxuya otağa qayıdanda qapının ağzında heyrətdən donub qaldı:

– Zərif, – deyər sevinclə səsləndi, – bu, həmişəki cavablardan deyil!

Yerindən dik qalxan Zərif bir andaca vərəqi Nübarın əlindən aldı, oxuduqca iri ala gözlərini yaş örtüdü, sakitcə stula çökdü. Nübar bildi ki, indi onu dindirmək mümkün deyil. O, mətbəxə keçdi, bir stəkan su gətirdi. Stəkanı həyəcandan dili-dodağı təpiyə rəfiqəsinin qabağına qoydu:

– İç, özünə gəl, – dedi.

Zərif sudan bir-iki qurtum alıb ayağa qalxdı:

– Getməliyəm, Nübar.

– Haraya?

– Atamın yanına (o heç vaxt qəbiristanlıq sözünü işlətmirdi, çünki atası onun üçün həmişə sağ idi).

Nübar dinmədi, qalxıb sakitcə paltarını dəyişdi. Yol boyunca hər ikisi susdu. Qəbiristanlığa çatanda Zərif bütün qəbirlərdən seçilən tək məzara yanaşdı, gətirdiyi güləbi üstünə səpdi. Nübar bildi ki, o, tək qalmaq, atası ilə dərdləşmək istəyir. Başdaşlarının üstündəki şəkillərə baxa-baxa ondan bir qədər aralandı. Zərifin titrək səsinə eşidəndə ayaq saxladı, nə qədər asta danışsa da, atasına gözyaşlıqlığı verən rəfiqəsinin sözləri onu da ağlatdı...

Gecəni heç biri yatmadı, ikisi də keçmişin yaddaşını qurdalayıb arabil köks ötürdü. Səhər tezdən Zərif yerindən qalxdı, əl-üzünü yuyub üzünü Nübara tutdu:

– Dərəli kəndinə gedirəm. Getmək istəyirsənmi?

Rəfiqəsi təəccübləndi:

– Nə üçün?

– Bibimlə danışmalıyam, – Zərifin qulaqlarında atasının sərxoş vəziyyətdə bibisi Zərhanıma dediyi sözlər guruldadı:

“Sənnəsə məəni düüz onn üç il bunnan əvvəl məzaara diri-diri gömmdünn”, – hesab soracağam...

* * *

Zərhanım həyətdə yumurtadan təzə çıxmış cücələrə dən verirdi. Arabir uşaq arabasında oturan bir yaşlı nəvəsini əzizləməyi də unutmurdu. O, həyət qapısının cırıltısına geri döndü. Gözləri zəiflədiyi üçün gələnləri əvvəlcə tanımadı, ayağa qalxıb onlara yaxınlaşanda kövrəldi, qollarını Zərifə tərəf açdı:

– Gəldiyin yollara bibin qurban, – deyəndə gözləri yaşla doldu. Zərif lal heykələ dönmüşdü, yerindən tərpənmir, onu qucaqlayan bibisini sanki görmürdü. Zərhanım gözlərini qurulayıb onları yuxarı dəvət etdi. Qızlar heç nə demədən eyvana çıxdılar. Gəlin tez əl-ayağa düşdü, çay tədarükünə başladı. Mərdanın ilindən bəri görmədiyi Zərifin gəlişinin səbəbini bilməsə də, Zərhanım sevinirdi, amma qardaşı qızının susqunluğunun arxasında bir təlatümün olduğunu da hiss edirdi. Birtəhər özünü ələ aldı:

– Necəsən, qızım? Əl-ayağımı bu kişi elə bağlayıb ki, nə vaxtdır, səni yoxlaya da bilmirəm. Gün-gündən ağırlaşır, cəhənnəm əzabın bu dünyada çəkir, öl də bilmir... Eh, allah bilən məsləhətdir, – o, dərindən ah çəkdi. İçəridən gələn səsi eşidən kimi otağa keçdi. Bir neçə dəqiqədən sonra əlil arabasında oturan ərinə eyvana çıxartdı. Gülağanın üzünün sol tərəfi iflic olmuşdu, gözünün biri daha çox çuxura düşmüş, ağı əyilmişdi. Qayın qızını görəndə o nəsə demək istədi, lakin həyəcandan ağı daha da əyildi, dili qətiyyənlə söz tutmadı. İntiliyə bənzər səsi eşidəndə Zərifin ona yazığı gəldi, yol boyu öz-özünə təkrarladığı ittiham dolu sözlərin heç birini dilinə gətirə bilmədi. Zərhanım yalvarış

Naibə Yusif

dolu səslə:

– Qızım, Gülağa səndən əfv diləyir., – deyib ucadan hönkürdü, – Mərdanın tutulmasında birbaşa vasitəçi olduğuna görə özünü heç bağışlamadı. Onu aldatdılar. İşi bağlamaq üçün dilə tutdular, Mərdanı xilas edəcəklərinə söz verdilər. Amma sözlərinə əməl etmədilər, hələ boynuna minnət də qoydular ki, işi on beş ildən on ilə salıblar.

Zərif eşitdiklərinə inana bilmirdi, nitqi tutulmuşdu. O gah gözlərini, gah da burnunu silə-silə danışan bibisinin üzünə maddım-maddım baxır, qəhərli səsi dinləməyə gücü çatmadığını hiss edirdi...

– Qardaşımın günahsız olduğunu gec də olsa, hamımız öyrəndik... Son dəfə meşəyə gedəndə Mərdanın ov bıçağı təsadüfən Məzahirin əşyalarına qarışıb. Üstündən bir ay keçəndən sonra Mehparə – dayın arvadı bıçağı ərinin ov çantasından tapıb və məktəbə gedən Kəbutərin çantasına qoyub ki, yolüstü “Səbirəyə – sənin anana qaytarsın”. Həmin gün Kəbutər itdi...

Zərxanım danışdıqca gah hıçqırır, gah hönkürür, gah da əli ilə sinəsinə, dizinə döyürdü:

– Mehparə aqlını itirmişdi, evə-eşiyə sığmırdı. Bir aydan çox özünü-sözünü bilmədi. Ayılandan sonra bıçaq əhvalatını danışdı, amma... Mərdan tutulmuşdu, bütün dəlillər onun əleyhinə idi...

Mən aralıqda qalmışdım; bir tərəfimdə Gülağa, digər tərəfimdə Mərdan dayanmışdı. Hansına tərəf gedəcəyimi bilmirdim...

Bətnimdə uzun illərdən sonra Gülağanın körpəsini daşıyırdım. Analıq hissi güc gəlirdi: ərimi seçdim...

Mərdanın günahsız olduğunu bildiyimiz halda, şikayət ərizəsi verə bilmədik. Rayon prokuroru o vaxt erməni əsilli Lazer Balayev idi; hamını hədələdi, səsımız qulağımızdan uzağa getmədi. Mehparənin aqlını itirməsi haqqında həkim arayışını Bakıdan aldırdı, dəlixanaya göndərəcəyini söylədi. Qan-qan deyən Məzahir arvadını dəlixanaya salmasınlar deyə susdu.

Gülü'n yarpıza dönsün

Dayın haqsızlığa dözmədi, dünyadan erkən köçdü. Gülağa da həmin vaxtdan vicdan əzabı ilə yaşadı. Sonunda allah da bu cəzanı verdi...

Zərhanım yalvarışlı səsle birdən-birə qardaşı qızının əlindən tutub dodaqlarına apardı. Zərif əlini geri çəkəndə isə yaş qaynayan gözlərini yerə dikdi, sözünü zorla bitirdi:

– Qızım, uşaq olsan da, böyüklük et, bizi bağışla, bəlkə, ondan sonra rahat öl bilək.

Zərhanım susdu. İndi onun aciz baxışları qardaşı qızından imdad diləyirdi. Eşitdikərinə hələ də inanmaq istəməyən Zərif üçün sözlər də ərşə çəkildi, sual dolu nəzərlərlə rəfiqəsinin üzünə baxdı. Nübar astaca başını tərpedəndə çantasının ağızını açdı, əfv fərmanını onların gözlərinin qarşısında tutdu. Gülağa elə bil cana gəldi, arabada dikəldi, üzündəki ifadə birdən-birə dəyişdi.

Zəriflə Nübar çaya əl vurmədilər, birlikdə həyəətə endilər. Evdən bir neçə metr aralanmışdılar ki, Zərhanımın ürək ağrısından ağısını eşitdilər. Gülağa dünyasını dəyişmişdi...

* * *

Bahadır kişi evə qayıdandan sonra Həlimənin birdəfəlik köçüb onlarda qalmasını təkid edəndə qızcığaz başını aşağı saldı, bir kəlmə də dillənmədi. Onun halını bilən Mahizər him-cimlə ərini evə çağırırdı:

– A kişi, uşağı üzdən salma, onsuz da gecələr bizdə qalır, gündüzlər öz həyəət-bacalarında dolanır, yır-yığış edir. Dəmir kişinin evinin çırağını yandırır. Səndən əvvəl təklif elədim, mənə elə baxdı ki, hər şeyi anladım. O evlə bağlı xatirələri çoxdur. Həm də rəhmətlik Dəmiri doğrudan da öz atası bilir...

Gözəl-göyçək qızıdır, qarşısına bir halal südəmmiş çıxan kimi xeyir-duasını verərsən.

Mahizər susdu, amma sözlü adamlar kimi nəzərlərini ərindən

Naibə Yusif

çəkmədi. Bahadır gülümsündü:

– Dilinin altında nə var? Bura qədər gəlmisən, sözünü bitir.

Mahizər ürəkləndi:

– A kişi, neçə gündür, heç ağımdan çıxmır. Bizim Fərhadın da evlənmək vaxtıdır. İki-üç ilə yaşı otuzu haqlayacaq, bəlkə, bir ağzını arayım?

Bahadır fikirləşmədən etiraz etdi:

– İndiki cavanların ipinin üstünə odun yığmalı deyil. Həm də Fərhadın o boyda şəhərdə, bəlkə də, gözaltısı var. Qıza heç nə demə, ya nəşib, ya qismət.

Mahizər geri durmaq istəmədi:

– Deyirəm, bir Fərhadın ağzını arayım.

– Nə deyim, sənin beyninə dolanı çıxartmaq çətindir. Ehtiyatlı ol, qızı incitmə.

Bahadır sözünü bitirib eyvana çıxdı. Güləbətənlə Həlimə çay süfrəsini hazırlamışdılar. Çayın xoş ətrini ciyərlərinə çəkən Bahadır:

– Neçə vaxt bu ətrə tamarzı qaldım, neynək, buna da şükür! – deyəndə Mahizər kövrəldiyini bürüzə verməmək üçün göz qapaqlarını endirib kəlağayısının ucunu oynatdı, söhbəti dəyişməyə çalışdı:

– Dünən Aypara gəlmişdi, deyəsən, toy eləmək istəyirlər. Heç bilmirəm, nə edəcəyəm, başımız o qədər qarışdı ki, toy da yadımızdan çıxdı. Sabah yenə məsləhətə gələcəklər. Gör bir az möhlət ala bilərsinizmi?

– Xeyir işi yubatmaq olmaz. Hər günün bir hökmü var. Xoş gələcəklər. Gücümüz çatanı edərik.

Mahizər susdu, ayağa qalxıb dənədən palazın üstünə sərdiyi yuyulmuş yunu yoxladı. Uzun yun çubuğunu əlinə alıb yerini rahatladı, aramla yunu döyəcləməyə başladı. Çubuq hər dəfə yuna dəydikcə vıyılıya bənzər səs eşidilirdi. Səs Həliməyə çox tanış gəlirdi, gözünün qabağında çubuğu çırpıdıqca arabir saçaqlanan yunları kənara qoyan dumanlı bir sima canlandı. Xatırlamağa

Gülü'n yarpıza dönsün

çalışdı. Hiss etdi ki, başında sıxıntı var, içəri keçib həblərdən birini qəbul etdi. Eyvandan həyətə enəndə başı hərləndi, yığılmamaq üçün pilləkəndə oturdu. Bir qədər özünə gələndən sonra ayağa qalxdı, asta addımlarla Dəmir kişinin evinə tərəf yollandı. Baş yun çırpmağa qarışan Mahizərin bundan xəbəri olmadı.

* * *

Günortaya yaxın qapı açıldı. Aypara ilə Ayazın həyətə girdiyini görəndə Mahizər tez ayağa qalxdı, üst-başının yununu çırpıb gələnlərə xəşgəldin elədi. Qonaqlar yuxarı qalxdılar. Həlīməni içəridə görməyən Mahizərin nədənsə birdən-birə ürəyi sıxıldı. Güləbətinə qonaqlara qulluq etməyi tapşırıb Dəmir kişinin evinə tərəf yol aldı. Həlīməni həyətdə görməyəndə duruxdu. Günün bu vaxtında o heç vaxt evə girməzdi, gah gül kollarının dibində qurdalanar, gah da həyətə tökülən xəzəlləri təmizlərdi.

– Həlīmə, – deyib səsləsə də, çağırışına hay verən olmadı. Mahizərin təlaşı artdı, yuxarı qalxmaq üçün pilləkənə yaxınlaşdı. Huşsuz vəziyyətdə başını pilləkənin sürəhısına söykəyən Həlīmənin yaxası qan içində idi.

* * *

Fərhad ilkin istintaqın materiallarını Respublika Prokurorluğuna təhvil verəndə qazandığı uğur yuxarı dairələrdə işləyənlər tərəfindən birmənalı qarşılanmadı: bəziləri qəlbən təbrik etdi, bəziləri qısqançlıqla qarşıladı, məsələnin əsas mahiyyətini bilənlər isə:

– Bu, qurd ürəyi yeyib. Cavandır, ağzı isti yerdədir, belə məsələlərin arxasında nələr yatdığından, deyəsən, xəbəri yoxdur, – dedilər.

Ertəsi gün baş prokurorun köməkçisi istintaq materiallarının

Naibə Yusif

Moskvaya göndərilməsinə dair Mərkəzi Komitədən gələn sərəncamı Fərhadın qarşısına qoydu, üzünə təəccüblə baxan gənc müstəntiqə qısaca məlumat verdi:

– Gümüş İran vətəndaşı olduğuna görə istintaqın orada aparılması məsləhət bilindi. Həm də, – baş prokurorun köməkçisi dilini sürüdü, nədənsə fikrini tamamlamadı. Fərhadan:

– Həm də nə? – sualını eşidəndə isə könülsüz halda mızıldandı:

– Milli məsələ qarşımızı kəsir. Gümüşün burada mühakimə edilməsi ermənilər tərəfindən başqa cür qarşılana bilər. Ona görə də istintaqın bitərəf məkanda aparılması məqsədəuyğundur.

Fərhad dillənmədi. Baş prokurorun köməkçisi əlini onun çiyinə qoyub ərlə dedi:

– Çox yorulmuşan, on günlük istirahət yerinə düşər. Get dincəl.

Bu sözə bənd imiş kimi Fərhad kabinetinə qayıtdı, stolun üstündəki sənədləri müvafiq qovluqlara yığıb siyirmədə gizlətdi. Bakıya gələndən sonra da unuda bilmədiyi bir sima üçün darıxdığını hiss etdi. Evə gəldi, anasının səliqə ilə ütlədiyi paltarları dolabdan götürüb yüngül yol çantasında qablaşdırdı. Onun hərəkətlərini seyr edən Solmaz xanım təəccübünü gizlətmədi:

– Xeyir ola, oğul, bu nə yır-yığışdır? Yenə ezamiyyətəmi gedirsən?

Fərhad məhəbbətlə onun gözlərinə baxdı:

– Yox, ana, on günlük istirahətim var. Bir az dincəlməyə, əsəblərimi sakitləşdirməyə ehtiyac duyuram.

Ana sevindi:

– Kislovodskiyəmi?

– Yox, ana, Dərəli kəndinə gedirəm. Mənim cənnətim oradır.

– Hm... Xeyir ola? İndiyə qədər oralar yadına düşməz, gözəlliyindən danışmazdın.

– Doğrudur, ana. Budəfəki işim məni oraya çox bağladı, hiss etdim ki, dünyanın hər yerindən gözəl bir məkan var – Qarabağ!

Gülin yarpıza dönsün

Bir də ki, ana, – o, anasının necə cavab verəcəyini əvvəldən bildiyi halda ürəyini də açdı, – məni oraya çəkən bir qüvvə də var.

Solmaz xanım diksindi, yüksək rütbəli bir məmurun qızını çoxdan gözaltı etdiyini dəfələrlə oğluna xatırlatmış, hətta qızın anası ilə çox məhrəm söhbətlər etmişdi. Oğlundan müsbət cavab almasa da, bu işin baş tutacağına o qədər əmin idi ki...

İndi birdən-birə vəziyyətin dəyişməsi onu çaşdırdı, səsi titrəyə-titrəyə soruşdu:

– Kimlərdəndir, atası, anası nəçidir?

Vəziyyəti anlayan Fərhad anasının boynunu qucaqladı, həmişə olduğu kimi saçlarından öpdü:

– Heç kimi yoxdur, ana. İnanıram ki, sən anasızlığın unutturub onu çox sevəcəksən.

Solmaz xanımın gözləri doldu, arzusu yerinə yetməsə də, alnından öpüb oğluna xeyir-dua verdi:

– Get, oğul, – dedi, – yolun açıq olsun.

* * *

Qatarın aramsız taqqıtısı gecələrin zümzüməsinə qarışaraq sənişinlərə layla çalırdı. Kupədəkilər oturduqları yerdə mürgüləyir, bəziləri arabir gözünü açıb gərnəşir, amma yenidən ahəngdar səsin sehrinə düşürdülər. Fərhad gözlərini yumsa da, oyaq idi, xəyalında bir-birini əvəz edən xatirələr canlanırdı. Arabir Arazın yumşaq ləpələrini də xatırlayır, səhərin alatoranında onu seyr etməyin gözəlliyini görmək üçün səbirsizlənirdi. Qatar ucadan fit verib sürətini azaldanda bəzi sənişinlər yır-yığışa başladılar. Horadiz stansiyasında salondakı sənişinlərin xeyli hissəsi qatarı tərək etdi. Onların yerini yeni sənişinlər tutdular. Qatar silkələnib yola düşəndə yenə ahəngdar taqqıltı əsəblərə sakitlik gətirdi.

Bir azdan içəridə tam sakitlik hökm sürdü. Bayaqdan ağlayıb nə istədiyini ifadə etməyi bacarmayan qızcığaz da səsinə kəsdı,

Naibə Yusif

başını anasının çiyinə qoyaraq yuxuya getdi. Projektorların işığı bir-biri ilə bəhsə girib havada oynaşanda Fərhad bildi ki, qatar Arazın sahilindəki sərhəd zolağı ilə hərəkət edir. Pəncərədən çaya sarı boylandı. Hava qaranlıq olduğu üçün sular aydın görünmədi, taqqıltı səşindən nəğməsi eşidilmədi. Projektorların gur işığı Arazın bağırını yararaq birdən-birə yox olanda ona elə gəldi ki, nə vaxtsa bu işıq seli suların bağırını dələ bilməyəcək, tikanlı məftillər birdəfəlik yerə gömüləcək...

Günəş qızılı tellərini yaymağa macal tapmamış qatar stansiyaya çatdı. Fərhad ard-arda düzülüb sərnəşin gözləyən boş maşınlara əhəmiyyət vermədi. O, səhər tezdən heç kimin rahatlığını pozmaq istəmədiyi üçün vağzaldakı oturmaqlardan birində yerini rahatladı, havanın tam açılmasını gözlədi. Sentyabr ayı olsa da, hava mülayim idi. Sərin meh ruhu oxşayırdı. Fərhad dərindən nəfəs alıb yaşıllıqlar qoynunda itən dağların seyrinə daldı... O, çiyinə toxunan əldən səksənib ayıldı, gözlərini ovuşdurub yuxunu qovmağa çalışdı. Bildi ki, gecəni yatmadığı üçün oturduğu yerdəcə mürğüləyib. Qarşısında dayanan əlli-əllibəş yaşlı bir kişi gülümsünərək:

– Gedəcəyiniz yerə apara bilərəm, – deyəndə Fərhad lövhədəki saata baxdı: səkkiz idi. Günəş xeyli qalxmışdı. O, çantasını götürüb Dərəli kəndinə sürməyi xahiş etdi.

* * *

Həlimə ayılında Mahizər gözlərinin yaşını sildi. O heç nə başa düşmədiyi üçün əvvəlcə döyükdə-döyükdə ətrafa, sonra yaxasına baxdı. Əlini sinəsinə apardı, ağrı hiss etmədi. Əlinin üstünə damcılayan qanı görəndə asta-asta ayağa qalxdı, kəhrizə yaxınlaşdı. Mahizər onu əyilməyə qoymadı. Kəhrizin yanında asılmış dəsmalın bir ucunu soyuq suda isladıb qızıcığazın altına qoydu. Digər ucu ilə çənəsinə, üzünə yayılan qanı təmizləməyə çalışdı, canıyananlıqla soruşdu:

– Qızım, sənə nə oldu?

Həlimə bu nəvazişdən kövrəldi:

– Başım bərk ağrıyırdı, dərman içdim, amma hiss etdim ki, ayaq üstə dayana bilmirəm. Pilləkəndə oturduğumu xatırlayıram.

– İndi necəsən?

– Çox yaxşıyam, başımdakı ağrı, sıxıntı tamam keçib.

– Əl-üzünü yu, gedək, qonaqlarımız var.

Həlimə yuyundu, otağa keçib paltarlarını dəyişdi, Dəmir kişinin sonuncu dəfə aldığı ağ örpəyi başına örtüdü. Mahizər yerindəcə donmuşdu: bu örpəkdə Həlimə nə qədər gözəl görünürdü.

Bahadır kişi qonaqlarla səmimi söhbət edirdi, Mahizərlə həyəətə girən ağ örpəkli qızı görəndə əvvəl tanımadı, elə zənn etdi ki, təzə qohumlardandır. Həlimə yaxınlaşıb salam verəndə isə heyrətlə dedi:

– Qızım, Həlimə, səni təzə qonaq sandım, gəl, gəl əyləş.

Həlimə yüngülcə təzim edib mətbəxdə tedarük görən Güləbətinin yanına keçdi. Amma əli işləsə də, gördüyü yuxu ağlından çıxmadı. Asta-asta sahillərə sığal çəkən köpüklü ləpələr, dalğaların şappıltı ilə döyəclədiyi qədim körpü, dəmiryolu xətlərini əlindəki çəkiclə aramla taqqıldadan gənc, uzaqdan sözlərini ayırd edə bilməsə də, ruhunu ovlayan mahnının nalə çəkən musiqisi xəyalından getmədi. Başı üzərində yellədiyi ipək yaylığın birdən-birə al-qırmızı rəngə boyanması ürəyini sıxdı, əyilib yumaq istədi, amma sular da rəngini dəyişdi, qırmızıya çaldı. O, əllərini suya toxundurmaqdan çəkindi. Elə bu vaxt başıdakı ağ örpək sürüşdü. Cəld örpəyin uclarını yığışdırdı, suya dəyməyə qoymadı. Ayağa qalxanda başı hərləndi, qırmızı sular onu özünə tərəf çəkəndə kimsə qolundan yapışdı, yumşaq səsle adını çəkdi... O, gözünü açanda qolundan tutan Mahizəri gördü...

Bahadır kişi ilə Ayaz söhbət edəndə Mahizərlə Aypara digər otaqda Güləbətinin cehizlərinə baxırdılar. Mahizər cehizin azlığına görə dilxor idi. Aypara əlini onun əlinin üstünə qoyub dedi:

– Təki balalarımız xoşbəxt olsunlar, cehizi dərd eləmə. Allah xeyir versin!

– Əlbəttə, təki xoşbəxt olsunlar,– Mahizər dərindən köks ötürdü, – amma mən belə deməmişdim. Evimizin sonbeşiyidir, bir sıxıntı çəkməsini istəmirdim. Amma başımız elə qarışdı ki...

Allah baskara lənət eləsin. Neçə aydır, yaşamaq bizə haram olub.

Bu sözə bənd imiş kimi Aypara bir az da ona yaxın oturdu, otaqdan çölə baxaraq nədənsə ehtiyat edə-edə pıçıldadı:

– Dünəndən Xankəndində yaşayan böyük qızımın kürekənim bizə gəlirlər.

Mahizər sual dolu baxışlarını onun üzünə dikdi.

– Hə, – Aypara səsini bir az da qısdı,– deyəsən, ara qarışacaq, ermənilər bizimkilərin şəhərdən çıxmasını tələb ediblər, çıxmaq istəməyənləri hədələyiblər.

– Sən nə danışırsan? Allah özü kömək olsun. Bəs onlara cavab verən olmayıb?

– Ay qız, kim cavab verəcək? Aranı qarışdıran elə yuxarıda oturanlardır. Deyiblər ki, Qarabağ erməni torpağıdır. Moskvaya arxayındırlar.

– Yox, Moskva buna yol verməz, yox. Ermənilər yalan deyirlər. Hər sözə inanma. Baxarsan, onları yerində elə oturdacaqlar ki, ruhları da inciməyəcək.

Aypara çiyinlərini çəkdi:

– Nə deyim, amma bizimkilər tamam başqa fikirdədilər. Bu gün səhər kürekənim uşaqları aparmadı, evinə təkəcə özü

getdi. Onları necə görmüşdüsə, qızımın da həyəcandan dili söz tutmurdu...

Bahadır kişi ilə Ayaz da bu məsələ barədə söhbət edirdilər.

Hər ikisinin siması tutulmuşdu.

– Köhnə ədavətin qalxması bizə yaxşı heç nə vəd eləmir, Bahadır. Uşaq deyilik ki, görə-görə gəlmişik. Toyu yubatmayaq. Bir həftəyə xeyir işi bitirək. Sonrası Allah kərimdir.

– Neyləmək olar, Allah xeyir versin, – Bahadır Ayazın ona tərəf uzanan əlini ikiəlli sıxdı.

* * *

Fərhad sürücüyə Dərəli kəndinə sürməyi xahiş etsə də, yolayrıcına çatanda fikrini dəyişdi:

– Əmi, əvvəlcə rayon mərkəzinə getməliyəm.

– Nə deyirəm ki, hara deyirsən, aparım da.

O, gözucu Fərhadı süzdü:

– Oğul, mənə bir az tanış gəlirsən ey, buralardan deyilsən ki?

– Yox, Bakıdanam, buraya işlə əlaqədar arabir ezamiyyətə gəlirəm.

Sürücü razılıqla başını tərpətdi:

– Doğru deyiblər, adam adama bənzəyər. Bir dostum vardı, səni görəndə o yadıma düşdü, çox bənzəyirsən. Adi bir qəzanın qurbanı oldu. Allah rəhmət eləsin. Bir qızı var, çox ağıllı baladır, indi də arabir yoxlayıram. Atasının ocağını boş qoymadı, qohumların heç birinə sığınmadı.

Söhbət şirin olduğu üçün ünvana nə vaxt çatdıqlarının fərqiində olmadılar. Fərhad maşından düşüb sürücünün pulunu verənəcən üst mərtəbədən tanış səs eşitdi:

– Əmrah əmi, orada niyə dumasunuz? Yuxarı qalxın, bir stəkan çay için.

– Yox, qızım, tələsirəm. Qalsın başqa vaxta.

Naibə Yusif

Fərhad təəccüblə gah Nübara, gah da sürücüyə baxdı:

– Siz Nübarı haradan tanıyırsınız? O mənim dayım qızıdır.

– Deyirəm də, sizi kiməsə oxşadıram, “Qoç igid dayısına çəkər”, – deyiblər. Mənə rəhmətliyin gəncliyini xatırlatdın, bala.

Fərhad da çox təkid etdi, amma Əmrah tələsdiyi üçün yuxarı qalxmadı. Nübar evdə tək idi. Zərif hələ növbədən qayıtmamışdı. Fərhadın xəbərsiz gəlişi Nübarı düşündürsə də, heç nə soruşmadı. Bilirdi ki, bibisi oğlu gəlişinin məqsədini gec-tez deməlidir. Süfrədəki çay soyusa da, deyəsən, dilli-dilavər Fərhad danışmağa çətinlik çəkirdi. Bunu hiss edən Nübar gülümsündü:

– Sözlü adama oxşayırsan, çəkinmə, istəyini de. Onsuz da nə vaxtsa buraya qayıdacağımı duymuşdum.

Fərhad qızardı, hiss etdi ki, həyəcandan bədəninə istilik gəlir. Özünü birtəhər ələ aldı:

– Nədən bildin?

– Zəriflə danışarkən baxışlarını qaçıрмаğından, arabir verəcəyin sualı unutmağından.

– O da bilirmi?

– Deyəsən, duyub. Sənin adın gələndə gözləri gülür.

– Qohum-əqrəbası varmı?

– Əlbəttə, xalası Mahizər, bibisi Zərxfanım salamatdır. Qalan qohumları məlum hadisəyə dözməyərək dünyadan erkən köçüblər.

Fərhad heyrətləndi:

– Bahadır əmimin arvadı Mahizərmi?

– Bəli.

O ayağa qalxdı, Nübar nə qədər xahiş etsə də, nahara qalmadı. Vacib işi olduğunu bəhanə gətirib Dərəli kəndinə getmək üçün taksi dayanacağına yollandı. Yolu keçmək istərkən əyləci basıb signal verən maşına tərəf döndü. Maşındakı milis rəisi Qasımov idi. O, Fərhadı səmimiyyətlə kabinəyə dəvət etdi. Söhbət həm maraqlı, həm də təşviş doğuran idi. İlk istintaq materiallarının və digər canilərin Gümüşlə bərabər Moskvaya göndərilməsi xəbəri milis rəisini heç çaşdırmadı:

Gülü'n yarpıza dönsün

– Bunun belə olacağı əvvəldən bəlli idi. Amma iş bununla bitsə, sevinmək lazımdır.

– Nə ola bilər ki?

– Əsrin əvvəlləri yenidən təkrarlanacaq.

– Siz bunu haradan bilirsiniz?

– Qarabağdakı vəziyyətdən. Yuxarılar xalqdan hər şeyi gizlədirlər, amma burada ermənilər ayağa qalxıblar, çoxluq təşkil etdikləri ərəzilərdən bizimkiləri hədə-qorxu ilə çıxarırlar. Silahları da var. İmkan tapan kimi hərəkətə keçəcəklər.

Eşitdiyi sözlərdən Fərhadın tükləri qabardı:

– Demək, tapdığımız silahlar bunların bir qismi imiş?

Qasımov başı ilə təsdiqlədi.

– Bəs bizimkilər niyə susurlar?

Milis rəisi istehzalı təbəssümlə cavab verdi:

– Moskvanın humanizminə bel bağlayırlar, – o, humanizm sözünü xüsusi vurğu ilə tələffüz etdi

Rəisdən ayrılanda gün xeyli enmişdi. Fərhad düşüncələr içərisində birinci taksiyə əyləşib Dərəli kəndinə sürməyi xahiş etdi. Yol boyu bir kəlmə də danışmadı. Sərnişinin dalğınlığını görən sürücü də söhbətə girişmədi. Radionun düyməsini basdı, “Qarabağ bülbülləri”nin şaqraq səsi salonu dolduranda Fərhad kövrəldi. O, milli muğamların tarixi keçmişimizin ən dəqiq salnaməsi olduğunu bir daha bütün varlığı ilə dərk etdi...

* * *

Əsirlər yemək almaq üçün növbəyə dayanmışdılar.

Muradxan əlindəki boş nimçəni aşpaza uzatdı. Əlinin istidən pörşəldiyini hiss edəndə nimçə əlindən düşdü. Aşpaz isti sıyığı nimçəyə deyil, birbaşa Muradxanın əlinin üstünə tökmüşdü. O, üzrxahlıq etmək əvəzinə, hikkə ilə pozuq rus dilində zərərçəkəni yamanladı da:

– Əlində qabı necə tutacağını da mən öyrətməliyəm?

Naibə Yusif

Yemək azdır, başqalarının payını sənə verə bilmərəm, bu gün ac qalacaqsan.

Muradxan dillənmədi, əlinin göynərtisi ona acliğı da unutturdu, bir qırağa çəkilib ağrının kəsməsini gözlədi. Keçən beş illik ağrı-acılar yenidən kino lenti kimi gözlərinin qarşısında canlandı. Çiyinə qoyulan əl onu yaxın keçmişindən ayırdı:

Səid idi. Lavaşın arasında gətirdiyi yeməyi ona uzatdı. Nənəsinin hazırladığı dərmanı cibindən çıxarıb yarasına sürtməyi məsləhət bildi. Muradxan çörəyi almaq istəməyəndə Səid təkid etdi:

– Bunu Ayişə nənə sənə göndərib. Doğmalarını itirdiyi üçün çox əsəbidir, onların faciəli ölümləri yadına düşəndə kininin həddi olmur, amma bir az keçəndən sonra yumşalır. Sənin yaralarını xatırlayanda baskarlara lənət oxuyur. Bilirəm, acsan, al, ye.

Muradxan lavaşı aldı, amma qəhərləndiyi üçün ilk tikəni susuz ötürə bilmədi. Səid onunla yanaşı oturdu. Hiss olunurdu ki, nəşə demək istəyir. Muradxan bunu ilk baxışdan duyduğu üçün soruşdu:

– Dünyada nə baş verir?

Səid qısaca cavab verdi:

– Çalxalanır.

– Necə yəni, bundan da mı təlatümlü?

Səid başı ilə təsdiqlədi:

– Yadındadır, bir dəfə müharibənin tezliklə bitəcəyini demişdim.

– Əlbəttə, yadımdadır.

– Diqqətlə qulaq as: Rusiya içəridən çökür, Qərbin qarşısında indiyə qədər silahları ilə dayanan dövlətiniz tezliklə parçalanmağa məhkumdur. Bunun qarşısını almaq üçün Rusiya öz hüduclarına çəkilməyə məcburdur.

– Anlamadım, nə üçün parçalanmalıdır?

– Sizin burada heç nədən xəbəriniz yoxdur. Bütün millətlər Rusiyadan ayrılaraq, müstəqil olmaq istəyir. Bəzi yerlərdə millətlərarası münaqişə də başlayıb.

Muradxan başını tutdu:

– Aman allah, demək, bu qırğınlar bizdə də olacaq, – bir qədər düşündükdən sonra isə özünə təsəlli verirmiş kimi sözüne davam etdi, – yox, hökumət buna icazə verməz. Nələri əskikdir ki? Azərbaycanın ən gözəl guşələrində onlara yer vermişik. Bu qədər naşükürlük etməzlər.

O, qonşuluqda yaşayan Vahanı və ailəsini gözünün qarşısına gətirdi:

– Üz-gözündən fağırılıq yağan bu insanlar necə dəyişə bilərlər? – deyəndə Səidin simasında istehzal bir təbəssüm göründü:

– İşin başında elə sizin dövlət siyasəti dayanır. Ermənilərə gəldikdə isə, – o, bir qədər susdu, – fağırılıq erməni xislətinin ilk göstəricisidir. Biz türkmənlər onlardan az çəkməmişik. Elə onların fağırı ən böyük əclafdır.

Muradxanın ürəyi qısıldı. Vahanın xırda tum gözləri, iri burnu, tütün çəkməkdən saralmış mırıq dişləri yadına düşəndə qətiyyətlə Səidə tərəf döndü:

– Səid, imkan olan kimi mənim buradan qaçmağıma yardım edəcəksənmi?

– Bu, çox çətindir...

– Yalvarıram, rədd etmə, mən orada, doğmalarımın yanında olmalıyam. Köhnə ədavətin qalxmasına əngəl olmalıyam. 1918-ci ilin qırğınlarından söhbət açılanda hələ uşaq vaxtı yuxum ərşə çəkilirdi.

Səid susdu. Muradxan bunu razılıq əlaməti kimi qəbul etdi.

* * *

Fərhad həyəət qapısından içəri girəndə qudalar bir-biri ilə xudahafizləşirdilər. Onu ilk görən də Mahizər oldu. Üzünü Bahadır kişiyyə tutaraq:

– Ay kişi, deyəsən, xeyir xəbər bir-birinin ardınca gəlir, bir bax, Fərhad da gəldi.

Naibə Yusif

Mahizərin niyyətini bildiyi üçün Bahadır kişi başını bulasa da, qollarını açıb Fərhadı qarşıladı:

– Xoş gəldin, əminəvəsi. Səni yenə hansı ruzgar buralara gətirdi?

– Xeyirli işdir, əmi,– deyib yanaqları azacıq allanan Fərhad başını aşağı saldı.

Bahadır zənlə arvadına baxdı. Onu anlayan Mahizər işarə ilə bu barədə Fərhadı heç bir söz demədiyini bildirdi. Qızlar süfrəni təzələyəndə Fərhad da, Bahadır kişi də, Mahizər də söhbətə birinci kimin başlayacağını düşünürdülər. Çaylar süfrəyə gələndə Bahadır üzünü Fərhadı tutdu:

– Buyur, əminəvəsi, deyəcəyiniz nədir?

Fərhad daha utanmaqdan keçib deyə birbaşa mətləbə keçdi:

– Yaşım otuzu haqlayır. Sizin xeyir-duanızı almağa gəlmişəm. Bu sözləri eşidən Mahizərin üzü güldü:

– Allah xeyir versin, bala. Yetm qızıdır, lap su sonasına bənzəyir. Ondan gözəlini haradan tapacaqdın ki?

Fərhadın qaşları çatıldı, bibisinin fikrini o dəqiqə başa düşdü, söhbəti uzatmamaq üçün sözünü kəsə söylədi:

– Bibi, bilirəm ki, Zərifin sizdən və Zərhanım xaladan başqa bir yaxını qalmayıb. Sizdən Zərifini istəməyə gəldim.

Mahizər əvvəlcə duruxdu, lakin birdən-birə ala gözlərindən axan yaş alma yanaqlarında iz sala-sala üzəşığı yuvarlandı. Bahadır xeyirli kəlamın başlanğıcında axıdılan göz yaşını qəbul edə bilmədi:

– Xeyir işdə göz yaşını tökməzlər, sevinərlər, xeyirli olsun deyərlər.

– Məni qınama, bu, sevinc yaşlarıdır. İki yaşından bəri üzünə baxa bilmədiyim, bağrıma basmağa xəcalət çəkdiyim ciyərparamdan bağışlanmaq əfvidir. Xeyirli olsun, oğul. Onu Güləbətənlə eyni gündə bu evdən yola salacağam. İnanıram ki, bacım qızını xoşbəxt edəcəksən.

Mahizər yenidən kövrəldi:

Gülü'n yarpıza dönsün

– Kaş Zərif də burada olaydı. İkinizin də alınından öpəydim, ürəyim rahatlanaydı.

Fərhad gülümsündü, yenidən həyət qapısına tərəf boylandı.

Bayaqdan bunun fərqlində olmayan Bahadır elə bil yuxudan ayıldı:

– Əminəvəsi, gözlədiyin adam mı var?

Fərhad dinmədi. Qapıdan çıxarkən Nübara dediyi sözlər qulaqlarında cingildədi:

– Xahiş edirəm, Zərifə bibisigilə gətir. Əgər mənə meylə olsa, mütləq gələcək.

Darvazanın ağzında dayanan maşının kəsik siqnal səsi eşidiləndə Mahizər ayağa qalxdı, yaşına yaraşmayan cəldliklə pillələri enib darvazaya yaxınlaşdı. Alaqaşının ağzında dayanan qızları görəndə həyəcədən əsə-əsə qollarını Zərifə doğru açdı, qəhərli səslə hönkürdü:

– Gəldiyin yollara xalan qurban, ay birdənəm, – o, qızı bağrına basdı.

Güləbətinin hazırladığı şirinçayları süfrəyə Həlimə gətirdi.

Yarısı ağ, yarısı qırmızı çaylar yenə də Həlimənin xatirində dumanlı şəkildə canlandı, amma yadına heç nə düşmədi...

* * *

Toy günü darvaza taybatay açıq idi. Bahadır kişinin həyətində iki gəlin maşını dalbadal dayanmışdı. Ağ gəlinliklər Zərifə də, Güləbətinə də elə gözəl yaraşırdı ki, baxanlar gözlərini çəkmək istəmədilər. Gəlinini ilk dəfə görə Solmaz xanım isə sanki nağıl dünyasına düşmüşdü, ürəyində Fərhad əhsən deyir, su pərisinə bənzər gözələ baxmaqdan döymürdü. Bahadır kişi əvvəl Zərifə, sonra öz sonbeşik qızına xeyir-dua verdi. Mahizər isə daş-qaşla bəzədilmiş bilərziyin birini qızının, digərini Zərifin qoluna bağlayıb:

– Bəxtiniz bu almazlar kimi parlaq, yolunuz işıqlı olsun,

Naibə Yusif

balalarım, – deyib göz yaşlarını barmaqlarının ucu ilə sildi.

Həlimə öz əli ilə işlədiyi qızılgül butasına qonmuş cüt göyərçin şəkilli ipək dəsmalı təzə gəlinlərə hədiyyə edəndə bayaqdan gözünü ondan çəkməyən bir qadın dilləndi:

– Bəxtin açıq olsun, qızım. Allah məni də sevindirsin.

– Yerbəyerdən səslər eşidildi:

– Amin, ay Mahirə. O gün olsun, sənin də balan qan-qadanın içindən salamat gəlsin, xeyrini görəsən...

Maşınlar siqnal verə-verə həyətdən çıxdı, qoşa tərənin arasına qədər hamı maşın karvanını müşayiət edib geri dönəndə tükürpədicə bir fəryad eşidildi. Hamı səs gələn tərəfə axışdı. Məktəbin futbol meydançasında özünü toz-torpağa bələyən, saçlarını yelə verən Tovuz qarı dəli kimi gah qarı dirəklərindən asılmış cəsədlərin ayaqlarını qucaqlayır, gah da baş-gözünə döyürdü.

Doğrudan da, dəhşətli mənzərə idi. Şəhərdən nənələrini ziyarət etməyə gələn bu gənclərə kim qıymışdı? Günün günorta çağı onları qarı dirəklərindən kim asmışdı ki, xəbər tutan olmamışdı? Başını itirən qarının danışığından da heç nə başa düşmək mümkün deyildi. Yalnız arabir:

– Dedim, getməyin. Onlardan xeyir gəlməz, ay o dünyamı da, bu dünyamı da yandıran balalarım! Mən oğluma, gəlinimə indi nə cavab verəcəyəm? Ay allah, məni də öldür, yox elə. Oyy...

Qadınlar qəşş eləyən Tovuzun üzünə su səpib evə gətirildilər.

Dirəkdən asılan cəsədlərə əvvəlcə toxunmaq istəmədilər, qarının təkidindən sonra meyitlər dirəklərdən açıldı. Evin ortasına uzadılmış meyitlərin başına fırlanan qarı gələn milisləri görəndə bir az da kükrədi:

– Nə vaxta qədər qoynumuzda bəslədiyimiz ilanları gizlədəcəksiniz? Baxın, iki balama başqası yox, öz dayısı, babası qıydı.

Hamı təəccüb içində idi. Tovuz arvadın gəlininin erməni olduğunu kənddə bilməyən yox idi. Oğlu Malik rayonda rusdilli

məktəbdə özü ilə bir sinifdə oxuyan Natellaya vurulmuş, ali məktəbi bitirdikdən sonra gənclər evlənmişdilər. Bu izdivacı Tovuz qarı istəməsə də, Natellanın ata-anası o dəqiqə razılaşmışdı. Toyu da şəhərdə etmişdilər.

Əkiz nəvələri olana qədər qarı oğlunun qapısını tanımadı. Amma nəvə məhəbbəti onun iddiasını sındırdı, oğlunun evinə toydan sonra ilk dəfə ayaq açdı. Gəlini də, oğlu da bu gəlişdən xeyli sevindilər. Nəvələrini qucağına alan Tovuz uşaqlardan birinin adını Elnur, digərinin adını isə Elgün qoydu. Adlar hamının ürəyincə oldu. Həmin vaxtdan imkan tapan kimi Malik ailəsi ilə birlikdə anasını tez-tez ziyarət etdi, darıxmağa qoymadı.

Natella qonşu erməni kəndindən idi. Tovuz qarıya dəyəndən sonra Malik qayınatasını, qayınanasını yoxlamağı yaddan çıxarmazdı. Amma son gəlişlərində nədənsə Natellanın həmişə gülən üzü bulud kimi tutuldu, birtəhər imkan tapıb Malikə pıçıldadı:

– Buradan tez qayıdaq.

Malik bir şey anlamasa da, arvadının xahişini yerə salmadı.

Nəvələrinin gəlişi münasibətilə qoyun kəsmək istəyən Arakelə üzrxahlıq elədi:

– Başqa vaxta qalsın, indi tələsik işimiz çıxdı. Uşaqlar, yığışın.

Babasının məyus baxışlarını görəndə Elnur qolunu qocanın boynuna saldı:

– Darıxma, baba, söz verirəm ki, bu qoçun ətindən yeməyə mütləq gələcəyəm, – dedi.

Arakel dişlərini ağartdı:

– Əlbəttə, oğlum, gələrsən, gör sənə necə qonaqlıq verəcəyəm. Elgünü də gətirərsən...

Politexnik institutunun ikinci kursunda oxuyan Elnur nənəsinə verdiyi sözü yadına salaraq anasına dedi:

– Ana, Oktyabr bayramında rayona gedəcəyəm. Tövlənin damı bir neçə yerdən çöküb, yağışlar başlamamış onu Elgünlə

Naibə Yusif

düzəldəcəyik. Keçən dəfə vaxt olmadı.

Natellanın ürəyi birtəhər oldu:

– Bəlkə, getməyəsiz, Elnur?

– Niyə?

– Ürəyim narahatdır, elə bilirəm ki, nəşə olacaq.

– Eh, ana, sənin də bu ürəyiuxalığın olmaya da. Nənəmə söz vermişəm, gözü yolda qalacaq, getməliyəm.

Natella bu qətiyyətin qarşısında bir söz deyə bilmədi, yalvarış dolu səslə:

– Bax, tövlənin damını düzəldən kimi geri dönün, başqa yerə getməyin, – deyib dönə-dönə tapşırırdı, – başqa yerə getməyin ha!

– Ana, uşaq deyilik ki...

* * *

Nəvələrinin gəlişi Tovuz qarı üçün toy-bayrama çevrildi. Öz əli ilə bəslədiyi hinduşkalardan birini kəsdirib manqal qaladı.

Köz düşən kimi şişlərə keçirdiyi tikələri manqalın üstünə düzdü, arabir hazırladığı duzlu suyu şişlərin üzərinə çiləyib tez-tez çevirdi ki, ətlər ala-yanıq olmasın. Kəndə gələndə bu işi həmişə Malik görərdi, amma deyəsən, Tovuz nənə də kabab çəkməkdə mahir imiş.

Nəvələrini doyuran Tovuz qarı onların boyunu sevdi:

– Sizi verən allaha qurban olum, nə yaxşı ki varsınız, biriniz sağ, o biriniz sol gözüksünüz. Allah sizi mənə çox görməsin. Nə yaxşı, nənəni yada salıbsız, heç vaxt tək gəlməzdiniz. Oğlumla gəlinim niyə gəlmədilər?

– Nənə, biz tövlənin damını düzəltmək üçün gəldik. Axı söz vermişik, – Elnur Tovuzun çiyinə qoyduğu əlindən öpdü.

– Xoş gəldiniz, amma....

– Amma nə?

– Allah köməyi olsun, qonşunun oğlu Zeynal damı əvvəlkindən də yaxşı düzəldib. Siz əylənərsiz, meşəni gəzib istirahət edərsiz,

nənənin ləziz yeməklərindən yeyərsiz, vaxt tamam olanda da evə qayıdarsız.

Tovuza qulaq asdıqca Elnurun gözləri yol çəkdi. Bu, nənənin nəzərindən yayınmadı:

– Niyə fikrə getdin, bala? – soruşdu.

– Heç.

– Məndən gizlətmə, de görüm.

Elnur anasının tapşırığını yadına salıb əvvəlcə susdu, amma nənəsini də intizarda saxlamaq istəmədi:

– Nənə, babamgilə baş çəkmək istəyirəm.

Tovuzun ürəyi atlandı, qorxu içində dilləndi:

– Sən nə danışırsan? Erməni kəndlərinə getmək indi çox qorxuludur. Üç gün bundan qabaq kəndimizin çobanı qoyunlarla bərabər yoxa çıxıb. Sel də olmayıb ki, sel apardı desinlər. Hamı pıçıldadır ki, qonşu kəndin işidir. Sizi oraya buraxa bilmərəm.

– Ay nənə, babamgilə gedirik də.

– Bala, nanəciblər baba-filan tanımazlar, şirin aşa zəhər qatarlar. Söz verin ki, uzağa getməyəcəksiz.

– Arxayın ol, nənə, – deyib Elnur iri səbəti götürdü, - yemişanın yetişən vaxtıdır, bir qədər anam üçün yığacağam.

Evdən bir az uzaqlaşan kimi Elnur yönünü dəyişdi, Elgünün təəccübləndiyini görəndə:

– Gəlmişkən babamıza da baş çəkək, – dedi.

– Nənənin sözünü eşitmədinmi, olmaz, – Elgün qəti etiraz etdi.

– Qorxaq, getmirsən, geri dön. Özüm tək gedəcəyəm.

Əlacsız qalan Elgün ayaqlarını sürüyə-sürüyə qardaşının arxasınca düşdü. Kənd çox da uzaq deyildi, kəsmə yolla qırx-əlli dəqiqəyə çatmaq olurdu. Elnur həmin yolu seçdi. Kəndin girəcəyində qoyulan postu görəndə qardaşlar təəccübləndilər. Onlar bu yoldan çox keçmişdilər, amma heç bir yoxlama məntəqəsi görməmişdilər. Çiyində beşatılan olan iki nəfər keşikdə idi. Keşikçilərdən biri tufəngi üzünə qaldıraraq dayanmağı əmr etdi.

Naibə Yusif

Dayısının səsinə tanıyan Elnur sevinclə dilləndi:

– Arsen dayı, bizik, tanımadınmı?

– Tanıdım, keçin, babanız sizi gözləyir, – “vəzifə” başında olan Arsen uşaqları kəndə buraxdı.

Arakel nəvələrini qaşqabaqlı qarşıladı. Bunun səbəbini hələ də başa düşməyən Elnur sadələvhlüklə soruşdu:

– Baba, bir hadisəmi baş verib?

Arakel məzəmmətlə, həm də ərkyana başını buladı:

– Hələ soruşursan da? Köhnə düşmənçilik yenə də başlayıb.

Türklər bizi bu torpaqlardan qovmaq istəyirlər. Ona görə də silahlanmağa məcburuq. Yəqin ki, siz də haqqın tərəfində olacaqsınız. Bizi dədə-baba torpaqlarımızdan qovmağa çalışanlara qarşı sərt davranacaqsınız.

– Baba, sən nə danışırısan? Nə düşmənçilik? Bunu ilk dəfə səndən eşidirik, ilk postu burada gördük. Həm də bu torpaqlar dədə-babadan bizim olub da. Burada yaşayanlara kim “gözün üstə qaşın var” deyib? Axı bu gün nə dəyişib, nə oyunlar dönür? Bizimkilərin heç nədən xəbəri yoxdur.

– Bizimkilər deyəndə kimləri nəzərdə tutursan? – Arakelin sifəti birdən-birə dəyişdi.

– Azərbaycanlıları.

– Hm, azərbaycanlıları, – Arakel istehza ilə qımışdı, – öz milliyətindən xəbəri olmayanları.

Elnur babasının sözündən alınsa da susmadı:

– Baba, millətimizin adını, soyadımızı dəyişdirə bilərlər, amma milli mənləyimizi ayaqlar altına sərməyi heç kim bacarmaz. Onu qorumağa hamımızın qeyrəti var!

Arakel qəzəbini bürüzə vermədən xeyli susdu, sonra birdən səsinə qaldırdı:

– Siz erməni qadının müqəddəs südünü əmmisiniz. Bizdən üz döndərmək ona xəyanətdir, xəyanətsizə cəzası ağır olur.

– Anamı buraya qatma, baba, o, erməni qadının südünü əmsə də, sizi sevsə də, bizim türklüyümüzü, ulu babalarımızın haradan

Gülün yarpıza dönsün

gəldiyini heç vaxt unutmadı. Apardığı bütün tarixi araşdırmalarda törənən qırğınların əsl səbəbkarlarını öyrəndikcə mənəvi əzab çəkdi və atamın bizi türk ruhlu böyütməsinə heç vaxt əngəl olmadı. Nə vaxtsa sizlərə də əsl həqiqəti çatdıracağına inandı . Biz nə anamıza, nə də atamıza xəyanət edə bilərik, çünki onlar damarlarında müqəddəs türk qanı axan oğulları ilə həmişə fəxr ediblər. Əslimizə, nəslimizə bağlılığı ilk dəfə valideynlərimizdən öyrənmişik, – Elnur ayağa qalxıb üzünü qardaşına tutdu, – sən, Elgün, düz deyirmişsən, buraya çox nahaq gəldik.

Arakel birdən əl-ayağa düşdü:

– Hara gedirsiniz, sizin üçün saxladığım qoyunu sürüdən ayırtırdım. Axı sizə qonaqlıq vəd etmişəm.

Elnur ayaqqabılarının ipini bağlaya-bağlaya:

– Biz artıq qonaqlığı yedik. Hələlik, baba! – deyib həyət qapısına yönəldə Arakel ikrahla dodaqaltı mızıldandı:

– Həmişəlik. Dönüklər cəzasız qalmırlar. Ananı isə dillərə dastan ola biləcək bir cəza gözləyir.

Postu maneəsiz adlayan qardaşlar keçiddən xeyli uzaqlaşdılar. Bu müddət ərzində heç biri danışmadı. Sonuncu tərənin üstünə çıxanda Elnur uşaqlıq xatirələrini qoyub getdiyi kəndə tərəf yenidən boylandı. Onlardan yüz metr aralı dayanıb hər şeydən bixəbər yoluna davam edən Elgünü nişan alan Arseni görəndə təəccübdən gözləri böyüdü, bir an nə edəcəyini kəsdirmədi. Son anda tufəngin önünə keçərək yalnız bu sözləri deyə bildi:

– Elgün, qaç!

Yaylım atəş Elnurun sinəsini al qana boyadı. Səsə geri dönən Elgün yerdə çabalayan qardaşına yaxınlaşdı, iri qara gözlərində həyat şərtləri sönməkdə olan Elnurun başını dizinin üstünə aldı. Son anlarını yaşayan Elnur:

– Öldüyümü heç kimə demə, məni də düşünmə, qaç. Qoy anamız gözüyaşlı qalmasın, – deyib canının tapşırıldı.

Gördüyü mənzərədən sarsılan Elgünün :

– Axı nədən, ilahi?! – sualını növbəti atəş eşidilməz etdi...

* * *

Tovuz qarı gecəni sübhə qədər yata bilmədi, hər taqqılıya durub həyəətə düşdü. Nəvələrindən soraq verən olmadı. Bildi ki, Arakelin yanına gediblər. Ürəyini şübhələr didsə də, bir babanın nəvələrinə qıyacağını ağına belə gətirmədi. Səhər tezdən toyuq-cücəni həyəətə buraxdı, mal-heyvanı örüşə ötürdü. Qonşu qızın gəlin köçdüyünü bildiyi üçün bir ağbirçək kimi xeyir-dua verib evə qayıtdı. Həmişə məktəbin futbol meydançasında otlayan hinduşkaların ardınca gedəndə isə gördüyü mənzərədən dəliyə döndü, naləsi dağı-daşı əritdi...

Bu xəbər ildırım sürətilə rayona yayıldı. Araşdırma aparmaq üçün rayon mərkəzindən göndərilən xüsusi milis dəstəsini ermənilər kəndə buraxmadılar. Azərbaycan milislərinin Qocalar kəndinə basqını haqqında şayiələr bütün erməni kəndlərini coşdurdu. Bir himə bənd imiş kimi əli silah tutan ermənilər Azərbaycan türklərinin yaşadığı əraziləri gecələr atəşə tutdular.

Məsələnin sülh yolu ilə həllinə çalışan “Azərbaycan hökuməti” Moskvanın tapşırığına əsasən, azərbaycanlı əhalidən ov silahlarını da aldırdı. İğtişaşlar bütün Azərbaycanı lərzəyə gətirdi...

* * *

Dərəli kəndinin qəbiristanlığı yaxınlıqdakı təpədə yerləşirdi. Təpənin lap aşağısında qazılan qoşa məzarın arasında hər səhər qara paltarlı bir qadın əlindəki məcməyini yerə qoyur, gətirdiyi yeməkləri növbə ilə qəbirlərin üstünə düzür, arabir danışırdı da:

– Bax, Elnur, bu sənin ən çox xoşladığın Bakı paxlavasıdır, bu isə, Elgün, hər səhər yeməsən, mən heç doymadım ki, deyib tələsik ötürdüyün qurabiyələrdir. Rahat yeyin, tələsməyin, hələ dərsin başlanmasına xeyli qalıb. Bir azdan sizə süd də gətirəcəyəm. Mən gələnə qədər yeməkləri yeyin ha, yoxsa aclıqdan xəstələnərsiniz.

Gülü'n yarpıza dönsün

Gəlinin bu halı Tovuz qarının hər iki dünyasını yandırır, təsəlli verməyə özündə güc tapmırdı. Beli bükülmüş Malik də dinib-danışmırdı. Bir neçə günün içində, elə bil ki, on il qocalmışdı. İş yerindən geri çağırılsa da, nə anasına, nə Natellaya bu barədə bir söz deyə bilir, nə də onları tək qoymağı bacarırdı. Natella həyət qapısından içəri girəndə Malik tez ayağa qalxdı, onun gülümsər çöhrəsinə baxanda təəccübləndi.

– Malik, Elnura dəyməyə bilirsənmi kim gəlmişdi? O qədər sevvindim ki. Gülnur gəlmişdi, məzarın üstünə su səpdi, təzə çiçəklər qoydu. Dedi ki, hər gün gələcəyəm, səni burada yalnız qoymayacağam. Oğlum, doğrudan da, xoşbəxtdir ki, Gülnuru var. Amma Elgün üçün üzülürəm, mən öləndən sonra lap tənha qalacaq. Malik, oğullarımız kimə neyləmişdi? Onları kim öldürdü? – Natella ayaq üstə dayana bilməyib dizləri üstə düşdü, – Axı mən onları buraxmaq istəmədim, niyə mane ola bilmədim, hə? – o, yaşla dolu gözlərini ərinin üzünə dikdi. Deməyə söz tapmayan Malik əlləri ilə üzünü gizlətdi, bir qədər toxtayandan sonra:

– Oğullarımız ölməyiblər ki... Onlar ilk şəhidlərimizdəndir. Şəhidlərsə tanrı qatında salamatdırlar.

– Oğullarımız salamatdır? Onda onların toyu da orada olacaq, hə?

Malik hönkürtüsünü zorla boğdu, böyük inamla:

– Əlbəttə, Natella, – dedi.

– Bəs toy nə vaxt olacaq? – sualı qarşısında duruxan Malikin köməyinə Tovuz qarı gəldi:

– Qızım, qırx günün tamamında toy da bitəcək.

Natella dizləri üstəcə əllərini göylərə açdı:

– İlahi, o toyu görməyi mənə də nəsib et, – sonra ayağa qalxıb sevinclə sözüünə davam etdi, – həmin gün tonqal çatıb atəşfəşanlıq düzəldəcəyəm, ətrafında hamımız rəqs edəcəyik. Ana, sən də oynayacaqsan ha. Belinin ağrımını bəhanə gətirməyəcəksən.

Artıq aqlını itirmək dərəcəsinə gələn Natellanı Malik yenidən dilə tutmağa çalışdı:

Naibə Yusif

– Qırxa hələ otuz gün var. Gəl evimizə gedək, bir qədər müalicə olun. Oğullarımızın toyuna bu halda çıxma bilməzsən. Sənə söz verirəm, o “toy”un “tamada”sı mən olacağam və həmin gün düşmənlərin yası başlayacaq.

Natella geri çəkildi:

– Sən nə danışırsan? Mən balalarımı burada necə anasız qoyaram, yeməklərini kim verər, üstlərini kim örtər? Sən get, mən özümə də onların yanında ev tikəcəyəm, Gülnur da söz verdi ki, mənəi yalnız qoymayacaq. Bax Tovuz ana da buradadır. Mənim üçün narahat olma.

Əlacsız qalan Malik ertəsi gün şəhərə yola düşdü, gedərkən Natellaya göz-qulaq olmağı anasına, qonşuları Bahadır kişiyyə, Mahizərə dönə-dönə tapşırırdı.

* * *

Cümə axşamı Dəmir kişinin məzarını ziyarət etməyi özünə borc bilən Həlimə geri dönərkən yenə Natella onu Gülnur sandı, boynuna sarılaşdı dedi:

– Bilirdim ki, Elnurun ziyarətinə tez-tez gələcəksən. Gəl, qızım, gör Elnurum sənsiz necə darıxıb.

Həyəcandan bir söz deyə bilməyən Həlimə Natellanın əlindəki çiçəkləri məzara düzdü, üstünə su çilədi.

– Qızım, sabah da mənimlə buraya gələrsənmi? – sualı qarşısında dili söz tutmadığı üçün Həlimə başı ilə razılığını bildirdi. Məhz buna görə Natellanın qoşa məzara tərəf getdiyini görəndə Mahizər Həliməni onun ardınca göndərdi. Qadının üzündə xoş bir ifadə vardı. O, yenidən Həliməni qucaqladı:

– Sənə şad xəbərim var: iyirmi doqquz gündən sonra sənənlə Elnurun toyunu edəcəyəm. Narahat olma, hər şey hazırdır: gəlinlik də, üzük də, duvaq da. Həmin gün mən də qırmızı libas geyəcəyəm, Elnurun nişanı üçün tikdirdiyim libası. Yadındadır, sənənin anan da o libasdan tikdirəcəyinə söz vermişdi. Toyda böyük

Gülü'n yarpıza dönsün

atəşfəşanlıq olacaq, hə, hə. Mənə inan, doyunca oynayacağam.

Həlimə eşitdiklərindən dəhşətə gəlsə də, bu yaralı ananı tənha qoya bilmədi. Günortaya qədər qəbirlərlə söhbətləşərək gah ağlayan, gah qəh-qəhə çəkən, hərdən eşidilməsi mümkün olmayacaq tərzdə qəbirlərin üzərinə əyilib gülümsəyə-gülümsəyə nəsə pıçıldayan qadından ayrılmadı. Təkəm-seyrək yağış damcıları güclənəndə isə Natella evə tələsdi:

– Gedib bir şey gətirim, balalarım islansalar, bu payız günündə xəstələnərlər.

Evə çatınca yağış səngidi. Natella dərindən nəfəs aldı, üzünü Həliməyə tutaraq bərk-bərk tapşırıdı:

– Sən də evə get, yəqin ki, anan narahatdır. Paltarlarını da dəyiş, soyuqlayarsan.

Həlimə çox əzgin və solğun halda evə gəldi. Mahizər qərara aldı ki, bir də Həliməni oraya göndərməsin, Natellaya özü yoldaşlıq etsin.

* * *

Natella Tovuz qarının evin baş tərəfində qoyulan sandığını açıb səsləndi:

– Ana!

Tovuz qarı evə girəndə hövülləndi, ürəyi ağzına gəldi: gəlini ətəkləri yerlə sürünən al-qırmızı rəngdə libas geyinmiş, bütün zinət əşyalarını taxmışdı. Hönkürməmək üçün dodaqlarını bir-birinə sıxan Tovuz qarı zorla dilləndi:

– Nə istəyirsən, qadan alım?

– Elnurla Elgünün nişanı üçün aldığı qırmızı örpəklərlə üzüklər buradadırmı?

– Hə, qadan alım.

– Onları mənə ver. Axı axşam toy gününə hazırlıq olacaq, onları yiyələrinə verməliyəm ki, sabaha işimiz asan olsun. Qarı dillənə bilmədi, ürəyində ağı deyə-deyə ipək parçaya bükdüyü

Naibə Yusif

örpəkləri və üzükləri gəlininə uzatdı. Natella örpəkləri qoxuladı:

– Bax bu, Elnurumun nişanlısınıdır, üzərinə onun ətri hopub, bu da Elgünümün.

O, üzükləri örpəklərin ucuna düyünlədi, heç nə demədən qoşa məzara doğru addımladı. Dəmir kişinin məzarını ziyarət edib geri döənən Həliməni görəndə sevinclə səsləndi:

– Qızım, yaxın gəl, Elnurumun toyuna lap az qalıb, amma Elgünümə layiq bir nişanlı hələ də tapmamışam. Amma bu gecə mütləq tapacağam. Mənə kömək et, örpəkləri daşlara bənd edək. İndi Gülnur da harada olsa, gəlib çıxar. Elə sən də bir az Gülnura oxşayırsan, amma o deyilsən. Gülnur şəhərli qızıdır, geyimi də fərqlidir, – o, ağzını Həlimənin qulağına yaxınlaşdırıb pıçıldadı, – gələndə sənə də göstərəcəyəm.

Başdaşlarına bağlanan qırmızı örpəklər meh əsdikcə bayraq kimi dalğalanmağa başladı...

* * *

Günün ikinci yarısı həyət adamla dolu olduğu halda Natella gözə dəymirdi. Qırx günün içərisində saç-saqqalı ağarmış Malik onu gözdən qoymasa da, birdən arvadının qadınların arasında olmadığını fərq etdi. Anasını səslədi. Qadın mərəkəsində ağı deyib dizlərinə döyən Tovuz qarı çölə çıxanda Natellanı soruşdu. Tovuz qarı gözlərinin yaşını silib onu arxayınlaşdırdı:

– Yazıq gəlin, yəqin, yenə balalarının yanındadır, arxasınca get.

Natellanı orada da tapmayan Malikin rəngi avazıdı, özündən ixtiyarsız Qocalar kəndinə tərəf addımladı. Həyəcanı artdıqca sürətini də artırdı. Bütün giriş-çığışlara bələd olduğu üçün Natellanın hansı istiqamətdən kəndə daxil ola biləcəyini də təxmin etdi.

Arakelin taxtadan tikilmiş fin evi düz Gilaslı dərənin üstündə idi. Evin arxasına həmişə qışda yandırmaq üçün quru odun yığar,

islanmasın deyə üstünü qalın qamış dəstələri ilə örtərdilər. Evin böyründəki kiçik anbarda qış azuqəsi saxlanardı. Kerosinlə dolu çəlləyi isə həmişə evdən bir qədər aralıda əkilmiş tut ağacının altına qoyardılar.

Hava qaralmaq üzrə idi. Malik ehtiyatla dərədən keçdi, bir qədər irəlidə küt tappılı eşidib addımlarını daha ehtiyatla atmağa çalışdı. Arxadan Natellanın ağzını tutaraq yerə yıxmağa çalışan Arseni görəndə hər ehtimala qarşı əlinə aldığı dəyənəyi qəzəblə onun başına endirdi. Yerdə hərəkətsiz yatan Arsenin tufəngini götürdü, qorxudan titrəyən Natellanı bağına basdı, bir qədər həmin yerdən uzaqlaşdırdı, havanın tamam qaralmasını gözlədi.

Bir saatdan sonra Arakel evə qayıtdı, darvazanın ağzında bağlanmış itin başını sıgalladı, içəridən arvadını səsləyərək itə yemək gətirməyi tapşırırdı. Arvad içəridən çıxanda Natella əlini tufəngə atdı, Malik onu güclə sakitləşdirdi. Arsenin hələ də evə qayıtmadığını eşidən Arakel soruşdu:

– Oğlumuz hara gedib?

– Türk ovuna çıxıb, axı bu gün ilk ovunun qırx günü tamam olur. Onu qeyd edəcək. Qoyunu da ertədən kəşib basdırma edib. Dostları ilə həyətdə məclis quracaq. Onları gözləyəcəksənmi?

– Yox, bərk yorulmuşam. Bir az çörək yeyib yatacağam.

Hər ikisi içəri keçəndə Malik anbardan tapdığı kəndiri Arsenin boğazına doladı, sürüyə-sürüyə düz evin qarşısındakı tut ağacının altına gətirdi. İt hürmək istəsə də, Natellanı görəndə kimi susdu. Malik hələ də canı çıxmayan Arseni tut ağacının iri budağından asdı, çabalayan ayaqlarına baxıb ikrahla tüpürdü. Ağacın altındakı çəllək ağzına qədər yanacaq dolu idi. Malik boş vedrələri kerosinlə doldurub evin divarlarına, quru odunların üstünə, pilləkənlərə səpdi. Əlindəki kibriti yandırmaq istəyəndə Natella qoymadı. Malik təəccüblə onun üzünə baxdı. Elə zənn etdi ki, arvadı etdiklərinin peşmançılığını çəkir. Amma gözlərindəki parıltını görəndə onun məqsədini anladı.

– Bu gün ən böyük tonqalı mən çatacağam, demədimmi? Bu

Naibə Yusif

atəşfəşanlıqda edəcəyim rəqs mənim oğullarıma toy hədiyyəm olacaq. Sən isə tufəngi əlindən yerə qoyma, içəridən çıxanları qonaq elə, – deyib qəh-qəhə çəkdi.

Kibritin yerə düşməsi ilə evin dörd tərəfini alov bürüdü. Alov dilimləri yüksəldikcə Natella həyətin ortasında dövrə vurub yanan evin çartılıtısına rəqs etdi. Bəzən başı gicəlləndi, amma yerə yığılma ərəfəsində qəddini düzəldə bildi. Evdən çölə çıxmağı heç kim bacarmadı. Tüstüdən boğula-boğula pəncərədən həyətə çıxış yolu arayan Arakel alov dilimlərinin işığında tut ağacından asılmış Arsenin cəsədini və qırmızı paltarda səndələyə-səndələyə rəqs edən Natellanı görəndə gözlərinə inanmasa da, bir həqiqəti dərk etdi: anaların intiqamı amansız olur...

* * *

Malik səhərə yaxın kəndə gəlib çatdı. Çünki yol boyu gah hönkürtü qarışıq qəh-qəhə çəkən, gah həzin zümzümə ilə rəqs eləyən, gah da halsızlaşıb yolun ortasında çökən qadını qucaqda daşımaq elə də asan deyildi. O, Qocalar kəndinin qurtaracağındakı sonuncu tərəyə çatanda gözlərini açan Natellanı yerə qoydu, bir az dincəlmək üçün özü də onun yanında oturdu, arvadının başını dizinin üstünə aldı. Natella iri qara gözlərini ayın parlaq şöləsindən çəkmədi, xeyli seyr etdikdən sonra qalxıb oturdu:

– Sən də gördünmü, Malik?

– Kimi?

– Atamı. Tüstüdən boğula-boğula mənim rəqsimi seyr edirdi. Anamı isə görmədim, çox heyif, – o bir qədər susub əlavə etdi, – sonuncu dəfə tez getməyimizin səbəbi bilirsənmi, nə idi?

– Yox.

– Hm... Anamın planı vardı: orada qalmağım üçün məni çox dilə tutdu, erməni vətənpərvərliyi adı ilə sizdən vaz keçməyimi tələb etdi. O gün bişirilən yeməklə siz zəhərlənməli idiniz. Amma zəhər bir gün sonra təsir edəcək, günahkar erməni gəlinini qəbul

etməyən Tovuz xala olacaqdı. Getməyimizi bu səbəbdən xahiş etdim.

Malik eşitdiklərindən dəhşətə gəldi. Danışmaq istəyəndə Natella işarə ilə ondan susmasını xahiş etdi:

– Bir vaxtlar ata-anamın əziz qızı, yeganə qardaşımın iftixarı, öz evimin xanımı, oğullarımın can parası, sənin baş tacın, qayınanamın sevimlisi idim. Çox xoşbəxt idim, Malik, – o, sözünə bir qədər ara verdi. Hiss olunurdu ki, danışmaqda çətinlik çəkir. Amma sözünü tamamlamadan susmaq istəmirdi, – bəs bu gün kiməm? Kiməm, hə? Bəlkə də, kimlərinə xatirində ana, ata, qardaş qatili, bir yurdu xaraba qoyan, əslinə dönük çıxan satqın kimi qalacaq, lənətlənəcəyəm...

Amma mən həm də anayam, günahsız övladları atası, qardaşı, anası tərəfindən vəhşicəsinə qətl edilən bir ana... Mən nə etməli idim, hə? Bəlkə, sən cavab verəsən? Yox, bu suala sən də cavab verə bilməzsən. Düzdür, onlar mənim valideynlərimdir, amma övladlarımı öldürdülər... Mən onları nə sağ qoya bilərdim, nə də qisaslarını almadan övladlarımın yanına gedə bilərdim.

Natellanın nəfəsi getdikcə tənğişirdi:

– Bilirəm ki, son nəfəsimdir. Məzarımı qoşa qəbrin ayaq ucunda qazarsan, – onun gözlərində yaş parladı, – Malik, mən bu gün də xoşbəxtəm, çünki balalarımın yası nə vaxtsa bitəcək, amma mənim nəslimlə bir gündə başlayan yasımın sonu görünür. Onlar nə qədər haqqı qoyub nahaq dalınca gəzəcəklərsə, bil ki, məzarda da onlara yas saxlayacağam, – o, əlini Malikin əlinin üstünə qoydu, buz kimi idi, – məni əynimdəki bu paltarla öz adətimizcə dəfn edərsən, çünki müsəlman kimi dəfn olunmağa mənəvi haqqım yoxdur...

Natella dayana-dayana danışsa da, hiss olunurdu ki, gələn ölümü könül xoşluğu ilə qəbul edir, onu doya-doya yaşayır:

– Oğullarımın məzarı üzərinə nərgiz soğanaqları əkmişəm, yəqin ki, ilk baharda hamısı çiçəkləyəcək. Amma sən mənim məzarımın üstünə yarpız əkərsən.

Naibə Yusif

– Məndən bunu xahiş etmə, əzizim, yalvarıram, – Malikin gözlərindən axan yaş qadının alnına düşdü, – sən nə mənə, nə də xalqıma xəyanət etdin. Yarpızı xəyanətkarların məzarına əkərlər.

Natella dərindən ah çəkdi:

– Düzdür, mən xəyanət etmədim. Sənə aslana bərabər iki oğul verdim. Amma unutma ki, yediyi çörəyə xəyanət edən atanın belindən gəldim, sinəsində ürək əvəzinə daş parçası gəzdirən ananın südündən mayalandım. Sən darılma, Malik, xəyanətkarlığın rəmzi olan o yarpızlar məzarımdan boylanaraq məhz kəsdiyi duz-çörəyə qiymət verməyən mənim millətimə əbədi lənət oxuyacaq, gələcək nəsillərə əsl həqiqəti çatdıracaq.

Natella son sözlərini zorla tamamladı. İndi onun geniş açılmış qara gözlərində ayın şəfəqləri bərq vururdu...

Malik Natellanın vəsiyyətinə əməl etdi. Bir neçə gündən sonra anası ilə birlikdə şəhərə tərəf yol aldı.

* * *

Vəsiyyət getdikcə nəzarətdən çıxırdı. Havadarları tərəfindən tam silahlanmış ermənilər azərbaycanlıların yaşadığı kəndləri qorxu altında saxlamaq, Qarabağdan birdəfəlik qovmaq üçün əhəmiyyətli yüksəklikləri ələ keçirməyə çalışır, bütün vasitələrdən istifadə edirdilər. Rayonun milis rəisi Qasimov nə qədər çalışsa da, milis dəstələrinin sayca azlığı, asayışı qorumaq üçün gülləsi say hesabı ilə verilən tabel silahının belə çatışmazlığı vəsiyyəti çətinləşdirirdi. Dəfələrlə Bakıya müraciət etsə də, yalnız bir cavab almışdı: "Şayiələrə uymayın!"

Azərbaycanın müxtəlif rayonlarından yerli əhalinin köməyinə ov tufəngi ilə gələn oğullarımızı görəndə göz yaşlarını xoşlamasa da, mənəvi dəstəyə ehtiyacı olan Qasimovun gözləri doldu, ilk gələn dəstənin başçısını bağrına basmaqdan çəkinmədi. Onun göstərişi ilə yerli əhalinin və könüllülərin birgə səyi nəticə verdi: strateji yüksəkliklər nəzarətə götürüldü. Mərkəzi hakimiyyətin

Gülü'n yarpıza dönsün

himayə etdiyi silahlı erməni-rus hərbi birləşmələri sinəsini sipər edən oğulların dəyanəti qarşısında dayana bilməyəcəklərini anlayanda hiyləyə əl atmaqdan da çəkinmədilər. Ağsaqqalların vasitəsilə barışıq elan edib baş aldatmağa çalışdılar. Uzun illər ermənilərin arasında çalışan Qasımov ciddi şəkildə dedi:

– Barışıq sөzüm yoxdur, uzanan əli sıxarlar, lakin erməninin üzü ilə astartı eynidir, onların “dabbağda gönünə bələdəm”, verdikləri sözdən bir dəqiqənin içində imtina edərlər. Ona görə də ehtiyatı əldən verməyəcəyik.

Görüş rus zabitlərinin nəzarəti altında keçirildi. Danışqlar bitdikdən sonra tərəflər mehribanlıqla ayrıldılar. Murad kişi məsələnin sülh yolu ilə həll edilməsinə şükür etdiyi anda qarşıdakı kolluqda tərpaniş hiss olundu, açılan yaylım atəşlər barışıqdan qayıdan ağsaqqalları qanına qəltan elədi. Bu xəbər tezliklə yalnız Arazboyu kəndlərə deyil, Azərbaycanın hər tərəfinə yayıldı. SSRİ hökumətinin ayrı-seçkilik siyasəti, yerli hakimiyyətin yarıtmazlığı xalqın səbir kasasını daşdırdı. Kələlik zəncirinə “Yox!” demək üçün xalq sərhədlərə axışdı.

Mərkəzdə oturub başını itirən məmurlardan fərqli olaraq, qaynar nöqtələrdə çalışan vəzifəli şəxslərin bir qismi heç nədən qorxmadan mübarizənin ön sıralarında addımladılar, xalqı tənha qoymadılar. Dağlıq Qarabağdakı dözülməz vəziyyətə etiraz bütün şəhərlərimizdə mitinqlə başlasa da, sərhəd dirəklərini aşdı. Əliyalın xalqın qarşısında dayana bilməyən imperiya əsgərləri isə bu məsələdə seyrçi mövqe nümayiş etdirdi.

Sərhədi ilk adlayanların içində milis rəisi Qasımov da vardı.

İlk dəfə Xudafərinin üstünə çıxanda o elə zənn etdi ki, ən yüksək dağ zirvəsində dayanıb: köksü qabardı, dərindən nəfəs alıb körpünün üstündə inamla addımladı. Ayağı sağ sahildə torpağa dəyəndə özündən asılı olmadan dizləri üstə çökdü, bir ovuc torpaq götürüb ətrini sinəsinə çəkdi, sonra dodaqlarına yaxınlaşdırdı. Bir azdan onun gurultulu səsi Araz çayının sularını çalxalandırdı:

Naibə Yusif

– Bu gün köləlik zəncirini qırdıq, lakin mübarizəmiz Bütöv Azərbaycanla bitəcək!

Ura sədaları otaylı-butaylı torpaqlarda ucaldıqca ucaldı, sanki göy gurultusuna dönüb bütün ölkəni bürüdü...

* * *

Bahadır kişi atadan qalma təklülə ov tüfəngini çıxaranda
Mahizər təəccübləndi:

– A kişi, avtomatın qarşısında sənin bu paslanmış tüfəngin nə edəcək?

Bahadır arvadını acıqla süzüb səsini qaldırdı:

– Vətən silahla deyil, ürəklə, sinə ilə qorunur. Bizdə bu sevgi varsa, düşməyə əliyalın da qalib gələcəyik.

Ərinin təpkisi qarşısında Mahizər susmağa üstünlük verdi.

Bahadır onu işarə ilə yaxına çağırıb başqasının eşitməyəcəyi tərzdə dedi:

– Qızdan muğayət ol, qəbiristanlığa tək getməyə qoyma, kəndin ətrafında naməlum adamlar peyda olublar, kimlikləri də bəlli deyil.

Mahizər həyəcanlandı, ürəyinin tıppıltısı artdı, buza dönən əllərini ovuşdurdu:

– Yaxşı, a kişi, qızı gözümdən uzağa qoymaram.

Elə bu vaxt küçədə səs-küy bir-birinə qarışdı:

– Sən nə danışırsan?

– Belə şey olmaz.

– Əşşi, göydə uçan quş o məftillərdən yan keçirdi qorxusundan, buna kim cəsarət edər?

Əynində köhnə palto olan çoban sözünə inanmayanlara andaman eləməyə başladı:

– A kişilər, vallah, bax bu gözlərimlə gördüm. Xeyli adam sərhəd xəttinə yanaşdı, əllərində gətirdikləri alətlərlə məftilləri doğrayıb-tökdülər.

– Bəs hərbiçilər nə edirdilər?

– O qədər adamın qabağında nə edəcəkdilər? Sakitcə dayanıb baxırdılar. Bu dəqiqə bütün kəndlərin cavanları çayın kənarındadır. Hələ bu soyuqda sevincindən suya atılanlar da var.

Bahadır kişi barmağını dişlədi:

– Allah bunun axırını xeyir eləsin.

Əhalinin qarşısını almaq mümkün deyildi, milis rəisi Qasimov bir tərəfdən qürur hissi keçirsə də, digər tərəfdən hər ehtimala qarşı ayıq olmaq, baş verə biləcək təxribatın qarşısını almaq üçün tabeçiliyində olan şəxslərə xüsusi göstərişlər verdi. Lakin Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsindən gələn məxfi teleqram onun bütün dünyasını qaraltdı: “Siz heç nəyə qarışmayın, cavabdehlər cəzalanacaqlar, amma bir az zamana ehtiyacımız var”. Verilən göstərişdən hiddətlənən Qasimov qarışıqlığın arxasında daha böyük xəyanətin dayandığını duydu, öz-özünə dedi:

– Çökmə ərafəsində olan imperiyalar saman çöpündən də yapışarlar. İlahi, özün bizə kömək ol! – rəis üzünü uca göylərə tutdu.

* * *

Muradxanın əsirlik həyatının beş ili tamam idi. O, sovet ordusunun Əfqanıstanı tərk etməsini xəbər verən Səidi özündən ixtiyarsız qucaqlayıb boyu bərabəri qaldırdı, amma hələ də eşitdiklərinə inanmırmış kimi dedi:

– Səid, bir də təkrarla, xahiş edirəm.

Səid gülümsündü:

– Sizinkilər buranı tərk edirlər. Artıq sonuncu dəstələr yola düşdülər.

Muradxanı birdən fikir aldı, düşüncəli halda dostunun üzünə elə baxdı ki, Səid duruxdu:

– Nə oldu, niyə üzünə kölgələr qondu?

– Bəs bizim taleyimiz necə olacaq? Sovet ordusuna güllə

Naibə Yusif

atmasam da, onlar məni bağışlamaz, gördükləri yerdəcə xain kimi güllələyərlər.

Səid gülümsündü:

– Təki sənin dərdin elə bu olsun. Rusların başı özlərinə qarışıb, Azərbaycanda xalq bütün sərhəd dirəklərini yandırıb. Vətənə qayıtmaq üçün sənin ruslara ehtiyacın yoxdur. Səni və geri qayıtmaq istəyən digər əsirləri qaçaqmal alverçilərinin köməyi ilə İran ərazisindən vətəninizə keçirə bilərik. Azərbaycana kömək üçün əfqan döyüşçülərdən ibarət mücahidlər dəstəsi yaratmaq fikrimiz də var. Amma onun nə zaman təşkil olunacağı bəlli deyil. Mən də o dəstəyə qoşulacağam. İstəsən, bizimlə gedə bilərsən.

– Yox, gözləyə bilmərəm. Məni həmin adamlarla yola sal, əsirlərdən də kim istəsə, bizə qoşulsun.

Səid razılığını bildirəndə Muradxan sevincdən əlini qulağının dibinə qoyub zil səslə “Sona bülbüllər”i oxumağa başladı.

* * *

Sütunları laxlayan sovet dövlətini Əfqanıstan müharibəsi daha da zəiflətdi. Millətlərarası münaqişəni qızıqdırmaq isə, doğrudan da, saman çöpündən yapışmağa bənzədi. Qarabağ müharibəsi daha da sürətləndi. Moskva Azərbaycan xalqının azadlıq eşqini həzm edə bilmədi, hansı yolla olursa-olsun, xalqın iradəsini əzmək niyyətinə düşdü, lakin istəyinə nail ola bilmədi. Tökülən hər damla qandan minlər ayağa qalxdı...

Muradxan belə bir vaxtda Qarabağa çatmaq üçün gizli yollarda, dar keçidlərdə çox əziyyət çəkdi. Ayağı zədəli olsa da, əllərini vətən torpağına sürtüb gözlərinin üstünə qoymaq, Arazın sahilini qarış-qarış gəzib yenə də ürək dolusu oxumaq, beşillik həsrətin acısına son qoymaq ümidi ilə yoldaşlarından dala qalmaq istəmədi. Könülü də tez-tez xatırladı: verdiyi sözlə əməl edə bilmədiyi üçün bəzən özünü müqəssir saydı, bəzən əl-qolunu bağlayan fələyi qarğıdı, amma ümidini itirmədi.

O, İran ərazisindən Azərbaycana asanlıqla keçdi, sökülmüş dirəkləri, qırılmış tikanlı məfülləri, tapdaq altında silinmiş sərhəd zolaqlarını görəndə yuxuda olduğunu zənn etdi.

Qarabağın müdafiəsinə qalxan könüllülərə qoşulmaq da çətin olmadı. Dəstənin rəhbəri qarşısında dayanıb adını soruşanda o heç nəyi: nə beşillik əsirlik həyatını, nə də Əfqanıstandan buraya necə gəldiyini gizlətdi. Sənədlərinin üstündə olması da köməyinə çatdı.

Muradxanın ürəyi köksünə sığmırdı: vətənə dönmüş, doğmasına qovuşmuşdu. Dəstədə yetmişə qədər könüllü vardı, əksəriyyəti Bakıdan və ətraf rayonlardan idi. Ağdərə ərazisində yerləşən yüksəklikləri əldən verməmək üçün onlar yerli əhaliyə köməyə göndərildilər. Vətənin oyan-buyanı olmur deyən Muradxan kəndlərindən bir neçə saatlıq məsafədə olsa da, evə getməyi düşünmədi, tapşırılan işi canla-başla yerinə yetirməyə çalışdı.

Gündüzlərin nisbi sabitliyi gecələr tez-tez pozulurdu, postlarda dayanmaq təhlükəli idi. Kəşfiyyata çıxan tərəflər gecə əməliyyatlarına daha çox bel bağlayır, bəzən atəşə tutulan postlardan inilti səsləri aydın eşidilirdi. Rayonlararası yollara rus əsgərlərinin nəzarət etməsi belə ermənilərin sıx yaşadığı ərazilərdə yerli əhalinin qorunmasına təminat vermir, avtobusların qarşısı kəsilir, gediş-gəliş getdikcə çətinləşirdi.

Dövlətin üzəvarı yürüdüüyü siyasət iflasa uğradıqca Azərbaycan kəndlərinin vəziyyəti ağırlaşdı. Lakin buna baxmayaraq, əhali dədə-baba torpaqlarından köç etməyi ağılına belə gətirmirdi...

İki aydan çox idi ki, Muradxan könüllülərdən ibarət dəstədə idi, amma sağ olduğunu evlərinə necə çatdıracağını bilmirdi. Birdən-birə peyda olmaq, bəlkə də, ağır nəticə verə bilərdi. Çox düşündükdən sonra, nəhayət, məktub yazmağı qərara aldı. Üç gün keçmiş dostu Həmid onun görüşünə gəldi. İki dostun görüşü ətrafda olanları da təsirləndirdi. Həmid ağlayırdı, boğazına tıxanan qəhəri uda bilmir, hıçqırıqlar içində deyirdi:

Naibə Yusif

– Biz səni beş il bundan əvvəl dəfn etmişik. Öldüyünə təkcə anan inanmadı, indi də sənın adına qazılan qəbri ziyarət edir... Nə vaxtsa gülə-gülə qapını açacağını söyləyəndə kənd camaatı elə bilir ki, yazıq qadın havalanıb. Ancaq düz deyirmiş, qardaş, ana ürəyi çox həssas olur, ona qəbul etmədiyini Allah da rəva görmür,– o, hıçqırığını kəsib qəfildən soruşdu, – bəs məktubu mənə niyə yazdın, anana yazsaydın, daha yaxşı olardı.

Muradxan düşüncəli halda dilləndi:

– Qorxdum.

– Nədən?

– Ürəyinin dözməyəcəyindən.

– Bəs mən necə xəbər verəcəyəm?

Muradxan əsgər gedərkən anasının boynundan asdığı göy parçaya tikilmiş kiçik qutunu çıxartdı:

– Bunu anama verərsən, o hər şeyi başa düşəcək.

Eşitdiklərinə inanmasa da, Həmid qutunu aldı:

– Bəs sən nə vaxt gələcəksən?

– Səninlə gedəcəyəm, amma anamın gözünə birdən-birə görünməyəcəyəm.

Həmid razılaşdı. Muradxan icazə alıb kəndlərinə yola düşəndə dəstənin rəhbəri dedi:

– Sizin kənd, bildiyimə görə, erməni kəndləri ilə ağız-ağızadır. Oralara daha yaxşı bələdsən, mübarizəni orada davam etdirərsən.

Muradxan razılıqla onun əlini sıxdı, dəstənin digər üzvləri ilə də xudahafızlaşib Qaralar kəndinə tərəf yol aldı.

* * *

Mahirə yenə də səhər tezdən oyandı. Həyət-bacada bütün işlərini görüb qurtaranda saat on birin yarısı idi. Əl-üzünü yuyub pillələrlə yuxarı qalxdı, əynini dəyişdi. Öz əlləri ilə bəslədiyi çiçəklərdən bir dəstə düzəldib qəbiristanlığa tərəf yönəldi. İlk qəbirə çatanda fatihə surəsini oxudu, əllərini göyə açıb ilk dəfə:

Gülü'n yarpıza dönsün

– İlahi, gözlərimi yollardan yığ, məni balama qovuşdur, – dedi, – daha tabım, taqətim qalmayıb. Ya öldür, ya da yaşat!

Son sözlərini deyə-deyə gözlərindən axan yaş kəlağayısının ucu ilə sildi, qəbirlərin arası ilə yeriyib ziyarət edəcəyi məzarın üstünə gəldi. Gətirdiyi təmiz dəsmalla hər gün sildiği başdaşını yenidən təmizlədi, ətirli çiçəkləri bir-bir qəbrin üstünə düzə-düzə ağı dedi. Gözü qəbrin ortasındakı göy parçaya bükülmüş qutuya sataşanda diksindi, səsi tutuldu, çiçəkləri əlində saxlaya bilmədi. Titrək əllərini uzadıb qutunu götürdü, diqqətlə tikişlərə baxdı, burnuna yaxınlaşdırıb qoxuladı, sinəsinə basdı. Yaş örtmüş gözlərini qırpmadan ətrafa boylandı. Bu, yuxu idimi, taleyin yeni oyunu idimi, ya Allahın lütfü? Amma hər nə idisə, Muradxanla bağlı idi. Ana qəfildən yerindən qalxdı, haray dolu səsle oğlunu çağırırdı:

– Muradxan!!! Hardasan, bala, səsimə səs ver!!!

Ananın səsinə dağlardan, daşlardan əks-səda gəldi:

“ Muradxan!!! Hardasan, bala, səsimə səs ver!!! “ Səs yüksəldikcə yüksəldi, topa-topa ağ buludlara çatanda anaya elə gəldi ki, buludlar pardaqlandı, ağ ləçəkləri dəstə-dəstə göyün üzündə dövrə vurdu. Hənirti hiss edib arxaya çevrildi, Həmid qarşısında görəndə boynuna sarıldı, boğuşuq hıçqırıqlar içində soruşdu:

– Muradxanımdan xəbəri sənmi gətirdin? Necə xəbər tutdun? Balam haradadır?

Sualları bir-birinə calayan ananın gözlərini yaş elə tutmuşdu ki, Həmiddən on metr aralı dayanıb qollarını açan oğlunu görmürdü.

Həmid də kövrəlmişdi:

– Muradxan buradadır, Mahirə xala, – deyəndə ana qulaqlarına inanmadı. Elə bu vaxt nə isə deyə-deyə ona sarı yürüyən gəncə gözləri sataşdı. Ana xəyal görmüş adamlar kimi səndələdi, qollarını yanlara açıb titək addımlarla oğluna tərəf yeridi. Ona elə gəldi ki, on metrlik məsafə kilometrə uzandı, bitmək bilmədi, ayaqları ardınca gəlmədi...

Naibə Yusif

Ana gözlərini açanda özünü oğlunun qolları arasında gördü...

Tezliklə bütün kəndə hay düşdü, həyət-baca adamları doldu. Gözaydınlığına gələnlərin içində oğul yolu gözləyən analar da vardı. Muradxanın gözlənilməz gəlişi Əfqanıstan savaşında oğulları itkin düşənləri ümidləndirdi. Gün əylənə qədər görüşə gələnlərin ardı-arası kəsilmədi. Axşamüstü hərə öz evinə çəkildə o, həyətə düşdü. Anasının sual dolu baxışlarına cavab olaraq dedi:

– Ana, iş yerimə, Arazın sahilinə gedəcəyəm. Xudafərin üçün qəribəsəmişəm, onu ziyarət edəcəyəm.

Mahirə oğlunun istəkləri qarşısında susdu... Muradxan Araz boyu irəlilədi, uzaqdan Xudafərin göründü, sağ sahilə elə bil ki, qara pərdə çəkilmişdi. Qayalıqlarda qaradan başqa rəng seçməyən Muradxanın ürəyi qövr elədi, yanıqlı səslə “Sona bülüllər”i oxumağa başladı. Oxuduqca elə zənn etdi ki, ağ örpəkli Könül indicə qayanın altından səsinə səs verəcək, üzünün nuru Araza şölə salacaq... Amma boyuna qara don biçilmiş qayalıqda günəş doğmadı, ətraf nurlanmadı. O özündə cəsəret tapıb Xudafərinin üstünə çıxdı, körpünün ortasına qədər irəlilədi, burula-burula axan suları xeyli seyr elədi, günəş qürub etdikcə rəngdən-rəngə düşən Araza qaranlıq çökəndə geri qayıtdı. Anasının nigaran baxışlarını görəndə heç nə demədi, başını aşağı salıb öz otağına keçdi.

Otaqda heç nə dəyişməmişdi, beş il əvvəl necə idisə, eləcə də qorunmuşdu. Muradxan divarın dibinə qoyulmuş iş stolunun arxasına keçdi. Səliqə ilə üst-üstə yığılmış kitablarına, hesabat dəftərlərinə gözücu baxdı, başını əlləri arasına aldı. Oğlunun halından narahat ana asta-asta qapını açdı, sakitcə Muradxana yaxınlaşıb boynunu qucaqladı, başını köksünə sıxdı, saçlarından öpə-öpə soruşdu:

– Sənin nə dərdin var, bala? Araz kənarına gəzməyə gedəndə gümrah idin, geri döndüyündə üzündə əzab, ağrı gördüm. Nə olub? Məndən gizlətmə.

Gülün yarpıza dönsün

Muradxan dərindən köks ötürdü, fikirli-fikirli:

– Gəlmədi, ana, səsimə hay vermədi Könül,– deyəndə Mahirə təəccübləndi:

– Könül kimdir, bala, bəlkə, Daşdəmir kişinin qızını deyirsən? O, çoxdan ərə gedib, iki oğlu var.

Muradxan acı-acı:

– Yox, ana, Könül Arazın o tayındandır. Məni gözləyəcəyinə söz vermişdi, amma çağırışıma cavab vermədi, – deyib o, yenidən əlləri ilə başını tutdu.

– Oğul, qızda nə günah var, beş il bir igidin ömrüdür. Yazıq qız nə bilsin ki, sən gəlibsən. İndi əvvəlki zaman deyil, sabah Xudafəridən keçib onlara gedərik. Kimlərdən olduğunu bilirsənmi?

Muradxan başı ilə təsdiqlədi.

– Rahat yat, oğul, Allahın yazısına pozu ola bilməz, qismətdirsə, fələk də heç nə etməz.

Anasının sözləri Muradxanı bir qədər sakitləşdirdi. Çarpayıya uzanıb gözlərini səqfə dikdi, xəyalında ağ örpək dalğalandı, dalğalandıqca elə bil ona layla çaldı, uzun illərdən bəri ilk dəfə səksəkəsiz, rahat yatdı. Yuxuda da Arazın üstündə dalğalanan ağ örpək səhərə qədər onun ruhunu oxşadı.

* * *

Təbiət şahanə libası, ədalı duruşu ilə göyləri valeh edirdi. Yaşıl yamaclar gül-çiçəyə qərq olmuşdu. Sərin meh Araz çayını rayihəsi bir-birinə qarışan çiçəklərin ətrinə qonaq edirdi. Ətirdən məst olan ləpələr nazlana-nazlana sahilin qumsal torpaqları ilə görüşür, arxasınca sahilə can atan qısqanc ləpələrə yol vermək üçün tez də geri çəkilirdi.

Uzun müddət bu gözəlliklərdən ayrı düşən Muradxan sərin havanı ciyərlərinə çəkəndə ruhu təzələndi. Bəzən ayrılığın acısına yanıq vermək üçün uca səslə oxumaq istəsə də, anasından həya

Naibə Yusif

edib susdu. Xudafərinə çatanda ayaq saxladı, qayalıqlara doğru boylandı, heç kim yox idi. Anası ilə bərabər Xudafərinədən keçib kəndə doğru addımladı. Sarı palçıqdan tikilmiş üstü yastı evlər, dar küçələr əhalinin yaşayış tərzinin göstəricisi idi. Küçələrdə, dalanlarda heç kim gözə dəymirdi. Muradxan qarşılmasına çıxan ilk alaqağını döydü. Çox keçmədən yaşlı arıq bir kişi onların qarşısına çıxdı. Gözlərində qəm yuva qurmuş kişi nabeləd qonaqların Arazın sol sahilindən gəldiyini geyimlərindən anladı. Gülümsəməyə çalışıb istəklərini soruşdu. Onun səsindəki həzin titrəyiş, zorla üzünə gülümsər ifadə verməsi Muradxanı kövrəltdi, nə üçün gəldiklərini deməyə çətinlik çəkdi. Mahirə şirin səslə ev sahibinə dedi:

– Bizə Həsən kişinin evi lazımdır.

Kişi duruxdu. Arazın sol sahilində qohum-əqrəbası olanlar bir-birini çoxdan tapmışdılar. Amma onun sol sahilə heç kimi yox idi. Bəs onun ünvanına gələn bu qonaqlar kim idi? Kişinin susduğunu görən Mahirə təkrar soruşdu:

– Həsən kişi bu kənddə yaşamır?

Ev yiyəsi qapını tam açaraq:

– İçəri buyurun,– dedi, – Həsən mənəm.

Tanımadığı qonaqları görən Gövhər əl-ayağa düşdü. Yerə təzə xalı sərdi, üstünə qonaq gələndə işlətdiyi döşəkçələri düzdü. Qonaqlar əyləşəndən sonra araya uzun bir sükut çökdü. Sükut Muradxanın qəlbinə sıxdı. Anası bunu hiss edib üzünü Gövhərə tutdu:

– Bəs Könül qızımız niyə görünmür? Axı biz onunçün gəlmişik.

Könülün adı çəkildə Həsən kişinin rəngi boğuldu, havası çatmadı, amma qonaqlardan həya etdiyi üçün yaxasını dartışdırmadı, Gövhərinə nalə çəkən ağısı otağı doldurdu. Gözlərinin yaşını saxlaya bilməyən Mahirə də ona qoşuldu. Hələ də nə olduğunu anlamayan Muradxanın həyəcandan gözləri böyüdü. Gövhərin Könülü “qarabəxt” adlandırması, Araz çayını

Gülü'n yarpıza dönsün

qarğıması beynini dumanlandırdı. Sinəsində göynərti duydu, bütün əzalarını bir sızıltı bürüdü, oturduğu yerdə birdən-birə büzüşdü, anladı ki, həyatında ən ağır bir faciə ilə üzləşib. Arzuları Arpa çayında batan Sara kimi onun Könülü də Arazın qurbanı olub..

* * *

Muradxanın gəlişi Mahirə üçün toy-bayrama çevrilsə də, beş ildən bəri həsrət qaldığı gözlərə doyunca baxa bilmədi. Gündüzlər stansiyada, gecələr kəndətrafı keşikçi məntəqələrində dayanmaq onu oğluna həsrət qoydu, amma buna da şükür etdi, heç olmasa, sağ-salamat gəlib çıxdı deyə təsəlli tapdı. İndi evin, demək olar ki, bütün işləri onun boynuna idi. Düzdür, Muradxan olmayan zamanlarda da bu işləri özü görürdi, amma bəzən bəzər, əlində olan nə varsa, yerə çırpar, oturub doyunca ağlayandan sonra işin qalanını görür, amma heç vaxt küfr etməzdi...

Muradxanın gəlişindən iki gün keçmişdi. Həyət-bacadakı işlərini bitirən Mahirə yenidən bağa endi, tər çiçəklərdən iri bir dəstə bağladı, qapıdan çıxmaq istəyəndə çoxdanışan Firuzə ilə rastlaşdı:

– Sabahın xeyir, ay Mahirə. Gözlərin bir də aydın olsun, daha qəbiristanlığın yollarından, yəqin ki, yığışarsan. Şükür, oğlun sağ-salamat gəlib çıxdı.

– Aqibətin xeyir, qonşu, aydınlıq içində olasan. Amma mən o məzarı hər gün ziyarət etməsəm, elə bilərəm ki, günah işləmişəm. O da yol gözləyən bir ananın quzusudur, yadlardan deyil a. Elə özümüzkülərdəndir. Nə qədər sağam, o məzarın çiçəyi, fatihəsi əskik olmayacaq. Allaha da xoş gedər.

Firuzə dodaqaltı mızıldandı:

– Nə bilim, Allah ürəyincə versin. Ancaq dilim qurusun, deyirəm, düşər-düşməzi olar birdən.

– Ay arvad, səhər tezdən ağzını xeyirliyə aç, yolumun üstündə danışma.

Naibə Yusif

– Buy, mən nə dedim ki, acığına gəldi. Vallah, bu camaat lap dəymə-düşər olub ey, qaşınmayan yerdən qan çıxardır. Aha, susdum. Söz, qayıt gir ağzıma.

Mahirə başını buladı, bir dolça suyu və tər çiçəkləri əlinə alıb qəbiristanlığa tərəf üz tutdu.

* * *

Son vaxtlar rəis Qasimovun başını qaşımağa vaxtı yox idi. Bütün Arazboyu kəndlərdə asayışi qorumaq, təhlükəni dəf etmək üçün ayıq-sayıq olmaq, əhalini hər cür dedi-qodudan yayındırmaqla yanaşı, sərhədlər açılandan sonra ayrı-ayrı bölgələrdə peyda olan naməlum adamları izləmək, kimliyini araşdırmaq, haradan, niyə gəldiklərini öyrənmək də vaxt istəyirdi. Qonşu dövlətdən qohum-qardaşını axtaranlarla bərabər, niyyəti bəlli olmayanlar da Arazın bu tayına ayaq açmışdılar. Dağların altı ilə müxtəlif istiqamətlərə yönələn lağımlar isə rəisi xüsusilə narahat edirdi. Əməliyyat zamanı bir sıra lağımlar zərərsizləşdirilsə də, naməlum obyektlərin olacağına daha çox inanırdı. Qasimov bu məqsədlə müstəntiq Fərhadı müraciət etməyi qərara aldı. Telefonun digər başından rəisin səsini dərhal tanıyan Fərhad deyilən sözlərə diqqətlə qulaq asdıqdan sonra əməliyyat zamanı əldə etdikləri sənədlərin ən vaciblərini bir yerdə toplayıb rayona tələsdi. Kabinetdə görüşəndə ən yaxın silahdaşı kimi rəis qollarını ona tərəf açdı. Adətən, çox ciddi olan, vəzifə başında rəsmiyyəti gözləyən Qasimovun bu hərəkəti Fərhadı təəccüblü göründü, o da qollarını geniş açıb rəisə tərəf gəlmək fikrinə düşdü, lakin hərəkətini yersiz, həm də hədsizlik kimi başa düşüb əlini gicgahına apardı. Onun bu hərəkətinə rəisin dodaqları qaçdı və bir doğma oğul kimi Fərhadı bağrına basıb:

– Çətin günlər rəsmiyyəti də unutturub, yoldaş müstəntiq, – dedi.

Fərhadın gətirdiyi sənədləri diqqətlə incələsələr də, bildikləri

məlumatlardan başqa, heç nə əldə edə bilmədilər. Bayaقدan bükülü halda stolun bir küncünə qoyulan xəritəni əlinə alan Qasimov onu son ümid yeri kimi Fərhadı uzadıb açmasını xahiş etdi. Xəritə çox qarma-qarışıq xətlər və işarələrlə dolu idi. Rəis birdən əllərini bir-birinə vurdu:

– Bu ki bütün Qarabağın xəritəsidir. Fikir ver, bura bizim ərazidir. Bu ərazidəki yeraltı yolların bağlantısı, çıxış nöqtələri artıq bizə bəllidir. Ermənicə yazılmış hərfələrə diqqət et: hər bir hərf həmin ərazidəki yeraltı yolların mərkəzidir. Lağımın bütün Qarabağ ərazisini bürüyüb, sadəcə yeraltı yollar vasitəsi ilə bütün mərkəzlərin birləşdirilməsinə, yəqin ki, vaxt çatmayıb. Əlimizdəki imkanlardan istifadə edib qonşu rayonlardakı mərkəzləri də ələ keçirməliyik. Diqqətlə bax, bura Sepanakert, yəni Xankəndidir, - rəis qələmin ucunu xəritədəki qırmızı işarənin üstünə qoydu, Fərhadın üzünə baxmadan sözünə davam etdi, - Bu lağımın onlar yaxınlıqda yerləşən bütün Azərbaycan kəndlərini yer üzündən silmək üçün istifadə etməyi nəzərdə tutublar. Əgər bu planı pozmasaq, nə nəzarət etdiyimiz yüksəkliklər, nə qolumuz-un qüvvəsi, nə də vətən, yurd sevgisi köməyimizə gələcək.

Fərhadın təəccüblə baxdığını görən Qasimov:

– Bəli, yoldaş müstəntiq, vəziyyət çox ciddidir. Amma bu plan məxfi qalmalıdır, – deyib xəritənin üzərində bəzi işarələr etdi.

– Niyə gizli qalmalıdır? Mərkəzə xəbər verək, bizə kömək etsinlər, – Fərhad təkid etdi.

Qasimov gözlərini qıyaraq dedi:

– Əgər mərkəzə müraciət etmək lazım olsaydı, səni çağırırdım. Orada oturanların əksəriyyətinin mövqeyi şübhəlidir.

– Bəs biz təkbaşına bu işi bacarıyıq mı?

– Biz tək deyilik, Fərhad, arxalana biləcəyimiz, ölümü belə yenməyi bacaran oğullarla birlikdə əlimiz çatan yerə qədər erməniləri duyuq salmadan hərəkət edəcəyik. Düzdür, çətindir, amma şərəf işidir.

Naibə Yusif

Qasimov danışıqca yenə də xəritəyə baxır, bəzi qeydlər aparırdı. O, birdən gözlərini bir nöqtəyə dikdi. Qələmi həmin nöqtənin üstünə qoyub xəritəni döyəclədi:

– Bura bax, – dedi.

Fərhad xəritəyə nəzər yetirsə də, ağına heç nə gətirmədi.

– Yoldaş müstəntiq, sizcə, bura haradır?

O, diqqətlə baxandan sonra cavab verdi:

– Qarabağ ərazisi deyil, yoldaş Qasimov.

– Düzdür, Qarabağ ərazisi deyil, Gəncədir.

Fərhad bir qədər özünü itirən kimi oldu:

– Demək, ermənilər Gəncəyə də əl uzatmaq niyyətindədirlər?

– Tək Gəncə yox, Kəlbəcər, Daşkəsən, Gədəbəy də bu planın tərkib hissəsidir. Onlar havadarlarının vasitəsilə bizi torpaqlarımızdan didərgin salmaq niyyətindədirlər, – o, bir qədər susub əlavə etdi, – bəli, yoldaş müstəntiq, qarışda çətin, lakin şərəfli bir döyüş bizi gözləyir. Hazırsanmı?

Fərhad qəddini düzəltdi, əlini gicgahına apararaq:

– Bütün canımla, qanımla Vətənimizi qorumağa hazırım, yoldaş rəis! – dedi.

* * *

Muradxan səhər tezdən rayon mərkəzinə çağırılanda Mahirənin ürəyinə səksəkə doldu. Oğlu qayıdana qədər o dünyaya gedib-gəldi. Həyət qapısı açılanda qayğılı şəkildə içəri girən oğlunu görüb təlaşla ayağa qalxdı., qarşısına yeriyib tələm-tələsik soruşdu:

– Oğul, niyə çağırıbmışdılar? Əsir düşdüyünə görə səni günahlandırmadılar ki? – sonra isə özünə təsəlli verirmiş kimi deyindi, – müharibədir də, kim bilir, başına nə gələcək? Könüllü əsir düşməmişən ki... Yox, əgər sənə cəza vermək istəsələr, Moskvaya qədər gedərəm.

Muradxan gülümsündü:

Gülün yarpıza dönsün

– Ay ana, Moskvaya getməyə lüzum yoxdur. O öz hayındadır. Narahat olma, çağırılmağımın Əfqanıstanla heç bir əlaqəsi yoxdur. Mənə etibar edirlər, ana, heç nədən qorxma.

Mahirə neçə gündən bəri yaşadığı qorxuya son verildiyi üçün əlini ürəyinin üstünə qoydu:

– Şükür sənə, ilahi, bu bəlanı da adlatdıq.

Muradxan bir-iki tikə çörək yeyəndən sonra haraya isə getmək üçün əşyalarını toplayanda Mahirənin canını yenə üşütmə aldı. Dili əsə-əsə dedi:

– Bəs hər şey qurtarmışdı? Bu yır-yığış nədir? Dilim qurusun, yoxsa səni dustaq edəcəklər?

Bayaqdan gözlərindən nur yağan ananın simasına bir andaca qara kölgə qondu. Muradxan gülümsünüb ona yaxınlaşdı:

– Elə fikirləri ağlına gətirmə, ana. Mən vəzifə dalınca gedirəm. Ola bilər ki, günlərlə bir-birimizi görməyək.

– Nə vəzifə, ay oğul?

– Sən bilən iş deyil, ana. Sağ-salamat olduğumu bil, bəsdir.

Muradxan getdi, Mahirənin ana qəlbini də sanki özü ilə birgə apardı.

* * *

Ürəyində qövr eləyən yaraları ilə qonum-qonşunu sızlatmaq istəməyən Mahirə uzun illərdən bəri qohum-qardaşın qapısını açmağa da ürək eləmədi. Oğlu gələndən sonra gözaydınlığı verənlərin içərisində nəslin ağsaqqalı sayılan qardaşını görəndə isə hönkürüb boynuna sarıldı:

– Gözün aydın, ay qardaş, Muradxanımız gəldi, – o, başını bir müddət qardaşının çiyindən götürmədi. Buna əslində sığınmaq demək olmazdı: Mahirənin ürəyindən tab, dizlərindən qüvvət çəkilməmişdi, amma bu xoş günə öz halsızlığı ilə acı qatmaq istəmədi. Onun ağarmış bənizini görəni kimi çətin günlərinin sirdaşı Turə arvad heç kimə bildirmədən içinə qənd salınmış tünd çayı ona uzatdı. Çayı içən kimi Mahirənin rəngi duruldu,

Naibə Yusif

gələnlərə dil-ağız elədi:

– Xoş gəlmisiniz, gələn ayaqlarınız var olsun.

Kənd adamlarının əksəriyyəti adam çox olduğu üçün elə ayaqüstü gözaydınlığı verib geri qayıdır, uzaqdan gələnlər isə içəri keçib əyləşir, süfrədə olan çaydan bir stəkan içib ayağa qalxırdılar. Dayısı tövlədə bəslənən iki yaşlı cöngəni Muradxanın başına tovladı. Kəsmək üçün yerə yıxanda dar ayaqda gözləri imdad diləyən heyvana Muradxanın yazığı gəldi, gözlərinin qarşısına ölüm ərəfəsində yardım istəyən yaralılar gəldi. Cöngəni kəsməyə razı olmadı, amma dayısı qəti etiraz etdi. Kəsilən qurban əti Mahirənin əhdinə görə bütün kənd camaatına paylandı...

İndi həmin vaxtdan üç aya yaxın bir zaman keçmişdi. Mahirə yazağzı qardaşının evini ziyarət etmək qərarına gəldi. Düzdür, bir neçə ay əvvəl qardaşının sonbeşiyi gəlin köçəndə xeyir-dua vermək üçün getmişdi, amma gəlin yola salınan kimi geri qayıtmışdı. Qaralar kəndi ilə Dərəli kəndi bir-birindən elə də uzaq deyildi, əgər yeyin getsən, cəmi bir saatlıq yolu vardı.

Mahirə bayrama bişirdiyi şirniyyatlardan, quru yemişlərdən bir bağlama hazırladı. Qardaşı arvadına aldığı qırağı yelənli noxudu kəlağayını və yaxası işləməli ipək koftanı səliqə ilə büküb bağlamada yerləşdirdi. Əsgər məzarını ziyarət edəndən sonra qonşusu Turəni səslədi:

– Turə, mən qardaşimgilə gedirəm, bizim həyət-bacadan da muğayat ol.

– Arxayın get, göz-qulaq olaram, – deyərək Turə cavab verdi.

Mahirə yol boyu yeni-yeni boy verən yamyaşıl taxıl zəmilərini, yamaclarda bir-birinə sanki acıq vermiş kimi pardaqlanan rəngbərəng çiçəkləri görəndə özünü rəyalar aləmində sandı, Muradxanın olmadığı beş il müddətində hər şeyi qara rəngdə gördüyünü yalnız indi fərq etdi. Dərindən köks ötürüb addımlarını yeyinlətdi. Dərəli kəndinə çatanda saat biri ötmüşdü. Mahirə onu görəndə tələsik eyvandan endi. Qollarını açıb sevimli baldızını bağrına basdı, sevincdən gözləri yaşardı:

Gülün yarpıza dönsün

– Xoş gəlmisən, səfa gətirmisən. Bilirdim ki, nə vaxtsa yenə bu qapını ürəklə açacaqsan. Allahın böyüklüyünə şükür. Hələ bir əl-üzünü yu.

Səsə eyvana çıxan Həlimə Mahizərin sözünü eşidən kimi evdən yeni əl-üz dəsmalı gətirdi. Sonra mətbəxdə yuduğu qab-qacağı silib yerinə qoydu. O, otağa keçəndə Mahirə söhbətini kəsdi, üzünü Həliməyə çevirib dedi:

– Qızım, o bağlamanı buraya gətir görüm.

Həlimə deyilənə sözsüz əməl elədi. Mahirə əvvəlcə Mahizər üçün aldığı kəlağayı götürdü, ona uzadıb:

– Sağlıqla örtəsən,– dedi, sonra ikinci hədiyyəni çıxartdı, – qızım, bunu da sənin üçün bayram payı gətirmişəm, geyin, görüm əyninə otururmu?

Həlimə üzünə baxanda Mahizər başı ilə razılıq verdi. O, digər otağa keçib köynəyi geyindi, zərif qırçınlı ağ yubka ilə köynək Həliməyə elə yaraşdı ki, qadınlar bir müddət gözlərini ondan çəkə bilmədilər, ikisi də bir ağızdan:

– Bəxtin gözəl olsun, qızım, – dedilər.

Həlimə başını aşağı saldı, yanaqları xəfifcə qızardı. Qalxıb mətbəxə keçdi. Nə qədər əhəmiyyət verməməyə çalışsa da, qadınların söhbətinə meyilləndiyini hiss etdi. Özünü danlayıb qulaq asmayacağına söz versə də, dediyinə əməl edə bilmədi.

Mahizər:

– Ay Mahirə, indi qaldı bir halal südəmmiş qızın yolunun üstünə çıxması, – deyib başı ilə mətbəxə işarə etdi.

Mahirə də gələndən qızdan gözünü çəkmir, heyran-heyran baxmaqdan doymurdu. Amma yenə də qəti qərar verə bilmirdi, çünki Könülün ölüm xəbərini eşidəndən sonra Muradxanın ev-eşiyə sığmadığından xəbəri vardı. Çox vaxt başını işlə qatar, boş vaxtlarda isə axtaranlar onu Arazın sahilində tapardılar.

Yarasının təzə vaxtında ona bu barədə söz açmaq çox yersiz idi. Bunları düşünə-düşünə Mahirə dərinədən köks ötürdü:

– Eh, məndə o bəxt hanı ki, qızı göstərən kimi oğlum

Naibə Yusif

razılaşsın. O qədər qız göstərmişəm, hamısına “yox” deyib.

Mahizər baldızına tərəf əyildi, pıçılıtlı ilə soruşdu:

– Ay qız, bəlkə, bir gözaltısı-zadı var. Bir ağzını arasana?

Mahirənin gözü yaşla doldu, başı ilə təsdiqləyərək hıçqırdı.

– Ay qız, daha niyə durubsan, elçi get də, qardaşın da dağ kimi arxanda dayanıb.

Mahirə gözünün yaşını sildi:

– Getdim, özü də oğlumla. Qız Arazın o tayından imiş. Oğlum əsgər getməmiş bir-biri ilə əhd edibləmiş. Muradxan gələndən iki gün sonra Xudafərini keçib Həsən kişinin evini tapdıq. Arvadı Gövhər bizi çox mərifətlə qarşıladı. Gələşimizin məqsədini biləndə elə ağı dedi ki, mən də nə üçün gəldiyimi unudub ona qoşuldum. Sən demə, üç ildən çoxdur ki, oğlumun istəklisini Araz öz qanlı sularında qərq edib. Heç meyitini də tapa bilməyiblər. Qızın adı Könül imiş. Yaxşı yerdən – Tehrandan elçisi də varmış, ona nişanlayıblar, amma gəlin köçməmişdən bir gün əvvəl çayın sahilinə gedib, geri dönməyib. Həmişə su götürdüyü yerdən səhəngini tapıblar. Günlərlə axtarıblar, tapılmayıb.

Mahirə yenə hıçqırdı:

– Yazıq uşağın heç qəbri də yoxdur. Həyətlərindəki güllükdə Həsən kişi bir məzar yeri qazıb, orada qızın gəlinliyini dəfn edib. Hər bayramda o “məzar”ın üstündə quran oxuyub dua edirlər. İndi mən bundan sonra Muradxana hansı qızı göstərə bilərəm, evlən deməyə necə dilim gələr? – qadın bu dəfə əməlli-başlı hönküdü. Həlimə mətbəxdən çıxıb su dolu stəkanı ona uzatdı:

– İç, ana, bu sizə xoş gələr, – dedi və dediyi sözdən özü də utandı. Axı o, indiyə qədər heç kimə “ana” deyə müraciət etməmişdi.

Mahirə suyu birnəfəsə içdi, ürəyinə özünün də indiyə qədər duymadığı bir hiss hakim kəsildi. Həlimənin getməyindən istifadə edib pıçıldadı:

– Bu qız kimlərdəndir?

– Dəmir kişinin qızıdır.

Gülün yarpıza dönsün

– Axı, mən bilən, Dəmir rəhmətliyinin iki oğlu vardı. Bu qız nə vaxt doğulub ki, mənim xəbərim olmayıb?

– Eh, uzun əhvalatdır. Bir dəfə vaxt olanda danışaram.

Bahadır kişinin səsi həyətdə eşidilən kimi Həlimə əlində təmiz dəsmal pilləkənləri aşağı endi. Yuxarıda dayanan Mahizərlə Mahirəni görəndə Bahadır yaşına yaraşmayan bir şüxluqla zarafat elədi:

– Evimin çiçəyi xoş gəlib, səfa gətirib. İndi bildim ki, nə üçün həyət-baca tərəvətlənib, hər tərəf göz oxşayır, – o, Mahirənin alnından öpdü, – qaldı bacıoğlunun toyunda “Mirzeyi” oynamağım. Qızı da özüm seçəcəyəm, nə həddi var, dayısının sözüne xilaf çıxsın. (Əlbəttə, Bahadır bacısı oğlu gələndən sonra Həliməni bəlləmiş, ara-sıra qız üçün ağız açanlara isə: “Deyiklisi var”, – cavabını vermişdi)

– Allah ağızından eşitsin, qardaş, – əlini hər şeydən üzmüşkən Mahirənin qəlbinə haradansa bir ümid doldu.

* * *

Muradxangilin getdiyi həftəni keçmişdi, amma hələ də bir xəbər yox idi. Beş nəfərlik kiçik dəstə ilə xəritədə göstərilən nöqtələrə göndərilənlərin qarşısında bir məqsəd vardı: Azərbaycan ərazisində yeraltı lağımlarda gizlədilən bütün silah-sursatları aşkara çıxarmaq, lazım gələrsə, məhv etmək, lağımlarda müqavimət göstərənləri zərərsizləşdirmək, təslim olanları isə dövlət orqanlarına təhvil vermək. Özünü nə qədər təmkinli göstərsə də, Qasimovun daxilində bir həyəcan, təlaş vardı. Bu təlaş yalnız uğursuzluqla nəticələnə biləcək əməliyyatlar üçün deyildi, həm də düşmənlə layiqincə cavab verməyi bacaran oğullar üçün idi.

Ən yaxın məntəqə Bulaqlı ərazisi idi. Muradxan erməni kəndi ilə, demək olar ki, bitişik olan bu məntəqədə araşdırma aparmalı idi. Kənddən ona kömək etmək üçün dörd nəfər könüllü

Naibə Yusif

qoşulmuşdu. Dəstənin üzvləri hansı tərəfə dönsələr, çiyində heybə olan erməni ilə rastlaşdılar. Gülümsünüb salam verərək ötən bu ermənilərin qəlbində yatan nə idi, hamı bilirdi. Bir həftə keçsə də, şübhə doğuran heç nə gözə dəymirdi. Lakin bir səhər tezdən Orxan adlı gənc təlaşla Muradxangilin olduğu yerə gəldi, tələsə-tələsə naməlum bir şəxsin Əzgilli dərədə birdən-birə yoxa çıxdığını söylədi. Muradxanın gözləri parıldadı:

– Demək, hərif tapıldı. Hamımız Əzgilli dərəyə. Silahlarınızı yoxlayın, artıq güllə işlətməyin, bacardıqca düşməni silahsız zərərsizləşdirin. Onların məkrli planlarını aşkara çıxartmalıyıq.

Dəstənin üzvləri müxtəlif istiqamətlərdən Əzgilli dərəyə endilər. Bu dərənin də sonu Araz çayına qədər uzanırdı, bəzi yerlərdə çayın suları dərənin söykəndiyi təpələrin ayaqlarını yuyurdu.

Orxanın göstərdiyi yerə birinci Muradxan çatdı. Ətrafi diqqətlə dinləyib bir kolun arxasında daldalandı. Digər üzvlər də həmin ərazidə özlərinə səngər düzəltdilər. Xeyli vaxt keçdi, amma heç bir səs-səmir duyulmadı. Orxanı işarə ilə yaxına çağırən Muradxan pıçıltı ilə soruşdu:

– Gizli yerin bura olduğuna əminsənmi?

– Öz adım kimi. Mən buraları qarış-qarış tanıyıram.

Muradxan susmaq işarəsi verdi, yerin altından boğuş səs gəlirdi. Bir azdan küt guppultu səsi batırdı. Kollar tərpəndi, bir nəfər nəyi isə sürüyə-sürüyə yuxarı çəkməyə çalışdı. Nəhayət, güclə də olsa, ağzı bağlı kisəni kolluqdan çıxarıb üzüaşağı diyirlətdi, ayağa qalxıb belini, boynunu şaqqudatdı, üzünü çevirəndə Muradxanın gözləri qarşısında tanış sima canlandı. Dərəlidə baş verən hadisələrdən xəbərsiz olduğu üçün Muradxan yoldaşlarına susmaq işarəsi verib təkbəşinə ayağa qalxdı, arxayın–arxayın Gümüşə yaxınlaşdı:

– Salam, ay Gümüş, sən hara, buralar hara? Yoxsa, Dərəlidən buraya köçmüşsən?

Gümüş Muradxanı tanımadı, özünü lallığa vuraraq yenə

Gülü'n yarpıza dönsün

anlaşılmaz sözlər söylədi. Muradxan kisəni göstərərək dedi:

– Deyəsən, yükün ağırdır. Kömək edə bilərəm, yaşlı adamsan, gücün çatmaz.

Gümüş anlaşılmaz sözlər deyərək etiraz edəndə Muradxan yenə güldü:

– Ay Gümüş, qızıl-zad aparmırsan ki, aç görək içində nə var?

Muradxanın tək olduğunu zənn edən Gümüş gülərək kisənin ağzını açmaq üçün aşağı əyiləndə haradansa çıxardığı bıçağın tiyəsi gün işığında par-par yandı. Fürsəti fəvta verməyən Orxan onun bıçaq tutan əlinə sərrast atəş açdı. Gümüş əlini tutaraq kolluğa girmək istəyəndə Muradxan onu yaxaladı...

Kisənin içində huşunu itirən bir gənc qadın vardı. Əl-qolu bağlanmış Gümüş qadına baxıb ikrahla tüpürdü. Qadın özünə gələndə yalvarmağa başladı:

– Məni öldürməyin, çox şey bilirəm, hətta bütün gizli keçidləri, lağımın başlanğıcını, qurtaracağımı, gizli silah anbarlarını, xarici dövlətlərlə bağlı bütün əlaqələri. Təki mənə toxunmayın, öz ölkəmə göndərin, orada körpələrim var, mənsiz halları necə olacaq?

Hamı heyrətlə qadını dinlərkən əl-qolu bağlı olsa da, Gümüş qəribə bir çevikliklə qadının gicgahına zərbə endirdi, lakin ayağı sürüşdüüyü üçün zərbə qadının gicgahını deyil, sol yanağını tutdu. Qadın huşunu itirdi. Muradxanın boynundan vurduğu güclü zərbə Gümüşü yerə sərtdi. Onun hərəkətsiz bədəni iyənib ətrafi zəhərləməsin deyə Orxanın gəritdiyi alətlərlə dərin bir çuxur qazdılar, Gümüşün cəsədini oraya gömdülər.

* * *

İlk uğurun qazanılması Qasimovu sevindirirə də:

– Bu, hələ başlanğıcdır, oğullarım, – dedi, – əsl mübarizə bundan sonra başlayır.

Rəis gənc qadını görən kimi tanıdı, vaxtilə orqan alveri ilə

Naibə Yusif

məşğul olaraq Dərəli kəndində tutulmuş, istintaq üçün Gümüşlə birgə Moskvaya göndərilmişdi. Digər qoca qadın Şuşanik yerli əhalidən olduğu üçün ömürlük həbs cəzası almış, prokurorluqda xidmətçi kimi çalışan bacısı Satanik isə əlinə keçən sənədləri cinayətkarlara ötürməkdə təqsirli bilinərək on il müddətinə azadlıqdan məhrum edilmişdi.

Gənc qadını sorğu-sual etmək Fərhadə tapşırıldı. Qadın Fərhadın suallarına düzgün cavab verəcəyinə and içdi.

– Sizi İrandan buraya gəlməyə nə vadar etdi?

– İki körpəm var, ərim öldürüldükdən sonra onları dolandırmaq çətin idi. Başqa əlacım olmadığı üçün onun yolunu davam etdirdim.

– İndiyə kimi hansı işlərlə məşğul olmusunuz?

– İlk işimiz orqan alveri olub, lakin daha çox qazanmaq üçün silah alverinə başladıq, əlbəttə, narkotik maddələr də buraya daxildir.

– Bu pullar sizə yalnız dolanışıq üçün mü lazımdır?

– Bəli. Amma əlbir işdə bizə qəpik-quruş düşürdü. Sonradan öyrəndik ki, bu əməliyyatlara başçılıq edən Gümüş bizdən istifadə edərək qazanılan pulları daşnakların hesabına yatırır. Ermənilərin Azərbaycana qarşı təşkilatlanması, döyüşməsi üçün bu, çox vacib imiş. Mənim buraya gəlməkdə məqsədim Azərbaycana qarşı mübarizə aparmaq deyil, balalarımı dolandıracaq qədər pul qazanmaq idi.

– Bəs başqa anaların övladlarının qətli hesabına qazandığın pulla övlad böyütmək sizin vicdanınızı, əlbəttə, o, varsa, ağrıtmadı?

Qadın başını aşağı saldı:

– Bir dəfə ağladım, çünki orqanlarını götürdüyümüz qız mənim qızımla yaşıd idi, hətta ona bənzəyirdi də.

Fərhad bütün suallara sərbəst cavab verən, etdiyi cinayətlərin əzabını zərrəcə çəkməyən bu qadına nə deyəcəyini bilmədi. Qeyri-ixtiyari səsini ucaltdı:

Gülü'n yarpıza dönsün

– Sizin insan olduğunuza artıq şübhə edirəm. Siz nəsiniz?

Qadın susdu, çünki özünə haqq “qazandıracaq” bircə sözü vardı ki, onu da bir neçə dəfə təkrarlamışdı.

Fərhad əsəblərinin bu mövzuda tamam tarıma çəkildiyini görüb sualı dəyişdi:

– Sizi Moskvada ittiham etdilərmi?

– Bəli.

– Bəs necə qurtardınız?

– Yüksək rütbəli bir erməninin xahişindən keçə bilmədilər: ölkəni tərək etmək şərtilə azadlığa buraxdılar.

– Və siz də yarım qalmış işlərinizi tamamlamaq üçün yenidən buraya gəldiniz, – Fərhad qəzəblə yumruqlarını sıxdı, - ilahi, biz necə dövlətdə yaşayırıq?!

* * *

Qasimov axşam saat doqquzda “Vesti” xəbərlər programını izləmək üçün ekrana yaxın əyləşdi. Veriliş başlayan kimi göstərilən iki şəkil dərhal diqqətini cəlb etdi. Adlarını çəkməmişdən əvvəl bu iki şəxsin istintaqdan qaçırıldığı və axtarış üçün əmr verildiyi elan olundu, sonra adlar açıqlandı: Marqret Manukyan və Gevork Sumbatyan. Qasimov bir də diqqətlə baxdı, özünü Lali kimi tanıdan qadının və Gümüşün şəklini istehza ilə süzüb dedi:

– Siz onları hələ çox axtaracaqsınız, axtarın...

Marqret Arazboyu kəndlərdə yerləşdirilən bütün obyektləri, mühafizəçilərin sayını, adlarını dəqiqliyi ilə söylədiyi üçün Fərhad əlavə sorğu-suala ehtiyac qalmadığını bildirdi və deyilənlərə sakitcə qulaq asan milis rəisindən soruşdu:

– Marqretin taleyi necə olacaq?

Qasimov ciddiyyətlə dedi:

– Söz verdiyimiz kimi.

– Azad edəcəyikmi?

– Bəli.

Naibə Yusif

– Yox, yoldaş rəis, mən buna razı ola bilmərəm. O, qanun qarşısında cavab verməlidir.

Qasimov müstətiqin qoluna girdi, hər ikisi pəncərənin qarşısında dayandı:

- Ora bax. Haradır?
- Cənubi Azərbaycan.
- Hansı dövlətin nəzarətindədir?
- İranın.

– Bax oraya çatan kimi Marqretin cəzası kəsiləcək, bizim də əlimiz bir murdar qana batmayacaq, həm də heç bir hayküyə yaranmayacaq. Bizim kəsdiyimiz hökm onu ermənilərin qəhrəmanına çevirər, dünyanı bizə qarşı qoyar...

* * *

Yazın nəfəsi duyulduqca təbiətdə bir coşqu, qaynama hiss olunurdu. Yamaclar, dağların başı yamyaşıl görünürdü. Yalçın qayalarsa öz görkəmini dəyişməmişdi. Amma küləyin nə vaxtsa tellərində gizləyərək gətirdiyi toxumlar baharı salamlamaq üçün cücərib yarıqlardan boylanır, zərif ləçəkləri ilə günəşə doğru can atır, qoynunda sığınacaq verdiyi üçün qayaların əzəmətinə gözəllik qatmaq istəyirdi. Səhərin və axamın sərin mehi başlayanda isə gizlənməyə yer axtaran bu fədakar çiçəklər bacardıqca duruş gətirməyə çalışır, ömrü qısa olsa da, həyatın sərt üzü ilə mübarizəyə girişməkdən çəkinmirdi...

Axır çərşənbə günü idi. Bu günə əvvəldən hazırlaşan kənd camaatı səhər tezdən bütün işləri başa vurur, məzarlığa ziyarətə gedərdi. Adi günlərdən fərqli olaraq bu gün qəbiristanlıqda xeyli adam vardı. Neçə gündən bəri fikirli gəzən Həlimə də Dəmir kişinin, arvadının və oğlunun qəbrini ziyarət edib dualar oxudu, məzarın üstündəki yabanı otları təmizlədi, dəstə-dəstə açılmış nərgiz, süsən çiçəklərinin ətri bir-birinə qarışdı. Amma bu gözəlliklər Həliməni düşüncələrdən ayıra bilmədi. Mahirənin

Gülün yarpıza dönsün

Mahizərə danışdıqları : Həsən, Gövhər, Muradxan, çayda boğulan Könül adları elə bil ona nəyi pıçıldayır, amma o andaca bu pıçıldı da, xatırlamaq istədikləri də bir bozluq içində əriyib gedir, qurmaq istədiyi xəyallar alt-üst olurdu. Mahizərin də narahatlığı qızdakı dəyişikliyi hiss etdikcə artırdı. Ziyarətini bitirib geri dönənlər qəbiristanlıqdan uzaqlaşsalar da, Həlimə yerindən tərpənmədi. Mahizərin səsinə hay vermədi. O, qıza yaxınlaşanda xəyala daldığını gördü, əlini astaca onun çiyinə qoydu:

– Qalx, qızım, gecdir, hamı gedib, hələ görüləsi işlərimiz çoxdur.

Həlimə bir söz demədən ayağa qalxdı, Mahizərin arxasınca yola düzəldi, qəbirlərin arası ilə ehtiyatla yeriməyə başladı. Təzə qoşa məzara çatanda Mahizər fatihə verdi, dua oxudu, əyilib məzarın üstünü təmizlədi. Otların caynağından xilas olan nərgiz çiçəklərinin ləçəkləri zərif mehdən titrəşdi, dalğalandı, Arazın ləpələri kimi bir-birini öpdü. Həlimə ləpələri qucaqlamaq, sularında üzmək xəyalına düşdü. Hər iki əli ilə nərgizləri oxşadı. Elə bu vaxt nərgizlərin ətrinə yarpız qoxusu qarışdı. O döyükdə-döyükdə Mahizərin üzünə baxdı:

– Bu nəyin qoxusudur?

– Yarpızın, qızım, – deyib qoşa qəbirin ayaq tərəfindəki məzarı göstərdü.

– Bütün məzarlardan nərgiz, süsən boylanır, bəs bu məzarın üstünə nə üçün yarpız əkiləblər?

– Qızım, qəbir üstünə əkilən yarpız xəyanətin əlamətidir. Sevgilisinə xəyanət edənlərin məzarına, rəvayətə görə, yarpız əkilərlər.

Həlimə birdən-birə duruxdu, haradansa qulağına yanıqlı bir səs gəldi:

“Gülün yarpıza dönsün, söna bülbüllər,
Bizdən üz döndərən yar, saçı sünbüllər”.

O, qulaqlarını tutdu, lakin nə qədər çalışsa da, beynində əks-səda verən səsdən xilas ola bilmədi: “Məni gözlə, bir yaz

Naibə Yusif

günü geri dönəcəyəm. Bax onda bu suları sinəmlə yarıb səni götürəcəyəm. Əgər sənə xəyanət etsəm, məzarımda çiçəklər yox, yarpızlar bitsin.

– Bunu anlamadım, Muradxan.

– Qədim zamanlarda sevgilisinə xəyanət edənlərin məzarı üstünə yarpız qoyarmışlar”.

Həlimə qeyri-ixtiyari pıçıldadı:

– Sus, Allah eşqinə, sus, Muradxan, köhnə yaralarımı təzələmə. Səni üç il gözlədim, bir xəbər çıxmadı, nişanladılar məni, Muradxan. Sənin səsin gələn yerlərlə vidalaşmaq üçün son dəfə çayın kənarına gəldim, mənə uzanan əllərindən tutdum, sonra hər şeyi untdum, adıma da, yurdumu da.

Bayaqdan Həliməni dinləyən Mahizər əlini qızın alınına qoydu, qızdırmadan sayıqladığını zənn etdi. Bu təmasdan Həlimə ayıldı, söhbəti dəyişməyə cəhd etdi:

– Bu qadın da xəyanət edibmi?

– Yox, qızım, o, xəyanətkar deyil, amma ermənilərin xəyanətinə görə öz qəbrinin üstünə yarpız əkməyi ərinə vəsiyyət edib.

Həlimənin düyünlü qaşları açıldı dodaqaltı zümzümə etdi:

“Gülün yarpıza dönsün, sona bülüllər...”

Səs birdən kəsildi, Həlimənin gözlərindən yaş süzüldü. Bu səssiz ağlayış bir azdan hönkürtüyə çevrildi. Bayaqdan qızın hərəkətlərini təəccüblə seyr edən Mahizər ona yaxınlaşdı:

– Sənə nə oldu, qızım, yadına nəsə düşdü?

Həlimə səsinə boğmağa çalışsa da bacarmadı, hıçqırıqlar içində dedi:

– Xatırladım, Mahizər xala. Mənə bu məzarın üstündəki yarpız hər şeyi xatırlatdı, – qız daha bərkdən hönkürdü.

Bayılacağından qorxduğu üçün Mahizər Həliməni sakitləşdirib ayağa qaldırdı, qoluna girib evə gətirdi...

* * *

Danışdı Könül, lakin danışarkən gah susaraq xəyala daldı (sanki fikrini ifadə etmək üçün sözlərə ehtiyac duymadı), gah gülümsündü (bu təbəssümdə həyatının ən xoş dəmləri dilə gəldi), gah da təəssüflə kədərin hökmündən doğan acı göz yaşları tökdü:

– Heç ölmək istəmirdim, çaya necə düşdüyümdən də xəbərim olmadı. Məni Muradxan səslədi, ona tərəf gedəndə ayaqlarım yerdən üzüldü, – o, birdən çılgınlaşdı, hönkürə-hönkürə, – xahiş edirəm, məni evimizə götürün. Evimiz çox yaxındadır, düz Xudafərin körpüsünün o üzündəki kənd bizimdir, – dedi.

Mahizər onun qoşa hörüklərinə sığal çəkdi:

– Darıxma, qızım. Səni evinizə apararıq, atan-anan üçün ən böyük bayram hədiyyəsi olarsan, – sonra zənlə Könülün üzünə baxaraq ehtiyatla sözünə davam etdi, – şükür, Muradxan da uzun illərdən sonra gəlib çıxdı. Səni apararkən toy məsələsini də danışarıq.

Həlimə göz yaşlarını gizlətməyə çalışsa da, bacarmadı, hıçqırıqlar içində dedi:

– Toydan danışmazsınız, mən başqasının nişanlısıyam, atanamı xəcil edə bilmərəm.

Bu sözü eşidən Mahizərin sanki nitqi batdı, deməyə söz tapmadı, sirri Mahirədən müvəqqəti də olsa, gizlətməyi qərara aldı.

* * *

Günortadan bir qədər keçmiş Bahadır kişi, Mahizər və Könül Xudafərin körpüsünü keçdilər. Kəndə yaxınlaşdıqca Könül haldan-hala düşür, valideynlərini düşünür, bir tərəfdən sevinir, digər tərəfdən isə qəlbinə bir qorxu hissi bürüyürdü. Balaca taxta qapını döymədən Bahadır kişi içəri girdi. Eyvanda mütəkkəyə söykənərək əlində təsbih çevirən Həsən kişi onu görəndə kimi ayağa qalxdı, qabağa gəlib:

Naibə Yusif

– Xoş gəlmisiz, buyurun, yuxarı çıxın, bayram günüdür, bir stəkan çayımızı için, sonra istədiyiniz yerə gedərsiniz,– deyəndə Bahadır kişi cavab verdi:

– Gedəcəkdir bir yerim yoxdur, elə sizə gəlmişəm, bəlkə, bu gecəni də sizinlə birlikdə çərşənbə tonqalı qaladım.

Həsən kişinin gözləri yol çəkdi:

– Ehh, düz üç ildən çoxdur ki, bu həyətdə çərşənbə tonqalı birdəfəlik sönüb, – dedi və nəmlənmiş gözlərini yerə dikdi.

Bahadır kişi bu dəfə yarı ərək, yarı təkidlə yenidən dilləndi:

– Həsən kişi, naümid olma, hər şərdə bir xeyir olduğu kimi, “hər qaranlıq gecənin də bir gündüzü var” deyənlər bizdən azmı əzab çəkiblər?. Qalx, qalx ayağa, çərşənbə tonqalı üçün odun hazırlayaq.

Həsən kişi yerindən tərənəmək istəməyəndə Gövhər irəli gəldi:

– Qonağın ayağı sayalı olar, Həsən. Qəlbini qırma, bəlkə, elə itkin düşən balamıza bu tonqalın işığı gedib çatacaq, dur.

Həsən kişi ağır-ağır yerindən qalxanda qapı yenidən açıldı.

Bu dəfə həyətdə əlində qırmızı örtüklü xonça tutan Mahizər daxil oldu. Gövhər tanımadığı adamların bayram əhvali-ruhiyyəsi ilə qapını döymədən əziz qohumlar kimi sərbəst hərəkət etməsini anlamadı, qadına “xoşgəldin” eləsə də, ona sarı uzadılan xonçanı almadı. Üzünü Həsən kişiyyə tutdu:

– Bu dərdli günümüzdə bizimlə zarafatmı edirlər, ya mən yuxu görürəm?

Mahizər ciddi tərzdə dilləndi:

– Nə sən yuxu görürsən, nə də mən zarafat edirəm, xonçanı aç, içinə bax.

Həsən kişi başı ilə razılıq verəndən sonra Gövhər əlləri titrəyə-titrəyə örtüyü qaldırdı. Nimiçədə göyərdilmiş səmənindən başqa bir şey görməsə də, gözlərini nimiçədən çəkə bilmədi, evlərində keçirilən son çərşənbəni xatırladı...

– Ana, gör nə gətirmişəm?

Gülü'n yarpıza dönsün

Geri boylananda Könülün əlində bir dəstə nərgiz gördü:

– Onu niyə evə gətirmisən, ay qızım? Bu dəqiqə onu evdən çıxart, – deyərək həyəcanlandı.

Könül gülümsünərək:

– Niyə, ay ana? - soruşanda isə:

– Bunu qəbir üstündə əkərlər, evə gətirməyin düşər-düşməzi olar, – deyib ciddi şəkildə sözünü təkrarladı, - onu tez evdən çıxart.

Könül bir söz demədən digər otağa keçdi, çox keçmədən əlində səməni geri döndü. Gövhərdən əvvəl dilləndi:

– Ana, gör nərgizlər yaşıl səməninin arasında necə gözəl görünür!

– Hə, doğrudan gözəl görünür. Amma qızım, səməninin belinə qırmızı bağlayarlar ki, il uğurlu olsun.

– Ana, mən bu ənənəni dəyişdim artıq. Həmişə səmənilərimi belə bəzəyəcəm. Belinə ağ atlazdan kəmər çəkib ortaya üç nərgiz qoyacam, qalan çiçəkləri nimçənin kənarlarına düzəcəm.

Qızının istəyinə qarşı çıxa bilməyən ana susdu...

Gövhərin gözləri yol çəkdi, ötən günlərin xoş anlarını yada salıb kövrəldi, baxışları yenidən Mahizərin əlində tutduğu səmənidə qərar tutdu. Xeyli baxandan sonra dili tutula-tutula:

– Bbu, Köönülün ssəmənisinə ooxşayır, - dedi və əlini ürəyinin üstünə qoydu.

Onun sinəsindən qopan ah həyətdə duranları kövrəltdi. Səndələdi Gövhər, nədənsə yapışmaq üçün uzanan əli boş çıxanda üzüqoylu yerə yığıldı. Mahizər yerdə oturub onun başını dizi üstə aldı, torpağa bulaşmış üzünü, yanaqlarını təmizlədi, gözlərindən axan yaş saxlamağı bacarmadı, astadan hıçqırdı. Səsküyə dayana bilməyən Könül həyət qapısından həyəcanla içəri girdi, yaşla dolmuş gözləri həyətin ortasında uzanan qadından başqa heç kimi görmədi, Mahizərin yanında dizləri üstə yerə çökdü, anasının yarıyumulu gözlərindən, yanaqlarından dönə-dönə öpdü. Hıçqırıqlar içində pıçıldadı:

Naibə Yusif

– Oyan, ana, mən gəldim, oyan.

Mahizər su dolu stəkanı Həsən kişidən alıb qadının üzünə çilədi, kilidlənmiş dişlərini zorla açanda Gövhər dərinədən nəfəs aldı. Çox keçmədən özünə gəldi. Bir xeyli Könülün üzünə sakitcə baxdı, iri qara gözlərindən süzülən yaş qulaqlarına tərəf yol aldı. Vaxtilə çox çılğın olan anasının sakitliyini qəbul etməyən Könül ona sarıldı. Son övladını da itirdiyi üçün küskünləşən, həyatdan doyan anasını belə görmək ona ağır gəldi. İçin-için xeyli ağladı. Başını qaldıranda yıxılmamaq üçün kürəyini tut ağacına söykəyən atasını gördü, hıçqırıqlar içində ona yaxınlaşdı, əyilib ayağı dəyən torpağı öpdü. Qızı boynuna sarılanda isə arvad-uşaq qarşısında heç vaxt təmkinini itirməyən Həsən kişi, bəlkə də, ömründə ilk dəfə hönkürtü ilə ağladı. Bir qədər toxtayandan sonra o, əllərini göylərə açdı:

– Sənin böyüklüyünə şükür , Allahım, mənim bu dünyadan gözüaçıq getməyimə razı olmadım, – o, boynuna sarılan Könülü bağına basıb alnından, saçlarından dönə-dönə öpdü, – bundan sonra ölsəm də, qəm yemərəm, – deyəndə artıq Gövhər tam özünə gəlmişdi...

Xəbər kəndə yayılanda gözcaydınlığına gələnlərin ardı-arası kəsilmədi. Həmin gün Həsən kişinin həyətində ən böyük çərşənbə tonqalı qalandı. Arazın o tayındakılar sağ sahildə uzun illərdən bəri alovu özünə qısılan tonqalın göylərə yüksələn dilimlərini görəndə həmişəki yerdə cavab tonqalını yandırdılar, son işartılar sönənə qədər heç kim evinə getmədi.

* * *

Nədənsə bu gecə Muradxanın da kefi kök idi. Süfrənin arxasından qalxan kimi dedi:

– Ana, bəlkə, dayımgillə bayramlaşmağa gedək?

Həliməni gözünün qabağına gətirən Mahirənin uçmağa qanadı olmadı, bundan gözəl fürsəti haradan tapacaqdı ki? Həm

Gülü'n yarpıza dönsün

də fikirləşdi ki, bəlkə, Həlīmənin gözəlliyi Könülü unutturur, oğlu evlənmək üçün yola gələr.

– Gedək də, nə deyirəm ki, onlar da təkdirlər. Amma yox,

Dəmir kişinin qızı Həlīmə də onlarda qalır. Elə qızıdır ki, adam baxmaqdan doymur. Onu yaratmaq Allahın ən xoş saatına düşüb. Görəndə mənimlə razılaşıcaqsan.

– Yaxşı da, ay ana, məni peşman eləmə. Bu söhbəti birdəfəlik bağladığ axı, – deyər Muradxan narazılığını bildirəndə Mahirənin susmaqdan başqa əlacı qalmadı...

Gecə olsa da, hava işıqlı idi. Bədirlənmiş ay aləmi nura qərq etmişdi. Cırcıramaların səsi ətrafı bürümüşdü, deyəsən, onlar da bayram edirdilər. Gecə mehi dağ çiçəklərinin rayihəsini bütün Arazboyu kəndlərə yaymışdı. Birdən-birə Muradxanın könlündən əvvəllərdə olduğu kimi oxumaq keçdi, amma yenə də anasından həya elədi. Həm də bu mahını o, indi kimin üçün oxuyacaqdı ki? Könülünü əjdaha kimi udan Araz çayı üçünmü? Yox, o bunu bacarmayacaqdı. Muradxanın ürəyi qısıldı, Dərəli kəndinin girəcəyindən geri dönmək istəsə də, fikrindən vaz keçdi. Anasının nəşəsini pozmaq qərarına gəldi.

Kəndin itləri səs-səsə verib hay salanda onlar Bahadır kişinin həyətinə çatmışdılar. Bayram günlərində gələn olar deyər heç kim qapını bağlamazdı. Bu, kəndin dədə-baba adəti idi. Bütün işıqları yansa da, hiss olunurdu ki, evdə heç kim yoxdur. Açılan süfrəyə də toxunan olmamışdı. Mahirə üşəndi:

– Balam, bunlar haraya getmiş olarlar?

Qonşuluqda yaşayan Hafizə arvaddan eşitdikləri həm Mahirəni, həm də Muradxanı təəccübləndirdi. Mahirə dodaqlarını büzdü:

– Balam, bayram günü bunların o tayda nə işləri var?

Muradxan dillənmədi. Mahirə gətirdiyi bayram sovqatını stolun üstünə qoydu, hər ikisi lal-dinməz geri döndü.

Görmədikləri müddətdə rəfiqələri Könülün daha da gözəlləşdiyini heyretlə seyr edirdilər. Səhər yeməyini bitirdikdən sonra Mahizər getməzdən əvvəl Gövhərdən söz almaq üçün soruşdu:

– Qızımız nə zaman gəlin köçəcək? Oğlan evi eşidəndə, yəqin ki, uçağa qanadları olmayacaq. Minnətləri olsun, su pərisindən də gözəl qız alıblar.

Gövhər dərindən ah çəkdi:

– Onlar bu qarıya bir də heç vaxt gəlməyəcəklər. Könül çayda batandan sonra hər tərəfi axtardılar, tapana böyük məbləğdə pul da vəd etdilər, amma ”gördüm” deyən olmadı. Valideynlərin bir əlacı qaldı: Könülü oğullarına unutturmaq üçün xaricə köçdülər, harada olduqlarını da bilmirik, eşitdiyimizə görə, oğlan hələ də müalicə alır. Əlləri üzüldükdən sonra Könülə aid nə gətirmişdilər, özlərinə qaytardıq. Düzdür, götürmək istəmədilər, dəfndə, buy, dilim qurusun, xərcləmək üçün pula çevirməyi təklif etdilər, amma Həsən razı olmadı. Əgər onun bir üzüyü burada qalsaydı, Könülün tapılma xəbərini özüm verərdim. Köçəndən sonra bizimlə əlaqəni tamam kəsdilər. Ehh, qismət beləymiş.

Mahizər kövrələn Gövhərə təsəlli verdi:

– “Hər şərdə bir xeyir var”, – deyib babalarımız. Görünür, Allah özü də iki aşıqı bir-birindən ayrı salmaq istəməyib, ona görə hər ikisinin başı beş il bəlalər çəkib.

Gövhər təəccübləndi:

– Siz nə danışırsınız? İki aşıq kimdir?

Mahizər gülə-gülə dedi:

– Kim olacaq, ay Gövhər, Könüllə Muradxan.

– Muradxan? İki həftə bundan əvvəl anası ilə bizə gələn oğlanmı?

– Hə, hə, həmin oğlan.

– Axı biz onları yaxşı tanıyırdıq.

Gülü'n yarpıza dönsün

– Nə tanımaq, ay qız, Muradxan mənim doğmaca baldızım oğludur. Könülü bir dəfə də görməyib, amma Könül onun mahnısına, o da Könülün saflığına vurulub. Allah xeyir versin deməkdən başqa, bir yol qalmayıb.

Gövhər hələ də eşitdiklərinə inana bilmirdi:

– Nağıllara bənzəyən bu eşq hekayəsinin qəhrəmanı gərək mənim qızımı olaydı, bu qədər əziyyət çəkəydi?– deyib gözlərinin yaşını axıtdı.

– Ağlama, Gövhər, sevin. Bizlərdə oğul üçün elçiliyi, əgər ata dünyasını dəyişibsə, dayı edər. İndi Muradxanın dayısı da buradadır və yəqin ki, Həsən kişi ilə bu barədə danışıır.

– Şirinçaylar gəlsin! – nidasını eşidəndə Gövhər əvvəl duruxdu, sonra cəld gözlərini silib içəri keçdi. Yarısı ağ, yarısı rəngli çayla dolu olan stəkanları görəndə qızının alınından öpdü:

– Bəxtin gözəl olsun, qızım, – dedi və çayları süfrəyə aparmağı işarə etdi.

Şirni içiləndən sonra qonaqlar Xudafərin körpüsünə tərəf yol aldılar. Körpünü keçən kimi öz evlərinə yox, Qaralar kəndinə üz tutdular. Sevincək olduqları üçün yolun uzaqlığı onları yormadı. Həyət qapısından içəri girəndə hamının yaddaşına ağır ağbirçək qadın kimi həkk olunan Mahizər çırtma çala-çala oxuyub-oynamağa başladı:

“Üzüyü atdım sandığa cingildəyə-cingildəyə,

Gəlin, oğlan adamı, dingildəyə-dingildəyə”.

Qardaşı arvadından heç vaxt yüngül hərəkət görməyən Mahirə heyrətdən əlini üzünə qoydu, eyvanda oturub çay içən Muradxan isə maraqla soruşdu:

– Nə olub, ay dayıdostu, kimi evləndirisən, axı sənin bütün uşaqların ev-eşik sahibidirlər.

Zarafatından qalmayan Mahizər güldü:

– Kimi evləndirəcəyəm, əlbət ki, səni. Qızın “həri”sini də aldıq. Dünən dayınla elçi getmişdik. Ay qız Mahirə, dur boğçanı aç. Gəlin üçün nə almınsansa, qoy ortaya, çətişmayanları da alağ.

Naibə Yusif

Sabah nişandır, üç gündən sonra da toy. Xeyir işi yubatmaq olmaz. Onsuz da beş ildir ki, yubanır.

Bahadır kişinin bıqaltı gülüşü həm ananı, həm də oğulu şübhələndirdi. Dayısından həmişə həya edən Muradxan, axır ki, dillənməyi bacardı:

- Məni kiminlə evləndirirsiniz?
- Kiminlə olacaq, çayda batdığını güman etdiyin Könüllə. Adını unutduğu üçün hamımız onu Həlimə çağırırdıq...

* * *

Nişan günü Həsən kişinin həyatında adam əlindən tərpənmək mümkün deyildi. Gözaydınlığına, təbrikə qonşu kəndlərdən də gələnlər vardı. Mahirə uzun illərdən bəri gəlini üçün aldığı xonçaları ürəyi istəyən kimi bəzətdirmişdi. O, konfet xonçalarını açıb hamısını nişana gələnlərə paylatdırdı. Qız-gəlinin nəğmələri dalğa-dalğa Arazın üstünə körpü saldı.

Şənlik bitəndən sonra ailənin yaxınları bir yerə toplaşib məsləhət etdilər. Yaşca böyük olan Həsən kişi boğazını arıtlayıb sözə başladı:

– Allah xeyrini əskik etməsin. Bəlkə də, mənim bu gün deyəcəyim sözlər hamınızın ürəyincə olacaq, bəlkə də, bəzilərinə qərribə gələcək... Qızım bu sahildə doğuldu, böyüdü, o biri sahildə ölümün pəncəsindən qurtarıldı, uzun illər həsrətini çəkdim, amma siz ondan ana, ata qayğısını əsirgəmədiniz. Qərribə ana-ata, bacı-qardaş olmaq, tikəmizi onunla bölməyi bacarmaq yalnız bizim millətə məxsusdur.

Həsən kişi bir qədər susdu. İndi onun nə söyləyəcəyi hamı üçün maraqlı idi. O, dərinədən nəfəs alıb yenidən sözünü davam etdirdi:

– Çoxdanın söhbətidir. Nə qədər ki sərhəd dirəkləri yox idi, o tayda yaşayanlarla əlaqəmiz sıx idi. Bir-birimizin evinə gedib-gələr, elçilik edər, qız alardıq. Mən evin ən kiçiyi idim. Böyük

Gülü'n yarpıza dönsün

qardaşım Kərim siz tərəflərdən bir gözələ vurulmuşdu. Bir neçə dəfə get-gəldən sonra qızın atası razılıq verdi. Atam qırmızı duvaqlı gəlinini ağ atın belində Xudafərindən öz əlləri ilə keçirəcəyini əhd eləmişdi. Toya iki gün qalmış bir səhər gördüklərimizə heç birimiz inanmadıq: Arazın sol sahilinə zolaqlı dirəklər düzülmüş, Xudafərin də bağlanmışdı. Atamın qanı qaraldı, sərhədçilərlə danışmaq istədi, heç yaxın buraxmadılar, silahı ona tərəf döndərüb öz dillərində nəsə dedilər. Əlbəttə, atam bu tale ilə barışmaq istəmədi, hədəfə alınsa da, irəli getdi... İndi də o tufənglərin səsi qulaqlarımdadır. Ayaqlarının altı atəşə tutulan atam dayandı. Bir az sakitləşib növbəti addımı atmaq istəyəndə yerə yığıldı...

Toyumuz yasa döndü. Qardaşım da evlənmədi, dərvişvari həyat sürməklə ömrünü tamamladı. Kim bilir, indi, bəlkə də, Kövsərin nəvə-nəticələri var. Amma eşitdiyimə görə, qardaşımı çox istəyirmiş.

Bayaqdan söhbətə diqqətlə qulaq asan Bahadır kişi soruşdu:

– Qızın adını Kövsərmi dedin?

– Hə, qızın adı Kövsər idi.

– Kövsər mənim atamın bacısı olub. Onun da taleyi heç gətirməyib, qızdırma xəstəliyindən gənc ikən dünyasını dəyişib, heç bir nişanəsi də qalmayıb. Yadımdadır, nənəm onu ağlayanda: “Toyu tutulu qalan balam”, – deyərdi.

Hamı susmuşdu. Sükutu yenə Həsən kişi pozdu:

– İndiki dəbə uyğun olmasa da, atamın arzusunu mən yerinə yetirəcəyəm. Gəlinimizi gətirmək qismət olmasa da, qırmızı duvaqlı qızımın əlini Xudafərinin tən ortasında Muradxana at belində təslim edəcəyəm.

Bayaqdan Həsən kişiyyə qulaq asanların qəlbi riqqətə gəldi, hamı gənclərə xeyir-dua verdi.

Hava qaralmaq üzrə idi, qonaqlar gedəndən sonra işlərini bitirən Gövhər eyvandakı döşənəcəkləri yığışdırmadı. Bəlkə də, ömründə ilk dəfə bu xalçaların üstündə bu qədər rahat oturdu, ağrıyan ayaqlarını xalçanın üstünə uzadıb dərindən nəfəs aldı. Nə qədər yorğun olsa da, üzündə qəribə bir nur vardı Gövhərin. Həsən kişi bunu o dəqiqə sezdi, arvadının könlünü almaq fikrinə düşdü:

– Hə, Gövhər xanım, üzündə güllər açıb, bəs tuti dilin niyə susub? Bir oxusana o xoşbəxt günlərimizdə olduğu kimi.

– A kişi, o günlərimizin bir də geri qayıdacağını heç gözləmirəm. Dilim ağıya yatandan sonra cəh-cəhlərim də məndən küsdü, heç qayıtmaq fikri də yoxdur, – Gövhərin gözləri yol çəkdi, lap astadan pıçıldadı, – görəsən, o yazıq uşağın halı necə oldu?

Arvadının sözünü başa düşməyən Həsən kişi sual dolu baxışlarını onun gözlərinə dikdi:

– Arvad, nə dediyini anlamadım.

Gövhər əlini yelləyib:

– Əşş, heç, boş ver, – deyəndə həyəət qapısı döyüldü.

Hər ikisi təəccüblə bir-birinin üzünə baxdı: bu vaxt gələn kim olar? Həsən kişi ayağa qalxdı, alaqaşıya yaxınlaşdı, cəftəni qaldıranda qarşısında tanış simalar göründü: Məhəmməd ağa ilə Məhrux xanım qapının ağzında dayanmışdılar...

– Xoş gəlmisiniz, içəri buyurun, – deyə dili söz tutar-tutmaz Həsən kişi qapının ağzından çəkildi. Qonaqlar asta addımlarla həyəətə daxil oldular. Yaz axşamının sazağı Məhrux xanımı üşütdüyü üçün eyvanda oturmaq mümkün olmadı. Gövhər süfrə sərib qonaqlara çay gətirmək istəyəndə Məhəmməd ağa etiraz etdi:

– Zəhmət çəkməyin, heç nəyə ehtiyacımız yoxdur. Kəndin aşağısındakı təzə yurd bacımğilindir. Məclis bitənə qədər onlarda gözlədik və sizinlə təklikdə danışmaq istədik.

Gülün yarpıza dönsün

Həsən kişinin qəlbini şübhələr diddi. Gələnlər nədən söhbət açacaqdılar? Yenə köhnə söhbətəmi qayıdacaqdılar? Sonra öz-özünə təsəlli verirmiş kimi: “Yox, bu, mümkün ola bilməz”, – dedi, amma qonaqların susması onu ümitsizləşdirdi. Nəhayət, özü dilə gəlди:

– Gecənin bu vaxtı xeyir ola? Sizdən çoxdan xəbər-ətər yox idi. Rəşid necədir?

Oğlunun adını eşidəndə Məhrux xanım qara ipək yaylığını gözlərinə basdı, Məhəmməd ağanın gözləri yol çəkdi. Birdən-birə sinəsindən qopan ah göz yaşlarına dönüb kişinin yanaqları ilə üzüaşağı yuvarlandı, qəhərdən xeyli danışa bilmədi. Bir qədər sakitləşəndən sonra ağır-ağır dilləndi:

– Hamı övladının sevdiyinə qovuşmasını arzular, amma bu bizə qismət deyilmiş: Rəşidi itirdik. Ölərkən son sözü də “Könül” oldu. Könülün qəbri olmadığını bilirdi. Anasına vəsiyyəət edibmiş ki, qəbrinin üstünə Könülün ayağı dəyən torpaqdan tökər, bəlkə, onda ruhu sakitləşər. Sabah Rəşidimin qırxı çıxır, izin versən, bu həyətin torpağından onun məzarına səpmək üçün bir ovuc apararam.

Həsən kişi tutulmuşdu, Məhəmməd ağanın düşdüyü vəziyyəət ona yaxşı bəlli idi. Heç düşünmədən üzünü Gövhərə tutdu:

– Bir yaylıq gətir.

Gövhər məcbur olub ayağa durdu, gətirdiyi yaylığı qaşqabaqlı halda ərinə uzatdı. Həsən kişi Məhəmməd ağa ilə birlikdə Könülün sevdiyi güllüyə getdi. Ovuclarını Könül üçün düzəldilmiş məzarın torpağı ilə doldurub yaylığın arasına tökdü. İkinci ovucu doldurmaq istəyəndə Məhəmməd ağa mane oldu:

– Bir ovuc bəs edər, Həsən kişi.

Həsən kişi əllərinin torpağını yudu. Birlikdə yuxarı qalxdılar. Məhəmməd ağa arvadına işarə edəndə Gövhər qonaqların getməyə hazırlaşdığını düşündü, amma Məhrux xanımın əlindəki qutunu görəndə səhv etdiyini anladı. Qutunun içində qiymətli daş-qaşlarla bəzədilmiş bilərzik və ona uyğun boyunbağı vardı.

Naibə Yusif

Məhəmməd ağa zorla da olsa, gülümsəməyə çalışdı, titrək səslə dedi:

– Həsən kişi, bu bizim Könül balamıza toy hədiyyəmizdir, xahiş edirəm, götürün, əlimizi geri çevirməyin. Allah ona xoşbəxt ömür bəxş etsin, oğullu-qızlı olsun, sevdiyi ilə bir yastıqda qocalsın.

Gövhər Həsən kişinin duruxduğunu görəndə qonaqlara dil-ağız elədi:

– Çox sağ olun, amma bu...

Bayaqdan bəri bir kəlmə də deməyən Məhrux xanım onun sözünü yarıda kəsdi:

– Ağılınıza başqa heç nə gətirməyin, biz Könülün yalnız xoşbəxtliyini istəyirik, onu görə bilərəmmi?

Həsən kişi razılığını bildirdi. Məhrux xanım Gövhərlə birlikdə digər otağa keçdi. Könül onları görəndə kimi ayağa qalxdı.

– Allah yaman gözdən, bəd nəzərdən saxlasın, – deyərək Məhrux xanım Könülün alnından öpdü, zinət əşyalarını onun boynuna, qoluna da özü taxdı.

– İndi bizə getmək üçün izin verin, – deyib Məhəmməd ağa ayağa qalxdı. Qonaqları ötürəndən sonra Gövhər birdən-birə kükrədi:

– A kişi, o torpağı verməyə niyə razı oldun? Adam da həyatının torpağını qəbir üstünə tökməyə verər?

Arvadının nə deyəcəyini əvvəldən bilən Həsən kişi asta, lakin əsəbi səslə:

– Ay arvad, Allah xatirinə sus! – deyib ona sözünü tamamlamağa imkan vermədi.

* * *

Baharın ilk günü – martın 21-də hər iki sahildə qələbəlik vardı. Xudafərinin üstünə eyni zamanda hər sahildən bir at qalxdı. Atların ayaq tappılıtları özünə layla çalan Arzarın mürgülü gözlərini açdı,

Gülün yarpıza dönsün

sular dalğalanaraq yenə də gah sağ, gah da sol sahilə tələsdi. Qırmızı duvaqlı Könülün mindiyi ağ atın cilovundan Həsən kişi yapışdı. Göy kostyumlu Muradxan dostlarının alqışları altında ağ kəhəri səyirtirdi. Onlar körpünün tən ortasında görüşdülər. Başdan-ayağa yaşıl rəngli xaralarla, muncuqlarla bəzədilmiş atlar əvvəl burun-buruna gəldilər, sonra yan-yana dayandılar. Hər iki gəncin şahənə duruşu yeni bir dönəmin başlanğıcından xəbər verirdi. Bunu duyan Həsən kişi qızının əlini Muradxanın əli ilə birləşdirdi:

– Qoy sizin birləşən əlləriniz illərdən bəri ayrılıq odunda qovrulmuş torpaqlarımızın birlik rəmzi olsun! Gedin, balalarım! Allah sizə yar olsun!

Sol sahilədən yüksələn cəngi səsi sağ sahiləkilərin alqış sədələri ilə Arazın tən ortasında birləşdi və hər tərəfə yayıldı.

29.06.2019 – 25.08.2020

P.S. Əsərin ərsəyə gəlməsinə səbəbkar olan Lefke Avropa Universiteti FEF TDE Bölüm Başkanı Nazim Muradov və tanınmış yazıçı Ayaz İmranoğlu Abbasova təşəkkür edirəm.